

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

9.–11. aprill 1990

SISUKORD

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

9. aprill 1990.....	4
R. Tamme informatsioon kohtumisest armeekindral K. Kotšetoviga	6
Seaduseelnõu "Eesti valitsemise ajutisest korrast" esimene lugemine	9
Eesti NSV Ülemnõukogu rahvussuhete komisjoni koosseisu kinnitamine	22
Ülemnõukogu töökorraldusest	23

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

9. aprill 1990.....	33
Ülemnõukogu töökorraldusest	33

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

10. aprill 1990.....	39
Ülemnõukogu töökorraldusest	39

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

10. aprill 1990.....	42
Erikomisjoni moodustamine.....	44
Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine	44
Lepo Sumera nimetamine Eesti NSV kultuuriministriks	49
Andres Ellamaa nimetamine Eesti NSV tervishoiuministriks.....	62

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK VIIES ISTUNG

11. aprill 1990.....	77
Ülemnõukogu töökorraldusest	77
Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine	83
Jaak Leimanni nimetamine Eesti NSV majandusministriks.....	85
Ants Laose nimetamine Eesti NSV kaubandusministriks	93
Rein Loigu nimetamine Eesti NSV haridusministriks	100
Endel Lippmaa nimetamine Eesti NSV ministriks.....	109

Gennadi Golubkovi nimetamine Eesti NSV ehitusministriks	117
Lennart Meri nimetamine Eesti NSV välisministriks.....	126
Toomas Sõmera nimetamine Eesti NSV sideministriks.....	135
EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU TEINE ISTUNGJÄRK KUUES ISTUNG	
11. aprill 1990.....	143
Eesti NSV Ülemnõukogu otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekt....	145
Pöördumine NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole	157
Seaduseelnõu "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" teine lugemine	166
Pöördumine NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole	171
Tiit Vähi nimetamine Eesti NSV transpordiministriks.....	174
Toomas Frey nimetamine Eesti NSV keskkonnaministriks	182
Seaduseelnõu "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" teise lugemise jätkamine.....	192

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

9. aprill 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kontrollime kohalolekut. Kohal 95 saadikut, puudub 10.

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Nüüd hakkab meil kehtima selline kord, et Ülemnõukogu juhatuse tasandil hakkab saadikute osavõttu kontrollima Viktor Andrejev. Tema lubab vabandavatel põhjustel saadikuid ära või jätab lubamata, kui mõjuvat põhjust pole. Sisse viiakse žurnaal. Ja nüüd, lugupeetud Ülemnõukogu, on meil meeldiv võimalus, täna küll natuke tagantjärele, õnnitleda ühte sünnipäevalast. Minu kõrval on juba üks küpsemas eas tütarlaps, kes mõni aeg tagasi pühitses oma esimest juubelit. Arnold Rüütli on selle kohta midagi kenasti öelda.

A. Rüütel

Austatud rahvasaadikud! Mul on küll ääretult keeruline ülesanne praegu sellepärast, et tavaliselt sellisel puhul räägitakse inimesest palju ja väga palju head ja seda hingestatult sõnastada ei olegi nii lihtne. Aga teisipidi on minu ees jällegi väga lihtne ülesanne – sellepärast, et mitte ainult rahvasaadikud, vaid kogu vabariigi üldsus tunneb Marju Lauristini väga hästi. Teatakse pea kõiki tema samme kogu elu jooksul, mitte ainult viimasel paaril-kolmel aastal ja see kergendab minu ülesannet praegu. Ma arvan, et meil kõigil on meeldiv tõdeda, et me oleme praegu tema kolleegid siin saalis ning suurelt osalt ka mõttekaaslased. Ma sügavalt sellesse ei tahaks süveneda, eks igapäev on enda arvamused, kuid me püüdleme paljuski ühiste eesmärkide poole ja sellepärast ma usun, et väljendan suurel määral teie kõikide tahet, kui ma sellel ümmargusel tähtpäeval õnnitlen teda. Soovime Marju Lauristinile samasugust energiat, nagu tal on senini olnud, et ta jaksaks kõiki neid mõtteid tegelikkuses realiseerida, mis ta enda ette on püstitanud. Ja loomulikult tugevat, tugevat tervist, sest see on nende mõtete realiseerimisel kõige vajalikum. Nii et teie nimel lubage need lilled temale üle anda.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Elu on karm ja mitmekesine. Ja kahjuks on ikka nii, et rõõm ja kurbus käivad käsikäes. Meil oli just meeldiv võimalus õnnitleda meie head kolleegi, ja samas tehti saalist ettepanek mälestada leinaseisakuga täna täpselt aasta tagasi Gruusias hukkunuid. Niisugune on meie elu karm paratamatus.

(Leinaseisak.)

Ma tänan. Asugem päevakorra juurde. Lugupeetud Ülemnõukogu! Esimesest istungjärgust tulid üle teise istungjärgu päevakorda järgmised küsimused. Ma loen need ette ja kohe me arutame ka läbi nende saadikugruppide taotlused, mida esimesel istungjärgul ei jõudnud registreerida, kuna karm töö- ja kodukord nõudis, et seda oleks tehtud enne istungjärgu algust. Alustaksingi sellest.

Ülemnõukogule on esitatud kommunistide saadikurühma nimekiri. Rühma nimetatakse kommunistlik fraktsioon ja see on moodustatud EKP poliitilise saadikurühma baasil. Esimees on Lembit Annus, aseesimees Aleksandr Gussev ja liikmed Sergei Sovetnikov, Nikolai Zahharov, Pavel Panfilov, Aleksandr Labassov, Genik Israeljan, Pavel Jermoškin, Viktor Jermolajev, Sergei Petinov, Vladimir Malkovski, Alnatoli Novohatski.

Selline on siis kommunistlik fraktsioon Ülemnõukogus.

Teine saadikurühm, kes palub end esitleda ja registreerida, on Ülemnõukogu roheliste saadikute rühm. Nemad peavad oma ülesandeks põhimõtteliselt seista Eestimaa looduse ja elukeskkonna allesjäämise eest. Rühm taotleb, et igasuguse poliitika ja riigi juhtimise lähtepunktiks seataks ökoloogiline kriteerium ja tema poliitiliste seisukohtade aluseks on Eesti Rohelise Liikumise poliitiline programm.

Rühma esindajaks on Eesti NSV Ülemnõukogu liige Vello Pohla. Aseesimees on Ants Paju. Liikmed on järgmised Ülemnõukogu liikmed Kaljo Ellik, Jüri Liim, Johannes Kass, Ants Paju, Vello Pohla, Andres Tarand. Nii et veel kaks saadikugruppi.

Esimesest istungjärgust tulid üle teise istungjärgu päevakorda järgmised küsimused:

1. Sõjaväeteenistuse seaduse eelnõu teine lugemine.
2. Eesti valitsemise ajutise korra seaduse eelnõu.
3. Eesti sümboolika seaduse eelnõu.
4. Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine.
5. Pöördumine NSV Liidu presidendi Gorbatšovi poole.
6. Komisjonide moodustamine (rahvussuhete komisjon).

5. aprillil oli koos Ülemnõukogu Presiidium ja me arutasime neid küsimusi väga põhjalikult. Ja tulime üksmeelselt sellisele järeldusele, et need asjad tuleb hoolega komisjonides läbi vaadata ja alles siis me saame nad esitada Ülemnõukogule seaduse vastuvõtmiseks.

Tänane päevakord, lugupeetud Ülemnõukogu, kujuneb üldiselt selliseks, et me arutame läbi need teemad, mis on selleks küpsed. Kuid põhiline töö tänasel päeval hakkab toimuma komisjonides ja ilmselt ka Ülemnõukogu Presiidium tuleb täna kokku kogunisti kaks ja enamgi korda. Tahaksin alatiste komisjonide esimeestele südame peale panna, et nendes komisjonides, kus on veel aseesimehed valimata, see kohe esimesel võimalusel ära tehtaks. Siis saaksid alatised komisjonid ja presiidium paralleelselt tööd teha, sest teadu järgi on komisjonide esimehed presiidiumi liikmed. Kõige tähtsam ja kõige keerukam on meie jaoks praegu teiseks lugemiseks ette valmistada sõjaväeteenistuse seaduse eelnõu. Võimalik, et kõige parem variant oleks niisugune, et täna pärast seda, kui istungjärk on oma töö lõpetanud, selle seaduseelnõu kallal väga põhjalikult töötaksid õiguskomisjon ja riigikaitsekomisjon. Ja kui asi on juba nii küps, et selle võiks Ülemnõukogu Presiidiumile esitada, vaataksid ta veel kord läbi õiguskomisjon ja riigikaitsekomisjon oma ühisel istungil. Selle kellaaja me teiega kooskõlastame.

R. Tamme informatsioon kohtumisest armeekindral K. Kotšetoviga

Juhataja

Laupäeval oli Eestis Nõukogude Liidu kaitseministri I asetäitja armeekindral Konstantin Kotšetov. Ühte ja teist tema visiidist on teada massiteabevahendite kaudu. Kuid siiski oleks hea siin Ülemnõukogus kuulda ülevaadet vahetult kohtumisest osavõtjatelt. Annan sõna riigikaitsekomisjoni esimehele Rein Tammele informatsiooni edastamiseks teile.

R. Tamme

Härra juhataja! Auväärsed kolleegid! Nagu on meile kõigile teada, oli tõepoolest 7. aprillil, laupäeval, kohtumine Nõukogude Liidu kaitseministri I asetäitja armeekindral Konstantin Kotšetoviga. Selle kohta anti üldsusele infot pühapäevases "Päevalehes" ja laupäevases "Päevakajas", seetõttu ma ei hakka rääkima lähemalt kohtumise emotsionaalsest küljest ja sellega

seotud detailidest. Räägin rohkem kohtumise asjalikust poolest ja nendest tulemustest, mis ta meile andis – arvestades praegust juriidilist ja poliitilist tausta. Just kohtumise sisu on meil vaja teada, otsustamaks seaduseelnõu üle, millest juttu oli.

Armeekindrali soovil toimus kohtumine kitsamas ringis, kui meie algselt kavandasime. Ära jäid ajakirjanikud, ära jäid üldsuse esindajad, ära jäid kohtumise juurest Naisliidu esindajad, kes kohale olid tulnud. Osa võtsid Arnold Rüütel, Ülo Nugis, Edgar Savisaar ja Ülemnõukogu riigikaitse komisjoni esimees. Kohtumise taustaks oli olukord, mis on Nõukogude armees: kahe ja poole kuuga on tolles armees hukkunud viis Eestist pärit ajateenijat. Selle info andis meile Naisliit. Nende viie hukkunu kohta saab öelda järgmist. Margus Hiisküla suri mürgituse tagajärjel 31. jaanuaril 1990. aastal, Raivo Lahe peksti veebruari algul surnuks, Raul Luhamaa hukkus 24. veebruaril Bakuus, Sten Samsile sõitis 8. märtsil otsa sõjaväeauto, Kalev Järv löikas 24. märtsil endal veenid läbi, ta pandi haiglasse, kus ta enese üles poos. 341 armees teenijat on kirjalikult teatanud oma raskest olukorrast – terroriseeritakse, pekstakse, ähvardatakse –, traumeeritud on 23 armees teenijat ja Naisliidu andmetel asub praegu Eesti NSV territooriumil 57 oma väeosast lahkunud isikut. Niisuguses seisus me praegu oleme. Me ei käsitanud kohtumist läbirääkimistena, kuid arvestades seda, et see toimub ja et meie juurde on tulnud kõrgetasemeline Nõukogude Liidu relvajõudude juht, pidas riigikaitse komisjon vajalikuks kohe ette valmistada info olukorra kohta. Pidasime vajalikuks ära tuua ka meie seisukoha armeeteenistusega seonduvates küsimustes. See dokument oli vastavalt vormistatud ja kannab riigikaitse komisjoni esimehe allkirja. Kuid armeekindral ei pidanud vajalikuks seda dokumenti vastu võtta. Ta väitis, et need küsimused seostuvad poliitiliste läbirääkimistega, ja nii jäi see dokument koos oma lisadega meie kätte. Oleme seisukohal, et see tuleks siiski ametlikult Nõukogude Liidu Kaitseministeeriumile edastada. Ettepanekud dokumendis on järgmised. Mitte rakendada Eesti NSV-s NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1990. aasta 29. märtsi määrust nr. 305 kutsealuste kevadise tegevteenistusse kutsumise kohta, vaid võimaldada astuda tegevteenistusse vabatahtlikel Eesti NSV territooriumilt. Teiseks: rakendada Eesti NSV-s katseliselt alates käesoleva aasta maist alternatiivset tööteenistust Nõukogude Liidu relvajõududes teenimise kõrval. Kolmandaks: võimaldada vaimselt ja füüsiliselt traumeeritutele teenida tegevteenistuse aeg lõpuni Eestis asuvates väeosades. Ja viimaseks: komplekteerida tulevikus mõned Eestis asuvad väeosad Eestist värvatud kutsealustega.

Lähtudes sellest olukorrast, milles me oleme pärast laupäevast kohtumist, peab riigikaitse komisjon vajalikuks vastu võtta seadus teenistusest NSV Liidu relvajõududes veel sellel istungjärgul. Saadikutel on praegu seaduseelnõu tekst käes. Kuna selles on ebatäpsusi ja vigu, palun seda mitte võtta teiseks lugemiseks ettevalmistatud dokumendina. Nagu härra juhataja ütles, tuleb täna töötada riigikaitsekomisjonil ja õiguskomisjonil ning teha dokumenti muudatused, täiendused ja parandused ja veel täna esitada see pärast läbiarutamist mõlema komisjoni poolt Ülemnõukogu Presiidiumile. Homme saaks selle esitada teiseks lugemiseks Ülemnõukogule. Peame arvestama ka komisjoni laekunud haridusministeeriumi ettepanekut, kus käsitletakse vastavat olukorda koolides. Haridusministeerium on tõstatanud küsimuse järgmises sõnastuses: "Ajapikendust armeeteenistusest antakse kõrgkoolide üliõpilastele, keskeriõppeasutuste, tehnikakoolide ja kutsekoolide keskhariduse baasil moodustatud õppegruppide õpilastele õpingute lõpetamiseni nimetatud õppeasutustes." Ka sellega me peaksime seaduseelnõu koostamisel arvestama. Ja lõpuks olen isiklikult arvamusel, et üleminekuperioodil, nagu me selle Ülemnõukogu otsuse alusel välja kuulutasime, ei ole meil tegelikult absoluutset garantiid võimalik anda ühelegi isikule, kelle suhtes kohaldatakse tegevteenistuse kohustust. Me peame selle mingisuguses kommentaaris, seisukohavõtus välja ütleva, et nii või teisiti peab igaüks enese eest ikkagi ise otsustama. Samal ajal peab Ülemnõukogu minu arvamust mööda siiski otsuse sõjaväeteenistuse kohta vastu võtma.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma usun, et vahest enamik teist nõustub sellega, et kõige õigem oleks, kui komisjonid töötavad täna väga viljakalt ja presiidiumi õhtusele istungile – kui neid ikka saab täna olema kaks – esitatakse nende töö tulemus. Ja kui meil kõik õnnestub ja see materjal on selleks sobiv, paneme ta teisele lugemisele homme.

Lubage siinjuures ette lugeda Ülemnõukogu liikme Arvo Sirendi arvamus. See küsimus on nii tõsine, et selle paberi peab sõna-sõnalt ette lugema. Ja siis me otsustame, mis me edasi teeme.

"Täiendusettepanek eelnõu kohta teenistusest NSV Liidu relvajõududes. Toetan täielikult preambulas toodud põhimõtteid ja nendest tulevat otsust. Sealjuures on mul selge, et seda otsust riik täitma ei hakka ning seda rikutakse tugevama õigusega. Otsus kutsub ka paratamatult esile

nende noorte inimeste kannatusi, kes ei ole milleski süüdi, kui nad lähtuvalt sellest otsusest keelduvad sõjaväeteenistusse minemast või lahkuvad sealt.

Meie aga seisame okupatsiooniriigi parlamendi saadikute puutumatus kaitse all. Ja hakkame avaldama protestikirju. Kuritegelik on petta inimeste lootusi ja jätta seadus vastu võtmata, kuritegelik on võtta vastu seadus, mis kutsub esile nendesamade kutsealuste ja nende emadeisade veel suuremad kannatused, keda me päästa lubasime. Ainus väljapääs võib neile paista kamikadzelik vabaturma otsus.

Punkt 6 kõlab nii. Peatada saadiku puutumatus ning võtta sellega kogu vastutus enda peale, see on nende peale, kes personaalselt seaduse vastuvõtmist toetavad. See on ainus võimalus enda õigustamiseks ajaloo ees, ainus võimalus päästa oma au. Tegin selle parandusettepaneku 4. aprillil 1990. aastal, kuid seda ei ole eelnõusse sisse võetud. Esitan selle veel kord ning palun selles küsimuses hääletada.

Lugupidamisega Ülemnõukogu liige Sirendi."

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meie kohus on otsustada, kas me hääletame. Mida arvate praegu sellest ettepanekust, et me praegu siiski veel ei hääleta ja anname tolle paranduse koos komisjoni projektiga presiidiumile. Paneme selle hääletamisele siis, kui presiidium enne teist lugemist teistsugust otsust teinud ei ole. On ehk nii õiglasem? Kõik nõustuvad sellega?

Nii et kordan üle. Peale seda, kui istungjärg oma esimese, hommikupoolse istungi lõpetab, alustavad selles küsimuses kohe tööd õiguskomisjon ja riigikaitsekomisjon. Päeva jooksul viivad nad läbi ühise istungi ja esitavad projekti presiidiumile ning sellest oleneb, kas me saame homme selle asja paika panna.

Seaduseelnõu "Eesti valitsemise ajutisest korrast" esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, esimesest istungjärgust tuli üle ka seaduseelnõu Eesti valitsemise ajutisest korrast. Presiidiumi liikmed leidsid, et ka seda seaduseelnõu peaks väga põhjalikult veel arutama õiguskomisjon ja haldusreformikomisjon ning ka vabariigi valitsus. Võib-olla me siiski kuulaksime ära selle seaduseelnõu ühe autori, härra Junti informatsiooni ettekande vormis. Mul

on ettepanek, et peale seda me läbirääkimisi selle üle ei ava. See küsimus jääb istungjärgu päevakorda, ja kui on ettepanekuid, siis palun esitada need kirjalikult.

A. Junti

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Arvan, et ma ei eksi, kui ütlen, et enamik saalisviibijaid avaldas valimiseelsetel esinemistel ja koostatud kirjutistes valmidust tegutseda Ülemnõukogus riigielu õiguslike suhete taastamise ning üldse õigusriigi suunas liikumise nimel. Meie keelekasutuses on palju erinevaid mõisteid ja termineid, mille sisulisele tähendusele ja ühesele mõistmisele ei ole varem olnud vaja erilist tähelepanu pöörata. Me opereerime iga päev mõistetega, nagu õigusriik, seaduslikkus, õiguskord, suveräänsus jne. Samal ajal anname neile tihti olenevalt eesmärgist erineva sisu. Kahjuks on see teatud määral paratamatu, sest viimased 50 aastat ei ole meil olnud vajadust üksteist mõista, vajadust lahendada ühiskonnaelu probleeme lepingu teel, meilt on vaid nõutud kuuletumist kellegi või tegutsemist millegi isikliku tahte nimel. Riik aga, kui me räägime temast õigusriigi tähenduses, eeldab riigi ja üksikisiku vahel mittealluvuslikku suhet, mitte tugevama ja nõrgema, vaid õiguslikku vahekorda. Riik ja üksikisik peavad omama vastastikuseid kohustusi, võim peab olema abinõuks inimeste sihtide saavutamisel, riigi olukord peab olema mõistuslik. Õigus peab olema riigitegevuses lepitavam moment. Mitte inimene ei pea end allutama riigi huvidele, vaid riik peab eksisteerima inimese huvidest lähtudes. Õigused peavad samas olema mitte ainult deklareeritud, vaid ka tegelikult tagatud. Ühesõnaga, me peame kaotama riigi ülemuslikkuse ja seadma eesmärgiks kodanikuühiskonna taastamise. On tõsiasi, et oleme jõudnud kriisiseisu mitte ainult majanduses, me oleme ka õiguslikus kriisis. Me oleme õigusliku anarhia lävel, sinna on viinud eelkõige vägivald ühiskondlikes ja riiklikes suhetes, edasi aga ka nihilistlik seadusloome, vägivald õigusemõistmise üle, voluntaristlik lähenemine juristide koolitamisele ja kasutamisele.

Iseseisev õigusloome Eestis algas taas novembris 1988. Sinnamaani mõeldi seadusloome all vaid tõlkimist ja seda ka vaid ühest keelest. Me oleme pärandiks saanud Eesti NSV konstitutsiooni, mis vaatamata viimastele muudatustele on rohkem poliitiline deklaratsioon kui peamine seadus meie suhete reguleerijana. Meil on tuhandeid õigusakte, nendest paljud on meile peale surutud ega arvesta toore võõra sünnijõuga kujunenud suhteid. Sageli on nad omavahel vastuolus tõlkevigade tõttu. Kõigile lisaks ja eelkõige ahistab meid impeeriumi reaalne surve, tema õigussüsteem, õigusloome produkt tuhandete normide näol. Me oleme küll hakanud koostama

reaalselt toimivaid ja kujunenud suhteid reguleerivaid norme – pean silmas IME normdokumente –, kuid me ei ole sellega veel valmis jõudnud ja suures osas ei ole olemasolev veel kaugeltki toimima hakanud või saanud toimima hakata. Nii et olemegi anarhia lävel: vanaviisi edasi jätkates oleksime tupikus, vana sisuliselt enam ei toimi, uus aga ei ole veel valmis. Lisame, et see uus sünnib impeeriumi reaalse survevõimu tingimustes. Samas aga vajame valutat, vapustusteta üleminekut vanalt uuele. Uue normistiku valmistamisel tekib veel üks probleem. Paratamatult võivad kujuneda vastuolud eri aktide vahel, neid on ju sadu, saab olema tuhandeid. Oleks vaja luua alaliselt töötav ekspertorgan või anda vastavad ülesanded mõnele juba olemasolevale institutsioonile.

Tuleb luua mehhanism, et iga inimene saaks lasta endale ühte või teist normatiivakti sätet tõlgendada. See ekspertorgan või institutsioon annab vajaduse korral normiloova tõlgenduse. Selline vajadus on ilmne, seda enam, et me võtame vastu aina rohkem seadusi.

Ühiskonna demokratiseerimisega õiguslik regulatsioon ainult kasvab, mitte vastupidi. Õiguslik anarhia ei näita kuritegevuse dünaamikat. Õiguslik anarhia näitab, et õigusnorm ei reguleeri ühiskonnas väljakujunenud suhteid, ta on kas loomisel jäänud asjaks iseeneses või on suhted nii muutunud, et vorm on hakanud nende arengut takistama. Ilmselt on meil tegemist nii ühe kui teisega. On õige, et norm võib ka ise protsesse suunata, kuid ühiskonnas vastukaja puudumisel saab normi täita vaid räige sunniaparaadi jõuga. Isereguleerivas vabas ühiskonnas on õigusel teine funktsioon. Et alustada suhete korrastamist, peab fikseerima kõigepealt oma seisundi ja määratlema suuna. Me oleme seda teinud. 30. märtsil võtsime vastu otsuse Eesti riiklikust staatusest. See otsus toetub mitte ainult meie soovile, meie mõttejõule, ta toetub Eesti NSV Ülemnõukogu 1988. aasta 16. novembri otsustele, Ülemnõukogu 1989. aasta 12. novembri otsusele, NSV Liidu rahvasaadikute kongressi 1989. aasta 24. detsembri otsusele, NSV Liidu – Saksamaa vahel sõlmitud salalepete tühistamiseks ja ka Eesti NSV rahvasaadikute üldkogu otsusele 2. veebruarist 1990. aastal. Otsus Eesti riikliku staatuse kohta väljendab valijate tahet ja määrab meie seisundi. Samas on otsus konkreetne. Kuulutatakse välja üleminekuperiood õigusliku olukorra taastamiseks ja kohustatakse selleks perioodiks välja töötama valitsemise ajutine kord. Meil ei ole õigust ega õigustust loobuda tegutsemast reaalsete õiguslike suhete taastamiseks. Selleks aga on vaja üleminekuperioodi ja sel ajal suhteid reguleerivat dokumenti anarhia vältimiseks. Otsus Eesti riikliku staatuse kohta saab vastata vaid põhiküsimusele, milline on meie riigiõiguslik seisund. Otsust on vaja edasi arendada tema praktilise rakendatavuse

seisukohalt. Ilmselt tuleb lahti mõtestada küsimus, millises riigis ja millistes võimu- ning valitsemisuhetes me elame. Milles seisneb NSV Liidu seaduste ebaseaduslikkus Eestis? Milles konkreetselt seisneb üleminekuperiood? Asi ei ole otsuse mitteamusaadavuses, vaid selle puudulikkuses – ta on tarvis lahti kirjutada igapäevases elus rakendamiseks. Otsuse järgi me elame okupeeritud Eesti Vabariigis, kus tegevõimu teostab oma võimaluste piires Ülemnõukogu koos tema poolt moodustatava valitsuse ja teiste institutsioonide kaudu. Meie seisundi lahtimõtestamine tuleneb meie territooriumi okupeeritusest. NSV Liidu seaduste ebaseaduslikkus Eestis nende kehtima panemisest alates tuleneb eelkõige 1940. aastal läbiviidud Riigivolikogu valimise ebaseaduslikkusest ja sama Riigivolikogu 1940. aasta 21. ja 22. juuli otsuste, sealhulgas NSV Liitu astumise otsuse ebapädevusest Eesti riikliku staatuse muutmise osas. NSV Liit on oma jurisdiktsiooni Eestis kehtestanud poliitilise ja sõjalise surve teel. Seetõttu saavad NSV Liidu seadused Eestis kehtida niivõrd, kuivõrd neid suudetakse jõuga meile peale suruda. Õigusrikkumise teel ei suudeta kehtestada õigust. See tähendab, et 1940. aasta seadustele mittepõhinevate valimiste organiseerimise teel ning lisaks oma pädevuse piire ületades ei saanud NSV Liit tekitada uut õiguslikku seisundit, uut õiguslikku korda.

Kui kaob vägivald, langeb ära ka pealesunnitud õiguskord. Vajadus õiguslik olukord taastada tuleneb ka vajadusest taastada ühiskondlikes suhetes õiguslik alus üldse. Seda nõudis eesti rahvas otseselt viimastel valimistel. Möödunud on 50 aastat ebaõigluse ja vale elunormiks tegemise algusest, lõhutud on ühiskonna loomulik kord, pea peale keeratud majanduselu, nihutatud paigast inimsuhted. Puudub mehhanism õiguskorra tagamiseks ja Eesti seaduste järgimiseks. Vajame üleminekuaega seadusliku riigivõimu taastamiseks. Kohe ei saa taastada normaalseid suhteid kõigis ühiskonnaelu valdkondades ja see protsess ei saa üldse olema kerge, kuigi me oleme IME programmi realiseerimisega seda sisuliselt juba ka alustanud. Kuna tegemist on ühelt seisundilt teisele üleminekuga, õigemini, taastava tegevusega, vajame ka vastavat poliitilist, majanduslikku ja õiguslikku mehhanismi. Selleks üleminekumehhanismi õiguslikuks vormiks võiks olla valitsemise ajutine kord. Selles peaksid olema fikseeritud järgmised momendid. Kõigepealt Eesti seaduste jõud; vahetõttu NSV Liidu seadustega ja rahvusvahelise õigusega; Ülemnõukogu, valitsuse, prokuratuuri, arbitraaži ja teiste institutsioonide seisund, roll ja ülesanded; majandussüsteemi olemuse ja toimimise põhimõtted ning inim- ja kodanikuõiguste kaitse süsteem. Teil käes olev projekt "Eesti valitsemise ajutise korra kohta" on pakutud lisandina aluseks õigusdokumendile. Sellest teistmoodi arusaaja on eksinud. Arvan, et on aeg

ebakonstruktiivse kriitika asemel juba tööle hakata 30. märtsi otsuse täitmiseks. Samas kutsun ka meid endid omavahel ja väljaspoolgi suheldes, sealhulgas NSV Liidu võimudega, jääma õiguslikele positsioonidele, austama rahvusvahelise õiguse printsiipe ning mitte jätkama tegevust, mille põhiolemuseks on õiguse loomine õiguse rikkumise teel. Viimasel kombel käitumise tagajärjetust ühiskondlikes ja riikidevahelistes suhetes on ajalugu korduvalt tõestanud ja kogu Ida-Euroopas täna toimuvad protsessid teevad seda veel kord. Valitsemise ajutine kord peaks saama dokumendiks, mis annaks juba kujunenud uutele ja taastatavatele suhetele õigusliku vormi ja määraks suuna õigusliku protsessi arenguks tulevikus. Ei ole võimalik ette ennustada üleminekuperioodi pikkust. On vaid võimalik seda piiritleda tingimuslikult teatud eesmärkideni jõudmisega. Üks olulisemaid on seada sisse suhted NSV Liidu valitsusega kui võrdse partneriga, s.o. alustada läbirääkimisi. Me pakume ajaloolise tõe ja õiguslikul alusel toimuvaid läbirääkimisi, mitte soomustatud jõust tulenevat survepoliitikat. Valitsemise ajutine kord peaks saama üheks dokumendiks õigusliku aluse taastamisel ühiskondlikes ja riiklikes suhetes ning mõeldav on, et sellise tõsise dokumendi koostamiseks esitatakse ettepanekud ja arvamused nii Ülemnõukogu juhatusele kui ka õiguskomisjonile ainult kirjalikult. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Samal teemal kaasettekandeks saab sõna Nõukogude Liidu rahvasaadik Endel Lippmaa.

E. Lippmaa

Lugupeetud rahvaesindajad! Reedel, 30. märtsil võtsite vastu otsuse, mis peatas Nõukogude Liidu ja Eesti NSV konstitutsiooni õiguslikkuse Eestis, kuid jättis järele kehtivuse *de facto*, faktilise kehtivuse.

See oli väga tõsine otsus ja loomulikult on ta tekitanud ka diskussioone. Alustan mõnedest punktidest, mis on olnud diskussiooni objektiks.

Seltsimees Väljas kirjutas artikli ajalehes, kus ta märkis, et küsimus okupatsioonist on vaidlustatav. See puudutab otsuse esimest lauset. Eesti NSV Ülemnõukogu kinnitab, et Eesti Vabariigi okupeerimine Nõukogude Liidu poolt 17. juunil ei ole katkestanud Eesti Vabariigi olemasolu *de jure*, Eesti Vabariigi territoorium on okupeeritud tänaseni. Mis siis tegelikult toimus? 10. juunil 1940 viidi Nõukogude Liidu baasid Eesti Vabariigis täie lahinguvalmiduse

olukorda. 14. juunil algas õhu- ja mere blokaad ning kohe selleksaamal päeval kell 2.06 pärast lõunat tulistasid kaks Nõukogude hävitajat alla Soome lennuki, mis tegi reisi Stockholm-Tallinn-Helsingi. Seal hukkus muuseas Ameerika Ühendriikide saatkonna töötaja, mille tõttu selle kohta on olemas väga detailsed andmed. Prantsuse diplomaatilise posti kogusid allveelaevad kokku, see viidi Nõukogude Liitu, kuid kõik muu, kõik reisijad ja meeskond uppusid. Järgmisel päeval, 16-ndal tulistasid allveelaevad Eesti lennukit, aga lasti mööda, seda alla ei saadud. 16-ndal esitas Nõukogude Liidu valitsus Eesti Vabariigi valitsusele ultimaatumi, kus nõuti Punaarmee piiramatu kontingendi sissetoomise õigust ja valitsuse vahetust Nõukogude sõbraliku valitsuse vastu. Aega oli selleks 8 tundi. Ultimaatum võeti vastu, kuna mingit toetust kuskilt poolt ei saanud. Otsekohe algas varastel hommikutundidel 17-ndal Punaarmee üksuste väljumine baasidest ja nad jõudsid Tallinna mitte Narva kaudu, vaid esiteks baasidest – tankid nimelt. 17-nda hommikul tulid Punaarmee üksused läbi Narva ja üle teiste piiride ka, isegi üle Peipsi järve, 90 000 meest, 5 diviisi. Täies lahingukorras võeti Mereskovi korraldusel enda kätte kõik piiripunktid, raudteesõlmed, sidesõlmed. Mereväeülemuse Kutšerovi nõudel anti üle isegi sõjaministeeriumi hoone, staabihooned, kasarmud, aga samuti Trankmanni kaubamaja ja 20 suvilat koos kogu sisustusega ja vene teater. Nii. Samal päeval ja järgmisel päeval, 18-ndal, saatis Vjatšeslav Molotov telegrammi Saksa riigi saadikule Moskvast Schulenburgile, kus ta kooskõlastas Stalini erisaadikute Dekanozovi, Vošinski ja Ždanovi saatmise Balti riikidesse uute valitsuste moodustamiseks. Seega ei maksa midagi rääkida rahvarevolutsioonist, mis revolutsioon see on, kui valitsuse moodustajad tuleb enne sakslastega kokku leppida.

Samal päeval, 18-ndal, kutsus Nõukogude Liidu saatkonna nõunik Tallinnas sm. Botškarjov enda juurde Maksim Undi ja tegi talle ettepaneku hakata siseministriks. Ja selleks ta ka hakkas. See kõik tehti Nõukogude saatkonnas. 11. juulil kuulutati välja, et loodi Balti sõjaväeringkond, esialgu veel iseseisvate Balti riikide territooriumil. Säärane on tüüpiline okupatsioonirežiim. 13. juulil arreteeriti – esialgu veel iseseisva Eesti territooriumil – Eesti sõjaväe ülemjuhataja Laidoner ja viidi ära. 13. juulil esitas Nõukogude Liidu Riigipank nõudluse kõigile välispankadele üle kanda Moskvasse kõik veel iseseisvate Balti riikide kulla- ja välisvaluutavarud, kuna Nõukogude Liidu Riigipank olevat need ära ostnud.

Eesti Panga president Jaakson keeldus, mille järel ta kohe lahti lasti ja arreteeriti. Selline on ajalugu. See on tüüpiline okupatsioonirežiim. Nii et selles mõttes siin rääkida, et toimus midagi muud, on kasutu.

Nii. Oli küsimus – kes on siis okupatsiooniorganid? Loomulikult need organid, kes teostavad võimu. Väga selgelt on see näha Leedus. Need organid, kes ei allu Leedu Vabariigi praegusele valitsusele, ongi okupatsiooniorganid. Väga kerge on vahet teha.

Loomulikult okupant saab olla ainult sõjaväelane. Seetõttu ka veteran või ükskõik mis rahvusest, näiteks vene rahvusest elanik Eestis, okupant mingil juhul muidugi ei ole. Nii et siin tuleb teha kindlat vahet selles küsimuses.

Mida tähendab restitutsioon? Igal riigil on oma baasnorm, mis on sügavam kui konstitutsioon ja mida ei muuda ka näiteks revolutsioon. Näiteks, kui Venemaal kujunes Vene Föderatsioon ja siis Nõukogude Liit, siis tema baasnorm jäi alles, sest riik jäi alles. Baasnormist võivad välja kasvada väga erinevad konstitutsioonid või ka ilma konstitutsioonita valitsemiskorrad. Mis on oluline, on see: kui baasnorm haakub teiste baasnormidega vahetult, on tegemist iseseisva riigiga. Kui baasnorm haakub teiste baasnormidega teise riigi baasi kaudu, on tegemist sõltuva riigiga. Kuna Eesti Vabariigil oli haakumine vahetu, on tegemist iseseisva riigiga. Kuna Eesti NSV haakub teiste riikidega Nõukogude Liidu baasnormi kaudu, on tegemist sõltuva riigiga. Selliste sõltuvate riikide loomine oli suur mood 30. aastate lõpus. Näiteks löid Hiina territooriumil jaapanlased Mandžuko, mida muuhulgas ka Nõukogude Liit tunnustas. Teiseks näiteks on Saksa riigi poolt Tšehhoslovakkia pinnal loodud Slovakkia, mida Nõukogude Liit riigina samuti tunnustas. Lühikest aega, siis, kui ta veel olemas oli.

Loomulikult ei tunnustanud demokraatlikud riigid sellist loomingut, kuna nendel loodutel ei olnud oma sõltumatut baasnormi. Mida tähendab nüüd restitutsioon, mille te, lugupeetud rahvaesindajad, otsustasite 30. märtsil? See tähendab meie baasnormi muutust sõltuvalt Eesti NSV baasnormist sõltumatule Eesti Vabariigi baasnormile.

Mis võimaldab seda teha, õieti kohustab seda tegema? See on tagasipöördumine seaduslikule alusele, sest eelmine on ebaseaduslik. Selle kohta käib tuntud ladinakeelne reegel *ex in jure jus ma oritur*. Tõlkes: ebaseaduslikkusest ei kasva välja seaduslikkus. Ja selle tõttu ei ole ka Nõukogude Eesti, Nõukogude Läti, Nõukogude Leedu leidnud rahvusvahelist tunnustust kui riigid.

Nüüd, kuna te lugupeetud rahvasaadikud, hääletasite selle poolt, et otsekohe, vahetult algab restitutsioon, siis meil praegu, vähe sellest, et ei ole kehtivat valitsust, meil ei ole ka õiguslikku *de jure* kehtivat konstitutsiooni, meil on ta ainult *de facto*. Meil kestab juba 30. märtsist alates üleminekuperiood. Selletõttu on meil väga vaja ajutise valitsemise korda ja selle korra

kehtestamine ei ole enam konstitutsiooni muutus, kuna konstitutsiooni, lugupeetud rahvaesindajad, te muutsite ära juba 30-ndal. Mispärast oli vaja kasutada ladinakeelseid termineid? Samal põhjusel, miks arstid kasutavad ladinakeelseid termineid, kirjutades näiteks tableti sissevõtmisel selgelt *per os*, mis tähendab "suu kaudu" ja mitte kuidagi teisiti. Sellepärast, et kaitsta haiget ja kaitsta arsti, et ei oleks põhjust lõputult süveneda hiljem terminoloogilistesse interpretatsioonidesse, nii nagu see on võimalik selliste sõnade puhul nagu "tõde" ja "õigus", millest võib kirjutada mitmeosalisi romaane, nagu "suveräänsus" ja nagu paljud, paljud teised sõnad, mis on vajunud sügavale dialektikasse.

Selletõttu oligi sisse pandud, lugupeetud rahvaesindajad, termin "restitutio ad integrum", mis tähendab seadusliku terviklikkuse taaskehtestamist. Selle üle enam vaielda ei saa, mida see tähendab, see on täpselt defineeritud termin. Ja siit järelduvadki need olulised asjaolud, mida ilmselt tuleb arvestada meie edasises tegevuses. Kui, lugupeetud rahvaesindajad, see teist ühele või teisele ei meeldi – see, mis tehti 30-ndal –, saab seda muuta juba jällegi 2/3 hääleenamusega. Ja mitte teisiti. Teisest küljest, kuna konstitutsiooni muudeti juba, on ajutise valitsemise korra üksikud punktid lihtsalt aktid, mis ei muuda enam juba muudetut, täpsemini konstitutsiooni.

Need on need põhilised asjaolud, mida meie edasises tegevuses tuleb silmas pidada ja mis tuleb väga selgelt arusaadavaks teha ka meie Nõukogude Liidu presidendile seltsimees Gorbatsšovile. Temale tuleb anda vastav dokument, mis ta on palunud meil teha. Tahan juhtida tähelepanu, et siin ei ole tegemist mingi rahvusliku küsimusega, absoluutselt mitte. Tegemist on riikliku küsimuse ja rahvusvahelise õigusega. Kõik Eesti Vabariigi kodanikud on võrdsed rahvusest ja kõnekeelest hoolimata, ma rõhutan seda ka enda kohta. Ma arvan, et kui ma hakkaks oma sugupuud uurima, küllap ma leiaks sealt väga mitmest rahvusest esiisaid ja -emasid ja ma kahtlemata oskan rääkida vene keelt mitte kuigi halvasti ja mõningaid teisi keeli ka.

Nii. Siit tuleneb, et tegemist on riigiõigusliku küsimusega, millel on ääretult suur tähtsus Euroopa ja kogu maailma tulevikule. Vaadake, nagu ei saa olla kahte südametunnistust ühel inimesel, ei saa olla kahte käitumisjoont ühel riigil. Nõukogude Liit kas tunnistab rahvusvahelist õigust ja seaduslikkust igal pool, mitte ainult Namiibias, vaid ka Baltikumis, või ei tunnistata seda mitte kuskil. Kui me tahame saada tõeliselt ohutu Euroopa-kodu, mis annab jõuka tuleviku lootusi kõigile, rahvusest sõltumata, siis me peame lähtuma seaduslikkusest nendes küsimustes. Kui seda ei soovita ja maksab ainult jõud, siis on tulevik muidugi väga keeruline, sest jõude on maailmas palju. Tsiviliseeritud ühiskond peab tuginema seaduslikkusele. See ongi kõik, mida ma tahtsin

öelda, lugupeetud rahvaesindajad. Lähtume mitte asjata ladinakeelsetes terminites kirjapandust. Need on selgelt defineeritud asjad.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne selle küsimuse juurde tulekut me otsustasime, et sõnavõttusid täna ei ava. Kui kõik kolm taotlenut esitavad küsimuse, siis neile vastame. Sõnavõttud tulevad siis, kui me oleme jõudnud lugemisel juba vastavasse faasi. Nüüd loen teile meie töö- ja kodukorrast ette, mida kujutab endast esimene lugemine. "Esimesel lugemisel kuulatakse ära ettekanne ja kaasettekanne ning juhtivkomisjoni informatsioon seaduseelnõu kohta." Täna me küll alustasime esimest lugemist, kuid me ei vii seda lõpuni, sest komisjoni informatsiooni meil veel ei ole. Komisjon alles hakkab täna tööle. Sellega seoses tulevad sõnavõttud peale komisjoni informatsiooni ja ilmtingimata vastavalt meie töö- ja kodukorrale ka sõna võetakse. Kui tulevad ka küsimused, siis ma oletan, et need on kas Arvo Juntile või Endel Lippmaale.

V. Malkovski

Mul on kaks küsimust E. Lippmaale. Kas ta lähtub oma sõnavõttus 17. märtsi 1949. aasta Genfi konventsioonist tsiviilelanikkonna kaitsmise kohta sõja ajal? Kui sõnavõtt põhineb sellel dokumendil, siis ma palun nimetada okupatsiooni kolm tunnust ja nimetada ka need tunnused, mis kehtivad praegu.

E. Lippmaa

Nagu ma aru sain, tunti huvi okupatsiooni tunnuste vastu. Ma arvan, et ma ei ole eriti kursis okupatsiooni teooriaga – millised nimelt peavad olema tema kolm tunnust. Aga esimene tunnus on igatahes antud riigi võimule mitte alluvate sõjaväeüksuste sissetoomine. Ja see toimus tõesti 17. juunil 1939. Need väed toodi sisse vastu Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi ja Leedu Vabariigi soovi, need ei allunud mingil kombel selle riigi võimudele ja nad tegid, mida ise soovisid. See on tüüpiline okupatsiooni tunnus. Nüüd edasi, okupatsioonivõim. Tõepoolest selleks oligi nende sõjavägede ülemjuhatus ja Nõukogude Liidu saatkond. Nõukogude Liidu saatkonnas formeeriti uus Eesti valitsus, esialgu Eesti Vabariigi valitsus ja hiljem Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi valitsus. See on dokumenteeritud. Näiteks esimese siseministri Maksim Undi

omakäelises autobiograafias. Kui siseministri dokument asub see parteiarhiivis. Igaüks võib seda ise lugeda. Seal on väga ausameelselt, nagu ministrile kohane, kirjeldatud kogu asja käik: kuidas Botškarjov ta ametisse pani, mida käskis tal Ždanov teha. Kõik on väga ilusasti ja selgesti kirjas, all tema oma käega kirjutatud allkiri. Nüüd institutsioonidest veel, näiteks sõjaväe ülemjuhatuses. Loomulikult on ju päriselt selge, kelle käes on võim, kui allutatud riigi sõjaväe ülemjuhataja võetakse kinni ja saadetakse maalt välja, esialgu veel välismaale, sest 13. juulil oli Nõukogude Liit Eesti Vabariigi suhtes veel välismaa. Või näiteks sõjaväeringkonna väljakuulutamise esialgu veel iseseisvate Balti riikide territooriumil. Kui see ei ole okupatsioon, mis siis veel on? Nii et need tunnused on väga ilmsed. Ja nendest kasvas välja ka võimu muutus, eks ole, kuna väga paljudel juhtudel on dokumenteeritud Punaarmee üksuste kohalolek näiteks valimisjaoskondades. Nende kohta on Oktoobrirevolutsiooni keskarhiivis väga palju dokumente, millega on igaühel võimalik tutvuda, nad on täiesti avalikud. Selge on see, et teise riigi armeüksuste aktiivsel osavõtul peetud valimistest rääkida kui rahva tahteavaldusest ei ole õige ja seda rahvusvaheline õigus ka ei tunnista. Nii et ma arvan, et meil ei ole tark väga palju selles sorida, kulutame ainult asjata aega, faktid on nii ilmsed. Aga kui soovetakse ... Nimetasin praegu muuseas väga väheseid fakte, neid aga on palju, palju, palju veel. Ka Oktoobrirevolutsiooni keskarhiivis ja parteiarhiivis. Väga skandaalne asi on ka Molotovi telegramm Schulenburgile, kus ikkagi väga selgelt lepatakse sakslastega kokku võimuvahetuse läbiviimine Baltikumis. On selge, et oli sügavalt imperialistlik samm niisugusel viisil teise riigiga, pealegi fašistliku riigiga kooskõlastada uute valitsuste kehtestajaid Balti riikides. See aga oli tõeline kooskõlastamine. Need on need tunnused, vastus küsimusele.

V. Malkovski

Lugupeetud E. Lippmaa, vabandage, aga mulle on jäänud mulje, et te peatute rohkem sel perioodil, millal (teie arvates) algas okupatsioon. Ma palusin teilt hoopis midagi muud. Te teatasite, et okupatsioonirežiim jätkub. Mina aga küsin teilt, milliseid kolme okupatsiooni tunnust te näete tänases päevas. Mis puutub aga ajaloolistesse eeldustesse, siis me võiksite töökorras, võttes aluseks dokumendid, istuda maha, rääkida, vaielda.

E. Lippmaa

Õige. Seda me võime omavahel muidugi arutada. Nüüd, mis juhtub praegu? Vaadake, kui me võtame vastu seaduse selle kohta, et meie noormehed ei pea mitte niisugustes ebainimlikes tingimustes teenima Nõukogude armees, kus rahuajal esineb surnuks peksmisi, ja kui siis need noormehed ikkagi ära võetakse, siis on selge, et seda tegi okupatsiooniar mee koos oma okupatsiooniorganiga, mis organiseeris selle armee tegevust. Edasi, ta juba näitas oma kätt Leedus, sest Leedu oli ikkagi iseseisvuse välja kuulutanud, Nõukogude seaduste järgi valitsuse moodustanud. Mingit seadust Liidust väljaastumise kohta veel ei olnud ja seetõttu ei saanud Leedut süüdistada ka ebaseaduslikus tegevuses. Ja vaatamata sellele viis okupeeriv armee punase risti lippu kandvas asutusest – haiglast – noormehed ära. Seda tavaliselt ei teinud isegi sõdivad pooled Teise maailmasõja ajal, punase risti lipu alt ei viidud inimesi minema. See oli kaunis äärmuslik tegu. Nii et näited on olemas. Aga ma võin neid veel tuua, kui on vaja. Kuidas soovite.

N. Zahharov

Küsimuse esimene pool: vastavalt reglemendile pidime me kuulama ära ettekande ja kaasettekande. Seoses sellega tahaksin teada, kuidas käsitada akadeemik Lippmaa informatsiooni, keda ta täna siin esindab? Kas ta esineb informatsiooniga saadikute korpuse komisjoni nimel jne? Küsimus akadeemikule. Ma kuulasin tähelepanelikult teie kõnet ja tegin endale selgeks, et võrreldes Ülemnõukogu eelmise koosseisu detsembrikuu istungjärguga, kus me arutasime seda probleemistikku, olete te täna selgelt piiritlenud, kes on okupant ja keda tänapäeval ei saa okupandiks lugeda. Tõepoolest, see on väga oluline meie seaduste koostamisel üleminekuperioodiks. Olen teile väga tänulik, et alates tänasest päevast sain ma teada, et isiklikult mina ei ole okupant. Okupandid on vaid mõningad saadikutekorpuse esindajad sõjaväelaste hulgast – ma pean silmas seda, et te ütlesite, et sõjaväelased on okupatsioonivõimu esindajad. Seoses sellega on mul küsimus: kuidas kvalifitseerida eesti soost sõjaväelasi, kes teenisid või teenivad praegu Nõukogude armees? Samuti – kuidas kvalifitseerida neid tuhandeid elusid, mis eesti noormehed andsid 1942., 1943., 1944., 1945. aastal Eesti vabastamise eest fašismist. Palun vastust.

E. Lippmaa

Vaadake, kui me nüüd hakkame detailselt sorteerima, siis loomulikult okupeerida saab ainult sõjaväelane, aga mitte mingi ametnik, kes on seotud armeega. Tsiviilisik, kes lihtsalt elab või töötab tööstuses, okupant muidugi ei ole. Tsiviilisik on edaspidi, kui meil on tegemist Eesti Vabariigiga, Eesti Vabariigi täieõiguslik kodanik, see ei sõltu kuidagi rahvusest. Aga ta võib olla ka välismaalane, näiteks Nõukogude Liidu kodanik. Näiteks kui loodi Eesti Vabariik, siis umbes 15 000 inimest Eesti Vabariigis elades jäi Vene Föderatsiooni kodanikuks. Neile meeldis olla Vene Föderatsiooni kodanik, ja nii nad ka siis elasid. Muidugi mõista elasid nad siin Eesti Vabariigi seaduste järgi. Kes aga soovib Eesti Vabariigis elada omaenda seaduste järgi, kasutades kõiki võrdseid õigusi üle kogu Nõukogude Liidu, see paraku võtab endale väga ebameeldiva rolli, nimelt: ta võtab endale kolonisti rolli, mis on üldse üks kõige vähem auväärseid.

Nüüd edasi. Kuidas hinnata Eesti sõjaväelasi? Juba Eesti Vabariigi loomise ajal sõdis Eesti Vabariik kahel rindel. Ta sõdis idarindel ja ta sõdis lõunarindel Landeswehriiga, Saksa armeega. Järelikult oli kaks vaenlast juba siis. Ma arvan, et kõik need, kes andsid oma elu fašismi purustamiseks, andsid oma elu õige asja eest. Seda esiteks vastuseks.

Teisest küljest need eestlased, lätlased, leedulased, kes teenivad Nõukogude armees praegu, või näiteks see noormees, kes hukkus Bakuus, viies seal täide väga ebademokraatlikku aktsiooni. Need on õnnetud poisid, kes on okupeerivasse armeesse mobiliseeritud ja töötavad seal vastu tahtmist. Niisugust asja on juhtunud kõigi rahvastega, ka venelastega. Ja seda vältida täielikult ei saa. See oleks vastus.

Juhataja

Üks hetk, minul on vastus võlgu Nikolai Zahharovile. Küsimus on selline, kuidas tõlgendada Endel Lippmaa esinemist, oli see kaasettekanne või mitte. Endel Lippmaa on Nõukogude Liidu rahvasaadik, kes vastavalt eelmise Ülemnõukogu otsusele on Eesti majandusliku ja poliitilise iseseisvuse komisjoni liige, nii et tema esinemist tuleb pidada kaasettekandeks.

N. Aksinin

Okupatsioon on sõjaväelaste võim. Aga kes on Eestis võimul? Kas sõjakomissar Pöder, komandant või meie Ülemnõukogu? Juhul, kui me praegu tunnistame okupatsioonirežiimi.

E. Lippmaa

Võim kuulub sellele, kes võimu teostab. Kui meie Ülemnõukogu ei saa otsustada, kes saab Eestisse sisse sõita, kes saab viisa ja kes ei saa, siis järelikult meile võim piiride üle ei kuulu. See kuulub neile, kes määravad, kes saab viisa ja kes ei. Seda esiteks. Edasi. Kellel on võim meie noormeeste üle? Loomulikult komandandil, sest tema otsustab, kes armeesse võetakse ja kes mitte. Ülemnõukogu praegu just deklareeris, et selles küsimuses tal võimu pole. Teeme oma parima, aga peame hoiatama, et ärgu meid tõsiselt võetagu.

Juhataja

Suur tänu, Endel Lippmaa. On saabunud protest. Ma loen selle ette.

"E. Lippmaa osutas sellele, et okupandid on ainult Eestis asuvad sõjaväelased. Seoses sellega avaldame otsustavat protesti." Eesti NSV Ülemnõukogu liikmed, allkirjad.

Mul on selline ettepanek, lugupeetud Ülemnõukogu, et me lahendame selle protesti presiidiumis ja siis informeerime teid. Kas ollakse nõus? Suur tänu!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil oli veel päevakorras Eesti sümbolika seaduse eelnõu läbiarutamine. Kuid peab ütlema, et Ülemnõukogu Presiidiumis tekitas reedel selle seaduseelnõu arutamine igatpidi vastakaid arvamusi ja tundub, et see materjal on praegu veel õige toores. Sellepärast presiidium arvab ka, et seda materjali peaks hästi põhjalikult veel komisjonides arutama ja siis selgub, mis saab sellest edasi. Võimalik, et ta peaks hakkama haakuma juba mõne seni vastuvõetud seaduseelnõuga, näiteks esimesel lugemisel vastu võetud eelmise seaduseelnõuga. On ehk võimalikud ka mõned kolmandad variandid. Üldiselt arvatakse, et Eesti sümbolikaga peaksid komisjonid väga põhjalikult veel tööd tegema.

Me arutasime Ülemnõukogu Presiidiumis ka Eesti NSV valitsuse liikmete kandidatuuride esitamise korda. Praegu ei ole peaministrit kohal, kuid töökorras on kokku lepitud selline variant, et kõigepealt peaminister esitab valitsuse liikmekandidaadid tutvumiseks Ülemnõukogu Presiidiumile. Põhjalikku arutamist presiidiumis ei toimu, tegemist on ainult tutvustamisteremooniaga. Edasi küsitletakse kandidaate juba alatistes komisjonides ja peale seda esitatakse kandidatuurid Ülemnõukogule. Edgar Savisaar lubas esimese nimekirja, võib-olla 4–5 ministrikandidaati Ülemnõukogu Presiidiumile esitada täna peale lõunat. Siis peaksid kandidaatidega tutvuma komisjonid ja kui kõik läheb nii, nagu me kavandame, võime homme õhtusel istungil juba esimeste kandidaatidega tööd tegema hakata.

Meil on veel päevakorras pöördumine Nõukogude Liidu presidendi Gorbatšovi poole. Ka selle küsimuse arutamisel Ülemnõukogu Presiidiumis leiti üksmeelselt, et see tekst, see projekt vajab veel kohendamist, sest situatsioon muutub iga päevaga. Võib-olla me tuleme ka selle teema juurde siis tagasi, kui komisjon on oma seisukoha öelnud ja teksti teist korda presiidiumile esitanud. Kui asi selle pöördumisega edeneb, siis saame ehk homme selle vastu võtta.

Eesti NSV Ülemnõukogu rahvussuhete komisjoni koosseisu kinnitamine

Juhataja

Meil tuleb otsustada veel küsimus rahvussuhete komisjoni lõplikust moodustamisest. Nimelt rahvussuhete komisjonis ei ole veel kõik liikmed kinnitatud ja selles päevakorrapunktis annaksin sõna rahvussuhete komisjoni esimehele Sergei Sovetnikovile.

S. Sovetnikov

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud. Ma palun teid rahvussuhete komisjoni kinnitada järgmises koosseisus: Aldo Tamm – taluperemees, Tõnis Mets – Haapsalu maaparandusvalitsuse Lihula jaoskonna juhataja, Heino Kostabi – Veriora sovhoosi direktor, Valeri Kois – EKP Kohtla-Järve Rajoonikomitee sekretär, Sergei Petinov – Eesti NSV Töökollektiivide Ühendnõukogu täitevkomitee esimees, Teet Kallas – kirjanik, Hillar Kalda – Võrumaa keskhaigla arst, Goderdzi Ahaladze – sõjaväelane, ja mina – üheksas, Sergei Sovetnikov – Narva polütehnikumi direktor.

Juhataja

Kas on küsimusi Sergei Sovetnikovile? Kas seda tuleb lugeda nõusolekuks, et komisjon kinnitada sellises koosseisus, nagu luges ette härra Sovetnikov? Kui nii, siis ma palun hääletada. Panen hääletamisele komisjoni koosseisu ettelõetud kujul. Poolt 95 saadikut, vastu 1 ja erapooletuks jäi 3. Rahvussuhete komisjon koosseisus Ülemnõukogu liikmed Aldo Tamm, Tõnis Mets, Heino Kostabi, Valeri Kois, Sergei Petinov, Teet Kallas, Hillar Kalda, Goderdzi Ahaladze ja Sergei Sovetnikov – viimane on esimees, on moodustatud.

Rahvasaadik Enn Tupp tegi ettepaneku, et Lippmaa poolt esitatud materjal oleks vaja paljundada koos kõikide viidetega allikatele ja anda ta välja vene keeles. Ettepanek on väärt, et see teostada. Katsume töö korras niimoodi ära teha.

Ülemnõukogu töökorraldusest

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asume lõpetama esimest istungit. On küsimusi?

V. Kois

Ma tahaksin juhtida teie tähelepanu meile välja jaotatud reglemendile. Punktis 7 on siiani kirjas "Ülemnõukogu esimees ja kõik teised valitavad või Ülemnõukogu poolt tema volituste ajaks määratavad ametiisikud". Siis, kui Jaak Allik luges ette selle punkti lõpliku redaktsiooni, olid sealt sõnad "tema volituste ajaks" välja võetud, seetõttu ma ei protesteerinudki viimase hääletamise ajal. Millegipärast aga nüüd, lõppredaktsioonis, ilmusid nad uuesti. See on küllaltki printsiipiaalne küsimus, sest (kordan veel kord) monopolistlik üheparteisüsteem on meil lõppenud ja meil tuleb harjuda sellega, et me võime vahetada oma juhtivaid töötajaid töö jooksul.

Juhataja

Seda me selgitame töö korras, ma hoobilt ei oska praegu orienteeruda. Marju Lauristin ütleb mulle ette, et oli arutusel, hääletati ära, kuid me selgitame ja anname ammendava vastuse. Sergei Petinov.

S. Petinov

Tahaksin püstitada paar probleemi, mida oleks otstarbekas arutada. Me peaksime saavutama mingi selguse meie edasise töö osas või selgitama enda jaoks vähemalt mõningad küsimused. Asi on selles, et pärast reglemendi vastuvõtmist me määrasime kindlaks, et igal nädalal toimub meil iseseisev istungjärk, millel on oma järjekorranumber. Minu jaoks on oluline näiteks välja selgitada eelmisel istungjärgul vastu võetud päevakord. Kas see päevakord kehtib vastuvõetud

kujul. Kui kehtib, siis tuleb seda ka selgelt öelda või kokku leppida selles, et järgmisele istungjärgule kantakse üle see päevakord, mis ei ole praegu arutusel. Kui selline kord ei toimi, tuleb meil igaks istungjärguks kinnitada uus päevakord ning püüda seda järgida. See on küsimuse esimene pool.

Veel tahaksin austatud presiidiumile meelde tuletada, et päevakorda oli lülitatud küsimus vähemuste õiguste kaitsest, samuti IME kohta aruande ärakuulamine. Tähendab, et me peaksime kuidagi neid küsimusi presiidiumi töös ette nägema ja neile kusagil koha leidma.

Lõpuks, kolmas moment. Me teiega puudutasime hinnakujundusküsimust, tähendab sellele küsimusele peab leidma aja.

Ja viimaseks. Reglemendis on selgelt kirjas, et me saame arutada küsimusi ainult pärast seda, kui nad on põhjalikult läbi arutatud ning esitatakse aruteluks üldiselt ettevalmistatud kujul. Praegu oleme situatsioonis, et aruteluks esitatud seaduse eelnõud vajasid presiidiumi ja komisjoni arvates tõsist viimistlemist. Juhtus nii, et praktiliselt ei ole meil praegu midagi arutada, s.o. me kuulasime ära ettekande ühes küsimuses, kaasettekande, aga meil ei ole praeguseks momendiks käes ettevalmistatud, viimistletud dokumente. Tähendab, ka siin on vajalik mingi neid protsesse reguleeriv mehhanism, et me saaksime tõepoolest asuda arutama mingeid tõsiseid dokumente ega võtaks päevakorda dokumente, kui nad tegelikult ei ole ette valmistatud.

Viimane palve. Nähtavasti peaksime me saama dokumentidena antud konkreetse valdkonna spetsialistide eksperthinnanguid, näiteks juriidilise hinnangu ühe või teise dokumendi kohta. Kuna mitte igas komisjonis pole ühe või teise ala spetsialiste, tundub mulle, et mingisugune spetsialistide (juristide, ajaloolaste, sotsioloogide, õigusteadlase jne.) eksperthinnang on kindlasti vajalik.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, siiski on mul selline palve, et esitaksite küsimusi 1-2 kaupa. Nüüd on 6 küsimust ja järjekord hakkab juba sassi minema. Kõigepealt, tõepoolest, tegemist on siiski nummerdatud istungjärgude ja istungitega. Praegu on XII koosseisu teine istungjärg ja teise istungjärgu 1. istung. Kõik on nummerdatud, selles midagi sassi ei lähe. Teiseks, I istungjärgul päevakorda võetud punktid kanduvad üle järgmisele istungjärgule. Nii et konkreetselt vähemuse huve arvestava seaduse läbiarutamine on päevakorras ja jääb päevakorda, samamoodi ka IME-ga seonduv. Kuid selge on ju see, et Eesti isemajandamisega seotud probleemidest tuleb kõigepealt

anda sõna ettekandeks vabariigi valitsusele. Siis laskem enne valitsus ära moodustada ja pärast seda me saame seda päevakorrapunkti põhjalikult arutada. Mis puutub vähemuse huve käsitlevasse seaduseelnõusse, siis eelmine koosseis võttis selle seaduse vastu. Nii et see vajab täiendamist ja eelnevat komisjonide tööd, mis ka loomulikult peab toimuma, peab jätkuma. Kas ma jätsin midagi vastamata? Ahsoo, õigusekspertiisi küsimused. Selle peale oleks lihtsam vastata niimoodi, et komisjonide tasemel tuleb see küsimus ära otsustada. Iga komisjon värbab omale eksperte vastavalt vajadusele nii palju ja sellistest asutustest-ettevõtetest ja just need isikud, keda ta vajalikuks peab. Selge on, et õigusekspertiis peab olema. Kas ma vastasin enam-vähem ära? Aitäh!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kordan veel üle juhatuse poolt pakutu. Praegu alustavad tööd komisjonid. Ja on palve, et kõigepealt valitaks aseesimehed nendes komisjonides, kus neid ei ole, ja ka sekretärid. Panen veel kord kõikidele südamele, et töötamine komisjonides ei tähenda seda, et tegemist on vaba ajaga. Meie, kui nii võib öelda, sisekorra eeskirjade eest vastutab üks minu asetäitjatest – Viktor Andrejev. Ma palun mitte pahaks panna, aga me oleme siiski palgalised töötajad ja ka selles osas peab olema täielik kord. Sisse viiakse isegi žurnaal. Loomulikult ei saa Ülemnõukogus olema mingit kasarmukorda, kuid me peame siiski teadma, kus saadikud viibivad, millal nad tulevad. Võib-olla võib ootamatult tekkida vajadus vastu võtta konstitutsioonilisi otsuseid ja teadmatuse korral ei ole ebameeldivused välistatud. Veel on vaja ära otsustada presiidiumi töötamise aeg. Kui me saame istungi lähema 5 minuti jooksul lõpetatud, siis on ettepanek, et presiidium alustab tööd kell 13.00. Ja ma paluksin presiidiumi liikmeid peale selle istungi lõppu koguneda juhatuse laua juurde. Siin tuleb lühiinformatsioon ja me otsustame ka ruumi, kus tööle hakkame. Komisjonide töökohad loen teile praegu ette. Nii et õiguskomisjon 214. Majanduskomisjon 160. Maaelukomisjon ruum 162. Keskkonnakomisjon 157. Teadus-, haridus- ja kultuurikomisjon 314. Perekonna- ja sotsiaalkomisjon 263, rahvussuhete komisjon – istungite saal, väliskomisjon 102, saadikueetika komisjon 210, haldusreformi komisjon 256, riigikaitse komisjon 111, ajakirjanduskomisjon 267. On ettepanek, et te kõik arvamused esitaksite komisjonidele kirjalikult, Eesti ajutise valitsemise korra kohta õiguskomisjonile. Mul on veel mõningat infot, kuid ma oletan, et enne seda tahavad sõnasoovijad esitada küsimusi. Ivar Raig.

I. Raig

Mul on teha kolm väikest ettepanekut meie töö paremaks korraldamiseks. Esiteks, ma arvan, et iga tööpäeva alguses või vähemalt nädala alguses peab meile kõigile olema uuendatud kujul kätte antud kirjalikult päevakord koos orienteeriva ajakavaga. Teiseks on mul ettepanek aega kokku hoida. Ma kujutan ette, et saadikugruppide kohtumisi võib teha ka istungite ajal. Selleks peaksid olema eraldatud ruumid, mis oleksid radiofitseeritud ja kuhu kantaks üle see, mis saalis toimub. Nii saaksid erakonnad, saadikugrupid asju arutada istungite ajal, selleks hiljem aega raiskamata. Ja kolmas ettepanek on selline, et kas ei saaks siin lausahtleid lukustada. Igal mehel võiks olla oma sahtli võtmekene. Ja et keegi ei koristaks neid sahtleid, näiteks minu sahtlist on nädalavahetusel kadunud mõned minule vajalikud paberid. Oma sahtlit võiks koristada iga mees ise. Ja nüüd veel üks teade: laupäeval asutati Eesti Maa-keskerakond. Vastu on võetud kõik vajalikud asutamisdokumendid, põhikiri, programm, mitmed deklaratsioonid, ka pöördumine vabariigi uue valitsuse poole. Kui keegi soovib selle erakonna dokumentidega tutvuda ja temaga ühendust võtta, siis selleks on siin saalis praegu kolm erakonna liiget. Need on Liia Hänni, Kalju Koha ja teie ees kõneleja. Kaks erakonna liiget on astunud veel toetajaliikmeks, need on Tõnu Saarman ja Heldur Peterson. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, Ivar Raig. Ka meie siin laua taga õnnitleme erakonda ja tema esimeest, kuid samal ajal ma panen kõigile südamele, et konkreetsed ettepanekud palun teha ikkagi kirjalikult, sealhulgas ka sahtli võtmete kohta. Mis puutub sellesse, et istungjärgu alguses päevakord kirjalikult välja jagada, siis seekord, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, osutus presiidiumile see töö üle jõu käivaks. Ja nimelt sellepärast, et praegused seaduseelnõud lihtsalt oma kvaliteedi tõttu seda ei kannatanud. Tiit Made.

T. Made

Meie juhatuse teade selle kohta, et seatakse sisse vastav vihik meie kohaloleku kontrolliks, on ääretult huvitav ettepanek. Ometigi lubatagu selle vastu mõningat protesti avaldada. Me oleme siin rahva esindajatena koos ja mina isiklikult võtsin selle teate vastu kui "Dvigatelis" või "Estoplastis" või mõnes muus ettevõttes kasutusel oleva kodukorra ülekandmise siia Ülemnõukogusse. Ma saan kahtlemata aru, et kord peab saalis valitsema, kuid ma ei ole sügavalt

veendunud, et kolleeg Andrejev on kompetentne otsustama, kas iga saadiku äraolemissoov on ikka sügavalt põhjendatud. Mul on niisugune tunne, et see võib tuua kaasa mõningaid pingeid tulevikus Ülemnõukogu saadikute vahel, seepärast on mul ettepanek mitte seada Eesti NSV Ülemnõukogus sisse tööstusettevõtte kohalkäimise ja distsipliinikontrolli elemente.

Juhataja

Ka see vajab ülekommenteerimist. Mina isiklikult arvan, et kõige suuremad pinged ei teki mitte mõne Ülemnõukogu ametniku subjektiivse otsuse tõttu, vaid pinged tekivad valija-rahva ja saadiku vahelistes suhetes. Nii oli see ka eelmise koosseisu korral – me mäletame ebameeldivaid momente – ja nii ta võib tulla ka selles koosseisus. Eesistujana ütleksin ma niimoodi: teeme, kuidas Ülemnõukogu otsustab. Kui Ülemnõukogu otsustab, et istungjärgus osalemine on igapäevane vabatahtlik asi, ja see otsusena vastu võetakse, jääb see teie südametunnistuse peale. Näiteks aga eelmisel nädalal ei informeerinud mitte kõik puudunud saadikud sellest juhatajast, me ei teadnudki, kus nad viibisid. Kuid oli ka korrektseid saadikuid, kelle kohta oli teada, millal nad tulevad ja millal me võime nende kohalolekuga arvestada. Ma ei pane praegu mitte midagi hääletusele, võtan Tiit Made pretensiooni teadmiseks, kuid palun teil mõttes siiski valmis olla, et me sellele teemale juurde tagasi tuleme. Mikk Titma.

M. Titma

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Mulle tundub ka, et meil on midagi praegu üsna kapitaalselt segamini Ülemnõukogu kui alaliselt töötava organi demokraatlikes tööpõhimõtetes, saadiku õigustes, erakondade õigustes, tervikuna, ütleme niiviisi, eilses tööstiilis. Ma kardan väga, et praegu osa komisjoni esimehi kujutavad endale ette umbes taoliselt, et nad panevad nüüd kõik saadikud tööle, annavad neile konkreetsed kohustused, mida keegi peab hakkama tegema. Samal ajal – nii palju, kui mina tunnen maailma parlamentide tööd – midagi niisugust seal ei toimu. Seal on saadikul õigused ja tema otsustus määrav ja parlament ei reglementeerigi saadiku tegevust üheski asjas. Selles mõttes peaksime nähtavasti ühe niisuguse omavahelise diskussiooni pidama, kus me kujundame välja oma tööstiili. Ja see on väga tõsine küsimus, sest sellel pinnal tekivad ka etteheited. Peame looma niisuguse malli, mille järgi tahetakse ka tulevikus tööd teha.

Juhataja

Suur tänu! Kuna ettepaneku vihiku või žurnaali sisseseadmiseks tegin mina, siis ma võtan ta tagasi ja teen ettepaneku saadikueetika komisjonil, härra Jürjo, valmistada antud probleemid ette nii, et me saame Ülemnõukogus vastu võtta sobiva, meie kultuurikeskkonnas ja meie arusaamadele vastava seisukoha. Kas ollakse nõus? Ei olda nõus? Annan vahepeal sõna Arvo Juntile.

A. Junti

Ma vabandan, kuid see ei saa olla saadikueetika probleem, see on kodukorra probleem, see fraktsioonide osaluse probleem. See on üldse küsimuste lahendamise, arutamise probleem. Nii et ma kardan, et siin saadikueetikaga esialgu vähemalt tegemist küll ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Karl Propst juhtis mu tähelepanu sellele, et meil on ajutises töö- ja kodukorras selline punkt, et selle aasta 15. maiks tuleks õiguskomisjonile esitada ettepanekud Eesti NSV Ülemnõukogu töö- ja kodukorra seaduse eelnõu, s.t. juba alalise seaduse kohta. Nii et esitagem, kuid meil on vaja otsustada, kuidas me töötame kuni 15. maini. Ma ei osanud küll ette näha, et distsiplineeritus ja nõue töötada kindla korra järgi võiks esile kutsuda sellise protesti. Võib-olla siiski me teeksime niimoodi, et me arutame seda küsimust täna presiidiumiga ja anname teile teada võimalikest variantidest, kuidas me otsustame. Raske on uskuda, et terve Ülemnõukogu nõustuks sellega, et Ülemnõukogu töö oleks üldse reglementeerimata. Ma mõtlen selle all kohalolekut, tööd komisjonides.

A. Labassov

Aja jooksul, mis on möödunud viimasest istungjärgust, kohtusin mitmeid kordi oma valijatega ning absoluutne enamus neist palub taastada Ülemnõukogu istungite transleerimise raadios, kusjuures neid huvitavad ainult saadikute sõnavõttud, mitte kommentaarid. Ma ei mäleta, et me oleksime protsessuaalselt otsustanud lõpetada need tele- ja raadiotranslatsioonid. Televisioon neid eriti ei huvita, aga raadiotranslatsiooni paluvad nad taastada. Teen ettepaneku vaadata see küsimus läbi, arvan, et ta ei nõua pikka arutelu.

Juhataja

Nii palju, kui minul on teada, on see probleem veel üleval ajakirjanduskomisjonis. Härra Veidemann teatab konkreetse seisukoha lähemal ajal.

V. Lebedev

Mul on 3 küsimust. Esiteks, ühel esimestest istungitest me püstitasime küsimuse saadiku staatusest, saadikugruppide nimekirjadest. Millises seisus on need kaks materjali? Ja kolmas küsimus. Meile on vajalikud ruumid valijatega kohtumiseks, saadikufraktsioonide tööks. Kuidas on sellega lood? Ja samuti telefoniga?

Juhataja

Mis puutub saadikugruppide nimekirjadesse, siis selle kohta on selline teadaanne. § 18 järgi võib saadik kuuluda ainult kahte gruppi, kahte rühma. Aga praegu on mitmed saadikud ennast üles seadnud isegi kolme rühma, nii et palun teha vajalikud parandused ja vormistada kõik korralikult koos allkirjadega. Nende põhjal antakse siis välja ametlikud nimekirjad.

Saadikute tööruumide küsimus ja üldse saadikute töö korraldus on praegu Ülemnõukogu Presiidiumis ja vastavates talitustes lahendamisel. Kõige lähemal ajal saame teatada, kuidas asi laheneb. Loodame, et õnnestub siiski saadikute töö- ja olmeküsimused rahuldaval tasemel lahendada.

V. Jürjo

Eetikakomisjoni pöördumine Eesti NSV Ülemnõukogu saadikute poole. Pöördume tungiva palvega kõikide saadikute poole mitte puududa üheltki istungilt. Ükski komandering ega nõupidamine ei ole tähtsuselt võrreldav nende otsustega, mis Ülemnõukogul tuleb praegu langetada. Ja veel. Meie hääletussüsteemis toimivad sisuliselt vastuhäältena nii erapooletuks jäämine kui ka puudumine. Soovitame kohaloleku kontrolli puhul teha teatavaks mitte ainult kohalolevate saadikute arvu, vaid ka selle, kui palju saadikuid puudub põhjusega, kui palju teadmata põhjusel. Saalist tuli täiendus, et saadik vastutab ainult oma valijate ees, s.t. seda, et valijatel on õigus täpselt teada, kas nende valitud esindaja on Ülemnõukogus meie rahvale tähtsate küsimuste hääletamisel kohal või ei. Tänan!

N. Zahharov

Mul on mingil määral tehnilist laadi ettepanek. Sm. Lebedev rääkis nimekirjadest. Tahaksin püstitada küsimust laiemalt. Komisjonide erinevate gruppide koostööks oleks vajalik kõik meie poolt vastu võetud otsused, mis on seotud personaalse valimisega või mingite volituste määratlemisega, pidevalt avaldada ja välja jagada kõigile saadikuile – see puudutab nii komisjone, gruppe, ajutisi gruppe jt. Peale selle, see küsimus otsustati Ülemnõukogu eelmise koosseisu poolt, lihtsalt on vaja, et tehnilised töötajad selle korra taastaksid. Kuidas me ka ei püüaks, alati puudub osa saadikuid mingil põhjusel, võib-olla kaaluval põhjusel, istungjärgult. Seetõttu on kiiremas korras vajalik eraldada ruum presiidiumi tehnilisele töötajale, kes saaks igale saadikule anda vastavat informatsiooni otsustamisel olevate küsimuste kohta eelnenud istungitel vastuvõetust. See aitab meid töös ja muudaks paremaks saadikutekorpuse tegevuse. Palun Ülemnõukogu Presiidiumi juhtkonnal lahendada need küsimused võimalikult operatiivselt.

Juhataja

Suur tänu! Ma ikka juhin tähelepanu sellele, et konkreetsed ettepanekud paluks esitada kirjalikult, me ei suuda muidu orienteeruda.

A. Maarend

Juhiksin tähelepanu sellele, et meil on saadiku osalemise küsimus sätestatud reglemendis. Siin on öeldud nii. § 17 lg. 2: "Oma puudumisest ja selle põhjustest, mida vajaduse korral tuleb dokumentaalselt tõendada, on ta kohustatud Ülemnõukogu juhatajat, tema asetäitjat või alalise komisjoni esimeest eelnevalt informeerima". Ja sellega on kõik ära öeldud. Saadik peab olema vaba oma otsuste tegemisel ja tal on õigus ise ka oma tööülesandeid jagada. Iseküsimus on, et saadikueetika komisjon võib selle küsimuse tõstatada, kui selleks tekib vajadus või lihtsalt esitatakse protest. Teiseks ma tahan esitada küsimuse. Meil on § 3 lg. 4 sätestatud, et Ülemnõukogu istungjärgu päevakord kinnitatakse esimesel istungil Ülemnõukogu valitud liikmete lihthäälteenamusega. Mispärast me ei ole kinnitanud selle istungjärgu päevakorda sellel esimesel istungil?

Juhataja

Ma hakkan tagantpoolt peale. Istungjärgu päevakorda ei saanud me algul kinnitada sellepärast, et lähteandmed – esitatavad seaduseelnõud – ei vastanud praegu sellele kvaliteedile, et nad saaks kinnitatud. Nüüd kodukorrast ja sellest tulenevatest saadiku ja Ülemnõukogu asejuhataja vahelistest suhetest. Ma küsiks üle, kas sellisel juhtumil näiteks selle läbirääkimise Ülemnõukogu juhataja asetäitja võib kirjalikult fikseerida või peab ta seda tegema ainult mälus? Protest oli ju žurnaali kohta.

A. Paju

Kuulates praegu ridamisi neid väljaütlemisi, tekkis mul üks vastasseis, millest ma ise ei saa jagu. Pöörduks lihtsalt palves nii eestseisja kui ka kolleegide poole. Siin on mitmeid kordi juttu olnud, millest saadik on vaba, kellega ta on otsesidemetes, kuivõrd tekivad pinged kas siis žurnaali pärast juhi ja saadikute vahel või üldse saadiku ja valijate vahel. Aga nüüd on üks olulisem asi. Ma toon lihtsa näite. Minu arvates meie ise kunstlikult kas siis siin saalis või ka ajakirjanduse vahendusel tekitame pingeid, sest me oleme kujundanud selle rahvaesinduse mitte rahva esinduseks, vaid erakondade võitlustandriks. Minu arvates me taotleme siin säärast erakondlikkust, nagu on juba tsiviliseeritud Euroopas. Aga me oleme alles teel sinna. Ma toon ainult ühe lihtsa näite. Ma loen ühest viimasest Põlva rajooni lehest kommentaari Ministrite Nõukogu esimehe valimiste kohta. Analüüsitakse, millised jõud paiknevad saalis, ja lõpuks on rohkem juttu sellest, et seekord jäi peale Rahvarinne. Ma kardan, et seekord jäi vist peale saadikukorpuse mõistus, kes sai aru, kes meie kriitilises seisundis oleva vabariigi majanduse sellest kõige paremini välja toob. Ma ei pea õigeks igal niisugusel puhul panna võidu- või kaotusepunkte ühe või teise erakonna arvele. Inimesed, kes ootavad ainult tegevust, ei oska siis öelda, kes sa siin oled – nende esindaja või erakonna lahingus üks sõdur.

A. Rüütel

Ma teeksin ettepaneku praegu mitte jätkata seda arutelu, kas saadik peab end registreerima, kas teda kontrollitakse või mitte. Selle asemel võiks aega kokku hoida, meie kõigi aega. Et te alalistes komisjonides arutaksite kõik omapoolsed ettepanekud läbi. Võimalikud on, kui aluseks võtta eri maade parlamenditöö praktika, mitmed variandid. Ja päris selge on see, et üldsus peab teadma, millega saadik siin tegeleb. Teatavasti me peame teatud perioodide lõpul koostama aruanded, kus

on sees igäühe osavõtt Ülemnõukogu tööst ja veel ka hääletamine – mille poolt, mis küsimustes, kuidas on üks või teine saadik hääletanud, kui on avalik hääletamine. Kuid ma ei hakkaks laskuma edasi nendesse küsimustesse, vaid kordan veel kord oma ettepanekut, et alatised komisjonid töötaksid läbi omapoolsed ettepanekud. Kuna komisjonide esimehed on presiidiumi liikmed, saame presiidiumis kõigiga koos asjad läbi arutada ja esitada seejärel ülejäänud saadikutele ühise seisukoha vastuvõtmiseks. Praegu piirdume sellega. Kell üks pidime alustama presiidiumi koosolekut, pool üks aga hakkasime arutama seda asja. Vahepeal poole tunni jooksul pidid toimuma kõikide saadikugruppide alatisete komisjonide koosolekud, et teha omapoolne ettepanek presiidiumile. Nüüd oleme kahjuks graafikust täiesti väljas. Nii et nüüd mul on veel kord ettepanek toimida nii.

Ja veel kaks ainult väga lühikest vaheteadet. Saadikud saavad hakata valijaid vastu võtma saadikute majas, mis on, nagu teile on öeldud, endine kommunaalmajandusministeeriumi hoone. Kuna aga ministeerium kõik viimase mööblitükini, kaasa arvatud aknaeesriided, endaga uue ametkonna loomisel kaasa viis, käib praegu selle maja sisustamine. See käib piltlikult öeldes nii öösel kui päeval, aga raske oli mööblit nii kiiresti kätte saada. Selletõttu asi mõningal määral hilineb ja nähtavasti nädala-poolteise pärast on kõik valmis. Iga alatine komisjon saab endale seal kindla arvu tubasid. Edgar Savisaarega – valitsuse juhiga – me pidasime veel reedel aru selle üle, et tõenäoliselt leitakse alatisete komisjonide esimeestele kabinetid siin Toompeal. Kuid ka seda ei olnud võimalik varem lahendada, sellepärast et endisele valitsusele me sellist ülesannet ei tahtnudki panna. Tahab ju iga uus valitsusjuht elu mingil määral omamoodi ümber korraldada ja nii jätsime selle asja peale uue valitsusjuhi valimist lahendada. Edgar Savisaar lubas selle juurde tulla umbes nädala pärast, nii et ka see võtab mõningal määral aega. Midagi pole parata, me suhtume sellesse enesekriitiliselt, kuid teistmoodi ei olnud võimalik siiski neid küsimusi paika panna. Meil puuduvad ju senini alatiselt töötava Ülemnõukogu tööks eeldused. Nii et palume olukorda arusaavalt suhtuda.

Juhataja

On jäänud üks minut kella üheni. Loen veel ette mõne teate. Ülemnõukogu liikmete tööraamatud palume anda Ülemnõukogu esimehe sekretariaadi juhatajale Daniel Märtnaale. Informatsiooniks veel nii palju, et kõik saadikute arupärimised, mis praegu juhatusele laekunud on, saadetakse õigetele adressaatidele. Ka see küsimus, mis puudutab hindu, läheb valitsusele. See, mis

puudutab venekeelseid telesaateid, läheb vastavale Ülemnõukogu komisjonile. Mitmendat korda panen veel teile südame peale, et nüüd, kui komisjonid alustavad tööd, esmane asi on valida esimeeste asetäitjad.

Vaheaeg kuni kella neljani.

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

9. aprill 1990

Ülemnõukogu töökorraldusest

Juhataja

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 96 Ülemnõukogu liiget, puudub 9. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma annaksin kohe praegu veel teatud selgituse meie kohaloleku kontrolli kohta ja kogu selle menetluse kohta, mis puudutab Ülemnõukogu töö režiimi kontrollimist. Põhiliselt ei ole see protseduur üldse keerukas. Kompuuter annab vastavalt vajadusele igal hetkel välja kontrollitud kohaloleku nimekirja, nii et mingit erilist žurnaali ei olegi vaja. Kõik andmed selle kohta on olemas ja vastavalt vajadusele anname need kõigile nendele, kes on õigustatud neid teada saada. Loomulikult on kahe Ülemnõukogu liikme suhtes teatud erand, see on Ülemnõukogu esimees, kelle tööülesanded ei luba kõikidel istungitel viibida, ja ka peaminister, kellel on ka peale parlamenditöö muid kohustusi. Kõik teised saadikud peaksid siiski selle vaeva ära nägema, et juhtumil, kui on tungiv põhjus kas istungilt või komisjoni tööst puududa, see küsimus reguleeritaks vastava ametimehega.

Me eeldame nüüd seda, et vähemasti paar tundi on alatised komisjonid saanud viljakalt ja energiliselt töötada. Võimalik, et teie käes olnud seaduseelnõu on projektides muutunud juba tunduvalt paremaks. Ma tahaksin informeerida teid sellest, et Ülemnõukogu Presiidium, kes täna koos oli, arutas küsimust valitsuse moodustamisega seoses ja peaminister tutvustas presiidiumile

mõningaid valitsuse liikmete – ministrite kandidaate. Mul oleks välja pakkuda Ülemnõukogu tööks tänaseks päevaks ja homme hommikuks niisugune kord. Teile ilmselt kõikidele on juba esitatud ministrikandidaatidega tutvumise graafik 9. ja 10. aprillil.

Nagu te juba näete, on siin personaalselt võimalik välja lugeda, millised ministrikandidaadid peaminister kavatses Ülemnõukogule esitada ja mis ajal kellegagi alalistes komisjonides võimalik tutvuda on. Võimalik, et paljudel juhtumitel on kattumisi, võimalik, et graafik on väga pingeline, kuid uskuge, teistmoodi me seda tööd lihtsalt ei jõua ära teha. Kui me nüüd selle osa istungist, mis me praegu siin peame, oleme lõpetanud, jätkub pingeline töö komisjonides. Võtab see siis aega kui palju ta võtab, aga oleks hea, kui me saaksime juba homme komisjoni seisukohtadega tutvuda kell 9.30 presiidiumi istungil. Kordan. Presiidiumi istung on homme pool kümme ja poole kümneks tahaksime komisjonide seisukohti ministrikandidaatide suhtes teada. Samal ajal tahan ma ikkagi juhtida teie tähelepanu ka sellele, et paralleelselt, nii palju kui teie töökoormus lubab, jätkuks ikkagi töö seaduseelnõudega – nendega, mida me täna hommikul istungil arutasime. Siis saaksime homme presiidiumi istungil, mis algab pool kümme – kolmandat korda ütlen seda –, juba otsustada, kas need seaduseelnõud on juba sellise kvaliteediga, et neid võib Ülemnõukogus arutada. Teine Ülemnõukogu Presiidiumi istung on kell 12. Nii et need ministrikandidaadid, keda te kavatsete arutada homme (vaadake ajagraafikust need, mis on siin kell 10.15), neid me võtaksime Ülemnõukogu Presiidiumis läbiarutamisele istungil kell 12. Samal ajal on teada, et peaminister esitab ka homme mõned või võib-olla kõik seni veel puuduvad valitsuse liikmete kandidaadid. Nendega viiakse seesama protseduur analoogiliselt läbi. Kõige selle tulemusena peame jõudma oma töö niimoodi organiseerida, et homme istung, plenaaristung algab kell 4, kell 16.00. Selleks ajaks on meil juba selge pilt, kas me saame Ülemnõukogus hakata ministrikandidaate kinnitama või on meil võimalik arutada teiega koos paralleelselt ka mõnda seaduseelnõu. Täna me sellele mõttele veel punkti panna ei saa. Ja loomulikult, see tähendab ikkagi seda, et kõik saadikud kell 10 kogunevad siia istungite saali, see on iseenesest mõistetav.

T. Made

Austatud eesistuja! Siin on ministrikandidaadid jagatud komisjonide vahel, kuid väliskomisjon tahaks tutvuda ka ministrikandidaatide Frey ja Leimanniga, kuna me näeme tulevikus koostööd

nende ministritega ja neile alluvate ministeeriumidega. Kas oleks võimalik veel ministrikandidaatidega kohtumise ajakava täiendada? Aitäh!

Juhataja

Ka selle graafiku vahetud koostajad arvavad seda, et nüüd tuleks võib-olla üles näidata väga suurt operatiivsust ja paindlikkust, et jõuda olla kas mitmes komisjonis või vajaduse korral kooskõlastada komisjonide vahel tegevus selliselt, et ka ministrikandidaadid mõningatel juhtumitel ei pea väga täpselt kellaajast kinni pidama. See ei ole tõesti ideaalne variant, aga ma usun, et komisjonid näitavad ise üles leidlikkust. Loomulikult käib see ka nende saadikute kohta, kes ei ole komisjonide liikmed, mitte kellelgi ei ole keelatud ühe või teise komisjoni tööst osa võtta kuulajana, avaldada oma arvamust. Sellisel juhtumil ma kujutan ette, et tegelik töö komisjonides tuleb nii, et väga paljud komisjonide liikmed jõuavad samal ajal ühe või teise kandidaadiga tutvuda mitmes komisjonis, mis tähendab muidugi seda, et tuleb ühest kabinetist teise minna. Kas on veel küsimusi?

M. Lauristin

Ma lisaksin vastuseks härra Madele ja nähtavasti ka mõne teise saadiku soovile, et praegune graafik on tehtud komisjonide esimeestega kooskõlastatult presiidiumi istungil. Väliskomisjoni esimees seal sellist soovi ei esitanud, sellepärast ka siin graafikus seda ei olegi ette nähtud. Muidugi on täiesti selge, et kui te näete siin praegu auke, kus nüüd teie poolt soovitud ministrikandidaadid ei ole mingis komisjonis, saate te vabalt kokku.

V. Malkovski

Selle graafikuga seoses kerkivad mõned küsimused. Ma ei ole sugugi kindel selles, et seltsimees Lippmaa oli õiguskomisjonis kell 14.30 kui minister, lihtsalt jutuajamine oli täiesti teistel teemadel. Kui see aeg on määratud homseks, 10. aprilliks, siis on teine asi. Samaaegselt on küsimusi ka teiste komisjonide suhtes. Kas nende kellaegade all on mõeldud tänast või homset päeva? Kas poleks parem mitte kaotada aega ja kuulata mõnda ministrikandidaati ära vahetult siin, sest mina, ja arvan, et ka teised saadikud tahaksid vahetult osaleda ühtede või teiste kandidaatide arutelus.

Juhataja

Suur tänu! Võib-olla võis meie poolt antud informatsioonist tõesti niimoodi aru saada, et lugupeetud ministrikandidaate tutvustatakse ainult komisjonides. Ei, tegelikult tulevad kõik kandidaadid homme pealelõunasel istungil meie ette siia saali ja kõik põhilised küsimused, arvamused ja ka ministrite programmilised seisukohad võime siin saalis ära kuulata. See töö, mis toimub komisjonides, eelneb Ülemnõukogu tööle ja selle põhjal me selgitame välja komisjoni seisukoha. Mis puutub konkreetselt härra Lippmaasse, siis täna on ta veel veerand viis ajakirjanduskomisjonis n.-ö. läbivaatamisel ja kõik saadikud, kes soovivad ajakirjanduskomisjoni tööst osa võtta, võivad seda teha.

V. Lebedev

Ma toetan saadik Malkovskit ja tahaksin muidugi Endel Lippmaad kuulata õiguskomisjonis. See istung, mis neil toimus, ei olnud seotud E. Lippmaa esitamisega ministriks. Mina näiteks ei tea siiani, millisele kohale pretendeerib akadeemik Lippmaa.

Juhataja

Ma ikkagi teeksin sellise ettepaneku. Kuna Endel Lippmaa täna veel praegusel kellaajal peaks olema valmis esinema ajakirjanduskomisjonis, võib-olla siis kõik need Ülemnõukogu liikmed, kes ise on õiguskomisjoni liikmed ja tunnevad huvi Lippmaa persooni vastu, läheksid ajakirjanduskomisjoni.

I. Toome

Eelseisva töö huvides oleks nähtavasti tõesti tark, kui kõikidele komisjoniliikmetele jagataks välja vastavad kirjalikud materjalid, et inimesed oskaksid juba enne istungi algust arvata, missuguse ministrikandidaadiga on tegemist. Eelmine küsimus oli ju suunatud sellele. Lippmaa kirjast aga, mis ministriks ta kandideerib, ei tea saalis peale presiidiumi liikmete keegi.

Teine ettepanek. Töö efektiivsuse ja saadikute austamise seisukohalt oleks tark, kui iga ministrikandidaadi kohta esitataks üks väike kokkuvõtte tema elulooliste andmetega ja võib-olla veel mingi lisamaterjal iseloomustamiseks tema sobivust ühele või teisele ministrikohale. Ma arvan, et see oleks töö sisukuse huvides päris loomulik. Tänan!

Juhataja

See oleks tõesti õige ja me kõik, keda see ka puudutama ei peaks, kanname hoolt selle eest, et järgmiste kandidaatide korral just asi niimoodi teoks saaks.

Lugupeetud Ülemnõukogu, veel on kaks küsimuse esitajat. Samal ajal, nagu te näete – ajagraafik on ju teie käes –, peaksid komisjonid juba töötama. Teeme nii, et piirdume nüüd nende kahe küsimusega, mille esitavad Jaak Allik ja Sergei Petinov. Siis mul on üks teade ja kohe läheme tööle komisjonides.

J. Allik

Kohe peaks algama siis teine ajakirjanduskomisjoni ning teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni istung. Nende komisjonide koosseisus on neli kattuvat liiget. Ma ei saa siis juba teist korda osa võtta mingi komisjoni istungist ja ma ei tunne, et ma ausalt siin oma valijate eest töötaksin. Mul on ettepanek, kas tulla veel kord tagasi probleemi juurde, et iga Ülemnõukogu saadik võib olla ainult ühes komisjonis, või püüab Ülemnõukogu juht tagada, et komisjonide töö aeg ei kattuks, kui on kattuvad liikmed. Praegu see võidujooks, mis algab ühest komisjonist teise nii tähtsa küsimuse arutamisel, nagu on vabariigi valitsuse liikmekandidaadid, on minu jaoks küll kummaline.

Juhataja

Noh, nagu öeldud, ega ideaalset varianti ei osatud tõepoolest välja pakkuda, aga ma mõtlen niimoodi, et nii saadikud, komisjonide esimehed ja aseesimehed on nii võimekad inimesed, et oskavad oma tööle loominguiliselt läheneda ega pea väga minuti pealt pakutud graafikut silmas. Nagu näete, kell saab varsti juba pool viis, kuid meil on ülisuur töö ees teha. Ma ise tahan praegu siit ülemjuhataja, Ülemnõukogu juhataja puldist öelda, et täna võib-olla ei tuleks töö- ja kodukorrast kinni pidada, kuid ma kardan, et see võib täna olla paratamatu. Nii et töötame just parasjagu nii suure pingega, kui me suudame, kuid ärme paneme homset päeva, homset õhtust istungit kimbatusse.

Kui see graafik, mis on teile esitatud, ei osutunud sobivaks, siis sellisel juhtumil saab mul olla ainult üks ettepanek: teeme ise oma peaga paremini.

Kas on vajadust praegu tutvustada selle mikrofoni kaudu, milliste ministrikandidaatidega on tegemist? On vaja? Saab nimetatud.

Ma annan neli teadet.

Mina sain peaministri ettepanekust aru selliselt, et Endel Lippmaa kandideerib portfelli ministri ametikohale. See on selline minister, kelle kaudu valitsuse tasemel peetakse läbirääkimisi Nõukogude Liiduga ja kellele langeb vastutus nende eest. Rohkem konkreetsemalt hetkel ei oska ka mina öelda.

Jaak Leimann pretendeerib majandusministri ametikohale, härra Tiit Vähi transpordiministri ametikohale, härra Ants Laos kandideerib kaubandusministri ametikohale, härra Gennadi Golubkov ehitusministri kohale, härra Frey keskkonnakaitse ministri koha peale, härra Ellamaa tervishoiu ministri kohale ja Lepo Sumera kultuuriministri koha peale. Ning härra Meri, s.o. Lennart Meri pretendeerib välisministri ametikoha peale. Täna rohkem meil ministrikandidaate teada ei ole.

S. Petinov

Tahaksin jätkata Jaak Alliku poolt välja öeldud mõtet, et meil tuleks siiski kindlaks määrata meie komisjonide staatuse funktsioonid, sest praegu me alustame arutelu, ja see on komisjoni töö esimene faas ja on vajalik, et meil oleks nende komisjonide tegevuse staatus. Lisaks sellele, et nad võtavad osa mingitest eksperttöödest, me peaksime arvatavasti formuleerima tegutsevate komisjonide põhimääruse. Rahvussuhete komisjonis puutusime me kohe kokku sellega, et meie komisjonile pidi esitatama kõik dokumendid. Milline aga on meie komisjoni osa ja hinnang, me kujutame endale halvasti ette. Ja teine palve, mida ma esitan juba teistkordselt: et saadikud teaksid oma staatust, me palume kantseleid väljastada meile staatus, millest me peaksime täna juhinduma, Eesti NSV rahvasaadiku staatus.

Juhataja

Ma siiski oletan seda, et praegu moodustatud alatiste komisjonide põhimäärus projektina tekib komisjonides endas. Ja see osa, mis puudutab saadiku staatust, peaks olema nii selgelt, kui seda on praegu üldse võimalik fikseerida, juba seni vastuvõetud dokumentides. Rohkem mul pole selle kohta midagi öelda. Järgime täpselt seni vastuvõetud normatiivakte ja nendest selgub ka saadiku staatus. Me leppisime kokku, Ants Paju, et enam me sõna ei võta. Kas me nüüd hakkame dispuuti pidama? Enam ei anna sõna kellelegi?

Minule on laekunud nimetuse all – saadiku järelepärimine – mõningad küsimused, mis pealiskaudsel läbivaatusel koos Ülemnõukogu spetsialistidega ei vasta saadiku järelepärimisele ei sisuliselt ega vormiliselt. Need on lihtsalt küsimused. Ja need küsimused on juba laienenud nüüd juba teistel foorumitel vastuvõetud otsustele ja laekuvad samasuguste küsimustena ka Ülemnõukogu laua peale. Näiteks, mispärast on katkestatud teleülekanded Ülemnõukogu saalist jne. Seda asja aga ei olegi üldse siia maani otsustatud, et pidevalt teleülekanded sellest saalist toimuksid. See oli ainult mõeldud mõningate episoodide vahendamiseks ja selle küsimusega tegeleb vastav komisjon. Kui tahetakse esitada saadiku järelepärimine, siis tuleb järgida omi kindlaid nõudeid ja sellisel juhtumil ma paluksin konsulteerida Ülemnõukogu Presiidiumi tehnilise töötajaskonnaga. Nii et ärgem palun koormakem praegu Ülemnõukogu juhatuse laudu ainult selliste küsimustega, mis pigem tulenevad ühe või teise saadikugrupi uudishimust. Sellega oleme põhiküsimuse selgeks teinud. Sellega on istung lõppenud ja komisjonide töö jätkub. Homme kell 10 jätkame selles saalis.

**EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
TEINE ISTUNGJÄRK
KOLMAS ISTUNG
10. aprill 1990**

Ülemnõukogu töökorraldusest

Juhataja

Kontrollime kohalolekut. Kohal ainult 91 saadikut.

Lugupeetud Ülemnõukogu, nii nagu me eile teiega kokku leppisime, toimus eile peale lõunat viljakas töö komisjonides, kus te tutvusite valitsuse liikmete kandidaatidega ja ilmselt hakkab komisjonidel seisukoht nimetatud kandidatuuride suhtes juba välja kujunema. Täna hommikul 9.30 toimus järjekordne Ülemnõukogu Presiidiumi istung, kus peaminister esitas veel täiendavalt kaks kandidatuuri. Haridusministri ametikohale esitati härra Loik, kes ka senini töötas eelmises

valitsuses haridusministrina. Sideministri ametikohale esitas peaminister härra Sõmera, kes ka eelmises valitsuses töötas sideministrina.

Arvatavasti mõned komisjonid leidsid eile ka võimaluse tegelda nende seaduseelnõudega, mis meil on päevakorras. Kõigepealt see seaduseelnõu, mis puudutab armeeteenistust, ja pöördumine Nõukogude Liidu presidendi Gorbatšovi poole. Meil on Ülemnõukogule teatada, et komisjonide töö on jõudnud nii kaugemale, et nende poolt läbi töötatud pöördumise projekt läheb juba paljundamisele, presiidiumi liikmetele jagati see välja. On oodata, et täna hommikupoolikul saab sama kaugemale ka armeeteenistuse seaduseelnõu. Me ei või täna kindlalt väita, et me suudame nii viljakalt tööd teha, et võiksime panna need seaduseelnõud juba täna lugemisele. Kui me arvestame, et täna pealelõunasel istungil hakkab Ülemnõukogu kinnitama valitsuse koosseisu, siis on alust arvata, et seaduseelnõud tulevad lugemisele homme hommikul istungil.

Selleks, et meie töö läheks viljakalt ka sel ajal, kui komisjonid töötavad, on ettepanek moodustada Nõukogude Liidu presidendi Gorbatšovi poole pöördumise läbivaatamiseks redaktsioonikomisjon. Meil on selline ettepanek, et seda tööd jääks juhendama ja koordineerima minu asetäitja Marju Lauristin. Veel pakume välja, et selle komisjoni liikmed peaksid olema õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton ja riigikaitse komisjoni esimees Rein Tamme. Sellele lisaks teeme teile ettepaneku, et iga registreeritud saadikugrupp esitab enne kella kahteteist ka oma esindaja redaktsioonikomisjoni. Nii et kella 12-ks oleks presiidiumil komisjoni koosseis teada.

Samas oleks paralleelselt vaja samadel printsiipidel teha teine komisjon armeeteenistuse seaduse eelnõu läbitöötamiseks. Nii et meil on tegemist kahe komisjoniga, esimene oli Nõukogude Liidu presidendi poole pöördumise osas ja teine armeeteenistuse osas. Marju Lauristin, Tõnu Anton ja Rein Tamme oleksid meie poolt soovitatavad kandidaadid nendesse komisjonidesse ning sellele lisaks, kordan veel kord üle, kõikide saadikugruppide esindajad.

Meil on selline ettepanek, et pärast seda, kui meie esimene tänane väga lühike istung lõpeb, tutvuksid alalised komisjonid täna hommikul esitatud valitsuse liikmete kandidaatidega. Meil on teile välja pakkuda üks ajagraafik. Seega, haridusministri kandidaat härra Rein Loik oleks juba täna kell 10.20 haridus-, kultuuri- ja teaduskomisjoni ees, kell 11.00 sotsiaal- ja perekonnakomisjoni ees ja kell 11.30 rahvussuhete komisjoni ees. Ruumid, kus komisjonid töötavad, on teil teada, nii et võib-olla isegi komisjonide liikmed aitavad ministrikandidaatidel neid leida, et nad õigel ajal õiges kabinetis oleksid.

Analoogiline ettepanek on ka sideministri kandidaadi osas, Toomas Sõmera oleks 10.20 ajakirjanduskomisjonis, kell 11.00 majanduskomisjonis ja kell 11.30 maaelukomisjonis. Sellisel juhtumil me saaksime Ülemnõukogu Presiidiumi kella 12-sel istungil teie otsused teada. Samal ajal tahaks südame peale panna, et kõik need valitsuse liikmete kandidaadid, kelle te eile komisjonides juba läbi arutasite ja kelle kohta on olemas komisjonide otsused, et nad oleksid täna kell 12.00 Ülemnõukogu Presiidiumi ees.

Kas ollakse selle variandiga nõus? Säärasel juhul saaksime täna õhtust istungit kell 16.00 alustades hakata valitsuse koostamisega peale, Ülemnõukogu saaks hakata kinnitama valitsuse koosseisu. Viljaka ratsionaalse töö puhul võime jõuda isegi nii kaugele, et me õhtuks saame juba nii suure koosseisu kinnitatud, et valitsus võiks olla teo- ja otsustusvõimeline. See on muidugi vaid minu suur lootus, et see kõik ehk õnnestub. Tegelikult on karta, et me ka homme töötame valitsuse liikmete kandidatuuride kallal, sest see küsimus kindlasti väga hõlpsasti ei lähe.

Me peame väga ratsionaalselt hommikul istungil töötama, sest graafiku järgi juba 10.20 peavad komisjonid hakkama uusi ministrite kandidaate läbi arutama.

Tahaksin veel juurde öelda mõningad teadaanded. Meie armeesaadikute protest, mis esitati eile, oli Ülemnõukogu Presiidiumis läbivaatusel ja selle kohta teatab presiidium oma otsuse homme esimese istungi alguses. Loodetavasti peaks ajaliselt selline asjade käik rahuldama.

N. Zahharov

Lugupeetud juhataja! Te rääkisite, et komisjonides käib viljakas töö ministrikandidatuuride läbiarutamisel. Eile pakuti võimalust kohtuda akadeemik Lippmaaga, keda planeeritakse portfelli ministriks. Täna kell 9.00 oli jällegi planeeritud kohtumine temaga. Ma ei tea, mida arvab sellest kandidaat, kuid mina teda näinud pole, kohtuda temaga ei saanud ja ei leia, et selline töö oleks viljakas. Oleks tahtnud, et see küsimus lahendatakse ja antakse meile võimalus kohtuda kandidaadiga ministri ametikohale.

Juhataja

Suur tänu! Minule teadaolevatel kaudsetel andmetel on akadeemik Lippmaa täna sõidus. Kuid ma võin Ülemnõukogule kinnitada, et ühtegi valitsuse liikme kandidaati ei esitata Ülemnõukogule ilma komisjonide seisukohtadeta. Kui kukub niimoodi välja, et komisjoni seisukohta akadeemik Lippmaa kandidatuuri osas pole, siis sellisel juhul see küsimus nihkub edasi.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kui me tahame ajagraafikust kinni pidada, siis ma tahaksin teile soovida väga viljakat, otstarbekat ja energilist tööd komisjonides. Õhtune istung algab täpselt kell 16.00 valitsuse liikmete kinnitamisega.

Asugem tööle!

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

10. aprill 1990

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kohal on 83 liiget. Kontrollime uuesti kohalolekut – kohal 94 saadikut, ka see arv ei rahulda. Kümme puudujat on ikkagi liiast.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage, et ma paari sõnaga tutvustan meie järgmist töökorda nii tänasel õhtusel istungil kui ka homme. Täna õhtul hakkame valitsuse koosseisu läbi arutama ja valitsuse liikmeid kinnitama. See töö jätkub homme ja me loodame, et siis õhtusel istungil suudame vastu võtta teisel lugemisel armeeteenistuse seaduse ja ehk on selleks ajaks vastuvõtuks kõlblik ka pöördumine Nõukogude Liidu presidendi poole. Redaktsioonikomisjoni poolt saab praegu sõna Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Et me saaksime homme lühikese õhtuse istungi ajal võtta vastu mõlemad väga tähtsad dokumendid, me moodustame redaktsioonikomisjoni ja hakkame kõik teiega tööle ka täna. Me teeme kaks redaktsioonikomisjoni. Sõjaväe kohta käiva seaduse projekt on teil praegu laual, te saate sellega tutvuda. Redaktsioonikomisjon teie endi poolt pakutud koosseisus oleks siis niisugune: Rein Tamme, Jüri Liim, Kaido Kama, Illar Hallaste, Mai Kolossova, Rein Veidemann, Vladimir Malkovski, Nikolai Zahharov, Liia Hänni, Jüri Põld ja konsultandina ma paljuks ka veel Arvo Junttil kui juristil olla seal juures. See komisjon, kui teil ei ole pretensioone osalejate suhtes, hakkab tööle järgmiselt. Saanud praegu selle teksti kätte, leiate kindlasti aega

täna või homme hommiku poole ta üle vaadata ja teha sellele tekstile omi märkusi ja täiendusi. Meil on palve, et need kõik tehtaks kirjalikult. Kui teil on mingi ettepanek täienduseks, punktiks või muuks formuleeringuks, palun see ise formuleerida ja anda kirjalikult komisjoni esimehe Rein Tamme või ka minu kätte või kui te üht või teist komisjoni liiget enda lähedal näete, siis otsekohe tema kätte. Komisjon hakkab kõiki neid kirjalikke ettepanekuid ja märkusi läbi töötama ja üldistama. Uskuge mind, riigikaitse- ja õiguskaitse komisjon on juba ära teinud väga suure töö, väga paljud variandid on juba läbi arutatud ja selletõttu komisjoni liikmed peavad rahulikult teie mõtted ja ideed läbi arutama.

Homme saame otsustada, kas me saame teise lugemisega lõpule või peame reglemendi kohaselt vajalikuks veel kolmandat lugemist. Ka saame homme anda informatsiooni asjade tegeliku seisuga kohta.

Kui on kellelgi mingi alternatiivprojekt, siis esitage ka palun see juba valmis kujul. Komisjon tuleb kokku homme kell 12.00 vaheajal ja loodab, et selleks ajaks on tal see pakk käes. Täiendusettepanekute vastuvõtmise tahaks kella 12-ks lõpetada.

Teine komisjon Gorbatšovile saadetava kirja asjus oli juba koos. Selles osas on presiidiumile täiendusettepanekuid juba tehtud, nendega hakatakse tööle. Koosseisus on Tõnu Anton – õiguskomisjoni esimees, Sergei Petinov, Genik Israeljan, Ants Paju, Jaak Jõerüüt, Rein Järlik, Kaljo Ellik, Tiit Made, Mart Laar, Jaak Allik, Tiit Käbin konsultandina. Ka see komisjon hakkab tööle samal põhimõttel. Praegu seda teksti teil veel ei ole, see jagatakse teile tänase päeva lõpuks. Kui teil on märkusi nii eesti- kui venekeelse teksti kohta või tõlke kohta, palun need kirjalikult formuleerida ja anda Tõnu Antoni või minu või mõne muu komisjoniliikme kätte, samuti alternatiivsed formuleeringud ja projektid. Mingisuguseid kohapealt esitatud improvisatsioonilisi parandusi või täiendusettepanekuid hommeõhtusel istungil komisjon läbi töötada enam ei jõua ja vastu võtta ei saa. Aega on küllaldaselt, et teha seda kirjalikult ja korralikult.

Ma loodan, et te olete sellega nõus. See tõstab meie kõikide töö kvaliteeti ja tulemuslikkust. Niisiis ootame homme kuni kella 12-ni teie ettepanekuid.

Perekonna- ja sotsiaalkomisjon palub sellesse komisjoni arvata ka Mati Ahvena ja Nikolai Zolini. Kas me peame selle läbi arutama? Ei ole vaja, kõik on sellega nõus. Niisiis perekonna- ja sotsiaalkomisjon on täienenud. Aitäh!

Erikomisjoni moodustamine

Juhataja

Enne, kui me läheme valitsuse liikmete kandidaatide arutamise juurde, on meil vaja moodustada üks komisjon. Nimelt on juhtunud väga inetu lugu Türil. Türi pastoraadi maja on ära põletatud ja seni on kadunud Türi pastor koos majapidajannaga. On alust arvata, et võib-olla on tegemist isegi poliitilise kuriteoga. Sellega seoses tehakse ettepanek, et Ülemnõukogu moodustaks erikomisjoni, kes hakkab selle asjaloo tuvastamisega tegelema nende riiklike organite kõrval, kelle pädevusse see kuulub. Ülemnõukogu Presiidiumi poolt lubage ette lugeda selle komisjoni koosseis: Ülemnõukogu liikmed Villu Jürjo, Jüri Liim, Rein Järlik, Enn Leisson, Uno Ugandi. Kas ollakse sellise komisjoni moodustamisega nõus? Kas Mikk Titma soovib sellel samal teemal sõna? Ei soovi. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistuja, austatud kolleegid! Ma teen ettepaneku lisada sellesse komisjoni ka Mart Laar, kes on otseselt seotud Kautla samba avamisega, kuna rünnakud Harald Mere vastu algasid pärast Kautla samba õnnistamist, kus ta õnnistajana osales. Aitäh!

Juhataja

Kas Ülemnõukogu nõustub siis sellise komisjoniga, mille liikmed oleksid järgmised Ülemnõukogu saadikud: Villu Jürjo, Lüri Liim, Rein Järlik, Enn Leisson, Uno Ugandi, Mart Laar. Ma panen hääletamisele, kes on selle komisjoni poolt. Palun hääletada! Selle komisjoni poolt on 87 saadikut, vastu ei ole keegi, 8 jäid erapooletuks. Lisan veel juurde, et eksperdina toimib Ülemnõukogu liige Ahti Kõo.

Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine

Juhataja

Ja nüüd asugem valitsuse liikmete läbiarutamise ja kinnitamise juurde.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage teile teha mõningad ettepanekud. Aga ma näen sõnasoovijaid. Rein Järlik.

R. Järlik

Ma tahtsin teha ettepaneku, et komisjonis peaks olema jurist, aga kuna jurist oli konsultandina juba kirjas, siis ma võtan oma sõnavõtu tagasi.

Juhataja

Mikk Titma.

M. Titma

Ma ei tahaks olla nõus selle arvamusega, et homme, kui me hakkame dokumente vastu võtma, ei või olla mingisuguseid sõnavõtte ja ettepanekuid, mida nimetati, noh, improviseerituks. Asi on selles, et põhimõtteliselt peab Ülemnõukogu töötama demokraatlikult ja kuigi me kõik soovime, et need dokumendid lähevad läbi, ei saa me hakata rikkuma seda printsiipi, et Ülemnõukogus on igal liikmel õigus ka viimasel momendil pakkuda mõni täiendus. See on põhimõtteline küsimus.

Juhataja

Suur tänu! Kas me võime nüüd alustada valitsuse liikmete läbiarutamist?

A. Zöbin

Lugupeetud juhataja! Valitsuse kinnitamine on väga tähtis toiming ja seepärast tahaks siiski, et selleks hetkeks oleks otsustatud transleerimise küsimus, et vabariigi rahvas teaks, keda määratakse ning mida iga minister endast kujutab. Siiani ei saa ajakirjanduskomisjon kuidagi raadio otsesaadete küsimust läbi vaadatud, seda enam, et otsesaated lõpetati ilma Ülemnõukogu otsuseta. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Võib-olla me teema niimoodi, et Rein Veidemann tuleb siia ette ja ütleb paari sõnaga lühidalt selle asja ära.

R. Veidemann

Austatud juhataja, kolleegid! Ajakirjanduskomisjon arutas küsimust, mis puudutab meie istungitest otseülekannete tegemist. Vormistasime järgmise sisuga otsuse, mis peaks leidma kajastuse Ülemnõukogu Presiidiumi otsusena. Tähendab, meie ettepanek lähtub põhimõttest, et loomulikult kogu Ülemnõukogu töö peab olema avalikkuse kontrolli all, aga seejuures tuleb arvestada neid tehnilis-majanduslikke võimalusi, mis käesoleval hetkel Eesti ringhäälingul on. Ja need ei ole sugugi nii piiramatud, et me võiksime nendega väga lähedalt ringi käia. Ma sain just äsja Eesti Raadio direktori Peeter Sookruusi allkirjaga teatise selle kohta, et ülekandepäeva keskmiseks maksumuseks kujuneb 1554 rubla, kusjuures selle saate maht suurendab oluliselt saatemahtu. Nii et me võime muidugi meelevaldselt taotleda võimalikult täielikku ülekannet, kuid kas meil selle kinnimaksmiseks raha jätkub? Ja seepärast, toetades küll põhimõtet, nagu ma ütlesin, et vahetevahel ülekanded peavad toimuma, peame õigeks, et teleülekanded tehakse nendest istungitest, kus arutuse all on Eesti NSV põhiseadust puudutavad või üldse põhiseaduslikud või otse Eesti poliitilist staatust puudutavad küsimused. Raadioülekannete suhtes võiks jätta otsustamise raadio juhtkonna pädevusse. Selline on ajakirjanduskomisjoni otsus. Täna!

Juhataja

Suur tänu!

N. Zahharov

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Ma tahaksin toetada Mikk Titma ettepanekut sõjaväeteenistuse seaduse arutamise kohta. Asi on selles, et see seadus ei ole lihtsate killast ja me täna arutame teda ainult eelnõuna saadikukomisjonide kitsas ringis. Ma tean, et saadikutel on palju erinevaid arvamusi, ning kui esitatakse ainult kirjalikke ettepanekuid, siis võib see mitte avada selle seaduse komplitseeritust. Leian, et see on demokraatia rikkumine. Kui puudub arutelu ja esitatakse ainult kirjalikke ettepanekuid, siis see ei ole meie parlamendi normaalne töövorm. Seepärast ma palun hääletada Mikk Titma ettepaneku poolt.

Ning teinegi küsimus. Äsjane sõnavõtja rääkis, et otsesaate tund maksab 1600 rubla. Kuid arvatavasti oleks see saade veelgi kallim, kui seda, samuti kui teisigi saateid valmistaksid ette

ringhäälingu töötajad. Seetõttu ei ole see mitte maksumuse, vaid avalikustamise küsimus ning nii tuleb seda ka käsitleda. Mina arvan, oleks soovitatav, et raadio otsesaateid tehtaks nii kui varem.

M. Lauristin

Ma ei tahtnud sugugi öelda, et me homme ei tee üldse mingisugust põhimõttelist arutelu. Ma palusin ainult seda, et kui on olemasolevatele tekstidele parandusi ja täiendusi ja kuna meil on terve päev aega, siis need esitada redaktsioonikomisjonile aegsasti kirjalikult. Nii saaks neid üldistada ja kanda kõik teile ette, see ongi redaktsioonikomisjoni ülesanne. Kui sellele lisaks selgub arutelus põhimõtteliselt teistsuguseid seisukohti, siis vastavalt reglemendile me neid mitte ei aruta, vaid hääletame nad kogunisti läbi. Täna teid! Mingit eraldi hääletamist, ma arvan, selleks ei ole vaja. Ma viitaksin siiski veel ka veidikene Moskva ülemnõukogu praktikale, kus jõuti ikkagi lõpuks ka samale seisukohale, et plenaaristungil parandused ja ettepanekud seadusprojektide tekstide kohta esitada kindla tähtaja jooksul kirjalikult. Muidu lihtsalt ei olnud normaalne töö võimalik. Kuid see kuidagi ei piira teie demokraatlikke õigusi, lugupeetud saadikud, uskuge mind.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kas meil toimub nüüd jälle dispuut või saame lõpuks valitsuse juurde minna.

S. Petinov

Ma tahaksin tõstatada küsimust, mis on siin täna juba kerkinud. Kuna komisjoni arvamus otsesaadete kohta raadios ja televisioonis on selgelt välja öeldud, siis tahan ma öelda, et saadikutel on siiski teisigi arvamusi. Ma võin öelda, et "Võrdsete õiguste eest" saadikurühmas on seda küsimust samuti arutatud. Meile on hulgaliselt helistatud, TKÜN-i aga on tulnud sellesisulisi kirju. Sellepärast ma palun panna hääletusele ning täna lahendada küsimus ülekannete taasalustamisest. Mida ma seoses öelduga välja pakun? Meil ei õnnestu vältida hääletamist selles küsimuses, sest ükski komisjon ei tohi usurpeerida ühe või teise küsimuse lahendamise õigust. Teen sellise ettepaneku: mis puutub raadio otseülekannetesse, siis ilmselt on otstarbekas neid transleerida. Võin teile kinnitada, et nendele on koondatud kogu elanikkonna tähelepanu. Mis aga puutub teleülekannetesse, siis on ilmne, et kui me järk-järgult läheme plenaaristungite mahu

vähendamise ja komisjonides töötamise aja suurendamise teed, siis loomulikult peaks transleeritama otseülekandeid ainult plenaaristungitelt.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma pöördun teie poole, kas me alustame valitsuse liikmete kandidatuuride läbiarutamist või me jääme praegu diskuteerima teisejärgulistel teemadel? Ma pöördun teie poole ettepanekuga hääletada, kes on selle poolt, et lõpetada diskussioon teistel teemadel, mis ei puuduta valitsuse liikmete määramist? Ma palun hääletada! Ülemnõukogul on õigus otsustada igasuguseid küsimusi. Kes on selle poolt, et lõpetada diskussioonid ja alustada valitsuse liikmete läbiarutamist? Palun hääletada! Poolt 74 saadikut, vastu 4, erapooletuks jäid 11.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma pöördun veel kord teie poole ettepanekuga, kas me ei peaks ka valitsuse liikmekandidaatide arutamisprotseduuri ajaliselt reglementeerima? Kas ollakse nõus sellega, et me pühendame ühele valitsuse liikme kandidaadile 30 minutit. Tehke teisi ettepanekuid.

K. Koha

Austatud juhataja, austatud kolleegid. Ma ei ole ajalise piiranguga nõus. Aitäh!

V. Lebedev

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Palun teid vaadata meie töö- ja kodukorra § 16 alapunkti 4: "Igal Ülemnõukogu liikmel on õigus nõuda oma ettepaneku kohest avalikku hääletamist juhul, kui ettepaneku sisuks olevas küsimuses pole veel otsust vastu võetud." Leian, et Ülemnõukogu spiiker rikkus reglementi, kui ei pannud saadik Petinovi ettepanekut koheselt hääletamisele.

Juhataja

Suur tänu! Lubage, ma esitan selgituse. Vastavalt meie ajutisele töö- ja kodukorrale § 14 p. 3 on öeldud sõnaselgelt: "Ülemnõukogu juhataja võib taandada asjasse mittepuutuvaid küsimusi ning lõpetada kõne või sõnavõtu, kui see ei puuduta arutatavat päevakorraküsimust." Arutatav

päevakord oli välja kuulutatud täna hommikul ja need teemad, mida te tahtsite praegu käsitleda, ei puudutanud päevakorda. Ülemnõukogu juhataja käitus vastavalt töö- ja kodukorrale.

R. Veidemann

Austatud juhataja! Ma pean vene kolleegidele, kes siin esinesid, meelde tuletama, et juhul, kui me paneme hääletamisele translatsioonil Ülemnõukogu istungjärgust, siis samal ajal tuleb hääletusele panna ka see, missugused muudatused tuleb eelarvesse teha, et täiendavad summad eraldada, seda nii Eesti Raadiole kui ka televisioonile. Tänan!

Juhataja

Ma tegin ettepaneku arutada seda küsimust, kas me reglementeerime ajaliselt valitsuse liikmete kandidaatide läbiarutamist. Ei ole vaja ajaliselt? See tähendab, et kestab nii kaua, kui kestab? Nii. Mina teen esimese ettepaneku, see on 30 minutit, ja on teine ettepanek – kestab nii kaua, kui kestab. Palun, kes on selle poolt, et valitsuse liikmete kandidatuuride läbiarutamine võiks kesta 30 minutit? Palun hääletada! Poolt oli 45, ei, 44, vastu 43 ja erapooletuks jäid 11. See ettepanek ei leidnud toetust, teist hääletada ei ole vaja. Või paneme hääletusele teise ettepaneku? Paneme hääletusele teise ettepaneku, et läbiarutamine toimub nii kaua, kui kaua ta meil just välja kukub. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Ka selle ettepaneku poolt on 47 saadikut, vastu 39 ja erapooletuid 13. Ka see ettepanek ei leidnud toetust. Lugupeetud Ülemnõukogu, teen teile uue ettepaneku – 40 minutit. Kes on selle poolt, et kandidaatide läbiarutamiseks kulub aega 40 minutit? Ma palun hääletada! 54 saadikut on poolt, 17 vastu, 26 erapooletut. On nõustunud selle ajareglemendiga, et 40 minutit kulub ühele ministrikandidaadile. Me otsustasime, et me sõnavõttud oleme lõpetanud, nii et asugem asja juurde – Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine.

Lepo Sumera nimetamine Eesti NSV kultuuriministriks

Juhataja

Valitsusliikmete kandidaatide nimetamiseks saab sõna peaminister Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Austatud Ülemnõukogu esimees, juhataja, austatud kolleegid! Lubage mul esimesena esitada teile läbiarutamiseks ja kinnitamiseks Lepo Sumera kandidatuur kultuuriministri kohale. Esitamise järjekord pole siinkohal juhuslik, vaid peegeldab ka meie püüdu näha tulevikus valitsuses üldist orientatsiooni kultuurile meie ühiskonnas. Lepo Sumera on sündinud 1950. aastal Tallinnas, ta on lõpetanud Tallinna Riikliku Konservatooriumi, Moskva Riikliku Konservatooriumi aspirantuuri, täienduskoolitust saanud ka USA-s, ta on Eesti NSV riikliku preemia laureaat, Eesti NSV teeneline kunstitegelane. Oma ametites on ta töötanud vastavalt erialale alates Eesti Raadio helirežissöörist ja jätkates juba mitmesuguste ametitega konservatooriumis. Ta on olnud ka varem valitsuse liige, kultuurikomitee esimehe esimene asetäitja, minister. Kuni käesoleva ajani oli kultuuriministri esimene asetäitja. Minu ettepanek kinnitada Lepo Sumera kultuuriministriks tugineb sellele, et tegu on edumeelsete vaadetega poliitikuga, kes on ka Eesti Liberaaldemokraatliku Partei liige, kes on samal ajal administratiivse töö kogemustega kultuuriametkonnas, kes on helilooja ja tunnustatud inimene kultuuriringkondades ning kel on ka loomeliitude toetus. Tänan teid!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas on peaministrile küsimusi? Enn Põldroos on kirjast – ei olnud küsimus. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud peaminister! Mul on üks küsimus. Kas peaminister on asja kaalunud ja otsustanud, et eelmise valitsuse struktuur jääb muutmatuks uues valitsuses? Sellega ma tahan ette valmistada küsimust, kas ei oleks mõttekas ühendada hariduse ja kultuuri küsimused. Aitäh!

E. Savisaar

Valitsus on viimastel aastatel läbi elanud väga mitmeid reforme. Ma mäletan neid 1988. aasta septembrist, novembrist, suurimad muudatused elas valitsus läbi 2,5 kuud tagasi ja ei ole praegu moodustatava valitsuse asi öelda, kas see reorganiseerimine, mis tehti, oli ajastatud õigesti või mitte. Aga küsimus on selles, kas me praegu tõesti hakkaksime uuesti reorganiseerima. Kusjuures

ma suhtun olemasolevasse struktuuri teatud kriitikaga ja seda ma väljendasin ka Ülemnõukogu eelmises koosseisus, kui see struktuur kinnitati. Oletame, et me hakkame praegu siin reorganiseerima. Nagu näitas plaanikomitee reorganiseerimine majandusministeeriumiks, tuli oodata vähemalt 2 kuud, enne kui aparaat ümber formeerus, enne kui struktuur muutus töövõimeliseks. Mulle tundub, et see tähendaks praeguses võrdlemisi raskes situatsioonis nii suurt tempo kaotust, mida me endale lubada ei või. Seetõttu otsustasimegi, et praegu läheme välja olemasoleva struktuuriga. Mis puutub nüüd kultuuriministeeriumi ja haridusministeeriumi ühendamisse, siis tõepoolest me kujutame ette, et see on lähiaastate küsimus, täpselt niisamuti mitmete teiste ministeeriumide ühendamine. Ma arvan, et kui kultuuriministeeriumil on ellu viidud kultuurisfääri detsentraliseerimise programm, siis sellega ka ta kaotab aluse enda olemasoluks ja me saame tõepoolest kultuuriministeeriumi ja haridusministeerium ühendada. Aga ma arvan, et sellest võiks rääkida mitte hiljem kui aasta-pooleteise pärast.

Juhataja

Suur tänu! Laseme peaministril oma looži minna. Lugupeetud Ülemnõukogu, te teate, et kõik valitsuse liikmekandidaadid on juba käinud komisjonide ees. Kõige esimesena ütleb oma komisjoni seisukoha teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni esimees Enn Põldroos.

E. Põldroos

Meie komisjon arutas Lepo Sumera kandidatuuri. Paljudele komisjoni liikmetest ei olnud see üllatus, et Lepo Sumera võiks olla kultuuriminister ja teda toetasid juba varem loomingulised liidud, loominguliste liitude kultuurinõukogu. Võib-olla see oligi meiepoolne initsiatiiv, millele peaminister järgnes. Peame seda kandidatuuri väga sobivaks, kuna tegemist on väga kompetentse ja energilise inimesega, kes väga hästi mõistab meie kultuuri praegust olukorda ja ilmselt on võimeline seda tööd tegema. Ma võib-olla paari sõnaga vastaksin omalt poolt Tiit Made küsimusele, mille ta esitas peaministrile.

Üldiselt on loomingulised liidud sellisel arvamusel, et ühes normaalses funktsioneerivas ühiskonnas kultuuriministeeriumi tarvis ei ole, kultuur elab ise end reguleerides. Kahjuks me ei ela normaalselt funktsioneerivas ühiskonnas. Me oleme kriisiolukorras ja praegu need iseregulatsiooni protsessid, mis kunagi hakkavad kultuuri kaitsma, ei funktsioneerivad. Ilmselt peavad ka meil enne käivituma normaalsed majanduslikud protsessid, ja sellises olukorras satub

kultuur paratamatult löögi alla, satub tugevama löögi alla kui majandus. Et kompenseerida seda olukorda, on kultuuriministerium oma kaitsefunktsiooniga hädavajalik. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Teisena ütleb oma komisjoni seisukoha välja rahvussuhete komisjoni esimees Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud saadikud! Meie oma komisjonis arutasime seda küsimust, kuulasime härra Sumera ära ja kõik meie komisjoni liikmed toetavad seda kandidatuuri. Küsimusi oli palju ja lõpuks kõik olid sellega nõus.

Juhataja

Suur tänu! Ja kolmandana ütleb seisukoha maaelukomisjoni esimees Heldur Peterson.

H. Peterson

Austatud eesistuja! Meie arutasime läbi härra Lepo Sumera kandidatuuri ja olime poolt. Nimelt pooldab ka Lepo Sumera kultuuri detsentraliseerimist ja kultuuri-õppeasutuste detsentraliseerimist, mis on just meelepärane meie maarahvale. Tänan!

Juhataja

Ja nüüd me palume kõnepulti kultuuriministri kandidaadi Lepo Sumera.

L. Sumera

Austatud Ülemnõukogu juhataja, austatud saadikud! Minu esinemine on praegu tehtud küllaltki raskeks, kuna ma just kavatsesin hakata kiidukõnet pidama meie uue valitsuse esimehele Edgar Savisaarele. Või siis ka saatusele, et otsustati valitsuse võimalike liikmete tutvustamist alustada just nimelt kultuuriministri kandidaadi esitlemisega. Sellega justkui tõepoolest deklareeritakse oma head ja toredat suhtumist kultuurisse. Kuna härra Savisaar selle ise juba sõnaselgelt ära ütles, siis mul nagu seda punkti ei ole vaja uuesti läbi võtta. Kuid ma olen üsna seda meelt, et kultuur, mille üle me kõik nii kenasti uhked oleme, on tihtipeale meie ühiskonnas olnud

vaeslapse rollis. Me kiidame oma tippesinejaid, oma tippkollektiive, oma tippkunstnikke, mis on ju küll kultuur, kuid ometi selle väga kitsas valdkond. Samal ajal on meil olemas teine, kultuuri lai valdkond, mis küll otseselt kultuuriministeeriumi valdkonda ei käi või tema haldusala ei ole, kuid mis on laokil ja korrast ära, nagu me igal pool võime seda isegi näha.

Samuti olen ma tänulik härra Tiit Madele, kes teist põhiküsimust minu kõnes juba puudutas ja millele sai ka antud tõesti ühene vastus. Nimelt, kas ei ole mõtet kultuuri- ja haridusministeeriumi ühendada. Ligidalt ja kaugelt on meil selle kohta olemas küllaltki häid kogemusi ja näiteid, nimelt Soomeski on olemas *opetusministeriö*, mis on siis meie mõistes haridusministeerium, kuhu kuuluvad kaks ministrit. Üks nendest on siis haridus-, teine on kultuuriminister. Minu isiklik arvamus on – ja vastavalt on kultuuriministeerium ka siiaamaani käitunud –, et me selles suunas tõesti liigume. Siin on aga üks aga. Ja see on küllaltki tõsine vastuargument. Nimelt, me teame seda kõik ja keegi oma silmi ei kavatse selle ees sulgeda, et lähenemas on küllaltki ebastabiilsed ajad nii poliitiliselt kui ka majanduslikult. Ja esimesi valdkondi, mis siis löögi alla satuvad, on haridus- ja kultuurivaldkond. Seetõttu oli minu poliitika siiaamaani ja on ka edaspidi selline, et tagada kultuurivaldkonnas võimalikult suurem stabiilsus ja toetada ka hariduse sellesuunalisi püüdlusi. Milles see seisneb? See seisneb selles, et neid suuremaid projekte, mis on kavas, rahulikult edasi arendada ja lõpule viia. Nende projektide teostamiseks sooviksin ma ka tihedat koostööd valitsuse ja Ülemnõukogu vahel.

Ja see ei ole mitte mingisugune deklaratsioon, vaid see on täiesti tõsine abipalve ja samas ka koostööpakkumine. Me ju teame, kuidas seoses avalikustamisega võime kõikides valdkondades oma arvamust avaldada ja kuidas seoses sellega on mitmedki kultuuriobjektid sattunud löögi alla. Sealjuures ka vabariigi jaoks täiesti esmatähtsad kultuuriobjektid. Nimetaksin siin vaid paari esimest. Üks nendest on ooperi-balletiteater ja teine meie kunstimuseum. Mõlema objekti ehitus on nihkunud määramatusse kaugusse ja täiesti rumal oleks hakata siin süüdlasi otsima. Palju parem oleks hakata arutama, kuidas antud situatsioonist välja tulla. Aga tõestab see näide ikkagi seda, et meil peab olema kindel kultuuripoliitika, mis on paljude aastate peale ette arvestatud ja millest kõrvale ei kalduta. See oleks osaliselt ka vastus härra Made küsimusele.

Nendest probleemidest on räägitud varemgi ja neid teatakse. Seepärast ma mõtlen, et mul kultuuripoliitika peale ei olekski mõtet enam rohkem aega kulutada. Kui teil on küsimusi, vastan hea meelega ja loodan, et see 40 minutit, mis on nüüd kokku lubatud kogu selle protsessile, et see saab sisukalt täidetud. Samal ajal ma tahaksin kindlasti avaldada tänu praegusele

kultuuriministrile härra Jaak Kaarmale, kellega meil on olnud kogu aeg hea koostöö, ja ma loodan, see koostöö jätkub ka tulevikus. Võimalikule küsimusele, mis saab endistest ministritest tulevikus, tahaksin vastata, et ma loodan, et need ajad on möödas, kus endised poliitikud sattuvad tule alla ja muutuvad peaaegu mitte kellekski. Oleme normaalsed inimesed ja meil on loota just nimelt sellele poolteisele miljonile, kes meil on. Seetõttu ma loodan kõikide inimeste kaastööle, kes kunagi on kultuurisfääris töötanud, isegi kui nad kultuurisfäärist ära lähevad. Mis puutub konkreetselt Jaak Kaarmasse, siis ma kordan, et meil on kavas temaga ka edaspidi päris tihedat koostööd teha. Ma tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Nüüd on Lepo Sumera meie käsutuses, esitame talle küsimusi ja hakkame selle põhjal formeerima oma otsust.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, austatud saadikud! Minul on küsimus pretendendile kultuuriministri ametikohale. Millistena te näete esmaseid samme vene kultuuri arendamiseks Eestis?

L. Sumera

Aitäh küsimuse eest! Küsimus on tõesti väga oluline ja seda asja me arutasime ka rahvussuhete komisjonis. Ma olen täiesti seda meelt, et meie kultuurivaldkonnas on ära unustatud need territooriumid, kus on valdavalt venekeelne elanikkond. Ma võiksin öelda, et viimasel ajal on selles suunas siiski üht-teist proovitud ära teha. Kõige viimase suurema aktsioonina tuleb mulle meelde Narvas toimunud Eesti filmifestival. Nüüd selle kohta, et ma tarvitsasin sõna "aktsioon", tahaksin ma kohe öelda, et taolisi samme ma aktsioonidena ette ei planeeriks. Mingile regioonile midagi, mingit kultuurinähtust peale sundida oleks ääretult vale. See on nii nagu kõikide sunnitud asjadega. Neid ei taheta lihtsalt vastu võtta. Loodan tõesti suuremat koostööd nende regioonidega, kus on valdavalt mitte-eesti elanikkond. Minu arust ei ole üldse oluline, kas on tegemist vene rahvusest inimestega või mingitest teistest rahvustest inimestega. Igal juhul aga peab see initsiatiiv tekkima kohapeal. Selliselt saab ta endale eluõiguse ja selliselt saab ta regionaalselt kaitstud ja ma olen selles täiesti kindel – ka riikliku kultuuripoliitika poolt. Üheks näiteks võiks olla veel Vene Draamateater, teater, mis asub väga heas kohas, kus on kõik

võimalused, et teha head teatrit. Ometi pole ta siiamani siiski õieti jalgu alla saanud päris mitmel põhjusel. Ja muude põhjuste hulgas on ka see, et teater ise ei tunneta võib-olla oma kohta Eesti kultuuri kontekstis. Tähendab, siin ongi vastus käes. Kõikidele tekkinud nähtustele tuleb leida koht, õige koht Eesti kultuuri kontekstis, ja selliselt tuleb neid ka toetada. Ja kui regionaalsest toetusest jääb väheks, siis tuleb seda toetada riiklikult, see on siis kultuuriministeeriumi kaudu.

Juhataja

Kas on veel küsimusi Lepo Sumerale? Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud kultuuriministri kandidaat! Minu küsimus on seotud Kohtla-Järve linnaga. Nagu te teate, hakkas hiljuti Kohtla-Järvel tegutsema noorsooteater. Õelge palun, milline oli kultuuriministeeriumi panus selle teatri loomisesse?

L. Sumera

Aitäh küsimuse eest! Ma usun, et eelmise vastuse lõpp oli osalt vastus ka sellele küsimusele. Minu arusaamise järgi on elujõulised need puud, mis on istutatud õigesse kohta. Ma olen täiesti kindel, et noorsooteater, mis on tekkinud kohapeal, kohapealsel initsiatiivil, endale tuult tiibadesse saab. Kui Kohtla-Järve toetusest on vähe sellele teatrile ja ta on vajalik teater Kohtla-Järve jaoks, siis tuleb talle terve rajooni toetus peale panna. Kui ka sellest toetusest, kaasa arvatud finantsabi, jääb väheseks, siis loomulikult on kultuuriministeerium see koht, mis on järgmine instants. Nüüd vastuseks küsimusele, missugune on olnud kultuuriministeeriumi osa selle teatri loomisel, ma võin öelda, et peaaegu mitte mingisugune. Sellepärast, et see teater on kohapealse initsiatiivi tõttu tekkinud ja selliselt on ta minu arvates tervemaid ja tervitatavamaid nähtusi, mis viimasel ajal üldse teatrielus on toimunud.

Juhataja

Suur tänu!

T. Kallas

Härra esimees, härra ministrikandidaat! Küllap ei ole vaja ministrikandidaadile teadvustada katastrofaalset seisundit raamatu kirjastamises, õigusetust kolmnurgas kirjastus-trükikoda-kaubastu. Kas on olemas mingi väga lühike ja üldarusaadav nägemus sellest praegusest katastrofaalsest olukorrast läbimurdmiseks.

L. Sumera

Aitäh! See küsimustik, anna mulle andeks, et ma ei vasta sellele kohe otse, aga see on seotud just nimelt ka teatritega. Ma leian niimoodi, et trükibaas on meil üldse sellises seisus, mis ta on, ja siin hakata hirmsaid epiteete välja mõtlema ei olegi raske. Kõik, mis on kasulik, mis toob raha sisse, kirjastatakse suures eksemplariarvus. Sel on suur läbimüük, sel on minekut. Kultuuriministeeriumi positsioon, ma mõtlen, riikliku institutsiooni positsioon saab olla ainult üks. On väljaandeid, mida me peame oma kultuurisituatsioonis olulisteks ja neid tuleb doteerida. On väljaandeid, mis meie kultuuri situatsioonis olulised ei ole või on vähemolulised, neid tuleb siis kas vähem doteerida või üldsegi mitte. Samuti on ka teatritükkidega. Ma leian, et praegune teatrite doteerimine riigi poolt tuleks muuta teistsuguseks. Ma teeksin seda umbes nii, et erinevate teatritükkide piletitele maksab riik peale erinevalt. Kui on tegemist menütükkidega, kassatükkidega, millega teater teenib endale raha, siis palun, see on väga tervitatav ja mitte midagi siin katki ei ole. Kui aga on tegemist teatritükiga, mis juba ette näha ei ole menütükk. On ju ka filmikunstis teatud mittemenufilmid, kuid nad on kultuuripoliitiliselt erakordselt olulised. Siis tuleks nendele piletitele, konkreetse etenduse piletitele riigi poolt peale maksta. See on niisugune poliitika, mida ma usun, et kultuuriministeerium edasises tegutsemises küllaltki palju arvestab.

Juhataja

Ants Paju.

A. Paju

Austatud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud kultuuriministri kandidaat! Minu küsimus koosneb kahest osast. Ühelt poolt on elu eestlaskonna paisanud nii läände kui itta, oleme elanud seal mõlemal pool erinevalt. Kas kultuuriministri kandidaadil on oma ettekujutus, kuidas kujundada

kultuuripoliitikat, et need mõlemad osad rohkem ja sihikindlamalt Eesti ümber ühendada? Ja teine: kas kultuuriministri kandidaadil on praegu juba pilgu ees, kui suur on võlg kultuuritegelaste mälestuse jäädvustamisel?

L. Sumera

Aitäh! Mis puutub esimesse küsimusse, siis ma olen täiesti kindel, et kõik siin saalisolijad teavad laienenud kultuurikontakte välis-Eesti ja kodu-Eesti vahel. Selles ei ole midagi ebaloomulikku ja ebaloomulik on olnud, et see kontakt siiaamaani on olnud väga väike. Minu isiklikuks väga suureks elamuseks olid viimased ESTO-päevad Austraalias, kus oli võimalik vahetult kohtuda välis-Eesti kultuuri, muuhulgas kultuuriringkondadega. Praegu on see vaakum, teadmiste vaakum välis-Eesti ja kodu-Eesti kultuuri vahel, see informatsioonivaakum üle minemas. Ja üle minemas võib-olla isegi teise faasi, sellesse faasi, kus kõige vastu, mis on toimunud välismaal, on suurem huvi kui selle vastu, mis on toimunud kodu-Eestis. Tähendab, jumal hoidku, ma ei vaidlusta seda küsimust, et see praegu peab nii olema. Ma ütlesin, et ajutiselt on see kaalukauss isegi teisele poole läinud. Mis puutub nüüd nendesse kontaktidesse ja sellesse, kuidas me peame edasi käima. Me peame edasi käima nii trafaretselt ja õõnsalt, kui see ka ei kõla, aga see on täpselt tõsi – me peame koos, käsikäes käima, et endale tulevikku sillutada. Ja tulevikku me ei saa teistest eraldatult üldse ette valmistada. See on vastus esimesele küsimusele.

Mis puutub teise küsimusse, siis meie võlg möödunud põlvete ees on väga suur. Samas võin ka öelda, et tehakse vastavat kultuuriregistrat ja osaliselt on ta juba valmis. See puudutab meie kultuuriinimesi, kultuurikollektiive möödanikus ja seda, kuidas nende mälestust jäädvustada. Minu arust kõige kiirem on meie vanema põlvkonnaga, ma mõtlen nimelt seda, et on veel inimesi, kelle käest praegu saab veel mälestusi kätte nii kirjalikult kui ka magnetofonilindile ja filmilindile. See töö tuleb väga kiiresti teha. Muidugi tuleb samal ajal uurida eesti kultuurilugu ja siin on meil väga head koostöökontaktid Muinsuskaitse Seltsiga ja muuhulgas ka härra Mart Laariga, kes on nüüd rõõmsalt siin saalis istuja, kuid kes siiaamaani töötas kultuuriministeeriumis just nimelt selle valdkonna peal.

Juhataja

Suur tänu! Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te võiksite nimetada teie arvates kolm suuremat asja, mida elus olete ära teinud.

L. Sumera

Ma mõtlesin, et küsid nii, et kolm suuremat asja, mida oled näinud ... Minu arust kõige suurem asi, mis ma olen teinud, nii naljakas kui see vastus sulle – me oleme sina peal – võib ka paista, tundub mulle kartuse ületamine, et ma võin, ja oma arust küllaltki edukalt, töötada bürokraadina, see on siis ministeeriumis juhtivtöötajana. See kartus oli kaunis suur ja selle kartuse ületamise esimene tulemus oli siis vahest ka teine suurem tulemus. See on see, mis puudutab reformi meie muusikaelus, filharmoonia muutmist "Eesti Kontserdiks". Kui suur see reform nüüd väljastpoolt välja paistab, seda ma ei oska öelda, aga sisemiselt on see kaunikesti kopsakas ja toob endaga sabana kaasa loogilised jätkud. Nende hulgas tuleb kindlasti mainida ka praegu ERSO-na tegutseva meie esindussümfooniaorkestri toomist "Eesti Kontserdi" alla ja muid selliseid suuremaid liigutusi. Aga kolmandaks ma nimetaksin – me kõik oleme kaunikesti enesekesksed – siiski seda, et vaatamata küllaltki suurele koormusele riigitöös olen ma siiski suutnud edasi tegutseda heliloojana. Ka see on tulemus, mis võib-olla kõrvalt välja ei paista, aga minu kui inimese jaoks see on ütlemtahtis tähtis.

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Kas üldse ja kui, siis millal on plaanis uue konservatooriumi ehitamine?

L. Sumera

Ma tänan! See on küsimus, millele võite parima vastuse saada haridusministri kandidaadilt härra Loigult. Tema on konservatooriumi ehitamist alustanud ja ma loodan, et ta viib selle ka eduka lõpuni. Ma kujutan ette, et see küsimus puudutab siiski ka mind kui kultuuriinimest ja kui muusikainimest ja kui konservatooriumi dotsenti muu hulgas. Ma loodan, et me saame kõikidest

karidest üle ja konservatooriumi teise ehitusjärgu alustamine kattub esimese ehitusjärgu lõpetamisega. Tähendab, konservatooriumi ehitamine läheb sujuvalt edasi sellest punktist, kus esimene järk lõppeb, erilist katkestust ei teki. See küsimus on aga laiemalt seotud kultuuriprogrammiga, millega alustasin oma lühikest sissejuhatavat kõnet ja kus ma puudutasin meie muusikateatri ja meie kunstmuuseumi ehitamist. Siia otsa võib lükata veel Noorsooteatri ehitamise, mis käib praegu täie hooga edasi. Ma kordan, konservatooriumi ehitamine otseselt ei ole kultuuriministeeriumi haldusala, kuid kaudselt on ta seda kindlasti.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud pretendent! Mul on kaks väga lühikest küsimust. Esimene: milline on teie suhtumine kultuuriautonomiasse poliitikasse muukeelse elanikkonna hulgas? Ja teiseks, teie isiklik suhtumine vene ülikooli asutamisse Eestis ja konkreetselt Tallinnas.

L. Sumera

Kui teha lühidalt, siis vastan, et mõlemas küsimuses on mul positiivne arvamus. Kui tahetakse, et ma selle natuke pikemalt lahti räägin – seda ma üldiselt tegin eile komisjonis –, siis kultuuriautonomiasse on üks poliitika nurgakive, millega peaks tegelema tulevane Eesti valitsus ja peaks tegelema eelkõige teie, Ülemnõukogu, et anda kultuuriautonomiale õiguslik alus. See on üsna loomulik, et meie ise, eestlased, tunnetades ennast suures riigis vähemusena, peame austama teiste vähemusrühmade huve ja eriti nende kultuurihuve. Kultuur on see, mis rahva ühendab üheks rahvuseks. Seetõttu kultuuriautonomiasse seadustamine seadusandlikes aktides Eestis oleks minu arvates poliitiliselt erakordse tähtsusega samm.

Mis puutub vene ülikooli, siis tema tekkimine sellesama isetekkimise teel oleks kahtlemata tervendav nähtus. Selle küsimuse ma pendeldaksin pädeva vastuse saamiseks jällegi haridusministri kandidaadile härra Loigule. Kuid mina arvan niimoodi, et võib-olla tähtsam kui vene ülikooli rajamine on praegu mõningate teaduskondade avamine Tallinna Pedagoogilises Instituudis, kus me saaksime Eestis koolitada vene kooli õpilastele korraliku haridusega Eesti-keskseid õpetajaid. Minu arvates oleks see praegu esimesena vaja saavutada ja väga kiiresti

saavutada. Ja siis tuleks arutada vene ülikooli rajamist, mis kahtlemata on ka seostatav meie kultuuriga, kuid see oleks kahtlemata pikem protsess. Kõige enne ma siiski teeksin pedagoogilises instituudis natuke kõvemat tööd. Aga ma kordan, adresseerige see küsimus härra Loigule.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on veel kaks küsimuse esitajat ja need mahuvad ka ajalimiidi sisse. Nii et peale Jüri Põllu ja Aleksei Zõbini küsimust asume otsustama.

J. Põld

Lugupeetud juhataja, austatud ministrikandidaat! Mul on üks küsimus ja see seondub meie ajalooärandiga. Teatavasti on tekkinud väga palju selliseid konfliktsituatsioone, kus uusehituse rajamisel meie arheoloogiapärand, muinsuspärand armutult hävitatakse. Milline on teie suhtumine sellesse ja meie kaasaegsesse kultuuri?

L. Sumera

Sellele väga tõsisele küsimusele oleks ilma naljata ka võimalik vastata Ignar Fjuki sõnadega, kes ütles, et lammutage Lasnamäe. See ei ole nüüd mingisugune otseselt Lasnamäe-vastane doktriin, vaid iseloomustab suhtumist meie uusehitistesse. Nüüd, mis puutub küsimusse meie minevikust ja sellest, kuidas sellesse suhtuda uusehitiste püstitamisel, siis selles asjas on ikkagi mingisugused piirid. Küsimus on, kas me hakkame ehitama vajalikke objekte või ei hakka. Näiteks kui me praegu Harju tänaval väga vajalikke väljakaevamisi ikkagi sama aeglaselt edasi teeme, nagu me neid praegu teeme, siis ma võin teile kinnitada, et me oleme juba praegu kaotanud Poola ehitajad ja ilmselt üsna suure tõenäosusega kaotame ka meie enda kvalifitseeritud ehitajad, kes praegu meie raamatukogu ehitavad. Võimalik, et meil on veel muidki kaotusi. Selle vastusega ma ei tahaks kuidagi maha kriipsutada arheoloogiliste väljakaevamiste vajadust, ei. Kuid neid tuleb teostada nii kiiresti kui võimalik. Tuleb leida vastus küsimusele, mida arheoloogiliste väljakaevamistega välja tulnud objektidega teha. Ja kui meil on mingisugune otsus juba vastu võetud, siis tuleb selle järgi ka käia ja käia kiiresti, mitte väga kaua seda asja arutada.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zöbin.

A. Zöbin

Lugupeetud juhataja, mul on kandidaadile kaks küsimust. Esiteks, kas on olemas või on valitsusel kavas luua programm setu kultuuri alalhoidmiseks Eestis? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Kui palju maksab laulupidu ja kas on valitsus sellist võimalust arutanud, et teha Eestis ka vene laulupidusid. Olid ju enne sõda, kui venekeelset elanikkonda oli alla 10%, sellised peod olemas.

L. Sumera

Aitäh väga hea küsimuse eest! Mis puutub setu vähemusrahvusse, siis on see erakordselt huvitav probleem. Mina olen setu rahvaga konkreetselt kokku puutunud selle tõttu, et minu konservatooriumi professor Garšnek oli rahvuselt setu ja temaga koos käisime me Setumaal mitu suve nende rahvalaule korjamas. Nii et setu rahva laulukultuuriga on mul olnud üsna professionaalne kokkupuude. Setu kultuuri püsimist tuleb igal juhul toetada. Aga ma tulen selle sama kontseptsiooni juurde tagasi, et see toetamine peab peale hakkama regioonist. Kui Setumaa finantsiliselt ei käi nendest vajadustest üle, mis oleks selleks programmiks vaja, siis tuleks see teha Lõuna-Eesti programmiks, kui ka Lõuna-Eesti programm sellest üle ei käi, siis tuleks võtta vastu spetsiaalne valitsuse määrus koos finantside eraldamisega.

Mis puutub meie laulupeosse ja kui palju see maksab, siis laulupeo eelarve on sadades tuhandetes rublades. Kuid see eelarve ei ole sugugi mitte nii suur, kui me arvame. Konkreetset summat on mul üldse raske öelda, sest see summa on erinevates lahtrites, nagu meil enamik finants-majanduslikke asju on erinevates lahtrites, et oleks raskem teha konkreetseid kalkulatsioone. Kuid ma tänan selle küsimuse esitamise eest, sest see muuhulgas tõi mulle meelde ühe väga kiire vajaduse. Nimelt selleks, et tänavu juuni lõpus pidada meie laulupidu, selleks oleks vaja kiiremas korras maksta umbes 850 000 – 900 000 Soome marka firmale "Telexte", kes paneks seal üles nende enda poolt väga kvaliteetselt koostatud programmi järgi võimenduse ja transleerimisaparatuuri. See raha ei ole väga suur, kuid kultuuriministeriumil ei ole seda kusagilt võtta. Seoses meie praeguse finantskriisiga on kinni külmutatud kõik valuutavõimalused. Ma veel kord tänan selle küsimuse meeldetuletamise eest ja pöördun ka kohe Ülemnõukogu koosseisu

poole. Kui valitsus ei leia sellest küsimusest väljapääsu, siis me Soome firmaga "Telexte" kokkulepet ei saavuta. Sel juhul tuleb pöörduda Ülemnõukogu poole ja leida need summad teistmoodi. Kindlasti on Ülemnõukogul võimalik mõjutada meie asutusi, kes on teeninud valuutat, et nad hakkaksid sponsoriks, kui kultuuriministeerium ei leia nendega kontakti.

Vene laulupeod. Need tuletavad mulle meelde Puškini juubelit, mis Eesti Vabariigi päevil oli tunduvalt paremini organiseeritud ja tunduvalt rohkemate külalistega kui hilisemad. Minu mälu järgi anti sel puhul välja trükiseid Puškini elust ja tema teostest. Praegused Puškini juubelipäevad on märksa tagasihoidlikumad. See tuletab jälle meelde tõsiasi, et miski, mis on meile kõrvalt peale sunnitud, ei oma tugevat elujõudu. Kui tekib vene laulupidu, mida riik saab toetada, siis igal juhul on sellel ka kultuuriministeeriumi toetus.

Juhataja

Suur tänu, Lepo Sumera, lubame teid oma kohale. Ja nüüd me asume otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu! Lepo Sumera kandidatuuri me arutasime komisjonides ja arutasime Ülemnõukogus. Peaminister, nagu te veendusite, on oma ettepaneku teinud ja ma küsin Ülemnõukogu käest: kes on selle poolt, et Eesti NSV kultuuriminister oleks Lepo Sumera? Palun hääletada! Hääletamine on salajane, nagu kõik personaalsed hääletused ikka. Poolt on 75 saadikut, vastu 13, erapooletuid 10. (Aplaus.)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage ette lugeda Ülemnõukogu otsuse projekt: "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Lepo Sumera nimetamise kohta Eesti NSV kultuuriministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab: nimetada Lepo Sumera Eesti NSV kultuuriministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada, see on lahtine hääletamine. Poolt on 100 Ülemnõukogu liiget, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Andres Ellamaa nimetamine Eesti NSV tervishoiuministriks

Juhataja

Järgmise valitsusliikme kandidatuuri esitamiseks saab sõna peaminister Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Head kolleegid! Ma kõigepealt tänan lugupeetud Ülemnõukogu toetava suhtumise eest esitatud kultuuriministri kandidaati. Teiseks lubage teile esitada tervishoiuministri kandidaat Andres Ellamaa. Ta on sündinud 1944. aastal, parteitu, arstiteaduse kandidaat, neurokirurg. Töötanud Tallinna Tõnismäe haiglas, jätkanud vabariiklikus haiglas, vahepeal oli ülikoolis aspirant ning praegu on Tallinna kiirabihaigla neurokirurgiaosakonna juhataja. Lisan sellele, et doktor Ellamaa näol on tegu suurepärase professionaaliga ning Arstide Liidu asepresidendiga. Ta on oma erialal ka publitsist. Ma arvan, et paljud meist teavad tema perspektiive, tunnevad tema kriitilisi artikleid. Ta valdab meditsiinisüsteemi kui tervikut, on organiseerimisvõimeline ja kõrgelt hinnatud nii ametikaaslaste kui patsientide seas.

Juhataja

Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra peaminister! Teatavasti on meditsiinisfäär üks kõige kurvemas olukorras olevaid sfääre meie vabariigis, kuna teda on väga pikka aega üsna nigelalt juhitud. Poolteist aastat tagasi määrati uueks tervishoiuministriks Laur Karu, tollaegne Eesti Arstide Liidu president, kelle määramise meditsiiniüldsus heaks kiitis ja kes ka rajoonides üsna positiivselt vastu võeti. Nüüd on ta sõlminud rea kokkuleppeid, andnud hulga lubadusi selle aasta ja mõne kuu jooksul, mis ta töötanud on. Mis põhjustab tervishoiuministri väljavahetamise?

E. Savisaar

Laur Karu on hea spetsialist, kahtlemata on ta olnud hea minister. Ma ei püstitagi küsimust, kas mõni mees on temast parem või kehvem. Lugupeetud Jaak Allik, see on lihtsalt teine kabinet. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas peaministrile on veel küsimusi? Ei ole. Laseme peaministri oma looži. Nagu kõik teisedki valitsusliikme kandidaadid, oli ka tervishoiuministri kandidaat Ülemnõukogu alatiste

komisjonide ees ja kõigepealt kuulaksime perekonna- ja sotsiaalküsimuste komisjoni esimehe Lehte Hainsalu seisukohta.

L. Sööt (Hainsalu)

Komisjon vestles hr. Ellamaaga ettenähtud aja piires. Kandidaat on läbi mõelnud oma tulevase tegevuse piirjooned, ta suhtub positiivselt eelkäija tegevusse ja kavatseb seda joont ka jätkata. Kandidaat äratas usaldust, me toetame teda.

Juhataja

Suur tänu! Kas Uno Ugandil on küsimusi? Ei ole. Järgmisena avaldab oma komisjoni seisukoha maaelukomisjoni esimees.

H. Peterson

Maaelukomisjon on härra Ellamaa kandidatuuri arutamise ja hääletamise poolt. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ja viimasena esitab oma seisukoha keskkonnakomisjoni esimees Andres Tarand.

A. Tarand

Keskkonnakomisjonis esitas Andres Ellamaa oma uued põhimõtted – või tegelikult mitte täitsa uued, aga meile uued – kindlustusmeditsiini kohta. Nende ja väga paljude muude kõiki huvitavate tervishoiuküsimuste üle toimus pikk diskussioon, mille tulemus on see, et komisjon toetab üksmeelselt Andres Ellamaa kandidatuuri, kuigi avaldati ka kartust, et võib-olla, kuna ta on elukutselt kirurg, on ta äkki mõne koha pealt liiga radikaalne. Aga see oli ainult niisugune lisaarvamus.

Juhataja

Suur tänu! Ja nüüd me paluksime kõnepulti tervishoiuministri kandidaadi Andres Ellamaa.

A. Ellamaa

Austatud Ülemnõukogu esimees, austatud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Seistes teie ees kui tervishoiuministri kandidaat, mõistan, et peate tegema oma valiku, kas usaldada teie ees seisva mehe kätte rahva ja riigi kõige kallim vara, see on tervis. Ma meenutan eesti rahva vanasõna, et tervis on vaese mehe rikkus ja ega meil suurt muud rikkust polegi kui see tervis, mida tasub hoida. Milles ma näen oma kohustusi rollis, millele kandideerin? Mida peaks siis selle rikkuse rohkendamiseks tegema? Ma tahan kohe öelda, et ega minu järgnevas jutus ei ole midagi uut ja revolutsioonilist, vaid ma kujutan ette, et minu tegevus saab olema eelmise ministri dr. Laur Karu, minu hea kolleegi tegevuse jätkamine. Olen lihtsalt ise natukene teises rollis ja saan neid Arstide Liidu poolt esitatud põhimõtteid ellu viia nüüd siis valitsuse tasandil.

Mida ma pean siis kõige tähtsamateks ülesanneteks nii valitsuse kui ka Eesti Tervishoiu- ja Tervisehoiustegevuse ees? Kõigepealt me peame jätkama tööd isereguleeriva tervishoiusüsteemi loomisel ning kindlustusmeditsiini printsiipidele üleminekul. Need printsiibid on ennast elujõulisena näidanud nii kunagises sõjaeelses Eestis kui ka kõigis praegu eksisteerivates arenenud maades. Teine oluline probleem on meie järelkasvu tervise probleem. Sest lapsepõlv, see on erakordselt piiratud lühikene ajavahemik, mil määratakse tegelikult inimese saatus. Ja juba siis, kui laps pole veel ilma sündinud, peame hakkama kujundama temast tervet inimest, sest selles perioodis tegemata jäänu on hiljem praktiliselt korvamatu. Ning kohe kerkib küsimus haiguste ja väärarengute varasest, ka sünnieelsest diagnoosist. Selleks vajame aparatuuri, vajame muid materiaalseid vahendeid, mida tervishoiu- ja Tervisehoiustegevus kuidagi ise toota ei saa. Täisväärtuslik toit, see tuleb samuti mujalt ning elementaarsemadki hügieenivahendid. Ma mõtlen siin seepi ja hambaharju. See kõik on eelkõige tootjate kätes. Kolmas väga oluline probleem meie praeguse tervishoiu korralduses on tööjõu probleem. Me teame, kui madalale on langenud tervishoiutöötaja prestiiž ühiskonnas ja selle tagajärjel on toimunud suur tervishoiutöötajate äravool tervishoiu- ja Tervisehoiustegevusest. Selles osas saab ka siiski olukorda parandada ainult majanduslike meetmetega. Me näeme mõningat väljapääsu tööteenistuse seaduses, mis ehk toob meile tööle noori, tugevaid mehi, kes suudavad teha seda tööd, mida nõrgad halastajaõed tõesti teha ei suuda ja mida nad ka ei peaks tegema.

Üks kõige olulisemaid ja murettekitavamaid asju on tervise väärtustamine meie ühiskonnas. On kujunenud olukord, kus inimene mõistab, et ta midagi on kaotanud – tervise, alles siis, kui ta on juba haige. Seniajani oleme hakanud inimesega tegelema just nimelt sellel momendil, mitte

varem. Varasem tegevus on piirdunud juttudega. Ma kujutan ette, et kuritegelik on peibutada inimest varasele pensionile saamisega terviseohtlike töötingimuste tõttu. Töö peab olema ohutu ja selleks peavad olema vastavad seadusandlikud aktid, mis sunnivad tootjat looma ohutuid tervisele soodsaid töötingimusi. Tunduvalt tõhusamaks peaks muutuma ka tervise propaganda. Tohtrina pean ma väga enesekriitiliselt suhtuma nii enda kui ka oma kolleegide töösse, sest tervise propaganda on jäänud seni siiski paljus, paljus üksikarstide eralõbuks. Olemasolev riiklik parandav tervishoiusüsteem on väga paljus formaalne. Omaette tõsine küsimus on meie keskkonna ja tervise vaheline seos. Ning ma usun kindlalt, et keskkonna kaitse ja meie sanitaarteenistus asuvad tööle tunduvalt tihedamas koostöös kui seni ning näen oma silme ees, et kogu sanitaarteenistus ei allu vahetult tervishoiuministeeriumile, vaid hakkab alluma vahetult teile, lugupeetud Ülemnõukogu.

Omaette probleemiks on alkoholi ja narkomaania küsimus. Ma arvan, et on aeg loobuda illusioonist, et alkoholism on ravitav. Alkoholism on haigus, mida tuleb ära hoida. Aga kui see haigus meid siiski tabab, ükskõik keda, seda inimest tuleb vaadata kui haiget, aga mitte kui kurjategijat. Ja sellest tulenevalt peaks muutuma meie suhtumine ka alkohoolikusse või narkomaani, kes ta iganes on. Igal juhul ei tohiks alkohooliku ja narkomaani ravida ja hoida samades tingimustes nagu kriminaalkurjategijaid, kuigi ka viimased vajavad inimväärilisi tingimusi, sest hälbinud inimene ei pea kinnipidamiskohast väljuma invaliidina.

Austatud Ülemnõukogu, nagu näete, tervishoiuministeeriumi ees seisvad ülesanded ei ole lahendatavad vaid käsu ja keelu korras. Eelkõige on vaja tõhusat seadustikku ja materiaalselt baasi. On vaja uut tervishoiuseadust, on vaja uut sotsiaalabiseadust. Ma usun, et Ülemnõukogu leiab väljapääsu ning selle juures jäävad kõrvale mis tahes poliitilised veendumused. Sest inimkond ja inimesed peavad elama edasi vaatamata meie poliitilistele kirgedele ja eks ole Sillamäe ema pisarad sama kibedad, kui ta oma haige lapse kohal nutab, kui Saaremaa ema pisarad. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused Andres Ellamaale? Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Te olete 45-aastane mees, võite ehk nimetada kolm kõige suuremat asja, mida te oma elus ära olete teinud?

A. Ellamaa

Kolm kõige suuremat asja? Ma arvan, esimene neist on, kui võtta tervishoiuorganisatsiooni ja tervishoidlikke akte, siis koos Andres Tarandiga läbisurutud vööndiaja muutmine. See on tegelikult tõesti esimene tõsiselt võetav tervishoidlik akt, mis tegelikult meile midagi maksma ei läinud.

Teiseks enda jaoks tõsiseks saavutuseks pean seda, et ma olen osaline meie tänapäeva Eesti neurokirurgia kujundamises ja meil ei ole mingit põhjust maailma selle ala taseme ees silmi maha lüüa.

Ja kolmas, võib-olla isiklikku laadi asi on see, et ma olen kõrvuti arstitööga suutnud jääda ka muude asjade huviliseks. Mulle meeldib käia mägedes, mulle meeldib käia kinos, teatris ja igal pool mujal.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Pöld.

J. Pöld

Lugupeetud juhataja, austatud ministrikandidaat! Mul on teile kaks küsimust. Esimene on selline, kuidas te suhtute tasulisse meditsiini, ja teine küsimus – kuidas suhtute alternatiivsesse meditsiini?

A. Ellamaa

Tasuline meditsiin? Ma olen kindel, et tasulisel meditsiinil on mingisugune koht igas ühiskonnas, igas riigikorras, kuid ta ei saa olla juhtiv. Inimene saab, peab saama arstiabi, olenemata sellest, milline on tema tasku suurus. Ja seda eriti meie tingimustes. Kui me kohati minu arvates ületähtsustame tasulise meditsiini osa, siis näen selles tagasiminekut, samal ajal kui teised, noh, väga kapitalistlikud, eraomanduse väga suure rolliga riigid lähevad üle just nimelt sotsialiseeritud meditsiinile.

Mis puutub alternatiivsesse meditsiini, siis ma olen täiesti veendunud, et alternatiivsel meditsiinil nagu igal teisel meditsiiniharul on oma koht. Kuid nagu iga teistki meditsiiniharu, iga teistki ravimeetodit, ei või sedagi ületähtsustada, sest igat sorti ületähtsustamise kogemused on ennast valusalt kätte maksnud ka meil Eestis.

N. Zahharov

Ma tahaks mõneti korrata äsja esitatud küsimust, sest teie programmi üheks põhiküsimuseks on üleminek kindlustusmeditsiinile. Selles aga sisaldub siiski loobumine praegusest tasuta meditsiinist ning üleminek garanteeritud tasustamisele elanikkonna arvel. Seejuures kerkivad küsimused pensionäridest ja inimeste teistest kategooriatest. Kas siinjuures ei arva, et võib-olla tuleks meil täna kanda tervishoiule mingid vahendid teistest majandusharudest, s.t. püstitada küsimus meditsiini küllaldasest finantseerimisest teiste majandusharude arvel. See ei tähendaks, et tulevikus ei võiks üle minna sotsiaalkindlustusele inimese isiklikust eelarvest, nagu teie programmis ette oli nähtud.

A. Ellamaa

Teil on kahtlemata õigus. Küsimus tekib alati nii, aga kas ei maksa me ka praegu oma tervise heaks. Ega tasuta arstiabi ei ole kusagil olemas. See tuleb igal juhul meie enda taskust. Mis puutub sellesse, et me teadvustame omale selle osa palgast, mis me anname tervise heaks, siis see võib tulla ainult kasuks. Sest näiliselt tasuta saadud tervisesse või arstiabisse suhtub inimene hoolimatult. Mis puutub pensionäridesse, siis kahtlemata on teie küsimus täiesti põhjendatud. Ja esialgsetes kindlustusmeditsiinile ülemineku programmides on see probleem ka arvesse võetud. Kuid need programmid ei ole ju veel teieni jõudnud ja ega me pole ka kuigi kaugemale jõudnud nende koostamisega. Kahtlemata just väikese sissetulekuga inimesed ja pensionärid, vaesem elanikkonnakiht, just nemad on põhiprobleem meie tervishoius.

Juhataja

Suur tänu! Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Härra juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Kuidas te suhtute vahepealsesse praktikasse ehitada rajooni keskustesse suuri haiglakomplekse, samal ajal kui näiteks Tartus, kus on häid arste palju, on materiaalne baas veel ehitamata, mille tõttu kõik need lugupeetud arstid ja noored spetsialistid ei saa lihtsalt oma võimeid rakendada?

A. Ellamaa

Sellele peaks vastama kahes järgus. Kõigepealt, ma olen kindlalt veendunud, igal maakonnal peab olema korralik haigla, kus inimene saab abi kõigilt põhiarstidelt. Kui meile mõni haigla näib suurena ja uhkena, siis ma julgen väita, et see on lihtsalt sellest, et oleme harjunud nägema väikseid ja koledaid haiglaid. See on miinimum, mis me võiks oma inimestele lubada, mitte priiskamine.

Kahtlemata on Tartu Ülikooli kliinikud hädas ja nad jäävad ka tänapäeva nõuetest maha. Kuid üks ole ka üks oluline printsiip see, et haigla peab ikka olema inimese jaoks, arst peab minema haige juurde, mitte haige ei pea otsima kuskilt eemalt arsti.

Mis puutub ülikooli kliinikutesse, siis kahtlemata tuleb neid tugevdada. Meenutan teile kas või ainult seda, et ülikooli noored arstid saavad praegu õppust sellises anatoomikumis, mis juba üle saja aasta tagasi tunnistati lammutamist vajavaks.

A. Paju

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te lugesite lehest või kuulsite raadiost või nägite telerist, et Leedumaal leiti neuropsühholoogiahaiglast noored mehed ja nad viidi vägivaldselt ära. Milline oli teie kui arsti, teie kui poliitiku reageering sellele uudisele?

A. Ellamaa

Kui arst ja kui inimene ei saa ma vaadata hea pilguga vägivallale mis tahes vormis. Ja arsti kohus on kaitsta oma patsienti nii, kuidas ta seda oskab. Nii hästi või halvasti, kui see tal välja tuleb. Ja kui ta seda ei tee, siis ta lihtsalt ei ole arst.

R. Järlik

Ministri kandidatuure arutatakse elavalt mitte ainult selles saalis, kus meie praegu istume. Ka minul tuli täna osaleda ühes lühikeses tänavavestluses, milles öeldi välja selline arvamus. Nii väljapaistev neurokirurg nagu Andres Ellamaa kasvab tuhande inimese kohta üks. Ministreid saja kohta kümme ehk leiaksime ikka. Kuidas teie ise sellesse suhtute? Kui kõrgelt te hindate ministri kohta ja ministri omadusi?

A. Ellamaa

Ma pean ütlema seda, et tänapäeva Eestis tegeleb neurokirurg ja üldse kirurg õhtul pärast tööd skalpelli teritamisega, sest tal ei ole võimalik teravat riista muul teel hankida. Otsustasin siis, et antud hetkel ma toon mõneks ajaks ohvriks oma kutsetöö, et jõuda selleni, et meie kirurg läheb operatsioonile alati terava skalpelliga, mida ta ei pea õhtul püksirihma vastu teritama.

P. Kask

Lugupeetud härra ministrikandidaat! Mul on teile küsimus: kas te kirjeldaksite meile – te olete kiirabihaiglas osakonnajuhataja –, kirjeldaksite meile oma kabineti sisustust. Kas seal on raamatuid? Kas seal on pilte seinal ja kui, siis milliseid?

A. Ellamaa

Võin kirjeldada küll. Hakkame pihta sellest, et seal on laud, mis on täis pabereid, üks osa, mida ma kunagi ei loe, teine osa, mida ma hoian natuke aega laua peal ja siis viskan minema. Siis on sellesamas toas kolm kappi, mis on täis raamatuid, nii erialaseid kui ka ilukirjandust. Ilukirjandust rohkem selleks, et mõnele haigele pihku pista, et tal vähe lõbusam seal haiglas lesida oleks. Siis on seal olemas veel üks personaalarvuti, mida meie kolleegid kasutavad haiguslugude vormistamiseks. Ma pean ütlema, et see on esimene meie haiglavõrgus, mida sellel otstarbel kasutatakse. Seina peal on neli pilti. Üks pilt kujutab Altai mägede kanjonit, üks pilt ühte suurt kätt, pöialt, millest hoiab kinni väike laps, kolmas pilt on minu õpetaja portree, tänaseks on ta juba manalamees, ja neljas pilt on ka, mis pilt see on, on meelest läinud.

T. Saarman

Kas teie tulevase valitsuse liikmena soovitaksite sisse viia ametipalga tõusu, näiteks 20% neile, kes ei suitseta, ei võta aasta jooksul niinimetatud sinist lehte ja osaleksid pidevalt kehakultuuriüritustel?

A. Ellamaa

Ma soovitaksin ja toetaksin kõiki mooduseid, mis aitavad kaasa sellele, et inimene ei käi sinist lehte küsimas ja tunneb ennast tervena ja noorena.

L. Hänni

Meie paljude murede hulgas on üks kõige valusam vastsündinute ja imikute suur suremus. Kui teid määratakse ministriks, mida te peate võimalikuks kiiresti ette võtta, et seda muret leevendada.

A. Ellamaa

Jaa. See on ränk küsimus. Ma pean ütlema, et me oleme ju sellises olukorras, kus meil on väikelaste suremus küll mitu korda väiksem kui Kesk-Aasias, kuid samal ajal mitu korda suurem kui meie naabermaades. Ma usun, et väikelaste probleemid saavad alguse nende emadest, saavad alguse nende emade kehvast toidust. Alustada tuleb sellest, et ema peab teadma, kelle ta ilmale toob, ta peab teadma, kuidas tema eest hoolitseda. Ja ma usun, et ma saan ka meie tulevast valitsust ja ka teid mingil määral mõjutada, et meie hinnapoliitika ja majanduspoliitika oleksid orienteeritud just nendesamade laste ja emade huvidele.

S. Sovetnikov

Kuidas te suhtute kehakultuuri ja sporti? Missugusele ministeeriumile peaks teie arvates alluma kehakultuur ja sport, kas teie ministeeriumile või kultuuriministeeriumile?

A. Ellamaa

Ma ei ole sugugi kindel, et tervise ja kehakultuuri jaoks peaks olema omaette ministeerium või midagi muud sellist või et üleüldse peaks sellega tegelema mingisugune ministeerium. Ma olen veendunud, et kehalise tegevuse ja sportliku eluviisi harjumused saadakse lapsena. See tähendab,

et peame otsustavalt muutma oma hariduspoliitikat, muutma juba praegu koolilapse elurežiimi ja tema suhtumist võimlemistundi, sest 15-16 aastast ja 20-aastast inimest kehakultuuriga tegelema panna on väga raske. Me teame vaid üksikuid näiteid, kui inimesel on tervis lootusetult käest ära, siis ta hakkab tervisesporti tegema. Enne seda ta ei hooli sest üldse. Tähendab tervislik, sportlik eluviis kujuneb lapsena, esimese 10-12 eluaasta jooksul.

Seega tuleb kogu meie tegevus sellele suunata. See tähendab seda, et oleks avatud meie koolide võimlad, et meil oleks võrkpalliplatsid jne. Need tegelikult ei maksa ju suurt midagi, see vajab ainult head tahet.

N. Aksinin

Lugupeetud spiiker, austatud pretendent! Te väljendasite oma suhtumist vägivalda, mis leidis aset Leedu haiglates, aga milline on teie suhtumine arstidesse, kes desertööre Leedus varjavad?

A. Ellamaa

Ma saan teie küsimusest aru. Ma tahan ainult meenutada ühte. Läbi aegade on kõikides maades olnud nii, et kui inimene on hädas, siis ta on otsinud abi kas kirikust või haiglast. Ja kui me teeme sammu selle vastu ega lase hädasolijat sinna, siis me ei ole need, kes me peaksime olema.

M. Kolossova

Austatud ministrikandidaat! Paljudes maades on ühendatud tervishoid ja sotsiaalhooldus. Meilgi on mitmeid kuid selle probleemi üle aru peetud. Kuidas oleks teie arvamine nende probleemide ühendamise kohta? Seda esiteks. Ja teiseks, mida te arvate pikka aega meie meeli vaevanud diagnostikakeskuse probleemi kõige kiiremast lahendusest sel moel, et see paigutatakse Tartus valminud polikliiniku ruumidesse?

A. Ellamaa

Kõigepealt sotsiaalhooldeministeeriumi ja tervishoiuministeeriumi probleemidest. Ma usun, et me varem või hiljem ja mitte väga kauges tulevikus leiame nad ühinenult. Sest on loomulik, et kui üks ametkond peab tegelema inimese bioloogilise eksistentsi probleemidega, siis peab ta temaga tegelema sünnist surmani. Või õigemini sünnieelsest kuni surmajärgse perioodini. Nii et kahtlemata see ühendamine leiab aset. Pean aga tunnistama, et praegusel hetkel ei ole selleks

valmis ei tervishoiuministerium ega ka sotsiaalministerium, sest nende mõlema probleemid on väga-väga keerulised ja nad on tõsistes raskustes. Aga kahtlemata ma usun, et me jõuame sinna, ja ka mina teen kõik selleks, et tervishoiuministerium või siis too teine ministerium, üks neist peab kaduma ja ühinema teisega.

Diagnoosiaparatuur on kahtlemata vajalik, ma olen sellest korduvalt rääkinud ja seda on teinud pea kõik meie Arstide Liidu liikmed. Omaette küsimus on, kus ja kuidas teda kasutada. Diagnoosiaparatuur peab olema seal, kus seda saab kasutada ööpäevaringselt kõige raskemate haigete ravimiseks, uurimiseks, diagnoosimiseks. Ja kahtlemata me otsime võimalusi selle lubatud aparatuuri paigutamiseks. Kuid ma ei looks praegu väga suuri illusioone selle aparatuuri suhtes, sest see on natukene ulmeliselt suur summa, mida me ette kujutame. 10 miljoni eest aparatuuri hankida – ma olen selles suhtes pessimist.

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud kandidaat! Kui reaalseks te peate lähemal ajal teha lõpp ebanormaalsele olukorrale, kus keskharidusega kokk töölissöökla köögis teenib kaks korda rohkem kui kõrgharidusega proviisor ladina köögis? Kusjuures ühe vastutuse määraks eksimuse korral on kõhulahtisus, teisel juhul aga inimese elu või surm. Loomulikult puudutab küsimus ka teisi meditsiinitöötajaid.

A. Ellamaa

Mul on väga hea meel, et see küsimus tuleb Ülemnõukogult, sest lõppkokkuvõttes määrate selle ebanormaalse olukorra likvideerimise kiiruse teie, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed.

P. Jermoškin

Lugupeetud ministrikandidaat! Nagu teate, on Kirde-Eesti tunnistanud ökoloogilise kriisi piirkonnaks. Millisena te näete selle piirkonna tulevast tervishoidu ning kas peate võimalikuks seal taastusravi keskuse loomist ökoloogilise ohu piirkonna elanikele?

A. Ellamaa

Küsimus on seatud õigesti. Just täna vestlesin ma tervishoiuministeriumis selle Kirde-Eesti piirkonna temal. Ma vabandan, et rääkisin vene keeles. Jah, ka varem on see meil korduvalt

probleemiks olnud. Taastuskeskus nimetatud piirkonnas olukorras, kus me ei tea, kas ta ikka kindlasti taastuskeskus on, sest seal on tervist kahjustavaid aineid õhus, vees ja maamullas, see ei ole muidugi õige. Sel juhul muidugi peab rehabilitatsioonikeskus olema väljaspool seda ohtlikku keskkonda.

Mis puutub aga üldse rehabilitatsiooni, siis tingimata on see üks olulisemaid probleeme. Ühelt poolt on see asutuste probleem, kuid teiselt poolt ma julgen väita seda, et meie ühiskond ja meie inimesed ei ole veel valmis kiireks ja täielikuks paranemiseks, pahatihti me eelistame lihtsalt haiged olla, ei viitsi tegelda iseendaga ja oma tervise taastamisega. Ma tahan teid rõõmustada – usun, et see ikka rõõmustab teid – teatega, et Eesti tervishoiuministerium eesotsas eelmise ministriga on teinud esimese suure sammu taastusteraapia alal. Nimelt me oleme möödunud aasta lõpust rahvusvahelise organisatsiooni "Rehabilitation International" liige. Avanevad otsesed infokanalid ja otsene konsultatsioonide võimalus mis tahes programmi elluviimiseks.

Juhataja

Suur tänu! Ja vastavalt meie kokkuleppele ajalimiidi osas esitab viimase küsimuse Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas teie tervishoiuministerium peab asuma Tallinnas? Ja kui mitte, siis milline oleks teine võimalik koht?

A. Ellamaa

Ma ei ole veendunud, et tervishoiuministerium peab asuma Tallinnas. Ma ei usu üldse, et kõik ministeriumid peavad tingimata Tallinnas asuma. Kuid lubage tema võimaliku koha üle praegu mitte arutelu alustada, mina olen tallinlane.

Juhataja

Suur tänu, Andres Ellamaa! Nüüd me asume otsustama, te minge palun oma kohale. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti NSV tervishoiuminister võiks olla Andres Ellamaa? Palun hääletada, hääletamine on salajane. Poolt on 68 saadikut, vastu 17, erapooletuks jäid 12.

Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage mul ette lugeda Ülemnõukogu otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Andres Ellamaa nimetamise kohta Eesti NSV tervishoiuministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Andres Ellamaa Eesti NSV tervishoiuministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Hääletamine on lahtine. Selle otsuse poolt on 99 saadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, meie ametlik tööpäev lõpeb mõne minuti pärast. Ma küsin teie käest, kas me lõpetame tänase tööpäeva vastavalt töö- ja kodukorrale või pikendame seda asja huvides.

Marju Lauristin palub sõna.

M. Lauristin

Ma tegin praegu väikese arvutuse. Meie ise otsustasime, et me pikendame ühele ministrile eraldatava aja 30 minutilt 40 minutile. Tulemus on see. Meil on veel 9 ministrit kinnitada, 40 minutit igapähele, kokku 360 minutit, kuus täistundi, homme täispäev. Meil oli kavas homme teatavasti arutada ka otsust sõjaväeteenistuse kohta ja kirja Gorbatšovile.

Lugupeetud saadikud, meie järgmine kokkutulek plenaaristungile on järgmisel esmaspäeval.

Juhataja

Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Mul ei ole veel piisavat Ülemnõukogus töötamise kogemust, kuid ma tahaksin esitada sellise soovituselise protseduuri osas. Mind paneb imestama ühe ja sama küsimuse kahekordne hääletamisele panek. Kas teile ei tundu, et enne, kui panna kandidatuur hääletamisele, võiks ette lugeda otsuse projekti ning üheaegselt hääletada kandidatuuri ja otsuse poolt.

Juhataja

Peab kahjuks ütleva, et meil tuleb läbi teha nii üks kui teine protseduur, nii et hääletada tuleb kaks korda.

V. Lebedev

Olen täielikult nõus juhataja asetäitja Marju Lauristiniga selles, et taoline kaootiline töö võib-olla kestab ööni. Seepärast pöördun ma praegu oma kolleegide, lugupeetud juhataja poole palvega pidada kindlalt kinni sellest töö- ja kodukorrast, mille me oleme kinnitanud.

Juhataja

Suur tänu! Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Mul on ettepanek pikendada meie istungit ja teha hääletus selle kohta.

Juhataja

Kas Mikk Titma tahab sõna võtta?

M. Titma

Mul on ka palve presiidiumile. Ülemnõukogu juhatus võiks teha üldise konkreetse tööplaani, ajakava terve kuu peale, et me oleks lõppude lõpuks ka kultuursed eurooplased, kes töötavad täpse graafiku järgi. Peale selle on meil igapäev ka muud tegemised, kaasa arvatud töö saadikutena, poliitilised konsultatsioonid. Nii saaksime oma aega korralikult planeerida. Muidu muutub see kõik, noh, väga kaootiliseks, niisuguseks miitingu laadi ürituseks.

Juhataja

Suur tänu! Kui see ainult oleks lihtne ülesanne!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me peame nüüd otsustama. Vastavalt meie töö- ja kodukorrale paari minuti pärast tööpäev lõpeb, kuid tegemata on veel väga palju. Kas võib teie ette panna küsimuse selliselt, et me pikendame täna tööpäeva ühe ministrikandidaadi läbiarutamiseks? Tegemist on majandusministri kandidaadi Jaak Leimanniga. Panen hääletamisele. Kes on selle poolt, et pikendada tänast tööpäeva veel 45 minutit? Lugupeetud Ülemnõukogu! Selle otsuse vastuvõtmiseks oleks vaja olnud kvalitatiivset häälteenamust. Poolt oli 62, vastu 32, erapooletuid 6. Seega on õhtune istung lõppenud.

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

VIIES ISTUNG

11. aprill 1990

Ülemnõukogu töökorraldusest

Juhataja

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kontrollime kohalolekut. Kohal 101 saadikut – tõepoolest, meie distsipliin paraneb.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Peaksime väheke pidama nõu tänaste istungite päevakorra üle. Eile me küll täpsustasime ajalist reglementi, kuid tundub, et see tempo ei rahulda ei meid ega ka valijaid. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja! Rahvarinde saadikute ühendus väljendab ka oma tõsist muret Ülemnõukogu töö tempo üle. Oleme tulnud siia väljendama initsiatiivi, konstruktiivsust ja rahva ootusi. Nüüd aga tundub, et me umbume passiivsusesse. Tähtsaim peaks olema töö tulemuslikkus. Teeme ettepaneku hommikusel istungil läbi arutada tõik valitsuse juhi poolt esitatud ministrikandidaadid. Selleks lühendada kandidaatidele eraldatud esitusaega 25 minutini. Õhtusel istungil läbi arutada sõjaväekomisjoni ettepanekud ja läkitus president Mihhail Gorbatšovile. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kõnesoovijate hulgas on Rein Tamme.

R. Tamme

Austatud juhataja, auväärased kolleegid! Tõepoolest, valijatega kohtumised toimuvad juba spontaanselt tänaval, rääkimata telefonikõnedest. Me peame sellest järelused tegema. Mis puutub sõjaväeteenistust käsitlevasse seadusse, siis on tulnud rohkesti mitmesuguseid arvamusi,

kirjalikult ja ka suuliselt, kõik eelnõudena vormistatud kujul. Eilsel presiidiumi koosolekul jõuti niisugusele arusaamisele, et tõepoolest tuleb asuda läbirääkimistesse Nõukogude Liidu valitsusega sõjaväeteenistuse asjus.

Valitsuse juht Edgar Savisaar oli samal seisukohal. Sellest tulenevalt ma teen ettepaneku – ja lugesin ka härra Leissoni arvamuse avaldusest sama välja –, et täna õhtupoolikusel istungil võtta vastu mitte seadus, vaid otsus sõjaväeteenistuse küsimuses, kus näha ette see, et alustatakse nimelt läbirääkimisi, ja kuni nende tulemuste selgumiseni peatada nn. Rõžkovi määrus kevadise sundvärbamise kohta. Ja üks punkt tuleks sinna veel lisada: nimelt pikendada tööteenistusse registreerimise aega mingi sobivama kuupäevani, alustades näiteks maipühadega. Ma arvan, et me valmistame niisuguse projekti ette, see paljundatakse, tõlgitakse ja jagatakse õhtuseks istungiks saadikutele välja.

Juhataja

Mul on Ülemnõukogule tungiv palve. Selles, mis seni on öeldud, on olnud tühje sõnu. Kui nüüd veel keegi soovib sellel teemal rääkida, siis ärgem ilma sõnumita sõna võtkem. Mart Laar.

M. Laar

Toetan omalt poolt Enn Leissoni ettepanekut ning pakun välja edaspidine diskussioon sellel teemal lõpetada ning panna küsimus hääletamisele.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik.

J. Allik

Eile ei läinud läbi ettepanek lühendada ministritele küsimuste esitamise aega 30 minutini. Kui me selle lühendame nüüd 20 minutile, siis jääb meist imelik mulje. Samal ajal on selge, et on vaja kiiresti vastu võtta läkitus Gorbatšovile ja otsus sõjaväeteenistuse kohta. Mul on küsimus: kas me ei saaks praegu arutada teksti Gorbatšovile ja sõjaväeküsimust? Seda tahab valija vahest kõige rohkem. Edasi võiks jätkata rahulikult ministrikandidaatide arutamisega.

Juhataja

Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Olles kursis redaktsioonikomisjoni tööga, võin ma öelda, et mõlemad tekstid saavad lõunavaheajal läbi arutatud ja paljundatud juba tõesti läbitöötatud versioonis. Nii vastavad need ka ettepanekutele, mis on tulnud. Kui me hakkaksime praegu arutama esialgset projekti, mille kallal redaktsioonikomisjon juba töötab, siis me takerduksime selle küsimuse arutamisse. Sellepärast ma teen sama ettepaneku, mis juba tehtud: panna hääletusele, kas mitte lühendada ministrikandidaatide esitluse aega. Muidugi on täiesti selge, et kui mõne puhul tekib vajadus teda pikemalt arutada, saab selle igal konkreetsel juhul eraldi otsustada.

H. Eller

Lugupeetud saadikud! Kui me piirame ministrikandidaatide arutamise aega 30 minutiga, siis me peaksime piirama ka nende sissejuhatava sõnavõtu 10 minutiga, sest peaministrikandidaadiga me ju nägime, et 27 minutit esines peaminister, ainult 3 minutit jäi küsimuste esitamiseks. Nii et mina pakun välja 10 minutit ja 30 minutit.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Seoses ühe saadiku ettepanekuga võtta praegu arutusele kiri Gorbatšovile ning seadused, täpsemini, otsused alternatiivse teenistuse kohta. Asi on selles, et meil pole laual nende projektide venekeelset varianti. Seepärast palun ma veel kord tungivalt saadikuid arvestada seda momenti.

Ja teiseks. Kas teate, tekib selline mulje, et meil ei ole mitte demokraatia, vaid demokraatia vohamine. Kaks inimest esinevad ära ja kohe järgneb ettepanek lõpetada läbirääkimised. Tänan!

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium, austatud kolleegid, ma ei tea, võib olla kõik ei teagi, et isegi tootmis- või põllumajandusbrigaadi brigadiri valitakse kauem, kui meie kulutame aega ministrite kinnitamiseks. Olgem siiski tõsine parlament, kui me tahame, et meid selliseks peetaks. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma loen ette ühe dokumendi väga mitme allkirjaga ja pärast seda ma asume otsustama.

"Eesti NSV Ülemnõukogu liikmetele! Lugupeetud kolleegid! Valijad saatsid meid raskel kriisiajal Toompeale, et päästa Eesti. Meid saadeti siia otsustavateks tegudeks, samas muutuvad meie istungid teinekord mõttetult sõnaderohkeks teisejärguliste, vahest koguni päevakorda mittepuudutavate küsimuste arutamiseks. Aeg kaob. Oleme koos istunud 2 nädalat, kuid ära teinud lubamatult vähe. Me pole jõudnudki nende Eesti saatust määravate kardinaalsete probleemide üksikasjaliku aruteluni, mille lahendamiseks meid siia saadetigi. Me oleme petnud oma rahva lootusi. Praegusel kriisiajal võib Eesti saatus oleneda meie tegutsemise operatiivsusest. Rahvusvahelise ja sisepoliitilise olukorra murrangulisus sunnib meid töötama vastavalt erakorralise olukorra nõuetele. Me peame loobuma illusioonist, et oleme normaalses olukorras töötav esinduskogu. Me ei saa endale lubada rahulikku, nädalaid ja kuid kestvate arutelude maneerit. Võimalik, et Leedu kolleegide eeskujul peame nii mõnigi kord loobuma normaalse töökorralduse juurde kuuluvast puhke- ja uneajast. Peame plenaaristungiteks kasutama selleks mitte ettenähtud päevi. Teeme ettepaneku tühistada Eesti NSV Ülemnõukogu ajutisest töö- ja kodukorrast sätted, mis ebademokraatliku hääletamisprotseduuri tõttu võimaldavad vähemusel blokeerida Ülemnõukogu suutlikkuse otsustada oma tööaja ja päevakorra muutmist. Juhime Ülemnõukogu juhatuse tähelepanu vajadusele tõkestada arutelude hälbimist teisejärgulistesse päevakorravälistesse probleemidesse. Kutsume kõiki saadikuid üles olema oma sõnavõttudes maksimaalselt kontsentreeritud, loobuma liigsetest esinemistest. Kutsume Ülemnõukogu koondama oma tähelepanu valiku tegemisele teelahkmel, kuhu Eesti on jõudnud." Alla on kirjutanud terve suur hulk saadikuid, ma ei hakka nimesid ette lugema. Võtame selle kõik teadmiseks.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma teen teile sellise ettepaneku, et enne kinnitatud päevakorra juurde minekut – kohe me kinnitame selle päevakorra – annab meile väga lühidalt ülevaate Arno

Almann sellest, mis endast kujutab saadiku järelepärimine. Juhatus külvatakse nimelt üle saadiku järelepärimistega, mis tegelikult seda ei ole.

Siis me anname sõna Andres Tarandile meie armeesaadikute protesti kohta seletuse andmiseks ja siis tuleme päevakorra juurde. Arno Almann.

A. Almann

Austatud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Et meie töö oleks efektiivne ja tulemuslik, siis ma täidan selle Ülemnõukogu juhtkonna ülesande ja annan ääretult põgusa määratluse ainult ühest vormist, mis on saadikutegevuses ja saadikutegevuse arsenalis, et te oskaksite seda õieti ja efektiivselt kasutada. Küsimus on saadiku arupärimises. Küsimuse praktilise selgitamise vajadus on tulenenud sellest, et mitmed saadikud on vormistanud arupärimise Ülemnõukogule alluvate organite tegevuse kohta. Kuid need materjalid annavad tunnistust sellest, et ei tunta selle vormi õiguslikku sisu. Rahvasaadiku arupärimist reguleerivad konstitutsiooni § 94 ja 104. Ja arupärimine on üks vorm, kuidas rahvasaadik saab kontrollida nõukogudele alluvate või nende poolt moodustatud organisatsioonide tegevust. Selle kontrolli eripärasus on selles, et rahvasaadik ei tegutse individuaalselt, vaid Ülemnõukogu kaudu. Tähendab, arupärimine kantakse ette Ülemnõukogu istungjärgul, vastus sellele antakse samuti Ülemnõukogu istungjärgul ja on kohustuslik, et arupärimise kohta võtab Ülemnõukogu vastu otsuse. Arupärimise esitaja, tähendab subjekt arupärimisel saab olla iga rahvasaadik individuaalselt, alatine komisjon või saadikugrupp. Järgmine moment. Mis on arupärimise sisu? Kuna tegemist on kontrollvormiga, siis arupärimise sisuks saab olla rahvasaadikutele teadaolev või alatisele komisjonile või saadikugrupile teadaolev seaduserikkumine või Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsuse, juhendi, lubaduse mittetäitmine. Arupärimise objektiks, kellele siis arupärimine esitatakse, on kõik Ülemnõukogu poolt moodustatud organid, aga samuti ettevõtted, asutused, ka üleliidulised, vabariigi pädevusse kuuluvates küsimustes.

Arupärimine tuleb esitada kirjalikult.

Seega tuleb arupärimisest eristada järelepärimisi või informatsiooni nõudmisi, mis esitatakse siis, kui rahvasaadikul või alatisel komisjonil pole siingi küsimus selge või ta tahab saada informatsiooni. Näiteks minu käes on siin rahvasaadik Lebedevi vormistatud arupärimine, kus küsitakse, kui palju aega Eesti Televisioon kavatseb eraldada venekeelsetele saadetele. See on tüüpiline informatsiooni nõudmine ja selliselt tuleks see ka vormistada.

Ja veel üks niisugune moment, mis ka praktilises töös on üles kerkinud. See on saadiku puutumatus seotud õiguslikud probleemid. Saadiku puutumatus ei ole saadiku absoluutne õigus, vaid samuti vahend, õiguslik vahend, kaitsmaks saadikut kohtu ja administratiivorganite omavoli eest. Saadiku puutumatus ei tähenda seda, et rahvasaadikut ei või kriminaalvastutusele võtta, kui ta on toime pannud kuriteo või muu seaduserikkumise. Talle võib kohtu korras ka administratiivkaristust määrata, kuid selleks on vajalik Ülemnõukogu või Ülemnõukogu istungjärkude vaheajal presiidiumi nõusolek. Tähendab, rahvasaadik on samasugune kodanik kriminaalõiguslikus ja administratiivõiguslikus mõttes nagu iga teine kodanik, kuid saadiku puutumatus on vahend, millega võimuorgan saab teda oma äranägemisel kaitsta. Täna!

Juhataja

Meie armeesaadikute protesti küsimuses saab sõna presiidiumi liige Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Protesti sisu, nagu mäletate, oli selles, et meie Ülemnõukogu liikmeks olevaid sõjaväelasi on akadeemik Lippmaa nimetanud okupantideks.

Ma olen presiidiumi nimel volitatud teatama, et tegemist on tavalise eksitusega, mida me kõik teeme. Nagu te kõik teate, on tavaline tüli põhjus meie sabades ja mujal olmekonfliktides see, et öeldakse üksteisele okupant või fašist või veel midagi niisugust, mis peabki solvama.

Kõik me teame, et selliste epiteetide tähendus, tegelik tähendus läheb vähemalt 99% märgist mööda, kui silmas peetakse juhuslikke inimesi. Asja tuum on selles, et aetakse segi abstraktne tasand, instants või organisatsioon ning konkreetne luust ja lihast inimene. Aga neid on meil ikkagi väga tihti kasulik lahus hoida. Ja neid isegi peab lahus hoidma. Et me seda ei tee, on tegelikult propagandamasina teene, mis on meie ajusid väga pikki aastakümneid igal pool loputanud. Vaadake, kui sageli näiteks ka sõjaväe kohta kasutatakse just nimelt propaganda pärast selliseid ilusaid epiteete nagu doblestnaja, hrabraja, slavnaja armija. See on ka teistes keeltes, see ei ole ainult vene keeles ja vene armees või Nõukogude armees. Kui me neid epiteete sõjaväele anname, siis me kunagi ei mõtle ju, et kõik sellesse või sellesse sõjaväkke kuuluvad inimesed, ajateenijad, ohvitserid, reamehed, on kõikide nende omaduste kandjad. Igas sõjaväes on igasuguseid tüüpe ja inimesi, kahjuks päris hullusid ka. Aga on ka täiesti korralikke inimesi, ja neid on enamik. Mis ma nüüd sellega öelda tahan? Ma tahan seda öelda, et selliseid omadusi ei

saa üle kanda inimeste omadusteks. Ja kui meie nüüd siin Eestis ja mujal Baltikumis räägime pidevalt seda, et Nõukogude sõjavägi okupeeris Baltikumi ja jätkab seda okupeerimist, siis sellest automaatselt ka järeldub, et kõik sõjaväeteenistujad kannavad nime okupandid. Aga seda viga on tehtud ka teistpidi. Ma meenutan teile näiteks kas või II maailmasõja järgset aega. Armeed võeti ju tegelikult sundmobilisatsiooniga ja tavaliselt enamiku igas sõjaväes moodustavad töölised ja talupojad. Aga sellest hoolimata Saksa Wehrmachtis võidelnud mehed pandi võitjates riikides vangi ja neid tituleeriti ka tiitliga "okupant" ja "fašist".

Sama viga oleme teinud aastakümneid siin, kui nimetame lääneriikide elanikke imperialistideks ja kapitalistideks. Kui palju siis neid õige sinna mahuks? See viimane tituleerimine käib, tõsi, juba natuke naljaga pooleks. Nii et ma veel kord rõhutan seda, et kuigi on raske õpetada kogu rahvast, see ei lähe sugugi kiiresti korda, aga katsume siiski konkreetse inimese ja instantsi vahel edaspidi sellistes asjades vahet teha.

Ülemnõukogu Presiidium vabandab meie ohvitseride ees, kui nad seda isiklikult võtsid, kuid ei saa taganeda seisukohast, et Nõukogude armee kui instants või organisatsioon on Eestit okupeeriv armee. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Seda tuleb võtta niimoodi, et meie armeesaadikute esitatud protesti arutas presiidium läbi ja protest on rahuldatud.

Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine

Juhataja

Asugem nüüd päevakorra juurde – Eesti NSV valitsuse liikmete nimetamine. Teen Ülemnõukogu juhatuse poolt teie endi sõnavõttude põhjal ettepaneku, et me ka seekord määratleksime ajalise reglemendi ja piirduksime iga valitsusliikme kandidaadi puhul 25 minutiga, millest kuni 10 minutit on programmiline sõnavõtt. Jooksu peal tehakse ettepanek, et programmiline sõnavõtt võib olla 5 minutit ja 20 minutit on küsimustele vastamine. See puudutaks tänast hommikust istungit ja õhtusel istungil me arutaksime sõjaväeteenistusega seotud probleematikat. Ma ütlen

meelega niimoodi, sest tegemist võib olla mitte teise lugemisega, vaid vaheotsuse vastuvõtmisega pluss Nõukogude Liidu presidendi Gorbatšovi poole pöördumise tekst.

N. Zahharov

Lähtudes teie kokkuvõtvast sõnavõtust, seltsimees spiiker, tahaks ma siiski küsida, kui kaua veel hakkame me Ülemnõukogus muutma meie omi otsuseid? Eile õhtusel istungil me määrasime ära ministrikandidatuuride arutamise reglemendi, miks me tänasel hommikul istungil peame tühistama oma eilse otsuse? Tänan!

Juhataja

Seda nõuab elu, seda nõuab meie valija ja seda nõuavad Ülemnõukogu liikmed.

J. Allik

Mul on teine ettepanek: jätkata praegu ministrite arutamist eilse reglemendi kohaselt. Niipea kui valmivad dokumendid sõjaväe ja Gorbatšoviga seotud küsimustes, hakata neid arutama ja olla ratsionaalsed. Ma olen kindel, et mitmete peaministri poolt ette pandud ministrikandidaatide arutelu võiks võtta aega 10 minutit, mitte 25.

Juhataja

Tänan! Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Mul on küsimus spiikerile ja neile saadikutele, kes kirjutasid alla pöördumisele meie poole, milles pidevalt viidatakse rahvale, valijaile jne. Öelge palun, mil moel saavad nad hinnata meie tööd, kui meie töö, vabandage, pole rahvale teada. Puuduvad raadio- ja teleülekanded, rahvas teab meie tööst vaid avalduste ja lühiinformatsioonide kaudu. Nii olla ei tohi, kui me tahame omada rahvaga, valijatega täit sidet, siis on tarvis neile võimaldada täielik teave meie tööst, ning alles siis saame me teada, kuidas nad meid hindavad ja milliseid pretensioone esitavad.

Juhataja

Suur tänu! Samal ajal ma juhin tähelepanu, et ärgem diskussioone üles võtkem.

J. Telgmaa

Ma vabandan eesistuja ees, minu kollast värvi paber on tema laua peal vist lihtsalt kaduma läinud, aga ma ühineksin Jaak Alliku ettepanekuga tüli ära hoida ja tegutseda eileõhtuse reglemendi järgi. Kuid teen ettepaneku, kallid kolleegid, mitte esitada ministrikandidaatidele küsimusi, mis puudutavad nende erialast kompetentsust, kuna see nagu ei olnud peaministri jaoks üldse olulise tähtsusega. Siis meie küsimuste arv väheneb vähemalt 10 korda ja me suudame vahest 20 minutiga iga mehega toime tulla.

Juhataja

Suur tänu! Kasutades meile antud õigusi, panen hääletamisele täna esimesena tehtud ettepaneku 25 minuti kohta. Kes on selle poolt, et me igale valitsuse liikme kandidaadile pühendame 25 minutit, millest 5 minutit on programmiliseks seisukohaks ja ülejäänud küsimustele vastamiseks? Palun hääletada! Poolt on 66 saadikut, vastu 21, erapooletuks jäi 9. Sellega on meie tänase päevakorra reglement otsustatud.

Jaak Leimanni nimetamine Eesti NSV majandusministriks

Juhataja

Sõna saab valitsuse juht Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Austatud rahvasaadikud! Ma esitan majandusministri kandidaadina Jaak Leimanni, sündinud 1941. aastal Võru linnas, hariduselt insener-ökonomist, lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi, majandusdoktor. Oma tööteenistust alustanud tehases "Volta" töölisesena, jätkanud Võru Gaasialüsaatorite Tehases, mitmetel ametikohtadel Tallinna Polütehnilises Instituudis, järgnevalt "Mainori" teadusdirektor, alates 1987. aastast Eesti Majandusjuhtide Instituudi direktor. Jaak Leimann on üks IME protsessi algatajaid ja esimese tööühikme liikmeid. Oma doktoritöö kaitses ta majandusorganisatsioonide juhtimise vallas, tal on praktilisi kogemusi majanduspoliitika väljatöötamisel ja head sidemed Nõukogude Liidu juhtivate

majandusteadlastega, nagu Gavriil Popov jt. Aga samamoodi ka lääne ja põhjamaade teadusavalikkuse ja ettevõtjatega. Jaak Leimann on olnud nõuandja nii majandusministeeriumile, IME probleemnõukogule kui ka valitsusele, ja nüüd on minu sügava veendumuse kohaselt Jaak Leimannil aeg asuda nõuandja rollist otsustaja ja probleemide konkreetse lahendaja rolli.

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole, aitäh. Nüüd palume kõnepulti ministrikandidaadi Jaak Leimanni.

J. Leimann

Austatud Ülemnõukogu juhataja, austatud saadikud! Ma tahaksin selle viie minuti jooksul rääkida kolmel teemal. Esiteks mõni sõna majanduse hetkeseisust üldse, teiseks minu arusaamine majandusministeeriumi ja majandusministri rollist ja kolmandaks mõni sõna endast.

Majandus on kriisiseisus, seda ei olekski vaja ehk konstateerida, kuid ma teen seda sellepärast, et mulle üllatuseks paljud inimesed, ka Eestimaal isegi viimastel aegadel sugugi ei mõista seda. Valitseb paljuski arvamus, et jätkame vanas vaimus, küll me elame. Majanduskriis süveneb ja selle aasta jaoks ei näe ma ühtegi positiivset stsenaariumi, mis tekitaks sellise pöörde, et seda oleks laialt näha. Me jääme iga päevaga maailmamajandusest aina enam maha, nemad sõidavad kiirrongi kiirusega edasi, meie oleme kaubavagunis ja valime vahejaamades, millised rööpad viiksid edasi. Jne. jne. Kahjuks ka Liidu majandusreform – aga me oleme Liidust sõltuvad – venib. Kehvad uudised saime eile, mil majandusministri asetäitja Erik Terk oli Liidu peaministri nõupidamisel. Arutati uut radikaalset majandusreformi, mille üks autoreid on akadeemik Abalkin, ja see reform tehti jälle, nagu meil kombeks on, ühe päevaga märksa tagasihoidlikumaks. Õnneks meil on siiski IME, õnneks on meil midagi ära tehtud, terve rida majandusreformi dokumente valmis, terve rida ootamas, õnneks meil on olemas, õigemini valmimas uue valitsuse majandusprogramm, õnneks meil on olemas arukas eestimaalane, arukas eestlane, kes on viimastel aegadel juba imet teinud – selles teises mõttes. Ega meil muu peale loota olegi kui niiviisi sirgeselgselt edasi minna.

Nüüd paar sõna majandusministeeriumist, majandusministrist. Majandus on muidugi laiem kui majandusministeeriumi tegevus, majandusega tegelevad ka rahandus-, tööstus-, põllumajandus-, ehitus-, side-, transpordi-, kaubandus- jt. ministeeriumid. Ma ei arva, et tulevikus on

majandusministeerium selline, nagu oli plaanikomitee või nagu veel ka hiljuti majandusministeerium. Ma arvan, et kõik ministeeriumid võiksid olla võrdlemisi ühtlaselt koormatud ja vedada koos seda rasket koormat. Majandusministeerium on majandusstrateegia keskus, majandusreformi läbiviimise koordinaator.

Ja lõpuks minust endast ja mõnedest minu arusaamadest. Ma olen tõepoolest saanud koolitust nii idas kui läänes, olen olnud Siberis õpilane, olen olnud Soomes stažeerimas vähemalt aasta. Ma olen oma vaadetelt pigem liberaal, ma pooldan iga hinna eest ettevõtluse käimapanekut ja pean tähtsamaks nende seaduste esmajärjekorras ja kiiret vastuvõtmist, mis selle käima paneb. Ma usun, et me pääseme edasi, aga see saab olema väga raske.

Juhataja

Suur tänu! Ministrikandidaat Jaak Leimann sai ära kuulatud mitmes Ülemnõukogu komisjonis ja esimesena avaldab oma komisjoni seisukoha majanduskomisjoni esimees.

A. Veetõusme

Majanduskomisjon leiab, et Jaak Leimann on kõige reaalsem kandidaat antud kohale ja toetab seda kandidatuuri.

Juhataja

Suur tänu! Teisena avaldab oma seisukoha maaelukomisjoni esimees.

H. Peterson

Maaelukomisjon leidis, et härra Jaak Leimann on vääriline kandideerima majandusministriks.

Juhataja

Suur tänu! Oma seisukoht on öelda ka halduskomisjoni esimehel.

A. Ristkok

Vestluses haldusreformi komisjonis me ei leidnud vastuolusid majandusministri kandidaadiga ja haldusreformi komisjon toetab tema kandidatuuri.

Juhataja

Suur tänu! Komisjonide toetus paistab olevat. Alustame küsimustega. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud juhataja, mul on kandidaadile selline küsimus. Nimetage palun oma kandidaadi- ja doktoriväitekirja teemad ja kuidas nad seostuvad teie tänases liberalismis?

J. Leimann

Kandidaaditöö teema oli "Vabariigi masina- ja aparaadiehituse ettevõtete põhitootmise juhtimise täiustamise probleemidest". Ma nimelt töötasin tollel ajal Võru Gaasianalüsaatorite Tehases ja olen hariduselt insener-ökonoomist masinaehituse ökonoomika ja organiseerimise alal. Doktoritöö on seotud rohkem mu läänekogemustega ja see kõlab nii: "Juhtimisalane konsulteerimine majandusorganisatsioonide tegevuse täiustamise süsteemis". Ehk olen jõudumööda edendanud Nõukogude Liidus juhtimisalase konsulteerimise teooria ja meetoodika väljatöötamist ning konsulteerimisorganisatsioonide loomist, olen ka ise juhtimiskonsultandina tegutsenud. Nii et majandust ma tunnen eeskätt sellise *management*'i nurga alt. Kui tahate teada minu nõrgemaid külgi, siis tõepoolest mõningad rahvamajanduse juhtimise sõlmküsimused, näiteks rahanduse valdkonnas, on mul vähem selged.

Juhataja

Suur tänu!

H. Valk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ministrikandidaat. Milliseid võimalusi te näete loodavas Balti turus ja millal see Balti turg peaks käivituma?

J. Leimann

Ma tahaks rõhutada, et ma näen ka suuri võimalusi selles väikses Eesti turus, millele me ei tooda ja mida me ei tunneta ja mis on tühi. Seda enam pakub huvi Balti turg, kus ikkagi on juba ca 8 miljonit inimest – see on selline Rootsi-suurune maa, mis Euroopa mõistes on juba mitte väga väike. Ja just nimelt säärane tootmine ja teenindamine, mis puudutab inimese esmaseid

eluvajadusi, alates riietest ja toidust ja ehitamisest, on võimalik küllalt kiiresti siin käivitada ja selles edu saavutada. Nii et ma ei oska öelda mingit kuupäeva, aga ma arvan, et Balti turg võib käivituda sel aastal.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Lugupeetud juhataja! Austatud majandusministri kandidaat, kas te olete tuttav Kirde-Eesti ökoloogilise kriisi piirkonna probleemidega? Kui need on teile teada, siis milliseid teid näete te nende praktiliseks lahendamiseks? Tänan!

J. Leimann

Tõepoolest, mul on teatud ülevaade ka Kirde-Eestist ja üldiselt olen Eestimaal üksjagu reisinud. Kui töötasin kergetööstussüsteemis, siis külastasin üpris sageli seal asuvaid kergetööstusettevõtteid. Ma arvan, et see kriis on seal nii tõsine, et ilma välisabita me imet seal ei tee. Ma usun, et ökoloogiamured on Euroopa ja kogu maailma probleemid, eriti Põhja-Euroopa probleemid. Ja see kõik on nii kallis. Aga niivõrd, kui võrd meie poliitiline situatsioon paraneb, me peame ikkagi koostöös rikkamate riikidega seda kriisi likvideerima hakkama. Igasugune illusioon, et me suudame seda ise lähiaastatel oluliselt leevendada, minu arvates ei ole põhjendatud.

Juhataja

Suur tänu!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud ministrikandidaat, sa olid ajutrustis, kes töötas välja Eestile isemajandamise ideed, kuid sinu allkirja ei ole "Edasis" ilmunud artikli all. Mis põhjusel? Ja teine küsimus on, kes või missugune organisatsioon Eestis peaks üleminekuperioodil tegelema välismajandusküsimustega? Aitäh!

J. Leimann

Aitäh! See on hea küsimus ajaloost. Tõepoolest, me alustasime selle IME-plaani tegemist augustis 1987, pärast juuni pleenumit, pärast majandusreformi pleenumit. Olime mingil määral selle mõju all ja saime aru, et see ei ole piisav, aga see on eeldus meil veel radikaalsemalt edasi minna. Edasi, kui tuli septembri keskel diskussioon, kuidas seda serverida, seda meie nii-öelda esimest kontseptsiooni, siis meil oli eriarvamusi. Ma olin pikalt töötanud kergetööstuses, teinud reforme, olin tuttav näiteks mõnede Liidu reformidega. Mul oli tol ajal selline arvamus, et me serverime seda asja nii, et tuleb kuskiltki väga autoriteetne tellimus sellele tööle. Mul olid tol ajal head isiklikud kontaktid akadeemik Aganbegjaniga. Ma olin kohe sõitmas Barnauli, et kohtuda Aganbegjaniga ühel liidulisel konverentsil, ja mina pakkusin sellise mudeli välja. Ma ei ole poliitik, võimalik, et see idee oli naiivne, et Aganbegjani kaudu tuleb selline soliidne tellimus veelgi radikaalsemaks lahenduseks Eesti oludes. Ja sellise plaaniga ma sõitsin, esitanud selle enne ka töögrupile, Barnauli. Kui tulin tagasi, oli see lugu lehes samal päeval, kui ma saabusin. Nii et ma ei ütle, et ma kartsin, mul oli vaid teine taktika asja serverimiseks.

Nüüd teine vastus. Välismajandusamet on olemas, ta on praegu majandusministri valitsusalas. Ma pean integreerumist välismaaga ülioluliseks ja arvan, et välismajandusega peab tegelema iga ettevõtlik eestimaalane. Me peame looma siin riski piiril suured vabadused ja ma ei arva, et integreerumist maailmaga saab nii väga keskusest juhtida. Ma ei peagi seda nii väga vajalikuks, kuigi mõned sõlmküsimused tuleb valitsuse tasemel muidugi klaarida.

Juhataja

Suur tänu!

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te võiksite nimetada kolm suuremat, olulisemat asja, mis te olete elus juba ära teinud.

J. Leimann

Kolm suuremat. Mul on hea meel, et mul on kolm last ja sellega rahva järjepidevusse oma panus antud. Ja üldiselt olen ma oma elus õigeid otsuseid teinud. Kardan küll, et äkki see viimane nüüd oli vale, aga senini olen oma otsuseid teinud küllalt ettevaatlikult ja paljudel kordadel ei ütelnud

ja tänu sellele siiski suutnud doktoritöö ära teha. Kuigi see enam suurt midagi ei tähenda, on võib-olla ainult mingi eneseteostuse märk. Ja kolmas on, et ma olen siiski nähtavasti päris ausalt elanud. Olen õmbleja ja tisleri poeg ning sündisin sellesse segasesse maailma aastal 1941. Aga olen siiski endaga võrdlemisi ausalt hakkama saanud, võib-olla vahetevahel on tulnud väikesed kompromissid teha. Pean seda ka saavutuseks.

Juhataja

Suur tänu! Aleksandr Labassov.

A. Labassov

Lugupeetud spiiker, austatud ministrikandidaat! Mul on kaks lühikest küsimust, mis põhinevad meie lugupeetud peaministri programmkõnel.

Esiteks: peaministri poolt mainitud majanduslik valmidus iseseisvumiseks, meie valmiduse aste ja tähtajad?

Teine küsimus: oma valuuta, mis samuti oli ära mainitud. Millega seda garanteeritakse ja kuidas ta aitab meil välja tulla sellest sügavast majanduskriisist, mida te meile oma sissejuhatavas kõnes kirjeldasite? Tänan!

J. Leimann

Kui me nüüd lausa teaduslikult ja formaalloogiliselt meie situatsiooni hindame, nii aritmeetika ja matemaatika tasemel, siis ega me iseseisvuseks majanduslikus mõttes täna valmis ei ole. Kuna me oleme 50 aastat mänginud teiste reeglite järgi, elanud teistsuguses süsteemis, teistsuguselt kasvanud, teistsuguselt harjutanud jne. jne. Lisaks ikkagi nendesamade ressursside problemaatika, mida meil ei ole kuigi palju. Veel see, et 50 aastat pole me harjutanud maailmakaubandust jne. jne. Ja üldse, kui laiemalt mõtelda, ega see ole ainult meie probleem. Maailma tippteadlased arutavad praegu umbes niiviisi, et ega ei ole veel päris selge, kas sellest niinimetatud Ida-Euroopast üldse asja saab, kas ta ikka integreerub lähimal ajal turumajandusse. Tähendab, tõenäoliselt tast saab asja, aga keegi ei julge seda kindlalt väita ja keegi ei julge anda algoritmi. Kuid vaadake, meil mingi raudne loogika ei tööta. Me oleme täiesti ebaloomilises ja ebaloomulikus situatsioonis, vahest me siiski jõuame natukenegi seda situatsiooni muuta, et looduse baasil tekiksid uued võimalused, tekiks teatud ahelreaktsioon. Tekib ikkagi teatud määral

ime heas mõttes. Nii et ainult selle põhjal ma usun. Mingi väga loogilise arutlusega ja väga loogiliste rehkendustega seda ära ei põhjenda. Siin peab olema mingisugune x, mis meid aitaks. Ja kindlasti ta aitab.

Nüüd minu roll. Ma kõigepealt tahaksin püüda hästi mõelda, suuta otsustada, mis on tähtis, mis vähem tähtis. See on meie edu saladus, nii siin saalis kui laiemas mõttes. Ja me peame kohe, nagu ma juba ütlesin, mingisugused 7 või 17 või ka 27 akti vastu võtma, mis vaatamata veel sellele, et poliitilised lahendused täna puuduvad, siiski elavad. Vaatamata sellele, et me oleme suure Liidu ja majanduslikus mõttes allakäiva Liidu avatud osa, mis siiski teatud elavnemise tekitab ja teatud usu tekitab. Et meil tekiks, nagu füüsikud räägivad, ahelreaktsioon tänu teatud kriitilisele massile. Ja ma usun, et me leiame väljapääsu. Mulle tundub, et me praegu oleme majanduses natuke kaootiliselt tegutsenud. Selles mõttes poliitikud on arukamad kui majandusspetsialistid.

Juhataja

Suur tänu! Ma pean vabandama kõikide teiste ees. Viimase küsimuse esitab Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud Jaak Leimann! Kui palju aega teie arvates vajab majandusministeerium, et veenvas arvude ja majanduslike arvestuste keeles tõestada meie valijaile iseseisva Eesti eeliseid, mis hakkab edasi arenema väljaspool NSV Liidu föderatsiooni. Tänan!

J. Leimann

Vaadake, ühte asja ma juba ütlesin: me oleme Liidu radikaalseid majandusreforme lausa heatahtlikult ja optimistlikult oodanud juba 30 aastat. Ma ise mäletan, et kui ma 1964. aastal tööle hakkasin, olin ma ka suur TTO entusiast, töö teadusliku organiseerimise entusiast. Seejärel olin suur 1965. aasta majandusreformi entusiast. Ja nii edasi. Võib lõputult jätkata. Ja teatud lootusi ja optimismi on paljudeski meist praegugi. Teeme need remondid ära ja asi hakkab minema.

Tähendab, aeg on lihtsalt otsas. Nähtavasti Liit kui tervik ei suuda lähemal ajal siiski nii radikaalseid majandusreforme teha nagu oleks vaja. Ja veel. Ka teadusest on teada dekompositsiooni printsiip ehk teiste sõnadega: suured, segased, rasked süsteemid tuleb ikka väiksemaks teha, neile teatud vabadus anda ja siis nad ise organiseerudes arenevad palju kiiremini kui endine suur tervik. Ja kui me nüüd selle järgi toimime, rõhutan ma ikkagi, et suur

idaturg ei peaks meil mingil juhul ära kaduma. Nähtavasti tulevikus on see meile ülioluline, aga vaid siis, kui see läheb tõeliselt üle kaubalis-rahalistele alustele, nagu me seda kogu aeg räägime. Ja vaadake, asi on nüüd ikkagi ka selles, et selline nii inimlik meie ja mina tunne ja töö tulemuste nägemine ja vastuse otsimine, miks mujal maailmas ka väikefirmad hästi arenevad – see annab kindlasti palju sellist, mida me praegu arvata ei oska. Aga ma veel kord rõhutan, et esialgu me ei ole ju veel kaubalis-rahalistesse suhetesse jõudnud.

Ma jätsin vist vastamata veel krooniküsimusele. Tähendab, oma raha programm on välja kuulutatud. Ma ei ole kahjuks kursis, kui hästi sellele ülemineku ettevalmistus läheb. Nähtavasti valitsus peab sellega väga tõsiselt tegelema. Ja ma ei seoks seda nii väga mingi konkreetse kuupäevaga, aga printsiibi ja suunaga üldse olen täielikult nõus.

Juhataja

Suur tänu, Jaak Leimann! Palun nüüd kõigil oma kohale minna. Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage teile ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Jaak Leimanni nimetamise kohta Eesti NSV majandusministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Jaak Leimanni Eesti NSV majandusministriks." Kes on selle poolt? Hääletamine on salajane. Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 74 saadikut, vastu 19, erapooletuks jäid 5. Jaak Leimann on nimetatud majandusministriks.

Ants Laose nimetamine Eesti NSV kaubandusministriks

Juhataja

Järgmise kandidaadi esitamiseks saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, austatud rahvasaadikud! Esitan kaubandusministri ametikohale Ants Laose kandidatuuri. Ta on sündinud 1943. aastal Pärnus, lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi tehnoloogiainsenerina, oma tööalast tegevust on alustanud Pärnu Linna Ketramise-Kudumise Vabrikus, jätkanud peale instituudi lõpetamist Tartu Piimatoodete

Kombinaadis, seejärel Pärnu ja Saku õlletehases direktorina ja seejärel toiduainetööstuse ministriumis, kust on peale agrotööstuskomiteed läinud kaubandusministriumi. Tahaksin siia lisada, et Ants Laos on kõrgelt erudeeritud spetsialist, on mitmete uudsete vormide algataja kaubanduses, praegu minu arvates ministriumidest ühe esimesena on tema asutus hakanud tegelema privatiseerimisprotsessi praktilise organiseerimisega. Tal on lai arusaam majandusest, mitte ainult kaubandusest, vaid ka toiduaineid töötlevast tööstusest jne. Kindlasti tuleb teil küsimusi seoses sellega, et kaubaletid on ikkagi tühjad. Kaubandusminister kahtlemata kannab ka selle eest vastutust, aga esiteks, majandussüsteemi ümberkorraldamine pole talle üksinda mõistagi jõukohane, teiseks, tegu on pikaajalise protsessiga, mis nõuab aega, ja ma väidan, et selle aja jooksul, mis Ants Laos on olnud kaubandusminister, on ta teatud edu saavutanud. Muidu ei oleks ma talle seda ettepanekut teinud. Ühesõnaga, otsustades selle järgi, mida ta on juba teinud ja mida ta kavatseb, arvan, et ta on õige mees sellel kohal.

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole, aitäh. Nüüd me paluksime kõnepulti ministrikandidaadi Ants Laose.

A. Laos

Austatud rahvasaadikud! Kaubanduse tegevussuundi määravad, esiteks, tänane kriitiline situatsioon kaubaturul ja selle võimalikud muutused ja, teiseks, majanduse kui terviku kujundamise orientatsioon iseregulatsiooni protsessidele turu vahendusel. Suures plaanis võiks kogu üleminekuperioodi tegevuse jagada kaheks. Põhiülesandeks jääb meil täna tarbekauba ressurssidel kõikide kanalite maksimaalne ärakasutamine, et parandada või säilitada seda olukorda kaubaturul, mis meil täna on. Me oleme seadnud eesmärgiks ainuüksi sel aastal tuua vabariiki selline ressurss, et oleks võimalik müüa tarbekaupa sel aastal üle 500 miljoni rubla eest rohkem. Võrdluseks nii palju, et terve XI viisaastaku jooksul suurenes elanikkonnale kaupade müük 400 miljoni rubla eest. Sellise eesmärgi täitmisega hoiaksime Eestis ära kaubaturu olukorra edasise halvenemise ja raharingluse minimaalsemagi paranemise puhul võib prognoosida teatud kaubagruppide letile jäämist. Väga palju oleneb meie vabariigi oma tööstusest ja põllumajandusest, läheb ju ligi 70% meie oma vabariigi toodangust meie kaubaturule. Kuidas on asjad arenenud? Hulk aastaid arenes Eesti tarbekaubatööstus kiiremini kui kaupade müük. Ja

tarbekaubatööstuse struktuur ja areng oli tihedalt seotud ning arvestas Liidu rahvamajanduskompleksi huve. Tänapäevases isemajandamise tingimustes on selge, et vabariigis toimuvad kõige tõsisemad muutused. Näiteks möödunud aastal kasvas elanikkonnale kaupade müük 2,5 korda enam, kui arenes meie vabariigis tööstus. Selle aasta I kvartalis, kus Eestis teatavasti tarbekaubatootang kahanes, saime siiski tänu aktiivsele kaubavahetusele ja tänaseni tsentraalselt jaotatavate kaupade hankimisele elanikkonnale müüki tunduvalt suurendada – 20,5%, kuid seisu poolettidel see tõesti vähe muutis. Miks? Siinkohal tahaks härra peaministri sõnu korrata, et veelgi aktiivsemalt tegutseb ju turu teine pool. Näiteks I kvartal kasvasid väljamaksed Riigipangast 29%, seda põhiliselt hoiuste väljamaksmiseks, palkadeks, pensionide tõstmiseks. Me arvame, et täna kaubaturul endiselt valitsev ebakindlus tuleviku suhtes toob kaasa tänase raha paigutamise tarbekaupadesse. Üsna suur on siin ka uuele rahale üleminekuga seotud probleemide roll. Ja mitte vähem tähtis pole see, et täna ju praktiliselt puuduvad garanteeritud võimalused raha investeerimiseks püsikapitali alla. Loodan, et Ülemnõukogu juba lähemas tulevikus võtab vastu omandiseaduse. Kõik see tähendab, et teiselt poolt töötab meile vastu kõik haigele majandusele iseloomulik ja kahtlemata on see uuele valitsusele äärmiselt raskeks koormaks.

Teine küsimus on selles, kuidas muuta kaubandust ennast. Leian, et selle aasta põhijoon on ettevõtlusvormide arendamine kaubanduses. Ehk on see tänaste riigikaubanduse ja ETKVL-i kui monopolsete kaubandusorganisatsioonide heas mõttes lagunemise algus. Siia juurde kuulub nii tootlustus- kui ka jaekaubanduskooperatiivide arengu soodustamine, näiteks möödunud aastal kasvas tootlustuskooperatiivide tootang 2,3 korda ja jõudis juba küllalt tuntava mahuni – 8,5 miljonit rubla. Arvan, et ühtse hinna- ja maksusüsteemi rakendamine võimaldab kõrvaldada need vastuolud, mis täna veel kooperatiivide tegevuses on. Siia alla kuuluvad ka meie ühisfirmad kas kiirtootlustamises või muus tegevuses. Kahtlemata kõige tähtsam on see, et me tahaksime taastada selle loomuliku arengutee, mis katkes 1940. aastatel – see on erakaubanduse taastamine. Ja siin peab ka riigipoolsete hoobade näol teatud toetus tulema. Leiame, et erakaubanduse arendamiseks või õigemini taastamiseks on meil täna objektiivsed tingimused olemas, areneb talumajandus, hakkab tekkima ressursid turul. Lisaks kõigi muude ettevõtlusvormide arendamine, olgu need siis rendiettevõtted või muud sellised. See kõik annab täiendava ressursi, tekitab konkurentsi ja sellega on võimalik parandada rahva kaubanduslikku teenindamist. Leian, et see on täiesti loomulik arengutee. Kaubanduse enda muutmisse kuulub kahtlemata detsentraliseerimine. Kuna

Ülemnõukogu möödunud aastal võttis vastu seaduse kohaliku omavalitsuse seaduse aluste kohta, on kaubanduse korraldamine nüüd kohalike omavalitsuste alluvuses. Siia alla kuulub ka hulgikaubanduse detsentraliseerimine. Täna on kahtlemata üheks probleemiks see, et saanud küll õigused, ei ole kohalikel organitel küllaltki sageli vastavaid kogemusi. Neil pole ka ülevaadet ülevabariigilistest probleemidest. Selles osas võin öelda, et me oleme hakanud kohalike võimudega üha tihedamat koostööd tegema. Me leiame, et turuelementidega, kus hinna määrab nõudmise ja pakkumise vahekord, tuleb kuskilt alustada. Seetõttu toetame oksjonikaubandust, komisjonikaubandust vabade hindadega, kommertskaubandust. On loogiline, et seda kõike tuleb teha läbimõeldult ja võimalikult kõiki asjaolusid arvestades. Aga on selge ka see, et üleminek turumajandusele ei saa olla kõigile ühtemoodi meeldiv, sest heaolu hakkab ju määrama konkreetne töö.

Lõpetuseks tahan veel kord toonitada, et kaubanduses väljendub ju kogu majanduse seisund. Ja nii nagu igapäevases elus meie müüjad satuvad sageli ostja meelepaha alla, mille väljendamine tavaliselt hakkab sõnadega "Miks ei ole?" jne., nii tuli ka minul kõige pikemalt komisjonides vastata väga arvukatele küsimustele alates oma rahast, maksudest, dotatsioonist ja lõpetades lihakombinaatide ehitamisega. Aga need olid väga kasulikud kohtumised. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin tähelepanu sellele, et programmiline kõne läks pikemaks, kui oli kokku lepitud. Kaubandusministri kandidaat oli ka meie alatistes komisjonides ja majanduskomisjoni seisukoha avaldab Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Majanduskomisjon toetab härra Laose kandidatuuri kaubandusministri kohale ning ühtlasi palub teda, kui ta valitakse, tõsiselt mõelda ja tegutseda selles suunas, kuidas tõsta tema ja ministeeriumi rolli kaubaressursside õiglasel jaotamisel nii regioonide vahel kui ka üksikisikute vahel ja samuti ka erinevate kaubandusvormide mõjutamisel.

Juhataja

Oma seisukoha esitab perekonna- ja sotsiaalkomisjoni esimees Lehte Hainsalu.

L. Sööt (Hainsalu)

Perekonna- ja sotsiaalkomisjon peab otstarbekaks, et härra Laos jätkab ministritegevust. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Oma seisukoha avaldab ka rahvussuhete komisjoni esimees Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Rahvussuhete komisjonis me arutasime rohkem kui tund aega Ants Laose kandidatuuri ja meie toetame teda üksmeelselt. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Asugem küsimuste juurde. Esimene küsimus on Toomas Korgilt.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat, kas te võiksite nimetada kolm tegu, mille kohta võib öelda, et need on Ants Laose tehtud.

A. Laos

Võib-olla isiklikus elus tõesti, tänu sellele, et mul on samuti kolm last, ja need on minu tehtud, ma arvan.

Nüüd tööst. Võib-olla see, et toiduainetööstuses mul ei ole vaja häbeneda seda viit aastat, millal ma töötasin ministrina ja ma arvan, et oleks veel olnud üks viis aastat, siis oleks toiduainetööstus küllaltki normaalsel tasemel olnud.

N. Zahharov

Lugupeetud pretendent ministrikohale! Ma isiklikult ei kahtle teie ametialases ettevalmistuses ja vastavuses kaubandusministri kohale. Mul on mõneti teiselaadiline küsimus. Millisele poliitilisele liikumisele teie sümpatiseerite ja milline on teie suhtumine Eestimaa Kommunistlikusse Parteisse?

A. Laos

Ma ei kuulu ühtegi liikumisse ja üldiselt arvan ka, et see loomulik protsess, mis täna toimub Eestimaa Kommunistlikus Parteis, see annab mulle ka lähemal ajal vastuse, mida ma pean ette võtma oma suhtes Eestimaa Kommunistliku Parteiga.

Juhataja

Suur tänu!

M. Madissoon

Lugupeetud kandidaat, mida te arvate praegu kehtivast taktikast müüa kaupu kommertshindadega? Ja teiseks, mida te arvate meil toodetavate enam nõutavate kaupade müümisest komisjonikauplustes ja sealsetest hindadest?

A. Laos

Ma oma lühikeses sõnavõtus ütlesin ka juba selle ära – ma ei näe teist väljapääsu. Tuleb millestki peale hakata, mitte turust ja vabaturust rääkida. Eriti käib see niisuguste kaupade kohta, mis tõesti ei ole igapäevaselt tarvitavad. Näiteks miks mitte müüa kommertshindadega vahetuse korras saadud teatud valuutakaupu. Aga me ei olnud nõus näiteks Liidu valitsuse otsusega, mis tahtis oksjonimüüki panna ka kõik niisugused tarbekaubad nagu on külmkapid, sõidua autod "Volga". Tähendab, ma leian, et ei tohi ka minna teise äärmusse, aga ilmselt on otstarbekas alustada kommertshindadega ja ka vabalt kujunevate hindadega.

Juhataja

Suur tänu!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud ministrikandidaat, aastaid tagasi kaotati Viljandis riiklik kaubastu ja kõik kaubandusega seonduv on siiani ETKVL-i käes. Ilmselt pole Viljandi ainus piirkond, mis vist on kaubandusministri vaateväljast väljas. Kas peate seda normaalseks ja mida muudab siin uus majandussüsteem?

A. Laos

Ei pea seda normaalseks ja meil on ka Viljandiga väike projekt valmis, kuidas me seal taastaksime osa riiklikust kaubandusest. Alles hiljuti olid läbirääkimised Saaremaaga ja Haapsalu maavanemaga, ja leian, et täiesti niisugune jaotamine, et täna tegeleb maaga ainult ETKVL ja linnas on ainult riiklik kaubandus, ei ole õige.

Juhataja

Suur tänu! Ma palun vabandada, aga viimase küsimuse saab esitada Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Mul oleks teile niisugune küsimus. Te enne puudutasite suurte kaubanduskoondiste kõrval, nagu riiklik ja ETKVL, ka alternatiivset kaubandust. Oma lapsepõlvest mäletan, et ühes külas oli ühes talus väike kauplus, mida pidas taluperenaine. Kas te ütleksite oma seisukoha, kas selline asi võiks meil jälle tekkida, et külas on väikesed kauplused, et vanad maainimesed ei peaks minema tohututesse kauplustesse oma igapäevast kraami ostma? Aitäh!

A. Laos

Ma vastan, et täiesti pooldan seda ja selle nimel me täna töötame. Kui tahate pikemat vastust, siis meil on mitmete ajurünnakute ja spetsialistide koostöö tulemusena valminud ka valitsuse määruse projekt erakaubanduse taastamise kohta. Me tõepoolest soovime, et meile tuleks appi Talupidajate Liidu taoline erakaupmeeste liit ja selle nimel me töötame. Leian täiesti, et nendes tingimustes, kuhu Eesti tahab minna, orienteerudes iseregulatsiooni protsessidele ja turumajandusele, on erakaubandus täiesti loomulik ja vajalik. Praegu veidikene segab näiteks omandiseaduse puudumine, selle tõttu pole paljus ju kindlustunnet.

Juhataja

Suur tänu, Ants Laos! Palun istuda oma kohale. Me asume otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Ants Laose nimetamise kohta Eesti NSV kaubandusministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Ants Laos Eesti NSV kaubandusministriks." Kes on selle otsusega nõus? Palun hääletada!

Hääletamine on salajane. Otsuse poolt on 84 saadikut, vastu on 4, erapooletuks jäi 3. Eesti NSV kaubandusministriks on nimetatud Ants Laos.

Rein Loigu nimetamine Eesti NSV haridusministriks

Juhataja

Järgmise ministrikandidaadi küsimuses saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, austatud saadikud. Haridusministri ametikohale ma esitan Rein Loigu kandidatuuri. Rein Loik on sündinud 1950. aastal. Pärit siit Põhja-Eestist Kehra alevist. Lõpetas Tartu Riikliku Ülikooli majandusteadlasena-küberneetikuna. Oma tööalases tegevuses on ta olnud mitmetes arvutuskeskustes eestvedajaks. Seejärel alates 1980. aastast Tallinna Linna Täitevkomitee plaanikomisjoni esimehe asetäitja, Eesti Riiklikus Plaanikomitees osakonnajuhataja ja paar kuud tagasi eelmises valitsuses nimetati ta haridusministriks. Tahan sellele lisada kõigepealt, et ettepanekud Rein Loigu nimetamiseks eelmisesse valitsusse tulid pedagoogilise avalikkuse mitmelt rühmituselt nii üldharidussüsteemist kui ka kõrgkoolidest. Teda iseloomustati kui meest, kes ühelt poolt on olnud süsteemist väljaspool, aga samas tunneb süsteemi probleeme piisavalt, kuna on tegelnud Tallinna sotsiaalküsimustega linna täitevkomitees ning juhtinud hariduse, kultuuri ja tervishoiu osakonda Eesti Riiklikus Plaanikomitees. Varasema koostöö põhjal Rein Loiguga on mul tekkinud veendumus, et ta suudab ühitada erinevaid arvamusi, pedagoogikas on see väga tähtis, sest selles vallas on palju erinevaid ja mõnikord ka omavahel vastuolus olevaid kontseptsioone. Rein Loik suudab leida neis ühisosa ja ma olen pannud tähele, et ta talub ka neid arvamusi, mis tema enda omadega kokku ei lange, otsib neis konstruktiivset alget. Peale selle valdab Rein Loik hariduskorralduse progressiivseid vorme, ta usub samuti, et õppimine peab inimest saatma mitte ainult koolipingis, vaid kogu elu ehk teiste sõnadega hariduse protsess peab olema permanentne. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Mina ei oska ära arvata, kas need küsimused ja sõnasoovid on Edgar Savisaarele või oli järjekorda pandud juba ministrikandidaadile. Ministrikandidaadile? Suur tänu, Edgar Savisaar! Nüüd me palume kõnepulti ministrikandidaat Loigu.

R. Loik

Väga austatud esimees, juhataja! Väga austatud rahvasaadikud! Nagu kogu ühiskond on sügavas kriisis, on need kriisiilmingud ka hariduses märgata ja selle on tinginud eelkõige meie totalitaarse ühiskonna rangelt determineeritud õpetuse süsteem ühelt poolt ja riigi ebaõige palgapoliitika teiselt poolt. Hariduspoliitika tähtsamaks eesmärgiks ma pean maksimaalselt soodsa keskkonna loomist isiksuse arenguks. Eesmärgiks ühiskonna kui terviku tasandil on hariduselu jätkuv demokraatiseerimine, mis hõlmab hariduse juhtimise detsentraliseerimist, ametkondliku juhtimise ühitamist regionaalsega, hariduse iseregulatsiooni protsesside käivitamist, piirkondliku initsiatiivi vallandamist. Ühiskonna orientatsiooni järsk muutumine eeldab eesti kultuuri ajaloolise järjepidevuse taastamist kirjasõnast kuni käitumisharjumusteni välja, hariduse sisu märgatavat uuendamist kooskõlas üld-, kultuuri- ja majanduspoliitika uute alustega. Eesti hariduspoliitika peab kaasa aitama, et Eesti võiks peatselt astuda Euroopa rahvaste perre võrdväärse liikmena. Majanduspoliitiliselt on vajalik, et haridussüsteem küllastaks dünaamiliselt areneva tööjõuturu vajaliku arvu kvalifitseeritud töötajatega, arvestaks ja aitaks prognoosida töö perspektiivseid arengusuundi Eestis. Seega on haridus iseseisva Eesti arengus vallandavaks teguriks, temast sõltub nii edukas majandus- kui ka kultuuripoliitika. Seepärast peab haridus üleminekuperioodil saama üheks eelisarendatavamaks eluvaldkonnaks. Hariduse eelisarendamise lähtetingimuseks on ajalooliselt kujunenud disproportsioonide kaotamine, hariduse nn. jääkfinantseerimisest loobumine. Eesti hariduspoliitika esmaülesandeks on teha lõpp haritud inimese majanduslikule diskrimineerimisele, eeskätt majanduslikud hoovad muudavad ühiskonnas hariduse vajaduseks ja pidevhariduse vältimatuks.

Võib-olla mõni sõna väga lühidalt konkreetsetest haridusvaldkondadest. Koolieelses hariduses, ma kujutan ette, tuleb eelkõige tagada lasteaegade ja perekondade huvide senisest märksa parem ühitamine, üldhariduses üldhariduse sisu edasine humaniseerimine, õpetuse diferentseerimine. Ametihariduses ametihariduse võrgu reorganiseerimine, eelkõige paikkondlikke huve arvestades.

Kõrgkoolidele tuleb tagada reaalne autonoomia. Eestis tuleb luua täiendõppe ja ümberõppe süsteem. Samuti tuleb oluliselt muuta ja parandada hälvikute kasvatuse ja õpetamise süsteemi. Suureks pean venekeelse hariduse probleeme Eestis. Pean õigeks, et vastavalt vene kogukonna enda tahtele toimuks üleminek 12-aastasele venekeelsele üldhariduskoolile. Hariduse materiaalse poole pealt pean võib-olla kõige raskemaks õpikute küsimust, õpikute kirjastamist. Me oleme alustanud uue haridusseadustiku väljatöötamist, ma arvan, et ilma seda tööd lõpule viimata on haridussüsteemi ümberkorraldus mõeldamatu. Need oleksid vahest väga lühikesed mõtted haridusest.

Juhataja

Suur tänu! Haridusministri kandidaat Rein Loik osales ka meie alatiste komisjonide töös ning teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni seisukoha ütleb Enn Põldroos.

E. Põldroos

Komisjonile jättis hea mulje, kuidas haridusminister lühikese ajaga oli suutnud süsteemselt läheneda hariduselu küsimustele. See pilt, mille ta andis, polnud mitte hariduse kitsaskohtade mehaaniline loetelu, vaid süsteemne käsitus, mis samal ajal seotud kogu meie ühiskonna probleemistikuga. Komisjon toetab ministriks nimetamist.

Juhataja

Suur tänu! Perekonna- ja sotsiaalkomisjoni seisukoha ütleb Lehte Hainsalu.

L. Sööt (Hainsalu)

Härra juhataja! Perekonna- ja sotsiaalkomisjoni arvamus ministrikandidaat härra Rein Loigust on positiivne. Riigi hariduselu ootab sisulist uuendamist ja härra Loik tundub selleks valmis olevat. Toetame tema kandidatuuri. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Rahvussuhete komisjoni seisukoha ütleb Sergei Sovetnikov, komisjoni esimees.

S. Sovetnikov

Rahvussuhete komisjon kohtus Rein Loiguga, meie toetame tema haridusarengu programmi. Loodame, et haridusministeerium Rein Loigu juhtimisel lahendab vene koolide probleemid, ka eesti keele õpetajate ettevalmistamise vene koolidele ja muud tähtsad hariduse arengu probleemid Eestis. Mina nagu kooli direktor töötasin haridussüsteemis ja toetan ka tema kandidatuuri ja soovin talle töös edu.

Juhataja

Komisjonide toetus näikse olevat üksmeelne. Asume küsimuste juurde. Heldur Peterson.

H. Peterson

Mul ei olegi niivõrd küsimus, kuivõrd maaelukomisjon tahaks härra Rein Loigule toetust avaldada. Meil ei olnud ette nähtud teda oma komisjonis ära kuulata, kuid me leidsime aega ja võtsime tema esinemisest osa ning paistab, et tal on plaanis hästi mitmed edumeelsed ettevõtmised. Näiteks õpikute uuendamine, samuti maakoolide allutamine omavalitsusorganitele. Ka meeldis mulle tema seisukoht, et tuleb koostööd teha Eesti Põllumajanduse Akadeemiaga.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim.

J. Liim

Austatud kandidaat! Mul oleks kaks küsimust. Kuidas te vaatate sellele, kui üldhariduskoolides viia esialgu kas või vabatahtlikkuse alusel õppeprogrammi ristiusu õpetus. Milline on teie suhtumine sõltumatutesse noorsooliikumistesse?

R. Loik

Üldhariduskooli usuõpetuse problemaatika on viimasel ajal kaunikesti aktuaalne olnud ja me oleme seisukohal, et arvestades religiooni, eelkõige kristluse ääretult suuri moraalseid väärtusi ühelt poolt ja kristluse osa kultuuri väljakujunemisel teiselt poolt, oleks see kahtlematult õige ja vajalik, et range vabatahtlikkuse alusel oleks koolides õppeaine, mida nimetatakse usuõpetuseks.

Nüüd sõltumatud noorsooliikumised. Noorsooküsimused on hetkel meil organisatsioonilises mõttes väga lahtised ja küllaltki keerulised. Ma arvan, et demokraatlikus ühiskonnas on õige, et täiesti sõltumatud noorsooliikumised on olemas, ja ma ei arva, et selles osas peaks keegi tegema mingeid takistusi. Küll aga arvan ma seda, et oleks vaja väga kiiresti vabariigis luua siiski ka riiklikul tasandil ühing, kes tegeleks noorsoo probleemidega, eelkõige nende analüüsiga, ja teiselt poolt ka võib-olla teatud mõttes noorsooliikumise koordineerimisega.

Juhataja

Suur tänu! Teet Kallas.

T. Kallas

Härra ministrikandidaat! Mul on küsimus teemal, mida siin natuke juba riivati ja mille tegelikku sisu ma ka natuke tean. Jutt on keeleseaduse tegelikust täitmisest, eriti selle tulevikust, sest ilma koolita see ei ole võimalik. Siit küsimus, millal te prognoosite tegelikku katet eesti keele õpetusele vene koolides ja kui suur on praegu õpetajate defitsiit?

R. Loik

Küsimus on tõesti raske. Meil on järjest suurendatud vene koolide jaoks eesti keele õpetajate vastuvõttu ja tänaseks on siis vastavad grupid nii Tartu Ülikoolis kui ka Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Ja tore on see, et need grupid on kokku pandud konkursiga. Algaastail oli soovijaid ääretult vähe. Praegu on vene koolides väga palju madala kvalifikatsiooniga eesti keele õpetajaid. Meie eesmärk aga on saada kõrgharidusega selleks spetsiaalselt koolitatud inimesi. Arvestades neid, kes on juba vastu võetud – tähendab, 1989. aasta vastuvõtt on siis viimane –, on vene koolid rahuldatud eesti keele õpetajatega alles tolle viimase grupi lõpetamise järel, s.o. 1994. aasta järel. Praegu otsitakse ajutisi lahendusi, katmaks seda väga suurt defitsiiti. Ma arvan, et me peame tõenäoliselt veel radikaalsemaid meetmeid rakendama, mul on selline ettepanek tehtud. Ma ise pean küllalt õigeks avada lisakursusi selleks, et seda defitsiiti rahuldada.

Juhataja

Suur tänu! Heinz Valk.

H. Valk

Lugupeetav juhataja, lugupeetav ministrikandidaat! Teatavasti oli Eesti Vabariigi hariduselu mitmekesistamiseks väga olulisel kohal eragümnaasiumide võrk. Millist võimalust näete praegu sellele väga vajaliku ja õilsa traditsiooni taastamiseks Eestis. Tänan!

R. Loik

Arvan, et kõrvuti riikliku haridussüsteemiga, eriti arvestades tema väga suurt vaesust, on täiesti põhjendatud ja õige luua ka mitmesuguseid rahalisi hariduse saamise vorme. Teiselt poolt olen täiesti veendunud ka selles, et on õige rajada, õigemini taastada Eesti gümnaasiumide süsteem. Tähendab, et Eestis oleksid olemas ka põhikoolid ja nende järel spetsiaalsed gümnaasiumid. Mismoodi nad saavad olema, kas just nimelt ja ainult eragümnaasiumid, ei oska praegu kindlalt vastata. Aga gümnaasiumid peavad kindlasti olema, võimalik, et saavad olema riiklikud ja eravahendite ühistud.

Juhataja

Suur tänu! Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud kandidaat! Minul on kaks küsimust. Esimene. Tahaks, et te nimetaksite kõigi kuue vabariigi kõrgkooli osas vene ja eesti õppekeeltega õpperühmade suhtelise arvukuse. Ja teine küsimus. Vastates eelmisele küsimusele te olite tasulise õpetamise poolt. Mil moel seda tasulist haridust saab ühitada sotsiaalse õigluse printsiibiga noorte suhtes?

R. Loik

Ma ei saanud küsimusest hästi aru.

A. Zõbin

Kordan, tahaks, et kõigi kuue Eesti Vabariigi kõrgkooli osas te nimetaksite nii vene kui eesti õppekeele üliõpilaste-esmakursuslaste arvu.

R. Loik

Aitäh! Ma kahjuks lõplikku arvu teile ei oska öelda, missugune on rahvuslik jaotus. Võin seda teile hiljem täpselt vastata, kui see teid huvitab. Kuid võin teile seda öelda, et lisaks Eesti kõrgkoolidele õpib väljaspool vabariiki meil praegu kõrgkoolides 1200 õpilast, neist üle kahe kolmandiku on vene rahvusest ja neid peame samuti enda poolt suunatuteks. Me maksame neile samu stipendiume ja soodustusi, mis saavad Eesti kõrgkoolides õppijad. Nüüd rahalise õpetuse ja sotsiaalse õigluse kohta. Vaadake, küsimus on selles. Kui riigil raha pole, aga rahval on raha ja seda tahetakse suunata haridusse ja laste õpetusse, siis ma leian, et see on ääretult õige tee. Õige samm. Ilmselt peaks siin otsima mitmesuguseid vorme. Ma kujutan nii ette, et kui eriti andekate õpilaste õpetamiseks on vaja lisaraha, siis ühelt poolt võiks see olla eraraha ja teiselt poolt mitmete sotsiaalsete fondide raha. Ja antakse nendele õpilastele, kes pärinevad sellistest peredest, kus seda raha pole võimalik anda. Mulle tundub, nii oleks leitud optimaalne väljapääs. Selles olukorras, milles me täna viibime, kus riigi poolt antud raha on selgelt väga pisikene, tundub mulle, et andekad õpilased on jäetud täiesti vaeslapse ossa.

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi.

U. Ugandi

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud ministrikandidaat! Kuidas te arvate, kas tippспорт peaks alluma haridus- või tervishoiuministeeriumile? See oleks esimene küsimus. Ja teine küsimus. Kas te arvate, et usuõpetus tuleks koolidesse sisse viia õppeainena või mitte?

R. Loik

Täna allub tippспорт hoopiski kultuuriministeeriumile ja ma ei ole kuulnud, et ta oleks tahtnud kuuluda kellegi teise alla. Nii et kui see küsimus üles kerkib, siis seda võiks arutada, on ju haridussüsteem väga suurel määral spordiga seotud, meile teatavasti kuuluvad kõik koolinoorte spordikoolid. Ja neid on ääretult palju ning meie hariduse eelarvest läheb teatud osa tegelikult spordi finantseerimisele. Isiklikult arvan, et tippспорт, nagu ta täna on, elukutsena, oleks esialgu vahest mõistlik ka nii jätta. Las teda juhib siiski eelkõige spordiameti direktor ja too allugu siis

mõnele ministrile. Ma kujutan ette, et peaminister vaatab selle küsimuse läbi, kui ta peab vajalikuks muudatusi teha.

Usuõpetuse kohta ma juba vastasin. Tähendab, ta on fakultatiivne õppeaine. Olen seisukohal, et kirik ja kool on siiski kaks ise asja ja selleks nad peaksid jääma. Kuid fakultatiivse õppeainena koolides, antud professionaalsete õpetajate poolt, pean seda täiesti õigeks.

Juhataja

Suur tänu! Nüüd traditsiooniline küsimus Toomas Korgilt.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te võiksite nimetada kolm olulist tegu oma elus, mille kohta võidakse öelda, et need on Rein Loigu tehtud?

R. Loik

Ma esiteks tahaksin avaldada arvamust, et tänu siiski oma suhtelisele noorusele on need kõige olulisemad teod ehk ees. Üht kui teist muidugi tehtud ka on. Hariduse vallast vahest seda, et ma enda arvates olen siiski suutnud mõnevõrra lähendada haridusele ligidal seisvate inimeste väga erinevaid seisukohti ja ka neid inimesi endid veidi liita. Viimase aja suuremaid saavutusi on ehk haridusseaduse valmisaamine. Isiklikus vallas ma arvan, et sugugi mitte kerged teod on olnud minu varasem alpinistlik harrastus ja tõusmine väga paljudele ja väga kõrgetele mäetippudele.

Juhataja

Suur tänu! Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud ministrikandidaat! Mul on kaks küsimust. Kõigepealt. Millisena näete koostööd kirikuga usuõpetuse õpetajate ettevalmistamisel, et teie poolt nimetatud niinimetatud religiooniõpetus ei muutuks oma olemuselt teadusliku ateismi analoogiks, kus hakatakse kasvatama, nii nagu siiaaani, jumalakartuseta isikuid. Villem Reiman ütles selle kohta, et nii kasvavad kurjategijad.

Ja teine küsimus oleks. Kas usuõpetuse vabatahtlikkus on nii, nagu see oli Eesti Vabariigi ajal, kus kooli jaoks oli usuõpetus kohustuslik ning õpilaste ja nende vanemate jaoks vabatahtlik, s.t. kool peab organiseerima, et usuõpetus koolis oleks, aga kas õpilane selle valib või mitte, see on tema asi. Kui see peaks teisiti olema, siis kui kooli jaoks ei ole asi kohustuslik, siis ei ole ka õpilastel valikuvabadust. Aitäh!

R. Loik

Mul on selline mulje, et kui me tahame jõuda selleni, et ükski eesti laps ei tahaks õppida sellist ainet, mida nimetatakse usuõpetuseks, siis võiks haridusminister anda välja käskkirja, et usuõpetus on kohustuslik õppeaine kõigile ja igas koolis. Ma usun, see oleks suurim halb tegu usklike inimeste vastu, mida ma teha saaksin. Ma arvan ise nii, et siiski me jätaksime praegu asja vabatahtlikuks selles mõttes, et ta on vabatahtlik nii koolile kui ka õpilasele ja õpetajale. Võimalik, et jõuame ka olukorrani, nagu see oli Eesti Vabariigi ajal, kuid tänaseks on asi siiski sellisel tasemel, et ta on vabatahtlik ka koolile. Tingimata on vaja koostööd kiriku ja kooli vahel, ka usuõpetajate ettevalmistamisel. Oleks väga halb, kui seda ainet õpetavad sellised inimesed, kes ei ole saanud vastavat koolitust. Täna on õpetajatena enamasti tegevad kirikuõpetajad, pastoriid, kuid nende kaader on jäänud väga kitsaks. Selles vallas on Eestis juba teatud saavutusi olemas: Tartu Ülikooli täiendusteaduskonna juures on avatud grupp soovijatest, kes tahaksid koolis usuõpetust anda. Need on kõrgema haridusega inimesed, kes saavad siis täiendkursuste kaudu vajalikud teadmised ja ühtlasi ka siis vastava kutsetunnistuse, et neil on õigus seda ainet koolides õpetada. Ma olen ka varem väljendanud oma seisukohta, et usuõpetus koolis peab olema mitteprofessionaalne. Eestis on väga palju erinevaid kirikuid ja me ei ole valmis veel lapsi õpetama ainult ühe ja kindla kiriku egiidi all.

Juhataja

Suur tänu! Ma pean järjekordselt vabandama, kuid viimase küsimuse esitab Villu Jürjo.

V. Jürjo

Austatud härra ministrikandidaat, hämmastas muide väide, et usuõpetuse kohustuslikuks tegemise järel ei tahaks keegi seda õppida. Teatavasti matemaatika on kohustuslik ja õpilased enamikul juhul tahavad seda õppida. Siiski mul on hea meel, et te täna leiate võimaliku olevat

väljendada, et te olete usuõpetusega nõus, kuigi range vabatahtlikkuse alusel. Tavaliselt fakultatiivained on lihtsalt vabatahtlikud, kas rangelt vabatahtlikkuse alusel õpetatav aine erineb sellest millegi võrra? Fakultatiivsete ainete õpikud koostab tavaliselt haridussüsteem ja õpetajad kuuluvad koolisüsteemi. Kas peab tegema sellest järelduse, et te kujutate usuõpetust ette kui konfessioonide poolt antavat alternatiivõppeainet? Lõpetuseks tahaks juhtida tähelepanu sellele, et ka Eesti Vabariigi ajal olid täiesti olemas konfessioonid, nii luterlik kui apostli õigeusu kirik, õpikud aga olid täiesti ühised ja õpetamine ühede ja samade õpikute järgi oli täiesti võimalik.

R. Loik

Ma kahjuks ei ole asjadega nii hästi kursis, ilmselt ei teie ega mina ole saanud kooliajal kõige vähimatki religioosset õpetust peale ateismi. Küsimus, kas range vabatahtlikkus või fakultatiiv – need on minu jaoks esialgu üks ja sama. Need inimesed, kes hakkavad õpetama koolis, saavad tasu nii nagu kõik teised õpetajad, kes õpetavad fakultatiivseid õppeaineid.

Juhataja

Suur tänu, Rein Loik! Palun istuge oma kohale, asume otsustama.

Lugupeetud Ülemnõukogu, loen ette otsuse projekti. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Rein Loigu nimetamise kohta Eesti NSV haridusministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Rein Loigu Eesti NSV haridusministriks." Kes on selle otsusega nõus? Hääletamine on salajane. Otsuse poolt on 84, vastu 5, 2 jäi erapooletuks. Rein Loik on nimetasud Eesti NSV haridusministriks. (Aplaus.)

Lugupeetud Ülemnõukogu, vastavalt meie töö- ja kodukorrale on meil kella 12 kuni 12.20 vaheaeg.

V a h e a e g

Endel Lippmaa nimetamine Eesti NSV ministriks

Juhataja

Järgmise valitsusliikme kandidaadi esitamiseks saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Ülemnõukogu esimees, Ülemnõukogu liikmed, esitan portfelli ministri ametikohale akadeemik Endel Lippmaa kandidatuuri. Endel Lippmaa on sündinud 1930. aastal. NSV Liidu rahvasaadik. Parteitu. On lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi, füüsika-matemaatikadoktor, professor, akadeemik, Rahvaste Sõpruse ordeni, Austuse märgi omanik. Juhib Eesti Teaduste Akadeemia Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituuti. Viimased aastad on näidanud, et akadeemik Lippmaa jätkuva töö kõrval teaduses on ka silmapaistev poliitik. Seda nägime 1986.–1987. aastal seoses aktsioonidega fosforiidikaevanduste rajamise vastu. Ta oli üks IME programmi toetajaid ja ka üks Töökollektiivide Liidu loomise algatajaid. Võttis aktiivselt osa Eesti delegatsiooni tööst Molotovi-Ribbentropi pakti üle toimunud läbirääkimistel Moskvast ja vastava Liidu rahvasaadikute kongressi komisjoni tööst. See asi lõppes meie jaoks teatavasti edukalt. Kusjuures suur osa selles oli nimelt hr. Lippmaa visadusel ja tarkusel. Ning mul on väga hea meel, et akadeemik Lippmaa oli valmis minu valitsuses osalema portfelli ministri staatuses, võttes enda kanda Moskvaga iseseisvusläbirääkimiste korraldamise raske koorma, ja ma loodan, et te toetate minu ettepanekut.

Juhataja

Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole, suur tänu. Palume kõnepulti akadeemik Endel Lippmaa.

E. Lippmaa

Lugupeetud Ülemnõukogu, lugupeetud rahva esindajad! Ma olen aru saanud, et minu ülesandeks on aidata viia ellu neid otsuseid, mis meie Ülemnõukogu on vastu võtnud Eesti riikliku staatuse küsimuses. Neid otsuseid on juba terve rida. Esimene, mida ma praegu otseselt töödokumendina pean arvestama, oli 12. novembrist möödunud aastal, kus muuhulgas ju otsustati tegelikult juba alustada üleminekuperioodi. Sest siis võeti vastu otsus alustada 1940. aasta seadusandluse läbivaatamist ja vajaduse korral revideerimist. Järgmine oluline otsus oli rahva tahteavaldus kõigi valitud saadikute kaudu 2. veebruaril. Eesti Kongress toimus 11-ndal. Ülemnõukogu otsus 23. veebruarist andis meile juba väga konkreetseid ülesanded iseseisvuse küsimustes läbirääkimisteks Nõukogude Liidu juhtkonnaga Moskvast. Viimane otsus 30. märtsist andis veelgi konkreetsemad juhendid, mida teha. Siin on ette nähtud muuta sõltuva riigi Eesti NSV

konstitutsiooniline baasnorm, mis sõltub Nõukogude Liidu omast, Eesti iseseisva vabariigi baasnormiks. On ette nähtud üleminekuperiood koos ajutise valitsemise korraga. See on ilmselt äärmiselt keeruline protsess, aga need otsused on Ülemnõukogu vastu võtnud ja neid tuleb tal ka täita. Ei ole kahtlust, et see vajab vähemalt ühe portfelli ministri tasemel inimese tööd. See idee tundus ka mulle väga uudsenä, kui ma selle ettepaneku sain, aga ma mõtlesin siis paar päeva selle üle järele ja otsustasin, et ilmselt on selle asjaga vaja tegelda, ja nõustusin. Nii et sellega on ka siis minu platvorm defineeritud. Vaja on ellu viia see, mis Ülemnõukogu otsustas, ei rohkem ega vähem. Ja ma arvan, et ministrid ei või revideerida Ülemnõukogu otsuseid. Need on ministritele otseseks seaduseks ja instruksiooniks, mille järgi nad peavad talitama. Minu platvorm ongi seega nende Ülemnõukogu, otsuste summa. Nüüd, kuidas toimub konkreetne töö? Nagu alati läbirääkimistel, on selleski protsessis kaks poolt. Me ei saa Tallinnas nii tähtsas küsimuses kuupäevi otsustada. Selge on see, et Nõukogude Liidu juhtkond Moskvas on hõivatud kui meie siin Tallinnas ja nemad peavad määrama ajad, päevad ja korrad, kuidas asja konkreetset teha. Omalt poolt me saame teatada soovist teha seda, mida me oleme teinud ja teeme veelgi ja muidugi saame ühendust võtta presidendinõukoguga. Presidendinõukogus ma tunnen mitmeid liikmeid ja nendega muidugi on võimalik lähemas tulevikus ühendust võtta. Aga see muidugi ei ole mingi tõsine riiklikul tasemel nõupidamine, küll aga ettevalmistus. See olekski kõik, mida ma praegu ütlesin. Edasi vastaksin küsimustele.

Juhataja

Endel Lippmaa sai ära kuulatud ka mõne Ülemnõukogu komisjoni poolt. Ajakirjanduskomisjoni seisukoha ütleb Rein Veidemann.

R. Veidemann

Härra juhataja, ajakirjanduskomisjoni liikmed, kes kohtusid Endel Lippmaaga, suhtusid tema kandidatuuri soodsalt. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Õiguskomisjoni seisukoha ütleb komisjoni esimees.

T. Anton

Õiguskomisjon otsustas toetada Endel Lippmaa kandidatuuri Eesti NSV ministri kohale. Selle otsuse vastu hääletas komisjonis 2 rahvasaadikut.

Juhataja

Suur tänu! Asugem küsimuste juurde. Esimene küsimus on Toomas Korgilt.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat, kas teil on nimetada kolm tegu oma senisest elust, mille kohta võib öelda, et need on Endel Lippmaa tehtud?

E. Lippmaa

Standardküsimus, jah? Noh, väga raske on sellist valikut teha ja ma arvan, et see valik sõltub ka natukene kogust, kellele see tuleb esitada. Ma siis võtan need teod, millel ehk on tähtsus meie riigile ja rahvale ja meie Ülemnõukogule. Ma arvan, et kõik minu tõsised tööd on olnud kollektiivsed. Individuaalseid saavutusi ma ei hakka ehk esile tooma, aga võtame just kollektiivsed. Pean tõsiseks saavutuseks selle laboratooriumi teadusliku uurimise suunda ja nüüd siis ka instituudi ülesehitamist, mida ma olen teinud pikka aega. Ma arvan, et ta on täiesti rahvusvahelisel tasemel igas mõttes. Teiseks pean üheks oluliseks tööloõiguks oma senises tegevuses rohelist tegevust meie Eesti tehnoloogia suunamisel ja vigade vältimisel. See on puudutanud küll põlevkivi tehnoloogiat, küll kaevandamist, fosforiidi kaevandamist, energeetikat ja paljusid teisi keskkonnakaitse ja tööstuspoliitikaga seotud küsimusi. Ma arvan, et tänu sellele tegevusele on õnnestunud vältida mitmeidki vigu ja suunata arengut meile kõikidele soodsamasse suunda. Kolmanda asjana tooksin esile oma väga noorukese poliitilise tegevuse, mis on kestnud vähe aega, nimelt analüüsides Nõukogude Liidu ja Saksa riigi lepingulisi suhteid 1939. aastal. See oli päris keeruline töö, millest palju inimesi väga aktiivselt osa võttis. Ma olin üks osalisi selles töös ja ma arvan, et on väärt tulemus, mis me saavutasime. Nimelt on nende tõeliselt lubamatute tehingute esiletoomine ja annulleerimine tõsine samm edasi niihästi meie jaoks – Eestile, Lätile, Leedule – kui ka kogu Nõukogude Liidu jaoks ja kogu maailma arengu jaoks. Selle lepingu aktsepteerimine, tunnistamine, et ta tõesti oli olemas, ja annulleerimine tõstis

märgatavalt Nõukogude Liidu kui rahuarmastava ja Euroopa koda ehitava riigi prestiiži ning löi eeldused edasiseks arenguks. Need kolm asja.

T. Kallas

Lugupeetud ministrikandidaat, nagu me aru saame, ei ole teil ei portfelli ega ministeeriumi. Ometi peaks teil olema mingi nägemus meeskonnast, kellega te hakkate töötama. Kas te räägiksite paari sõnaga nendest? Aitäh!

E. Lippmaa

Ei, ma pean täiesti valeks teha meeskondi enne hääletamisi. Ma ei tee seda kunagi.

Juhataja

Selge lakooniline vastus.

H. Valk

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud auväärt ministrikandidaat! Me teame, et lisaks MRP-le mõjutas paljude Euroopa rahvaste saatust ka see kokkulepe, mis sõlmiti Jaltas ja Potsdamis. Mis te arvate, kas ei vääriks ka need kokkulepped, mis sõlmiti teatavasti paljude rahvaste seljataga, ka niisugust õiguslikku analüüsi, nagu tehti MRP-ga Nõukogude Liidu rahvasaadikute kongressil?

E. Lippmaa

Esiteks, selles asjas on üle kontrollitud salaprotokollid. Salaprotokolle ei ole. Salaprotokollide nimekirjas Molotovi arhiivis, kust tulid välja ka teatavasti salakokkulepped 23. augustist 1939 ja paljud teised, oli ainult üks salakokkulepe Ameerika Ühendriikidega, mis meid ei puuduta. Nii et meid puudutavaid lepinguid seal ei ole ja selle tõttu ma ei tea nüüd, kui sügavale Euroopa ajaloosse me peaksime minema, et tegelda teiste riikide asjadega. Jalta ja Potsdam puudutavad teisi riike, mitte Baltimaid. Mitte mingeid kokkuleppeid Balti riikide osas ei ole. Jah, on olnud jutuajamisi riigijuhtide vahel, aga need on olnud niisugused naljaga pooleks arutamised, mille pärast sõdida ja mille pärast mitte ja et ikka rahval tuleks vabalt lasta oma tahet avaldada jne. Aga see on olnud jutu tasemel, mitte isegi nootide tasemel, nii et ma ei arva, et me peaksime seda praegu arutama.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud Endel Lippmaa, kui suur on teie arvates see kahju, mida kaks suurriiki tegid meie põllumajandusele? Kui suur oleks see kahju protsentides meie Eesti üldkahjust? Ja kas peale Nõmme rongide, mis me reparatsiooni korras saime, oleks meil loota nüüd tagantjärele ka midagi paremat.

E. Lippmaa

No mis ma võin öelda. Viimasel ajal on peetud päris palju kohtuprotsesse ravimite kõrvalmõju kohta. Näiteks kui patsiendid surevad mingi keemiakompanii poolt välja lastud ravimi toimet, siis on firma kahjutasu ulatunud juba ligi 10 miljoni dollarini inimese kohta. Kui aga arvestada, kui palju maainimesi on hävitatud väljasaatmise ja muidu mahalaskmisega ja kui me selle nimetatud summaga korrutaksime, siis me saame summa, mida Nõukogude Liit iial maksta ei suuda. Seda esiteks. Muud materiaalsed kahjud on muidugi peale selle olemas, aga minul ei ole siin praegu arveraamatut, seda koostavad selle ala asjatundjad. Ma tean leedulaste andmeid, need on kolossaalsed, nii et nende kahjude väljamaksmine nende tekitaja poolt on minu arvates väga raskesti saavutatav. Aga selge on see, et esitada meile mingeid arveid kapitalimahutuste eest on nende summade valguses täiesti naeruväärne. Need summad ei ole võrreldavad. Nad on nii erineva suurusega, Eestile tekitatud kahju on nii suur.

Juhataja

Suur tänu! Liia Hänni.

L. Hänni

Austatud professor Endel Lippmaa! Kas te peate otstarbekaks, et Eesti NSV Ülemnõukogu või Eesti Kongress pöörduks Haagi rahvusvahelise kohtu poole, et taotleda meie riikluse probleemile lahendust, tuginedes rahvusvahelisele õigusele.

E. Lippmaa

See ettepanek on tehtud korduvalt, praegu Ülemnõukogu pöördumist selles asjas veel ei ole. Ma arvan, et kui seda teha, peab initsiatiiv tulema Ülemnõukogu poolt. Põhimõtteliselt pean ma seda täiesti loomulikuks käiguks.

Juhataja

Suur tänu! Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud professor Lippmaa, teie osa 1939. aasta sündmuste analüüsil kujunes üheks silmapaistvamaks. Teie suhtes on see väga austustäratav fakt, meie ajaloolastele aga ilmselt mitte. Kuidas see selliselt ikkagi kujunes?

E. Lippmaa

Ei, ajaloolaste kriitika ei ole siin põhjendatud. Lõppude lõpuks komisjon sai tugineda ainult olemasolevatele ja ajaloolistele andmetele ja ajaloolaste osavõtt sellest komisjonist oli vaieldamatu igal etapil. Mida me lisaks tegime, oli võib-olla ebaharilik, see oli originaaldokumentide kogumine, tähendab, suurriikide arhiivides kinnitatud arhivaalide kogumine, mida mitte alati ei tehta. Aga see oli niisugune väike detail, mida ilmselt tuleb ka edaspidi teha. Tuleb ennast alati varustada originaaldokumentidega ja mitte nende ümberjutustuste ja ümberkirjutistega raamatutest ning muudest trükistest. Mitte kasutada tõlkeid, vaid alati originaaltekste originaalkeeles. See oli ehk ainuke, mis oli asja juures ebaharilik, ja ma ei tahaks küll kuidagi väita, et ajaloolased ei oleks seda asja uurinud. Eriti rõhutaksin ajaloolaste suurt osa 1940. aasta sündmuste uurimisel, selles vallas on ju tohutu suur töö tehtud. Nii et kõik see asi on toimunud koostöös eri elualade esindajate vahel ja siin on aktiivselt osa võtnud küll poliitikud, küll ajaloolased, küll juristid ja väga paljud teised.

Juhataja

Suur tänu! Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja! Austatud professor Lippmaa! Küsimus oleks selline. Oma kõnes te ütlesite, et teie põhiline töö on suunatud idasse. Kas on mõeldud ka selle peale, et koordineerida oma tegevust naaberriikidega Läti ja Leeduga?

E. Lippmaa

Endastki mõista, meie huvid on ju ühised. Ma ütleksin, et kui me uurisime 1939. aasta sündmusi, istusime alati koos. Komisjoni laua ääres olid kõigi Balti riikide esindajad ja lisaks veel Ukraina ja Moldaavia. Ja samas vaimus tuleb jätkata ka edaspidi. Ma ei arva, et on vaja mingeid suuri koordineerimiskoosolekuid. Neid võib ju teha, kui seda soovitakse, aga koordineerida saab kergesti ka mõne telefonikõnega või lühikese kohtumisega. Sest meil on kõigil temaatika ja problemaatika niivõrd selge, et pikki arutelusid ja konverentse vaevalt vaja on. Selge on muidugi ka see, et kui läbirääkimised Nõukogude Liidu valitsuse juhtivate jõududega Moskvast tõesti toimuvad, siis need hakkavad meil kolmel toimuma kas üheskoos või äärmiselt täpselt koordineerituna. Teisiti ei ole see minu arvates üldse mõeldav. Ma kordan, mida ütles Mihhail Gorbatšov rahvasaadikute kongressil Moskvast, see oli vist 13-ndal. Ta ju rõhutas, et Leedu ja Eesti asjad tuleb korraga ühiselt läbi vaadata. Nii et ka tema näeb vajadust seda teha nimelt koordineerituna.

P. Kask

Austatud akadeemik Lippmaa, millise hinnangu annate hiljutisele härra Virolaise sõnavõtule Karjala küsimuses? Kas teie arvates mõjutab Karjala probleemi tõsisem ülesvõtmine Balti küsimuse lahendamist ja kui, siis mis suunas?

E. Lippmaa

Välispoliitika selles küsimuses on alles kujunemas, eri poliitikud avaldavad erinevaid arvamusi ja nii kaua, kui ei ole formuleeritud meie ametlik poliitika selles küsimuses, ei arva mina sellest asjast mitte midagi.

Juhataja

Suur tänu! Ma olen jällegi sunnitud vabandama, viimase küsimuse esitab Jüri Kork.

J. Kork

Austatud juhataja, lugupeetud kandidaat! Võite te öelda mõne sõna, mis seisus on momendil NSV Liidu Ülemnõukogus arutusel olev Liidust väljaastumise seaduse ettevalmistamine.

E. Lippmaa

Jah, võin küll. On ju hästi teada, et meie saadikud seal said meie Ülemnõukogult juhise mitte osaleda asja arutusel, ja nad tegid ka vastava avalduse. Samasuguse avalduse esitasime juba varem, see oli juba kolmas. See seadus tõepoolest ei käi Balti riikide kohta sellel lihtsal põhjusel, et on vaieldamatult tõestatud, et sisseastumist juriidiliselt kehtival kujul ei ole olnud. Ja kui pole olnud sisseastumist, siis ei saa olla ka väljaastumist. Peale selle see seadus on, nagu ma olen kuulnud, ehkki ma pole seda lugenud, kuna see ei käi meie kohta, Gruusia esindaja arvates selline, et seda tuleks nimetada õigupoolest Nõukogude Liidust mitteväljaastumise seaduseks. Võimalik, et tal on õigus, tema teab, ta on seda asja uurinud.

Aga rõhutan veel kord, meie kohta see ei käi ja ma olen kategooriliselt selle vastu, et me hakkaks arutama mingilgi määral Balti riikide otsust selle seaduse küsimuses. See oleks täiesti ebaseaduslik tegu ja täiesti vastuolus kõigi meie Ülemnõukogus sel alal tehtud otsustega.

Juhataja

Suur tänu, Endel Lippmaa, võite minna oma kohale, aga meie asume nüüd otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage mul ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Endel Lippmaa nimetamise kohta Eesti NSV ministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Endel Lippmaa Eesti NSV ministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Selle otsuse poolt on 75 saadikut, 20 vastu, 1 erapooletu.

Endel Lippmaa on kinnitatud Eesti NSV ministriks. (Aplaus.)

Gennadi Golubkovi nimetamine Eesti NSV ehitusministriks

Juhataja

Järgmise valitsusliikme kandidatuuri küsimuses saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud rahvasaadikud! Esitan ehitusministri kandidaadina Gennadi Golubkovi. Ta on sündinud 1937. aastal Jaroslavi oblastis. Ta on Nõukogude Liidu rahvasaadik. Oma töömeheteed on ta alustanud Rakvere rajoonis ning alates 1961. aastast kuni praeguse ajani on ta olnud Aseri Keraamikatehases alates meistrist. 1983. aastal sai temast selle tehase direktor. Ma tahaksin öelda nii palju, et tema kandidatuuri esitamisel lähtusin ma järgmistest kaalutlustest. Kõigepealt, praeguse ehitustegevuse juhtimisel tuleks pöhirõhk asetada just nimelt ehitusmaterjalitööstusele, kuna ehitus on siiski juba olulisel määral detsentraliseeritud ja peaks saama endaga hakkama. Ja just nimelt ehitusmaterjalitööstuse küsimusi Gennadi Golubkov eeskätt valdabki. Talle kuulub paljude oma eriala inimeste toetus. Tema ettevõtte on üks paremini ülestöötatuid ehitusmaterjalide valdkonnas. Ma pean oluliseks ka seda, et ta mõistab Kirde-Eesti probleeme ning on sealsele rahvale omane. Seda näitas ka rahva toetus temale võrdlemisi rasketel valimistel Liidu Ülemnõukogusse. Lõpuks on tegu poliitiliselt mõtleva inimesega, mida on näha ka tema tegevusest Liidu rahvasaadikute kongressil ja Liidu Ülemnõukogus. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole. Suur tänu! Palume kõnepulti Gennadi Golubkovi.

G. Golubkov

Austatud Ülemnõukogu juhataja, austatud Ülemnõukogu saadikud! Ma püüaksin anda lühidalt oma ettekujutuse sellest, mis seisus me ehituses oleme, kuhu ja kuidas edasi minna. Kõige raskem ja murettekitavam olukord on ehitusmaterjalitööstuses. Kedagi ei rahulda toodete sortiment, hulk, eriti aga kvaliteet. Vähe on juurde tulnud uusi materjale. Ehitusmaterjalide hinnad ei kindlusta juba ammu selle tootmisharu normaalset arengut. Ehitusmaterjalitööstuse seadmed on amortiseerunud üle 70%. Ehituses hakkab tekkima üha rohkem väikeettevõtteid, firmasid, mis paremini arvestavad kohalikke vajadusi. Minu arvates on Eesti arhitektidel praegu piisavalt potentsiaali nii uute maa-alade planeerimislahenduste leidmisel kui üksikute hoonete ja ehituskomplekside kujundamisel. Neile tuleb luua ka ehitajate ja ehitusmaterjalitootjate poolt võimalused oma ideede teostamiseks. Nüüd ma paluksin vabandust ja läheksin üle vene keelele. Kuna praegu mul tuleb vene keeles kiiremini välja. Siiani on ehitusmaterjalitööstuses püütud

tootmist arendada küllalt suurte programmide alusel ja tsentraliseeritult. On aeg alustada ka siin detsentraliseerimist, kindlasti mõistlikult, reaalses piirides. Vaieldamatult peavad meie ministeeriumi töös olema esiplaanil meie tsemenditehase kui ehitustegevuse aluse arendamise küsimused. Vajalik on üleminek uuele tehnoloogiale, seadmete ja kütuse väljavahetamine, tuleb teostada üleminek gaasikütusele, kusjuures uus tehnoloogia peab tagama peale kvaliteetse tsemendi kindlasti ka ökoloogiliselt puhta tootmis- ning elukeskkonna nii Kundas kui kogu Virumaal. Viimasel ajal räägitakse kõige rohkem ehitusmaterjalide defitsiitsusest ja seejuures, mitte just kauges minevikus, oli meil vabariigis silikaattellise ülejääke, täna aga ei jätku telliseid ka meile endile. On tarvis kiirendada silikaattellise tootmise suurendamist. Ja kes muu kui mitte meie peame soodustama väikeste, keraamilist tellist tootvate tehaste ehitamist vabariigi eri regioonides? Siis vähenevad kaugveod ning tänu sellele kindlasti ka maksumus. Kasutatakse paremini kohalikku tooret, savi ja liiva aga leidub ka Eesti muis paigus peale Aseri, Loksa ja Võru. Meil vabariigis ja väljaspool seda on saanud populaarseks nn. väikeplokk, mida valmistatakse Narvas ja Ahtmes. Kuid ka siin on võimalik tootmist laiendada, alustades põlevkivi tootmisest jääva aheraine baasil terroplakkide tootmist. Peatumata enam täna ettevõtete poolt toodetavate ehitusmaterjalide iseloomustamisel ja nende tootmise laiendamise teedel, pean vajalikuks peale ülalmainitu tegelda järgmiste uute ehitusmaterjalide liikidega: tsemendimargid põlevkivituha baasil koos "Eesti Energia" ja Tallinna Tehnikaülikooliga; basaltkiud ja sellest valmistatavad tooted – see on uus, unikaalne materjal; kõnniteeplaadid ja äärekivid – pressimise tehnoloogia alusel; kõrgekvaliteedilised keraamilised katusekivid Lääne-Saksa seadmete baasil. Nende ja teiste probleemide lahendamisel peab kasutama ökoloogiliselt puhast tehnoloogiat, samuti on vaja tegelda tootmisharu töötajate kvalifikatsiooni, vastutuse ja kultuuri tõstmisega. Kindlasti on tarvis tugevdada koostööd vabariigi teaduse ja tööstusega ning samuti laiendada meie suhteid ekspordi-impordi alal. Kõrvuti põhiülesandega – ehitusmaterjalitööstuse arengu kindlustamisega – peab ministeerium tegelema ka ehitus-montaažiorganisatsioonide arendamise küsimustega ja nende materiaal-tehnilise baasiga. Trustide asemel moodustatakse pisemad ettevõtted väikeettevõtete, kooperatiivide, iseseisvate ehitusvalitsuste näol. Tallinna ja Tartu majaehituskombinaadid peab ümber seadmestama laia nomenklatuuriga konstruktsioone ja detaile tootvateks ettevõteteks, millest on võimalik linna ja maa tarvis monterida erisuguse arhitektuuriga hooneid. Ehitusliku tootmise paremaks korraldamiseks tuleb luua nn. vahendusfirmad, kes, täites tänase tellija, peaettevõtja funktsioone, organiseerivad

projekteerimise, lepingute sõlmimise ehituseks ja seadmete hankimiseks kuni ehituse täieliku lõpetamise ja võtmete üleandmiseni tulevasele peremehele. Siin on sobilik märkida, et peremees peab mõtlema mitte ainult uue rajamisele, vaid ka hoolikalt ning tähelepanelikult suhtuma juba loodusse. Remondi ja ennistuse küsimused peavad olema mitte ainult ministeeriumi, vaid ka kohalike võimuorganite vaateväljas. Siit tuleneb ka rida probleeme, mis on seotud kommunaalmajandusameti tööga. Selle ametkonna töötajad peavad tegema palju kvaliteetset tööd, lahendamaks elamuküsimusi, ja selles seisavad remondi ja eksploatatsiooni küsimused mitte just tagaplaanil. Jätkates 2000. aastaks koostatud elamuprogrammide täpsustamist peab pingsalt mõtlema just nendele küsimustele, aga samuti ka sellele, kuidas kiiremini ja säästlikumalt luua inimkeskset elu. Me rääkisime siin, et ehituse "leivaks" on tsement, kuid on tarvis rääkida ka igapäevasest leivast. Ikka rohkem ja rohkem tekib Eestimaal talusid ja ikka rohkem on neile vaja ehitusmaterjali. Selleks on vaja igal ehitusmaterjaliettevõttel mõelda ning hakata tootma talunikele ja elamuehitajatele vajalikke materjale. Korrastamist nõuab ka ehitusmaterjalide tarbijatele jaotamise mehhanism. Siin on vaja ehitusministeeriumil koos materiaalse ressursside ministeeriumi ja põllumajandusministeeriumiga juba lähemal ajal leida optimaalne kord ehitusmaterjaliga kindlustamiseks. Need on mõningad minu mõtted ehitusministeeriumi ülesannetest vabariigi ehituspoliitika väljatöötamisel ja realiseerimisel. Kindlasti kajastuvad need ülesanded edasises koostöös kõikidega, kellele ehitajad loovad ja kes töötavad koos meiega. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Programmiline kõne oli natuke mahukam. Gennadi Golubkovi kandidatuur arutati läbi ka Ülemnõukogu alatistes komisjonides ja maaelukomisjoni seisukoha ütleb välja komisjoni esimees Heldur Peterson.

H. Peterson

Austatud juhataja, maaelukomisjon kuulas ära härra Gennadi Golubkovi ettekande ja meil oli pikk ja huvitav vestlus. Meile teeb heameelt, et Aseri direktor näeb Eesti probleeme ehituses ja ehitusmaterjalitootmises tervikuna ja mõistab ka teiste tehaste probleeme. Samuti on heameel märkida, et kandidaat toetab kohaliku ehitusmaterjalitööstuse arendamist, eeskätt on see vajalik just maaehituse laiendamiseks ja intensiivistamiseks.

Juhataja

Suur tänu! Majanduskomisjoni seisukoha ütleb välja komisjoni esimees Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Härra juhataja, lugupeetud saadikud! Ministrikandidaat Gennadi Golubkoviga oli majanduskomisjonil kaks kohtumist, kus peateemaks olidki meie ehitusmaterjalid ja ehituspoliitika. Me oleme samal arvamusel, et kohapealne ehitus takerdub ehitusmaterjali taha, ja seepärast tänasel koosolekul kõik kohalolnud 8 komisjoni liiget toetavad Gennadi Golubkovi seadmist ehitusministri kohale.

Juhataja

Keskkonnakomisjoni seisukoha ütleb välja komisjoni esimees Andres Tarand.

A. Tarand

Keskkonnakomisjon toetab üksmeelselt, eriti arvesse võttes ministrikandidaadi inimkeskset lähenemist keskkonnapoliitikale.

Juhataja

Suur tänu, asugem küsimuste juurde. Esimese küsimuse esitab Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te võite nimetada kolm senist tegu, mis te olete oma senises elus ära teinud ja mille kohta saab öelda, et seda on teinud Gennadi Golubkov?

G. Golubkov

Ma nimetan seda, mis mul on oma arvates õnnestunud teha. Esiteks. Peaaegu kogu oma elu olen ma töötanud Aseri Keraamikatehases, olen palju tegelenud töö kergendamise küsimustega ja konkreetselt tootmisprotsesside mehhaniseerimise ja automatiseerimisega, olenemata oma ametikohast. Asunud direktori kohale, jätkasin ma poliitikat, mida Aseri Keraamikatehases teostatakse juba 1950. aastatest alates. Ma tahan öelda, et tehas on mehhaniseerimise ja automatiseerimise tasemelt NSV Liidus, toonitan, kodumaise mehhaniseerimise juures ühel

esimestest kohtadest. Ning seesama poliitika on võimaldanud sellises väikealevis hoida tuhandelist kollektiivi ja toota, ma ütleksin, tohutut hulka ehitusmaterjale vabariigile. Kui seda teemat jätkata, siis ma arvan, et ilmselt lähemal ajal tugevnevad kontaktid niihästi Idaga kui Läänega. Siis tuleb ka ajakohane tehnoloogia, mis võimaldab kiiremini lahendada väga kvalitatiivsete ehitusmaterjalidega varustamise küsimuse.

Teiseks. Omal ajal ma riskeerisin NSV Liidu rahvasaadikute valimiste ajal osaleda selles keerulises võitluses, ja ei kahetse, et tegin seda, kuna sain hea poliitilise kooli ja leian, et oma tegevusega NSV Liidu rahvasaadiku kohal ma täidan neid kohustusi ja ülesandeid, mis seisavad Eesti NSV rahva ees vabariigi täieliku iseseisvuse saavutamisel.

Ja kolmandaks. Mul õnnestus sisendada spordilembesust 50-le poisile, keda ma kunagi Aseris seitsme aasta jooksul treenisin. See on minu isiklik panus. Ma mõtlen, et nende kaudu see spordilembesus kandub edasi ka aserlaste tulevasele põlvkonnale.

Juhataja

Suur tänu! Hillar Kalda.

H. Kalda

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Mida te arvate tehase "Võrukivi" edasisest kasutamisest?

G. Golubkov

Ma ei vasta teile sellele küsimusele, kuna arvan, et sinna peab tõepoolest välja sõitma tõeline ekspertkomisjon. Kuid ma olen kindlalt veendunud, et "Võrukivi" – see on kõrgekvaliteediline tootmisliin, see on kuumuskindel materjal ja sellest võib teha toodangut, mis leiab turgu nii Eestis kui väljaspool vabariiki – Liidus ja välismaalgi. Seda tööd on tarvis teha. Sellest on palju räägitud – see, kuidas on ehitatud tehase "Võrukivi", on täieliku vastutustundetuse näide, alustades projekteerijatest ja ministeeriumi otsusest ehitamise kohta. Sellisena nagu praegu, pole tehase vajalik. Seda ei oleks tohtinud sellisena ehitada. Oleks võinud lihtsalt kopeerida Aseri tehase tehnoloogiat ja ta annaks regulaarselt miljoneid suurepäraseid telliseid.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim.

J. Liim

Austatud juhataja, lugupeetud kandidaat! Te juba puudutasite seda küsimust, et ehitusmaterjali suure nappuse tõttu on raskes seisus uustalunikud ja individuaalehitajad. Te ütlesite, et see olukord on vaja lahendada lähemal ajal. Kui pikk see lähem aeg on ja milliste materjalidega te saaksite neid kõigepealt varustada? Ja ka teine küsimus. Põlevkivituhast ja -aherainetest valmistatud ehitusdetailid on teatavasti radioaktiivsed. Kuidas on selles osas lood Eesti toodanguga – siin muidugi veel ka eterniit ja saepuruplaadid? Meil on küllaltki materjale, mis on tervist kahjustavad. Tänan!

G. Golubkov

Esimesele küsimusele ma vastan selliselt, et isegi ehitusmaterjalide õigema jaotamisega, mida ministeerium varem ei kasutanud, võib talupidajatele juba täna eraldada täiendavaid ressursse, kuid kui sellest ei piisa, siis teatud kindel kogus materjale eraldatakse neiks vajadusteks juba järgmisel aastal. Nende materjalide kahjulikkusest tervisele. Ma juba rääkisin oma esinemises, et ühtegi tervist kahjustavat materjali vabariigis toota ei tohi. Põlevkivituhast valmistatud materjalide ja tuha enda tervist kahjustavat toimet on kontrollitud, isegi Lääne-Saksa organisatsioonide kontrollimised näitasid, et need materjalid vastavad normidele. Sedalaadi küsimusi on tõstatatud, veelgi enam, elanikkond on praegu nii erutatud, et räägitakse juba savi enda radioaktiivsusest. On tuvastatud, et ka meie savide radioaktiivsuse foon on tavalise saviga võrreldes kõrgem. Nii et radioaktiivsust meil Eestis piisab.

Juhataja

Suur tänu!

A. Sirendi

Härra juhataja, härra Golubkov! Mitme aastaga võiks mõõta ajalist inertsi ehitusministeeriumis? Millal võiks saada teie poolt ettevõetud muutused nähtavaks ja kas valitsus võib püsida nii kaua,

et muutused saaksid nähtavaks? Kas teie lõikate teiste poolt külvatut ja teised seda, mida teie külvate? Tänan!

G. Golubkov

Ma ei saanud küsimuse lõpust aru. Mis puutub küsimust inertsist, siis see peab viivitamatult lahendatud saama. Me teeme palju selleks, ja ma mõtlen, et sel aastal peab see inerts olema ületatud. Ning siis on vaja asuda ehitusmaterjalide tööstuse organiseerimise uutele rööbastele.

Juhataja

Suur tänu!

H. Valk

Lugupeetav juhataja, lugupeetav ministrikandidaat! Me teame, et eterniit on meie põhiline katusematerjal. Ta on ohtlik inimesele ja kogu keskkonnale ja samal ajal ma pean kunstnikuna tunnustama, et ta on ka erakordselt kole. See teeb meie vägagi räämas ja troostitu keskkonna veelgi nukramaks. Kas on Eesti ehitustööstusel lähitulevikus võimalik eterniidi asemel midagi vähem kahjulikku ja esteetiliselt sobivamat materjali katuste jaoks luua? Tänan!

G. Golubkov

Noh, ma juba rääkisin teile, et praegu me ehitame esimest keraamilise katusekivi liini, see on üks aspekt, lahendamaks katusematerjalide probleemi. Kuid katus, see ei ole mitte ainult katus kui selline, keraamiline katusekivi ei ole mitte ainult kauakestev materjal, see on veel ka ilus materjal. Peale selle ma tean, et praegu ei ehitata ehitusmaterjalide tööstuse ministeeriumis, vaid Kuusalus betoonkatusekivide liini, ja seda tuleb vaid tervitada. Mõtlen, et ei tohiks piirduda pelgalt nende küsimustega, välismaal kasutatakse katusekivi tüüpi metallkattega plastmassmaterjale. Ilmselt tuleb tõsiselt tegelda ka selle tehnoloogiaga. Kuid mis puutub eterniiti, siis ma ei tea, kuidas meil õnnestub seda küsimust lahendada seoses katusematerjalide tootmise koordineerimisega, kuid see jaoskond on vaja sulgeda. Praktiliselt kõigis arenenud maades eterniiti ammu enam ei kasutata ja isegi asbesti tootmine on juba suletud.

Juhataja

Suur tänu! Võtke vastu veel kord minu vabandused, kuid viimase küsimuse esitab Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud Gennadi Golubkov! Eestimaa ellujäämise ja elluäratamise üheks põhiprobleemiks on Eesti väikelinnade ja alevite sotsiaalse allakäigu peatamine. Ja üks peamisi tegureid selles oleks riikliku elamuehituse suurendamine või koguni alustamine neis väikelinnades. Loomulikult ei sobi selleks mitte eriti hästi 5-kordsed paneelmajad. Milliseid võimalusi te näete Tallinna ja Tartu majaehituskombinaadi kui meie kõige võimsamate ehitusorganisatsioonide võimsuste suunamiseks väikelinnade ja alevite päästmisele?

G. Golubkov

Kui ma mõistsin teid õigesti, siis te tõstatate küsimuse nende kombinatsioonide ümberprojekteerimisest, s.t. ümberprofüleerimisest Tartumaa vajaduste rahuldamisele, nii et orienteerida neid maaelamute tootmisele, kas nii?

J. Allik

See tähendab, kas on võimalik nende kombinatsioonide poolt abi osutamine väikelinnades ja alevites riiklike majade ehitamisel?

G. Golubkov

Arvan, et on võimalik. Ja üldse, meil tuleb tõsiselt mõelda paljukorruseliste majade üle, kuna filosoofia ütleb meile, et inimene peab olema maale lähemal ja seda filosoofiat rakendavad väga edukalt meie naabrid soomlased, sest nende ehitus on piiratud 3–4 korrusega.

Juhataja

Suur tänu, Gennadi Golubkov! Palun minge oma kohale. Meie asume otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Gennadi Golubkovi nimetamise kohta Eesti NSV ehitusministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Gennadi Golubkov Eesti NSV ehitusministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun

hääletada! Hääletamine on salajane. Otsuse poolt on 75 saadikut, vastu on 15, erapooletuks jäi 5. Eesti NSV ehitusministriks on kinnitatud Gennadi Golubkov.

Lennart Meri nimetamine Eesti NSV välisministriks

Juhataja

Järgmise valitsuseliikme kandidatuuri küsimuses saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, juhataja, Ülemnõukogu liikmed!

Esitan välisministri kandidaadiks kirjanik Lennart Meri.

Lennart Meri on sündinud 1929. aastal Tallinnas, Eesti Vabariigi diplomaadi perekonnas. Koolis käinud Berliinis ja Pariisis, Tallinnast 1941. aastal küüditatud, lõpetanud Tartu Ülikooli ajalooosakonna, Soome Kirjanike Liidu auliige, Helsingi ülikooli audoktor, Euroopa Akadeemia liige, korraldanud üle paarikümne ekspeditsiooni Kaug-Itta, Siberisse ja polaaraladele, eriti hõimurahvaste juurde.

Viimastel aastatel, pärast perestroika algust, on Lennart Meri töötanud keeleseaduse komisjonis, 1940. aastale ajaloolis-õigusliku hinnangu andmise komisjonis ning kuulub ka Eesti välissuhete töörühma. Ta on olnud üks loomeliitude kultuurinõukogu algatajaid ja Eesti Instituudi asutaja. Selle instituudi direktorina on olnud tema eesmärgiks luua võimalusi, hankida vahendeid, et noori oleks võimalik süstemaatiliselt välismaal koolitada ja samal ajal luua välismaal kultuurikeskusi. Tema meelislaks on riigiõiguslikud suhted, geopoliitika ja kultuurivahetus, valdab selleks vajalikke keeli, on analüüsinud Eestimaa probleeme rahvusvahelises ajakirjanduses, teles, raadios, esinenud loengutega Soome, Rootsi, Saksamaa Liitvabariigi, Prantsusmaa, Inglismaa, USA ja Kanada ülikoolides. Kõik tema raamatud on tõlgitud, filmid on saanud rahvusvahelisi auhindu ja Lennart Meri ühiskondlik tegevus on maailmas tuntud.

Juhataja

Suur tänu! Kas need küsimuste soovijad tahavad esitada küsimused Edgar Savisaarele? Ei taha. Suur tänu! Mikk Titma.

M. Titma

Tähendab, mul on kaks küsimust. Kas valitsus hakkab töötama nii, et kui peaministrit kohal ei ole, siis, nagu Euroopa maades traditsiooniks, juhib valitsust välisminister?

Ja teine küsimus. Kas valitsusjuht peab välisministri funktsiooniks idasuhetega tegelemist või põhiliselt lääne suunas ja milliseks kujuneb siis vahekord Eesti Kongressiga?

E. Savisaar

Esiteks, mis puutub valitsuse juhtimisse, siis otsustab valitsus oma töökorralduse esimestel istungitel pärast seda, kui ta on kokku tulnud.

Teiseks. Mis puutub poliitilistesse suundadesse, siis poliitikaks ida suunas, just läbirääkimiste teostamiseks, iseseisvuspoliitikaks me kinnitasime äsja ametisse minister härra Lippmaa. Kui me räägime poliitikast lääne suunas, siis peame isegi praegu silmas seda poliitikat, mida ajab Eesti NSV Ülemnõukogu ja vastavalt Eesti NSV valitsus. Mis puutub meie koostöösse Eesti Kongressiga, siis selle suhtes me oleme väljendanud oma tahet deklaratsioonis, mis võeti vastu Ülemnõukogu tegevuse esimestel päevadel. Ja loomulikult sedavõrd, kuivõrd see tahe laieneb valitsusele, laieneb ta ka välisministeeriumile, aga mitte enam. Mingeid erisuhteid selles mõttes ma ette ei kujuta. Poliitika, mida aetakse Ülemnõukogu ja valitsuse ja välisministeeriumi tasandil, peab olema kahtlemata kooskõlastatud selle poliitikaga, mida aetakse Eesti Kongressi ja Eesti Komitee tasemel, need poliitilised suunad peavad üksteist arvestama, sellegi poolest nad on siiski eri tasandi poliitikad.

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole. Aitäh! Me palume kõnepulti Lennart Meri.

L. Meri

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Eesti NSV välispoliitika on riigi välispoliitika üleminekuperioodil, mis lõpeb Eesti Vabariigi põhiseaduslike riigivõimuorganite moodustamise ja Eesti Vabariigi taastamisega. Eesti NSV välispoliitika tugineb teie poolt 30. märtsil vastuvõetud otsusele Eesti riiklikust staatusest, samal kuupäeval vastuvõetud deklaratsioonile koostööst Eesti Kongressiga, Eesti Kongressi poolt 11. ja 12. märtsil 1990 vastuvõetud aktidele, Eesti NSV Ülemnõukogu 1990. aasta 23. veebruari otsusele ettevalmistusest Eesti riiklikuks iseseisvumiseks, Eesti NSV Ülemnõukogu 1989. aasta 12. novembri otsusele ajaloolis-õiguslikust hinnangust 1940. aasta sündmustele Eestis ning Eesti Vabariigi ja Vene NFSV vahel 1920. aastal 2. veebruaril Tartus sõlmitud rahulepingust. Eesti NSV välispoliitika kaugem eesmärk on eelduste loomine Eesti Vabariigi faktilise iseseisvuse taaskehtestamiseks vastavalt Tartu rahulepingule. Eesti NSV välispoliitika lähem eesmärk on eelduste loomine Eesti pidevaks osalemiseks rahvusvahelises poliitilises protsessis ning selle kaudu avaliku arvamuse, ajakirjanduse, parlamendiliikmete ja valitsuste mõjutamise suunas, mis vastab Eesti rahvuslikele huvidele. Rahvuslikud huvid eeldavad Eesti välispoliitika piiride täpset määratlemist ajaloolises, territoriaalses, õiguslikus ja ajalises aspektis ning Eesti NSV mittetunnustamise kontseptsiooni kaitsmist kolmandates riikides üleminekuperioodi lõppemisel.

Ma võiksin mõne sõnada täiendada veel seda, mida ma mõistan nende kirjapandud lähteseisukohtade all. Meie õigussubjektsuse taastamine on välisministeeriumi ja välisministri põhiülesanne, see töö jaguneb suures laastus praktiliseks ja teoreetiliseks, neid suundi ma ei pea võimalikuks teineteisest eristada. Praktiline töö seisneb, nagu öeldud, avaliku arvamuse kindlas mõjustamises. Demokraatlikes maades tähendab see kõigepealt ajakirjanduse kaudu avaliku arvamuse mõjustamist selleks, et meile ja meie eesmärkidele võita rohkem poolehoidjaid parlamendiliikmete hulgas, parlamendiliikmed mõjustavad valitsusi, valitsused võtavad vastu otsuseid. See meie töö peab olema pidev, süsteemne ja suunduma nelja ilmakaarde. Kõigepealt aga Põhjamaadesse ja Kesk-Euroopasse. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et mõistagi kasutan Kesk-Euroopat siin teadlikult, sest kui te natukene tagasi mõtlete, siis Kesk-Euroopat kui terminit te viimase 50 aasta kestel ei ole ajakirjanduses ega ka poliitilistes dokumentides kohanud. Me oleme harjunud sellega, et on olemas Lääne-Euroopa ja Ida-Euroopa. Ma tuletan teile meelde, et Lääne- ja Ida-Euroopa kõrval on sajandeid olnud väga viljakas, paraku ka konfliktiderohke Kesk-

Euroopa piirkond, mis algab Soomega, läheb läbi Eesti, Läti, Leedu, Poola, Vahemere kultuurideni välja.

Niisiis Kesk-, Lääne- ja Ida-Euroopa, Ameerika Ühendriigid, Kanada, Jaapan, kaasa arvatud Vaikne ookean. See, mis oleks tundunud 50 aastat tagasi siin saalis pisut koomilisena, nimelt kõnelda Eesti välispoliitika ulatumisest Vaikse ookeani basseini, on tänapäeval ammu juba teoks saanud. Kui te olete tähele pannud, siis ka eilset istungit jälgis Jaapani pressiagentuuride esindaja, meie tööd iseseisvuse poole on jaapani rahvas viimase poole aasta kestel suutnud jälgida kaunikesti süsteemselt. Seda maailma avaliku arvamuse süsteemset kujundamist me peame jätkama, süvendama ja selles mõttes pean ma senise välisministeeriumi üheks kõige tublimaks ja kiiduväärsemaks saavutuseks seda, et on käima pandud kursused noorte inimeste koolitamiseks, me võiksime öelda ka, tulevaste Eesti diplomaatide koolitamiseks. Me anname endale aru, et 50 aastat isolatsiooni Euroopa kultuurist ja veelgi enam, 50 aastat täielikku isolatsiooni mis tahes välispoliitikast on meid viinud sellise seisundini, kus me peame iseenda ülesehitamisest alustama. Selles mõttes on välisministeeriumi asend muidugi veelgi raskem kui meie haridusministeeriumi asend, kus siiski on säilinud teatav järjekestvus, välisministeeriumis seda järjekestvust ei ole. Sellest on kahju, sest ei ole ju teile mitte uudiseks, et noor Eesti Vabariik etendas oma esimestest eksistentsiaastatest alates aktiivset ja sageli teed rajavat osa Euroopa rahvaste peres. Eesti Vabariigi teedrajav osa oli eriti markantne tema Rahvaste Liidu tegevuse aegu, tuletan ainult meelde meie eeskujuandvat seadust vähemusrahvuste kaitseks. Ma olen valmis vastama teie küsimustele.

Juhataja

Suur tänu! Lennart Meri kandidatuuriga tegelesid ka alatised komisjonid ja väliskomisjoni seisukoha avaldab meile väliskomisjoni esimees Indrek Toome.

I. Toome

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Me leppisime väliskomisjoni istungil kokku, et ma loen teile ette lühikese otsuse: "Eesti NSV Ülemnõukogu väliskomisjoni otsus Eesti NSV välisministri kandidaadi Lennart Meri kohta. Kuulanud ära Eesti NSV välisministri kandidaadi Lennart Meri seisukohad Eesti NSV välisministri töö edasise korraldamise suhtes ning vastused väliskomisjoni liikmete küsimustele, arutanud põhjalikult kahel istungil Lennart Meri

kandidatuuri Eesti NSV välisministri ametikohale, ei jõudnud Eesti NSV Ülemnõukogu väliskomisjon välisministri kandidaadi toetamise suhtes üksmeelele. Tema kandidatuuri toetas 3, vastu oli 5 ja erapooletuks jäi 1 väliskomisjoni liige." Vastu võeti otsus eilsel väliskomisjoni istungil. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Õiguskomisjoni seisukohad teeb meile teatavaks komisjoni esimees Tõnu Anton.

T. Anton

Õiguskomisjon otsustas toetada Lennart Meri kandidatuuri välisministri kohale. Sellele otsusele oli vastu 3 komisjoni liiget, nende eriarvamus tugineb seisukohale, et härra Lennart Meri ei oma erialast riiklikku ettevalmistust ja vastavaid kogemusi.

Juhataja

Suur tänu! Riigikaitsekomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni aseesimees Jüri Pöld.

J. Pöld

Austatud juhataja, lugupeetud kandidaat! Riigikaitsekomisjoni liikmed, kes osalesid teie kohtumisel õiguskaitsekomisjoniga, toetasid kõik üksmeelselt teie kandidatuuri. Meid oli 12-st kohal 8.

Juhataja

Suur tänu! Ja keskkonnakaitsekomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees Andres Tarand.

A. Tarand

See on väikene eksitus, sest keskkonnakaitsekomisjon otseselt Lennart Merit üle ei kuulunud, aga arvestades keskkonnakaitse praegust rahvusvahelist tähtsust ja seda huvi, mida me pakume eeskätt selles valdkonnas maailmale, peab keskkonnakaitsekomisjon Lennart Merit väga sobivaks kandidaadiks, sest peale humanitaaria on ta juhtinud paljusid loodusteaduslikke ekspeditsioone ja on kursis ka selle alaga. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Esimesena saab küsimuse esitamise õiguse Teet Kallas.

T. Kallas

Härra juhataja! Pöördun oma endise pikaajalise kolleegi poole küsimusega, teades, et üks tema tugevamaid külgi on väga konstruktiivsete tulevikunägemuste paikapanemine. Küsimus on retooriline ja osaliselt ka vastatud, aga siiski. Kas Eesti ka meile ideaalseima lahenduse korral ei jää liiga väikeseks, ei ole liiga väike, et teostada edaspidi iseseisvat välispoliitikat?

L. Meri

Mulle tundub, et Eesti territoorium on eestlase, eesti rahva jaoks ideaalselt loodud. Kuskilt on meeles, et ÜRO-s, ÜRO liikmeskonnas on üle 50 riigi, kes on meist kas väiksema territooriumi või väiksema rahvastikuarvuga. Ma tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et riigi ja tema võimsuse hindamine tema suuruse järgi pärineb kaugelt feodaalajast, kui tegemist oli riigi ja majanduse ekstensiivse arenguga. Praegu on maailm ammu astunud juba intensiivse arengu faasi. Ma tuletaksin teile meelde, et Hollandil ei ole maavarasid, Belgial ei ole maavarasid, Taanil ei ole maavarasid. Need on kõik riigid, kes on Eestiga territoriaalselt vähemalt võrdsed. Ma tuletaksin teile meelde, et Singapur, mis on pisut suurem kui meie Sõrve poolsaar, ekspordib 25% rohkem kui Nõukogude Liit ja kõik nn. rahvademokraatiamaad kokku. Mulle tundub, et Eesti on meile päris paras.

U. Ugandi

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Lennart Meri! Mul on niisugune küsimus. Nagunii me jõuame sinna perioodi, kus meil on vaja välisesindust. Kuidas teie arvate, missugune Eesti kõrgkool peaks hakkama ette valmistama diplomaatilist kaadrit?

L. Meri

Ma pean enesestmõistetavaks, et olulist osa hakkab siin etendama Tartu Ülikool, aga ma tahaksin meelde tuletada ka ühte üsna levinud diplomaatilist definitsiooni, et diplomaatia on ühteaegu nii teadus kui ka kunst. Inimestega suhtlemine ei ole mitte alati õpitav, seda teavad teile kinnitada kooliõpetajad, kirikuõpetajad ja arstid.

L. Meri

Ma oleks eelistanud mõnda teist küsimust, sest sellest, mida ma enne ütlesin, järeldub ka see, et meie suhe idanaabriga peab olema sõbralik. See asetab mõistagi meile neidsamu piiranguid, mida Soome riik on siiani tundnud oma suhetes Eestiga. Me kõik teame, et Soomes on ligi 5 miljonit süda, mis on avatud Eestile ja nendele probleemidele, mille lahendamisega praegu eesti rahvas tegeleb. Soome ametlik pool on seejuures järjekindlalt lähtunud poliitilistest reaaliidest, ta on lähtunud sellest, mida poliitikud nimetavad rahvuslikeks huvideks. Nüüd teie küsimuse juurde tagasi tulles tahaksin ma öelda, et mu enda tagasihoidlik panus on kahe kuu eest Eesti–Soome ja muudel avalikel üritustel esitatud ilusast hiigleleposest, mis ei ole olnud siinamaani üles kirjutatud. Ma usun, et heade, heanaaberlike suhete raamides meil on võimalik väga palju ära teha. Vähemasti dokumenteerida neid kultuure, mis on kahjuks juba määratud loojuma. Pean eeskätt silmas meie hõimurahvaid voguleid ja ostjikke. Meil on aegade jooksul välja kujunenud tähelepanuväärne soome-ugri uurimise keskus nii Tartu Ülikoolis kui ka Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudis. Pean täiesti enesestmõistetavaks, et tänapäeva moodsas maailmas poliitilised piirid ei ole mitte mingisuguseks tõkkeks sellele, et seniseid teaduslikke kultuurilisi sidemeid veel palju mõjusamalt edasi arendada.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Rätsep.

J. Rätsep

Lugupeetud härra Meri! Mul on kaks küsimust kahe komisjoni hinnangute lahknevuse täpsustamiseks. Juristina küsiksin teie käest järgmist. Ma olen aastaid imetlenud teie juriidilise mõtte täpsust, õigusajaloo ja rahvusvahelise õiguse tundmist. Milline baas ja milline töö on võimaldanud teil nii kõrgele jõuda? Ma ütleksin, et tunduvat kõrgemale, kui võimaldanuks päraststõjaaegne riiklik ettevalmistus nendel aladel. Ja teiseks, mitut keelt te suudate iseseisvaks suhtlemiseks kasutada?

L. Meri

Ma sain teie küsimusest aru. Saatus on olnud mu vastu armuline ja elu on mind kasvatanud võrdselt koolidega. Ma ei ole saanud alati koolis käia, olen töötanud ka kartulikooriga,

metsalangetaja ja parvetajana. Aga et täpsemalt teie küsimusele vastata: meie perekond tundis Hitleri-Stalini pakti sisu septembri algul 1939. Ma olen kuidagi vaikselt sissekasvanud poliitilisse protsessi ja kui kord oled sinna sisse kasvanud, siis on muidugi mõeldamatu sellest lahkuda. Mulle tundub, et küsimuse teise poole jään ma teile võlgu. Mis tahes kirjaniku, eriti luuletaja, aga mõnikord ka proosakirjaniku enesestmõistetavaks eelduseks on see, et omadele mõtetele, mitte ainult tunnetele, vaid ka mõtetele tuleb leida adekvaatse esitamise vorm. Tuleb osata ennast täpselt väljendada. On midagi, millel ei ole piiri, ja eesti keele plastilisus on selles mõttes mulle olnud naudingu allikaks.

Pean lisama, et ma olen väga andetu keelte osas. Keelte õppimist ma vihkan ja seda kinnitab ka "rahuldav" ladina keele eest. Aga kuna ma olen pidanud õppima 164. Berliini koolis, Pariisis, Jakob Westholmi koolis Tallinnas, Nõmme gümnaasiumis Tallinnas ja Jaronski keskkoolis nr. 2 Venemaal, siis on need keeled mulle külge jäänud umbes nii, nagu jäävad keeled külge.

Juhataja

Suur tänu, ma esitan jälle oma vabandused Ülemnõukogule, kuid viimase küsimuse esitamise õigus on Heldur Petersonil.

H. Peterson

Austatud Lennart Meri! Kas te ütleksite, mitme riigi laekas paikneb meie iseseisvuse võti ja mis oleks need võtmeriigid, millest me lähtume?

L. Meri

Te kasutate kujundeid ja siit kõnetoolist vastates tahaksin ma võimalikult napilt kujundeid kasutada. Ma ei tea, mitmes riigilaekas peitub Eesti, tulevase Eesti iseseisvuse võti. Ma tean ainult, et see võti on loodud, et see on loodud meie külasepa poolt ja ta peab vastu veel sajandeid. Ta ei lähe mitte kunagi rooste ja see lukk ei vaja mitte kunagi õlitamist.

Juhataja

Suur tänu, Lennart Meri, ma palun teid minna oma kohale. Ja meie asume otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Lennart Meri nimetamise kohta Eesti NSV välisministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada

Lennart Meri Eesti NSV välisministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Poolt 68, vastu 21, 5 erapooletut. Eesti NSV välisministriks on nimetatud Lennart Meri. (Aplaus.)

Toomas Sõmera nimetamine Eesti NSV sideministriks

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma usun, et meil jätkub suuremeelsust täna mitte väga täpselt lõunale minna. Anname järgmise valitsuseliikme kandidatuuri püstitamiseks sõna Edgar Savisaarele.

E. Savisaar

Austatud Ülemnõukogu juhataja, rahvasaadikud! Esitan sideministri kandidaadiks Toomas Sõmera. Ta on sündinud Tallinnas 1945. aastal. Lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi raadiotehnika insenerina, parteitu. Oma töömeheteed alustas Tallinna telefonikaugejaama montööriõpilasena ning praktiliselt kogu tema järgnev elu on olnud seotud side arenguga, tööga telefonikaugejaamas. Kuni 1975. aastal sai temast sideministri asetäitja ja mõni kuu tagasi Eesti NSV sideminister.

Toomas Sõmera on oma ala hea spetsialist. Ta on küll ainult mõned kuud olnud ministriametis, aga juba praegu on tunda tema püüdlust, et Eesti saaks osa kosmosesidest, et meil oleks telefoniühendus normaalne, et edasi areneks postside, mille suhtes paljudel on probleeme. Ta on alustanud aktiivselt, mis kahtlemata väärrib äramärkimist.

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole? Suur tänu! On?

J. Telgmaa

Mul on küsimus lugupeetud peaministrile. Nimelt on teie poolt pakutav kandidaat Toomas Sõmera alates 1975. aastast olnud sideministri asetäitja elekterside alal. Kas teie olete kursis, mis

seisus oli elekterside 15 aastat tagasi ja mis seisus on ta praegu? Kas seal on olnud mingit arengut? Tänan!

E. Savisaar

Arvan, et see on just see küsimus, millele peaks vastama sideministri kandidaat.

Juhataja

Palume nüüd kõnetooli Toomas Sõmera.

T. Sõmera

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! Siin on juba räägitud majanduse ja rahvamajanduse kriisiseisundist. Ja nii ei saa olla paremas seisus ka Nõukogude Liidu sidesüsteem. Me oleme viimastel kuudel tõesti ette võtnud side majandusmehhanismi ja seadusandluse. Seadusaktidest me oleme välja töötanud sideseadusandluse projekti, kus me erinevalt varasemast näeme arengu ette eriti telefonside ja elekterside valdkonnas rajoonikeskustes, linnades ja Eesti maakohtades. Kujutleme side edasist eksisteerimist ja arengut mis tahes omandivormides.

Majandusmehhanismi valdkonnas võib öelda, et kapitaalvahutused side arendamisel moodustavad meil rahvatulust või ühiskondlikust koguproduktist ca 8–12 korda väiksema osa kui arenenud või isegi vähemarenenud kapitalistlikes riikides. Üheks suuremaks probleemiks, kui rääkida elekter- ja telefonsidest, on Nõukogude Liidu seadmete ääretult kehv tehniline tase. Ning ka neid kehvi seadmeid ei jätku meil üldse. Selle tõttu oleme viimasel poolel aastal ja eriti viimastel kuudel pidanud väga tõsiseid läbirääkimisi mitme riigiga, nagu Soome, Rootsi, Lääne-Saksamaa, ja mitme Ameerika firmaga. Me peame leidma sellise koostöövõimaluse, et Eesti hakkab elektroonset telefonijaama- ja üldse telefonitehnikat tootma nende maailmafirmade tehnoloogia järgi. Teist varianti ja olulist paranemist lähiaastatel Liidu tööstuses me ei näe.

Peale nende elektroonsete telefonijaamade on muidugi terve rida muid moodsaid tehnilisi vahendeid. Sealhulgas oleks hea märksa laiendada raadiotelefonsidevõrku ja kasutada seda ka maatelefonsides. Nii saaks lahendada talupidajate, väikekülade ja ääremaade mured, tänaste traditsiooniliste sidevahenditega see võimalik ei ole.

Mis puutub veel majandusmehhanismi, siis me näeme suurt vajadust reguleerida tariife. Kui me praegu oma ca 26 miljonist kasumirublast 13 miljonit maksame eelarvesse, siis sidosse jääb 11 miljonit. Seda kulub siis nii funktsioneerimiseks kui ka ülalpidamiseks. 54% maksame täna ära.

Tariifid reguleeritakse osaliselt võib-olla sellel aastal, osaliselt võib-olla järgmisel aastal. Ja seda nii post- kui ka telefonside ja telegraafi osas.

Peale juba nimetatud elektroonsete telefonijaamade tootmise ja raadiotelefonside võrgu on meil reaalsed võimalused ilmselt lähikuudel pakkuda vabariigile ka pakettkommunikatsiooniga andmesideteenuseid. See kõik tuleb siduda rahvusvaheliste andmetöötluse võrkudega.

Kui rääkida rahvusvahelisest sidest, siis praegu on Tallinnas umbes 600 abonendil ja rajoonikeskustes umbes 200 abonendil võimalus automaatselt valida välisriikide, sealjuures Soome numbreid. Otsekanalid Rootsi lähevad käiku ilmselt mais või juunis, ülejäänud kahjuks läbi Moskva.

Praegu laiendame Tallinnas automaattelefonikaugejaama, mis peaks III kvartali lõpuks valmis jõudma. Samal ajal peaks ka vähemalt aasta lõpuks valmis saama Moskvast rahvusvaheline automaattelefonikaugejaam. Siis peaks avarduma ka võimalused peaaegu üle maailma valida.

Kahjuks need kõned hakkavad läbi Moskva käima. Selles mõttes me tegeleme paralleelselt mitme välisfirmaga, uurime võimalusi. Ja mitte ainult ei uuri võimalusi, vaid lahendame juba tehnilisi küsimusi, kuidas satelliidi kaudu väljuda maailma võrkudesse. Sisuliselt on seal kuni 150 riiki, praktiliselt kõik, kuhu helistada vaja.

Paari sõnaga veel postsidest. Skandinaavia vahet käib post otse. Muude maade poole, kellega meil on suurem postivahetus, eelkõige Lääne-Saksamaa, USA ja Kanada poole, pöördume samuti, et meil postikotid otse käima hakkaksid. Tulevad need siis Skandinaavia kaudu või Moskva kaudu, aga peasi, et nad sealt läbi tuleks otse maale, kus toimub posti sorteerimine.

Lõpuks tahaksin öelda, et olemasolevate sidevahendite hooldamine on sidelaste püha kohus, aga selle ülesandega me pole kahtlemata toime tulnud. Nii et tööruumi on meil veel palju. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sideministri kandidatuuri arutati ka Ülemnõukogu alalistes komisjonides ja ajakirjanduskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees Rein Veidemann.

R. Veidemann

Ajakirjanduskomisjoni liikmed kohtusid ministrikandidaat Sõmeraga. Ma pean tunnistama, et ühist seisukohta ei vormunud. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Maaelukomisjoni esimees Heldur Peterson ütleb selle komisjoni seisukoha.

H. Peterson

Sideministri kandidaat vestles maaelu saadikurühmas. Isiklikult toetan ministrikandidaati. 12-st maaelukomisjoni liikmest 4 olid eriarvamusel. Põhjuseks on see, et maapiirkondades ei jätku küllaldaselt telefone ja kogu see tehnika on kehv. Kuid ministrikandidaat ütles, et tehniline varustamine ja ka tehniliste vahendite tootmine ei ole veel praegu Eesti NSV sideministri pädevuses. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Asugem küsimuste juurde. Ja nagu ikka T. Kork.

T. Kork

Lugupeetud ministrikandidaat! Mul on teile 2 küsimust. Esimene nendest: kas te saate nimetada kolm sellist tegu, mis te olete oma senise eluaja jooksul teinud ja mille kohta võidakse öelda, et see on Toomas Sõmera tehtud. Ja teine küsimus: mis on selle julguse alus, et tulite kandideerima ministri kohale peale seda, kui te 15 aastat ministri asetäitjana ei suutnud saavutada erilist edu telefonside arengus Eestis.

T. Sõmera

Mis puutub esimesse küsimusse, siis mõnel mehel oli siin võimalus ütelda, et tal on 3 last. Mina seda ütelda ei saa – mul on üks laps ja see on tõesti oma. Ma arvan, et üks teised oskavad rohkem öelda, mis on tehtud. Võib-olla nimetaksin vaid, et side on nii spetsiifiline valdkond, et siin ei saa laiast rahvamajandusest rääkida. Olen siiski rahul, et me 4 kuu või poole aastaga saime tõesti selle rahvusvahelise valimise osaliselt lahti. Võin näiteks öelda, et Moskva mõned numbrid

valivad ka Nõukogude Liidust otse, mitte keegi teine automaatselt välismaale valida ei saa. See oli tõesti rahuldus, et saime selle läbi surutud.

Mis teisesse puutub, siis kolm kuud tagasi julgesin nõustuda, et mind ministriks pannakse. Siin oli ka saadikute komisjonides väga palju juttu, et maaside on kehvalt arenenud. Ta on arenenud täpselt sellise tehnikaga, millega meil oli võimalik teda arendada, üle oma varju ei ole me suutnud hüpata ka side valdkonnas. Pealegi oleme praegu selle vähesuse juures nii maa- kui linnatelefonside tiheduse poolest ja mahuliselt Liidus ühel esimestest kohtadest. See, et see tehniline tase on tõesti nii, nagu ta on, ja see, et me ei ole alati suutnud sedagi tehnikat korras hoida, see on muidugi ka õige.

Juhataja

Suur tänu! Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud ministrikandidaat! On selgeks saanud, et mõnedel ametkondadel on võimalik sideministeeriumi asutuste territooriumil arendada konstitutsioonivastast tegevust. Milline on teie suhtumine nende ametkondade tegevusse teie ministeeriumi territooriumil? Ja küsimuse teine pool. Te kõnelesite, et evitame, juurutame uusi sideliike jne. Milline on sideministeeriumi valmisolek nendes ametkondades ka analoogilise koostöö jätkamiseks tulevikus? Aitäh!

T. Sõmera

Ma ei saanud lõpust aru, milliste ametkondadega koos töötamiseks?

K. Raud

Ja palun, ma võin täpsustada. Tegemist on Glavlitiga, julgeolekuga ja tolliga.

T. Sõmera

Nendest küsimustest oli ka komisjonis juttu. Väga palju rääkisime küll kirjade, küll panderollide, küll postipakkide avamisest. Kui alustada postipakkidest, siis neid avatakse tollis vastavalt tollieeskirjadele, mis on kooskõlastatud kunagi ka Liidu sideministeeriumiga. Toll tööpoolest pakke avab. Meie ei pea seda üldse otstarbekaks. Mõni aeg tagasi vaatasime selle lõigu üle. Kõik

see 300 000, mis tollimaksuna saadakse, kantakse muuseas Liidu eelarvesse ja see on täiesti absurdne. Nüüd panderollidest. Kui panderollis on trükitöö, siis selle avab ja uurib seda trükitööd Glavlit, kellel on ka vastavad dokumendid olemas, need dokumendid ei puuduta otseselt sidet, aga niikaua, kui nendel need dokumendid on ja kuni keegi pole neid ära muutnud, niikaua nad ka seda teevad. Me toetame täielikult, et Glavliti töö tuleks täielikult ära muuta, ühendada ta tolliga ja siis võib-olla jätta tolli peale mingisugune kontroll. Ma ei tea, mis mahus, see on poliitiline küsimus. Räägitakse, et kõikides riikides mingisugune kontroll on ja ilmselt peaks see tõesti olema. Nüüd, mis puutub kirjadesse, siis ma võin öelda: postsidega ma küll 15 aasta jooksul kunagi tegelnud ei ole ja postside asju tean väga vahe. Aga kuni 1. aprillini oli võimalus kirju avada julgeolekukomiteel. Kui palju nad avasid, mismoodi, kas nad üldse avasid, kas nad lugesid läbi või vaatasid läbi või valgustasid läbi või mida nad tegid, seda ma ei tea, ja mis mahus, ka ei tea. Aga võimalus selline tõesti oli.

Juhataja

Suur tänu! Uno Ugandi.

U. Ugandi

Lugupeetud koosoleku juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Mul on üks konkreetne küsimus. Paide linna ehitati suur tele- ja postimaja. Miks on ta seni sisustamata, tühi ja millal see võidakse sisustada? Ümbrus on tal juba haljastatud ja puud on suureks kasvanud. See oleks esimene küsimus. Ja teine küsimus on veel. On teada, et telefonidele väga sageli pannakse peale pealtkuulamisaparaadid. Kas see kooskõlastatakse sideministri või ministeeriumiga?

T. Sõmera

Paide sidehoone võeti vastu eelmise aasta suvel. Et aga meil ei ole absoluutselt mitte mingit valikut, mitte mingeid normaalseid seadmeid sinna panna, siis me oleme sügavalt veendunud, et teeme õieti, kui me ka sellel aastal neid vanu seadmeid, mis me tõesti võib-olla oleks saanud, ei hakanud sellel aastal monteerima. Loodame saada järgmisel aastal Paide sidehoone jaoks elektroonse jaama 6000 numbrit. Paide sidehoone ei seisa tegelikult tühi, seal töötab juba kommutaatorisaal, töötab telegraafiaparatuur ja viiakse muud aparatuuri üle – peale telefonijaama enda ka kaugside aparatuuri.

Mis puutub telefonside pealtkuulamise, siis võimalus selleks sideettevõtetes, telefonijaamades oli ja on ka praegu. Sideorganid ehk – organiteks on sidet paha nimetada – sideettevõtted pole kunagi mingisuguse pealtkuulamisega tegelnud. Kas komitee tegeles, seda ma ei oska teile jälle tõesti öelda. Aga mitte mingisuguseid seadmeid telefonijaamades ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks.

P. Priks

Millal saab Eesti oma postmargid?

T. Sõmera

Kui härra Otsason ütles, et Eesti raha tuleb jõululaupäevaks, siis jõululaupäevaks saab Eesti ka oma postmargi. Sellega me praegu tegeleme ja meil on ettepanekud juba mitmelt poolt saadad ning me saame neid veel juurde ja valime variante. Postmark tuleb ainult siis, kui tuleb oma raha. Et me arvame, et oma raha tuleb, siis me oleme ka kindlad, et tuleb ka Eesti postmark.

V. Jürjo

Austatud härra ministrikandidaat! Ma tahaksin pöörduda uuesti tagasi varem olnud küsimuste juurde. Kas te väidate ka, et rahvusvaheliste kõnede pealtkuulamist teie süsteemi asutustes ei ole toimunud ega toimu? Edasi küsin teilt kui telefonside spetsialistilt, mil määral te peate tõenäoseks niinimetatud raadiotelefoni vastuvõtjatega või selle analoogidega teostatavat telefonikõnede pealtkuulamist? Samuti, kui reaalne on tänapäeval see, et telefoniaparaatidega kas kuulatakse või on võimalik pealt kuulata kortereid ja kas sellelaadse tegevuse kontrollimiseks või tõkestamiseks on praegu teie süsteemil võimalusi või näete te neid tulevikus?

T. Sõmera

Kaasaja tehnilise taseme puhul on absoluutselt kõik võimalik. On ilma telefonita võimalik pealt kuulata ja on telefoniga võimalik pealt kuulata. Igasuguseid variante on. Kas keegi sellega tegeleb? Ma ei usu, et tegeleb. Mis puutub telefonijaamadesse, siis telefonijaamades oli tõesti võimalus teatud abonentidele peale valida. Kas valiti või ei valitud, seda ma ei tea.

Telefonijaamades küll keegi kunagi pealt kuulamas pole käinud, aga põhimõtteliselt oli võimalus vastavate liinidega mõnele abonendile peale valida. Sideametkond, ma ütlen veel kord, pole aga kunagi sellega tegelnud. Ma olen kohtunud uue julgeolekukomitee juhiga ja olen neid küsimusi uurinud. Sellepärast ütlesingi, et 1. aprillist vähemalt ühtegi kirja ei avata, enne seda tõesti ilmselt avati, kuna rahvusvaheline post käis nende käest läbi.

Juhataja

Suur tänu! Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Härra juhataja, ministrikandidaat! Härra Sõmera käis ka majanduskomisjonis ja häälteenamusega majanduskomisjon toetab tema kandidatuuri, kuid ühtlasi juhib tähelepanu ka sellele, et ministeerium peaks muutuma rohkem tarbijasõbralikumaks.

Juhataja

Mul on väga piinlik Ants Paju ees, sest teist korda juhtub nii, et kell lööb enne tema aega. Viimase küsimuse õigus on Ants Käärmaal.

A. Käärma

Härra juhataja, härra ministrikandidaat! Ma pöörduks veel kord tagasi selle teema juurde, mida puudutas juba Juhan Telgmaa. Viimase 10–15 aasta jooksul side, eriti maal, ei ole mingeid muutusi üle elanud, välja arvatud teenuste eest tõusnud maks. Milliste meetmetega, konkreetsete meetmetega on võimalik tõesti seda asja parandada? Aitäh!

T. Sõmera

Nagu ma juba ütlesin, olemasolevate tehniliste vahenditega olulist paranemist me garanteerida ei saa. Ainult koostöös välisfirmadega elektroonsete telefonijaamaseadmete ja muude sideseadmete tootmisel Eestimaal. Ja need läbirääkimised meil praegu käivad. Muidugi oluliseks tingimuseks on siin meie poliitiline taust. Nagu muu ühistöö, on ka siin valdkonnas teatud takistused, aga eesmärgini me peame jõudma. Selle tehnika baasil, mis me saame Liidu tööstuselt, me areneda ei saa.

Juhataja

Suur tänu, Toomas Sõmera! Me palume teid nüüd minna oma istekohale. Ülemnõukogu asub otsustama. Lubage ette lugeda otsuse projekt: "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Toomas Sõmera nimetamise kohta Eesti NSV sideministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Toomas Sõmera Eesti NSV sideministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Poolt on 47 saadikut, vastu 30, erapooletuks jäid 11. Seega kandidaat ei leidnud Ülemnõukogu toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage enne lõunavaheajale minekut lugeda ette kaks teadet. Armeeteenistuse seaduse redaktsioonikomisjon alustab tööd ruumis 111 kell 15.00 ja president Gorbatšovile saadetava kirja redaktsioonikomisjon istungite saalis kell 15.20 juhataja laua juures. Õhtune istung algab kell 16.00.

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

TEINE ISTUNGJÄRK

KUUES ISTUNG

11. aprill 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 93 saadikut, Ülemnõukogu on otsustusvõimeline.

Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage teha teile mõned ettepanekud õhtuse istungi päevakorra kohta. Me mõistame, et selline lähenemisviis, mis ma teile esitan, ei ole üleliia demokraatlik. Kuid nagu te kõik aru saate, meie ei ela veel praegu sellistes tingimustes, et võiksime lubada endale liiga suurt luksust teha päevakord just selline, nagu me ise tahaksime. Katsuge seda formuleeringut õieti mõista. Ma teen teile ettepaneku ka õhtuseks istungiks kinnitada range ajaline reglement. Õigustuseks võin öelda nii palju, et meil oleks vaja tänasel päeval veel kinnitada kaks valitsuse liiget. Kui nad meie poolt heakskiitu leiavad ja nad kinnitatakse, on ka valitsus otsustusvõimeline ning saaks asuda oma ülesandeid täitma. Samal ajal on meil täna vaja võtta kindel seisukoht pöördumise osas NSV Liidu presidendi Gorbatšovi poole, kuna juba sellel laupäeval oodatakse

meie Ülemnõukogu esimeest Moskvasse. Ja kõik me teame, kui keerukad on meie vabariigis probleemid seoses armeeteenistusega. Ka selles küsimuses tuleb meil täna võtta seisukoht.

Ma pöördun, lugupeetud Ülemnõukogu, teie poole sellise ettepanekuga. Reglementeerida ajaliselt üks tund, 60 minutit selleks, et me saaksime vastu võtta oma otsuse Nõukogude Liidu presidendi poole pöördumise osas ja saaksime vastu võtta otsuse ka armeeteenistuse küsimuses.

Seda, mis puudutab otsust, selgitan ma kohe. Me oleme vastu võtnud armeeteenistuse seaduse esimesel lugemisel. Arutades seda probleemi Ülemnõukogu Presiidiumil, tegi Eesti NSV valitsuse juht ettepaneku, et ta alustab läbirääkimisi Nõukogude Liidu valitsuse juhiga armeeteenistuse probleemide lahtiarutamiseks. Me teame, kui keerukas on see küsimus, ja me teame, et praeguses redaktsioonis armeeteenistuse seadusega ei saa Eesti pool garanteerida, et me võiksime tõepoolest rahuliku südamega võtta enda peale vastutuse meie kutsealuste, meie praegu aega teenivate noormeeste eest. Sellest lähtudes on täna ettepanek vastu võtta otsus selles küsimuses ja armeeteenistuse seadust sellele lugemisele mitte panna enne, kui on selgunud, kuidas lõpevad läbirääkimised Eesti NSV ja NSV Liidu vahel.

Formuleerin konkreetsemalt oma ettepaneku. Kes on nõus sellega, et tänaõhtusel istungil me pühendame tund aega Nõukogude Liidu presidendi poole pöördumise arutamiseks ja armeeteenistusega seotud otsuse läbiarutamiseks, ning teise tunni, 60 minutit, me pühendaksime sellele, et arutaksime läbi ja võtaksime vastu oma otsuse kahe valitsusliikme kandidaadi kohta? Kes on sellega nõus? Ma palun hääletada! Poolt 81 saadikut, 5 on vastu ja 8 jäi erapooletuks.

Juhataja

Sõnasoovija Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud juhataja, ma tahan väga lühidalt esitada vaid ühe küsimuse ja palun seda mitte lugeda sõnavõtuks.

Öelge palun, kas rääkides läbirääkimisest valitsusjuhtide, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe Nikolai Rõžkoviga ja peaminister Savisaare tasemel on üldse olemas mingi kas või eelnev kokkulepe läbirääkimiste alustamise kohta? Sest vastasel juhul nende dokumentide, millest me räägime, läbivaatamise tähtajad võivad pikeneda ja venida.

Juhataja

Nii palju kui Ülemnõukogu juhatajale teada, konkreetseid kokkuleppeid ei ole, neid alles taotletakse, kuid see ei tohiks meid heidutada. Mul on kuvaril, et Nikolai Aksinin soovib kõnet, ma ei oska praegu nüüd reageerida, võib-olla Nikolai Aksinin soovib sõna. Vajutame siis teise nupu peale. Nikolai Aksinin, võib-olla me laseme enne ettekandjal esineda, siis saate sõna. Jaa? Selge pilt.

Eesti NSV Ülemnõukogu otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekt

Juhataja

Eesti NSV Ülemnõukogu otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekti kohta. Anname ettekandeks sõna riigikaitsekomisjoni esimehele Rein Tammele.

R. Tamme

Härra juhataja, auväärased kolleegid! Hommikul jõudsime ühiselt äratundmisele, et arvestades praegust olukorda on meil vaja selles küsimuses otsus vastu võtta. See otsus sai vahepeal ette valmistatud, ta on teile kätte jagatud. Ütleksin praegu seda, et ka mitmes variandis projektid on riigikaitsekomisjonis edasises töötlemises, nendega tegeleb moodustatud redaktsioonikomisjon. Võtame arvesse seda, et meil on võetud ühiselt suund läbirääkimistele Eesti NSV valitsuse ja NSV Liidu valitsuse vahel. Redaktsioonikomisjon vaatas läbi ka käesoleva otsuse ja tegi mõningad parandused vastavalt nendele ettepanekutele, mis olid tulnud. Punktis 2 oli ettepanek välja jätta sõnad "läbirääkimiste ajaks" ja punktis 4 muuta kuupäev "4. mai", asendades selle "15. maiga". Ma loeksin ette kogu teksti, siis on täielik pilt asjast olemas: "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes. Tulenevalt Eesti NSV Ülemnõukogu 1990. aasta 50. märtsi otsusest "Eesti NSV riiklikust staatusest" ei pea Eesti NSV Ülemnõukogu õiguspäraseks NSV Liidu seaduse üldisest sõjaväekohustusest ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste nr. 195 28. märtsist 1968. aastal ja nr. 305 p. 2 29. märtsist 1990. aastal rakendamist Eesti NSV territooriumil, Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab:

1. Kehtestada, et NSV Liidu relvajõudude tegevteenistuses olevate Eesti NSV elanike teenistuse kord ja vabastamise tingimused määratakse kindlaks Eesti NSV valitsuse läbirääkimistel NSV Liidu Ministrite Nõukoguga. 2. Peatada NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse nr. 305 p. 2 29. märtsist täitmine Eesti NSV territooriumil. 3. Kehtestada, et Eesti NSV-s on keelatud sõjaväearvestusdokumentide nõudmine elanike sisse- ja väljaregistreerimisel ja teiste kodanikuõiguste teostamisel. 4. Pikendada tööteenistuse registreerimise tähtaega 15. maini 1990. aastal (kaasa arvatud)."

Ma paluksin nimetatud parandused tervikuna hääletamisele panna ja ka otsuseprojekt.

Juhataja

Suur tänu, Rein Tamme! Me asume selle otsuseprojekti arutamisele.

N. Aksinin

Lugupeetud spiiker, austatud kolleegid! Kuna USA ja NATO blokk tervikuna taotlevad järjekindlalt sõjalis-tehnilist ülekaalu NSV Liidust uute, kõrge efektiivsusega süsteemide loomisel ja laialipaigutamisel, eriti tavarelvastuse vallas, siis ei jää muud üle, kui hoida tasakaalu kogu relvastussüsteemide spektris, side-, juhtimis- ja luurevahendite ning isikkoosseisu ettevalmistuse kvaliteedi osas. Meie vastus sellele võib olla nii asümmeetriline kui ka adekvaatne. Blokkide vastasseis on reaalsus. Ja nüüd ilmub lagedale veel mingi Balti blokk. Mis see siis on, kas seadusetuse presumptsioon või jäine ükskõiksus inimeste ja riigi suhtes? Liigub ju viimasel ajal Balti meres kolm korda rohkem allveelaevu, seesama Rootsi kui rahuarmastav riik on kolmekordistanud oma luurelendusid. Silmade-kõrvade sulgemine kõige ees on ikka hirmus, eriti aga seadusloomes.

Räägiksin nüüd lähemalt põhjustest, miks hukkusid sõjaväelased, kellele viitas riigikaitse komisjoni esimees Rein Tamme. Sõjanduse asjatundjana ei taha ma kuidagi hoiduda käsitlemast asju, mis sõjaväes aset leiavad. Seal juhtub kõike, kuid tähtis on, kuidas neid asju serveerida.

Niisiis, need nimetatud viis seltsimeest. Üks neist, reamees H. suri antifriisi joomise tagajärjel. Te teate, et kogu lahingutehnikas kasutatakse antifriisi – kas käsitate siis ohvitseril seda sõdurit kättpidi talutada, et ta antifriisi juua ei saaks?! Või võtkem madrus L. – relva käsitsedes rikkus ta ohutusnõudeid, ei laadinud seda tühjaks, relv läks lahti ja madrus sai surma. Kujutage ette, kui see lask oleks põhjustanud teise seltsimehe surma, mida siis tolle ema oleks öelnud!? Reamees L.

täitis halvasti oma teenistuskohustusi ja komandör palus isa, et see räägiks temaga. Isa tuli kohale, vestles pojaga ja pärast seda poos poiss end üles.

Reamees F. oli demobiliseeritud, isa tuli talle autoga järele, teel juhtus autoõnnetus ning isa ja poeg said mõlemad surma. See ei juhtunud ju sõjaväeteenistuse ajal, aga sedagi saab mitut moodi esitada. Või ehitusväelane Järv, kes oli psühhiaatriahaiglas. Võib-olla oli ta haige, võib-olla oli keegi sõjaväest süüdi, et ta endal kõri läbi lõikas, siin oli ehk asi tõesti seotud armeega. Kuid seltsimehed, sellest tuleb ju teha õige järeldus – on vaja nii psühholoogilist ettevalmistust kui ka sõjaväelist algõpetust, mida me nüüd kavatseme ära jätta. Siis selliseid asju ei juhtu.

Sõjaväe elu tundes kardan, et me oleme juba jõudmas sinnamaani, kus armee hakkab streikima oma lahingurelvade, tankide ja vahest ka lennukitega. Säärane ähvardav fantoom on muutumas reaalsuseks ning see oleks vastus tagakiusamisele.

Sõjavägi vajab praegu kaitset rohkem kui miski muu. Armee lammutamine teeb meid kaitsetuks inimeste ees, kes tahavad lõhestada NSV Liitu endale suupärasteks, kergesti seeditavateks tükkideks, tahavad murda selle riigi vastupanu, mis ei taha langeda põlvili maailma julmade võltshumanistlike tsivilisatsioonide jalge ette. Võitlus armee alalhoidmise eest on võitlus riikluse eest. Kuidas siis alles loodud komisjon võib otsida teid, et nurjata sõjaväeteenistusse kutsumine? Metamorfoos – riigikaitse ja armeevastane tegevus. See on ju näha ilma ekspertiisitagi, millest te mind osa võtma kutsusite. Kas siis teie, lugupeetud parlamendiliikmed, ei mõista riigi strateegilise kaitse vajadust? Arvan, et nii reservmajor Pavel Panfilov kui ka reservanemleitnant Edgar Savisaar mõistavad seda suurepäraselt. Igasugune uutmine välistab võimaluse vabastada end kohustustest riigi ees. Rääkimata sõjaväevande murdmisest – see on häbiplakk rahva silmis, kes palehigis teenib kannatlikult igapäevast leiba. Seekord ei saa televaatajad-valijad anda istungjärgule oma hinnangut. Te olete meid jätnud ilma viimasest võimalusest oma valijatele tõtt rääkida, järelikult on see tõde kadunud.

Me muudkui targutame, et armeed pole vaja ja kodumaa kaitsmine pole õiguspärane. Ajalooline kogemus näitab, et sõjaliste ülesannete lahendamine, mis tihti määrab riigi saatuse, nõuab niisama andekaid inimesi nagu ükskõik milline tootmisharu või muu praktiline tegevus, kaasa arvatud metsa-, liha-, piima- ja muu tööstus. Minu arvates pole armee prestiiž langenud, pigem tahetakse vabariigis avalikule arvamusele sisendada mõtet, et Nõukogude armee on kaotamas rahva hulgas oma autoriteeti. Seejuures olen märganud, et sel kampaanial on oma strateegia. Mida siis selle projekti väljapakkujad tahavad? Saata meie relvajõud laiali rahvuskasarmutesse, et

see sõjavägi kaitseks vaid oma piire, oma territooriumi. Kes hakkab aga siis kaitsma Kaug-Põhja, kas väikerahvad või? Kes hakkab teenima Vahemerel? Või kujutage ette, et tuleb relvakonflikt, mis saab siis? Tänapäeva sõda on suurriikide blokkide sõda, mitte väikeriikide sõda. Meenutagem Maginot' liini. Kui Hitler vallutas Prantsusmaa, käis kogu asi Hollandi kaudu. Kas me oleme siis juba otsustanud, et kui häda käes, jääme oma rahvuskorterisse istuma, kuigi meie ühises majas on tulekahju? See on ju amoraalne! Kas üleskutse teenida aega oma külatara taga on üldse kutsealuste huvides, kas see ei tee neid vaimselt vaesemaks jne., jne.

Kuna aega on vähe, siis panen ette: ärgem tehkem nägu, et me oleme materiaalistest probleemidest üle, et meile ongi kõige tähtsam pluralism, vabadus ilma rahakotita, oma sõjavägi. See lõhnab anarhia järele, sest et üks tank maksab miljon rubla. Seepärast teen ma ettepaneku võtta see seadus arutuselt maha ning pakkuda välja liidulepingu süsteemis, riigikaitse komisjonil aga visandada kulude eelarve, esitada relvajõudude bilanss jne. Ja siin ma võiksin tõesti konsultant olla, selles ma osaleksin. Praegu me kuulutame aga ilma kohtu ja juurdluseta kurjategijaks inimese, kellele soovitame mitte ilmuda kutsealuste kogunemispunkti. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Nii nagu näeb ette meie töö- ja kodukord, on sõnasoovijatel eelistus kõnesoovijate ees. Samas meenutan teile, et järelejäänud 35 minuti jooksul peame jõudma veel ka läbi arutada ja vastu võtta Nõukogude Liidu presidendi poole pöördumise teksti. Valeri Kois, kas tõlkega ei ole asjad korras? Palun tehnikameestel vaadata, mis tõlkega on. Kas tuli tagasi? On korras, jah? Sõna saab Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Relvajõudude demokratiseerimise küsimus on päevakorral mitte ainult Eestis, vaid kogu riigis. Nagu teada, on demokraatlikult meelestatud nooremohvitserid teinud ettepaneku reformida relvajõud, muuhulgas formeerida relvajõud vabatahtlikkuse põhimõttel. See nõuab NSV Liidus väga tõsiseid muudatusi, kuid siiani pole NSV Liidu Ülemnõukogus sellist seadusandlikku algatust esitatud. Meie Ülemnõukogul, ma kordan – meie Ülemnõukogul, mitte meie saadikutel NSV Liidu Ülemnõukogus, on võimalus ilmutada seadusandlikku initsiatiivi. Seepärast teen ma ettepaneku võtta sõjaväeteenistust

käsitlevasse eelnõusse punkt, mis määratleks meiepoolse seadusandliku algatuse nelja tähtsa seaduse osas. Esiteks, teha NSV Liidu Ülemnõukogule ettepanek muuta konstitutsioonis NSV Liidu kodanike sõjaväekohustust käsitlevad sätted. Teiseks, õige aeg on Nõukogude armee reformi seadusandlikuks väljatöötamiseks ja teostamiseks seejuures formeeringute vabatahtlikkuse ja professionaalsuse printsiibil. Kolmandaks on vaja muuta üldise sõjaväekohustuse õigusakte, lülitades sinna alternatiivteenistust puudutavad paragrahvid, mida Eesti NSV-s on juba tehtud. Neljandaks, kuna me juba oleme konstitutsioonilises konfliktis Liidu õigusaktidega, siis meie algatusel võiks NSV Liidu Ülemnõukogu ajutiselt peatada sõjaväeteenistusse kutsumise seaduse mõningate sätete toime näiteks Eesti ja Leedu elanike osas jne. Ma usun, et see seadusandlik algatus annab meile võimaluse asuda vahetult läbirääkimistesse Liidu tasandil.

Kui praegu keeldus Eestit külastanud kindral meie saadikutelt isegi pabereid vastu võtmast, siis sellist seadusandlikku algatust ei saa niisama tagasi lükata. Minu poolt on kõik.

Juhataja

Kõikidele sõnavõtjatele ja kõnepidajatele tahan öelda seda, et ettepanekud ma paluksin esitada kirjalikult, nagu meil kombeks on. Ja me võtame nad kõik arvesse seaduse lugemise juures. Täna, nagu öeldud, me ei aruta seaduse teist lugemist, vaid otsust. Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Eesti NSV Ülemnõukogu! Kõigepealt meie töökorraldusest. See paber, mis meie ees praegu on, on üsna müstiliselt tekkinud. Ma olen nii riigikaitsekomisjoni, õiguskaitsekomisjoni kui vastava redaktsioonikomisjoni liige, aga selle paberi ettevalmistamisest mul osa võtta ei ole õnnestunud. Eile öeldi, et redaktsioonitoimkond hakkab tööle täna kell 12. Kell 12 selgus, et see paber on juba tehtud ja paljunduses.

Aga nüüd edasi. Ma olen täiesti selle poolt, et täna see otsus vastu võtta, aga ma pean vajalikuks siia lisada nelja kriminaalkoodeksi paragrahvi tühistamise. Seda mispärast? Praegu peatada Ministrite Nõukogu määrus jääb puhtalt deklaratsiooniks, kuna see ei lõpeta sõjakomissariaatide tööd. Meil on vaja võtta ära seadusandlik alus poiste karistamiseks. Seega on esimene ettepanek lisada juurde punkt: tühistada Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 2 lõige 2, §-d 78, 79 ja 189. Teine ettepanek: lisada punktile 2 juurde ka üldise sõjaväekohustuse seaduse peatamine, kuna selles

seaduses on sätestatud asutuste ja ettevõtete kohustus aidata kaasa tegevteenistusse kutsumisele. Ma palun mu ettepanek hääletamisele panna.

Juhataja

Suur tänu! Kõigepealt: riigikaitsekomisjon peab ikka iseseisvalt oma tööd korraldama ja täna, kui minu mälu ei peta, me teatasime, et 15.00 töötab riigikaitsekomisjon. Ülemnõukogu otsustab, mis teha nende ettepanekutega – kas nad sobivad seaduse juurde või otsuse juurde. Nii et otsustamisel me tuleme selle teema juurde tagasi. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Mul on lihtsalt kaks küsimust lugupeetud Rein Tammele, et aru saada sellest dokumendist, mis meil ees on. Esimene küsimus lähtub sellest samast, mida praegu rääkis Kaido Kama. Tähendab, ma paluksin selgitust, miks sellest otsusest on välja jäänud kriminaalkodeksi paragrahvide tühistamine, kuna see meil eelnenud projektides igal pool seisab. Ja teine on samuti selleks, et ma saaksin aru. Tähendab: 1. punktis ettekirjutatud tekst, nagu ma aru saan, näeb ette läbirääkimisi meie valitsuse juhi ja Rõžkovi vahel nende poiste tagasitoomiseks, kes teenivad Liidu relvajõududes.

Teine punkt – kui me võtame välja, nagu Rein Tamme ette pani, läbirääkimiste ajaks nimetatud lause, siis tähendab see seda, et me otsustame mitte korraldada kevadist sõjaväkke kutsumist. Kas ma saan õieti aru, et läbirääkimiste objektiks ei ole kevadine kutsumine? Kui see dokument tähendab seda, oleks mul küsimus, millega me tagame selle teise punkti täitmise?

Juhataja

Suur tänu! Ma vahepeal selgitan nii palju omalt poolt, et otsusega ei saa kriminaalkodeksit muuta. Selleks on seadust vaja. Praegu me arutame, kui nii võib öelda, vaheotsuse projekti.

T. Anton

Õiguskomisjonis on heaks kiidetud arutatavas küsimuses seaduseelnõu, mis jagati teile eile. Sellest dokumendist on tänasesse otsusesse kandunud § 1 ja 3. Järelikult toetab neid paragrahve peale kaitsekomisjoni ka õiguskomisjon. Teiseks tahan teile, kallid kolleegid, aga selgitada, et otsuse punkt 2 taotleb sellise Nõukogude Liidu määruse täitmise peatamist, kus täitjaks on

kaitseministeeriumi üksused. Tahan teiega oma muret jagada selle üle, et kaitseministeeriumi üksused meie otsust lihtsalt ei täida.

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud juhataja! Ma toetan siin juba kõlanud ettepanekut, et meil tuleb igal juhul tühistada kriminaalkoodeksi muudatuste eilses projektis toodud paragrahvid ja selleks on meil vaja vastu võtta seadus. Kui me ei jõua kokkuleppele ülejäänud kõigi punktide osas, mis on ära toodud seaduse eelnõus, mille me saime kätte eile, siis kompromissvariandina võib-olla oleks võimalik vastu võtta mõningad punktid otsusena. Kuid seadusena tuleb igal juhul vastu võtta eilses projektis toodud kaks esimest punkti.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, need Ülemnõukogu liikmed, kes on antud otsuse projekti autorid ja on üles näidanud initsiatiivi, on siiski väitnud seda, et see otsus ei asenda seadust. Seadusandlik tegevus armeeteenistuse seaduse osas käib ikkagi edasi. Toimub teine ja kolmas lugemine. See on vaheotsus läbirääkimiste perioodiks, nii et katsume seda asjaolu ka arvesse võtta.

R. Veidemann

Härra juhataja, austatud kolleegid! Ma tahan tähelepanu osutada täpselt samale, millele härra juhataja praegu just viitas. Tegemist on tõepoolest initsiatiivi hoidmisega meie endi käes. Ja minu arvates on see orienteeritud tulemuslikkusele, mida hetkel meie rahvas meilt kõige enam ootab ja mida me lubasime. Ja seejuures on see projekt samal ajal piisavalt realistlik ja ta tugineb ka meie võimalustele arvestada reaalsel olukorda. Nii et see otsus orienteerub läbirääkimistele, kuid jätab meile võimalusi veelgi radikaalsemateks otsusteks ja seadusteks juhul, kui meie hea tahe ei leia vastukaja. Meil on teatud ajavaru veel selleks olemas kuni 15. maini, mis on ka siin kirjas. Mis puutub sellesse, et see otsus võib kahjustada Nõukogude Liidu kaitsevõimet, nagu siin on väidetud, siis mina olen vastupidisel seisukohal. Pigem see just toetab üldist demilitariseerimise, pingekollete vähendamise doktriini. Omalt poolt teen ettepaneku läbirääkimised lõpetada.

Juhataja

Tõepoolest, otsustades kõne- ja sõnasoovijate järgi, me teiega kokkulepitud ajalimiidist kinni pidada ei saa. Kas me võime džentelmenlikult kokku leppida niimoodi, et me kuulame ära veel kolm sõnavõttu ja siis asume otsustama? Kas me võime arvestada džentelmenliku kokkuleppega või peame hääletama? Üks minu lähemaid abilisi tegi sellise ettepaneku, et me siiski annaksime võimaluse lühikeseks kõneks kindral Abdurahmanovile. Kas ollakse sellega nõus? See on muidugi tingimusel, kui me niimoodi kokku lepime, sest tõepoolest eespool on Nikolai Zahharov. Kui me džentelmenlikult kokku ei lepi, siis vastavalt töö- ja kodukorrale jätkame ainult sõnavõttude andmist ja selle vastu keegi protestida ei saa.

(Zahharovi protest saalist.)

Juhataja

Nikolai Zahharov, protestiks pole eriti põhjust. Ma praegu konsulteerin Ülemnõukoguga. Kui ma järgin sõna-sõnalt töö- ja kodukorda, siis alles sõnavõttud jätkuvad, kõnesoovijateni järg ei jõua.

Nii, meil on ajalimiit, millega me oleme mängureeglid juba maha pannud. Ma pöördun Ülemnõukogu poole, kas ollakse nõus sellega, et me anname siiski võimaluse kindralile lühikese kõnega esineda ja veel kahel Ülemnõukogu liikmel sõna võtta? Kas ollakse sellega nõus? Ma panen sellisel juhul hääletamisele, et me annaksime väga lühikeseks kõneks sõna kindral Abdurahmanovile ja kaks sõnasoovijat, kes on järjekorras, saaksid veel sõna. Kes on selle ettepaneku poolt? Ma palun hääletada! Poolt 64, vastu 17, 7 erapooletut.

Enne kui me jätkame sõnavõtte ja kõnesid, pöördun teie poole, lugupeetud Ülemnõukogu. Kas me otsustame täna veel ära, et me töötame üle ettenähtud tööaja? Eile see ettepanek toetust ei leidnud. Kui see leiab toetust täna ja me selle hääletuse ka läbi viime ja määrame tööaja ära, siis me võime seda teemat pikemalt arutada. Need repliigid kohtadelt on kohatud, Ülemnõukogu on pädev otsustama kõiki asju, mis toimuvad Eesti NSV-s.

On vaja veel midagi üle hääletada või võime tööd jätkata? Jätkame tööd. Annan sõna kõneks kindral Abdurahmanovile.

Z. Abdurahmanov

Ma tänan teid selle võimaluse eest sõna võtta! Tahan kõnelda niihästi sõjaväelaste kui ka väikerahvaste esindajana. Mulle tundub, et selles plaanis me oleme milleski lähedased ja ma ei

saa jätta ütlema oma arvamust meie parlamendi tööst. Ma väljendan siin omaenda arvamust, mistõttu igapähele on õigus selle üle otsustada nagu heaks arvab.

Mulle tundub, lugupeetud saadikud, et meie töö on kuidagi ühekülgse iseloomuga ega allu alati tervele mõistusele. Me võtame vastu seadusi seaduste eneste pärast, seejuures rahva nimel, vaevumata mõtlema, kas rahval on sellest parem. Me kutsume deserteerima, simuleerima, andmata neile seadustele juriidilist tagatist, kuid seejuures ei leidu ühtegi kainelt mõtlevat inimest (kordan veel kord, et see on minu arvamus), kes ütleks – seltsimehed, ärge kiirustagem, mõelgem, kinnitame kõike seadustega. Ning seejärel siis võtame vastu seadused ja otsused. Paljud siin õigustavad end hoolitsusega rahva eest, seejuures inetult ajalugu väänates kellelegi vajalikus suunas.

Seltsimehed, ma tahaksin puudutada mõne siin kuulnud saadiku sõnavõttu, konkreetselt sm. Lippmaa sõnavõttu.

Me muidugi oleme harjunud otsima autoriteete ning autoriteete me alati ka leiame. Selles plaanis tahaksin ma tuua teile näiteks 2-3 paragrahvi teile teadaolevast Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vahelisest vastastikuse abistamise paktist, kuna leian, et siinistuvate sõjaväelaste au on solvatud. Vabanduse, mis esitati küllaltki ebamääraselt, võtsime vastu, kuid sellegi poolest see ei rahulda. Me võime siin kõik üksteist solvata ja lahkume rahulolematutena.

Toon näiteks vaid 2-3 paragrahvi. Ma eriti ei koorma teie tähelepanu. 28. septembril 1939. aastal allakirjutatud paktis § 1 on öeldud, et mõlemad lepinguosalisel kohustuvad teineteisele osutama igasugust vastastikust abi, sealhulgas ka sõjalist otsese kallaletungi või kallaletungi ähvarduse korral mõne Euroopa suurriigi poolt lepinguosaliste riikide merepiiridele Balti meres või maapiiridele Läti Vabariigi territooriumilt jne. § 3 – Eesti Vabariik kindlustab Nõukogude Liidule õiguse omada Eesti saartel Saaremaal ja Hiiumaal ja Paldiski linnas baase sõjalaevastikule ja teatav arv lennuvälju lennuväele. Baaside ja lennuväljade täpsed kohad eraldatakse ja nende piirid määratakse vastastikusel kokkuleppel.

Lugupeetud saadikud! Ma tahaksin öelda mõne sõna okupatsiooni ja okupantide kohta. Enne kui rääkida okupatsioonist, peaks meie lugupeetud E. Lippmaa endale selgeks tegema sõnade tähenduse. Okupandid ei ela sellistes tingimustes, millistes täna elavad sõjaväelased Eesti territooriumil. Diviisis, kus ma teenin, on ligi 700 korterita perekonda. Ma mõtlen, et okupandid oleks juba ammu lugupeetud E. Lippmaa tema territooriumilt välja tõstnud ning ise sellele territooriumile elama asunud. Kui nad oleksid okupandid, siis nad ei keelitaks kohalikke

volikogusid ja maakondi mitte vastu võtma seadusandlikke akte, mis diskrimineerivad, ahistavad inimest. Te küsite, miks kaitseministeerium ise elamispinda ei ehita. Kaitseministeerium on valmis ehitama, kuid kahjuks kohalikud volikogud ignoreerivad meiepoolset elamispinna ehitamist, keelduvad mitmesugustel ettekäanel välja andmast tehnilisi tingimusi, seepärast me ei saa elamuid ehitada. Igasugused otsused, mille järgi sõjaväelasi sisse ei kirjutata, on otsene diskrimineerimine. Toon teile võrdluseks eilse Pärnu maakonna otsuse: "Peame lubamatuks Pärnu maakonna ettevõtete ja majandite lepingulisi või mingeid teisi majanduslikke suhteid sõjaväeosadega." Meie siin võtame vastu seadusi, kuid maakonnad võtavad veelgi konkreetsemaid seadusi, mis ahistavad inimesi. Õelge, kes siis on okupandid?!

Seltsimehed! Ma tulin Eestisse kaks ja pool aastat tagasi. Minu ettekujutuses oli eesti rahvas töökas ja humaanne. Seal, kus ma olin kasvanud ja elanud, on ka eestlasi. Meil olid eestlastega suurepärased suhted. Viimasel ajal hakkasid Eestist saabunud esindajad arendama Kaukaasias tegevust, mis on suunatud nn. rahvuste ühendamisele. Nad on hakanud inimestel päid segi ajama, paljud siinviibijatest teavad seda. Kas arvate, et rahval on sellest kergem? Rahval ei ole kerge lahkuda sisseelatud paigast ning asuda teab mida otsima. Ma olen siin palju kuulnud sellest, et eesti rahvas on palju kannatanud šovinismiaegsete repressioonide ajal. Kuid kannatada said ka teised rahvad. Lugupeetud saadikud, mitte vähem ei kannatanud ka minu rahvas. 1943. aastal Kaukaasiast Siberisse deporteerimisel hukkus teel 40% rahvast. Seepärast, lugupeetud saadikud, ma oleks tahtnud, et me täna vaataksime asja realselt, ei võtaks vastu kiirustavaid otsuseid, ei alandaks üksteise väärikust, ei alandaks sõjaväevormis inimeste väärikust. Me võib-olla pole siia omal tahtel saabunud. Seepärast ma palun teid tungivalt. Mul on kaks ettepanekut ja sellega ma lõpetan.

Me peame revideerima linna ja maakonna volikogude otsused, mis on sõjaväelaste ja nende pereliikmete suhtes diskrimineerivad. Me ei tohi langetada ennatlikke otsuseid. Sellest ei tõuse kasu ei meile ega teile. Eriti ei tõuse tulu rahvale, kelle eest me nii kangesti kipume hoolitsema. Tuleb lõpetada sõjaväelaste mustamine, see ei tööta samuti midagi head. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Juhin siiski tähelepanu sellele, et, palun, peame kinni töö- ja kodukorrast – nii sõnavõttud kui kõned on ajaliselt limiteeritud. Meil on kokku lepitud veel kahe sõnavõtu osas ja kasutades Ülemnõukogu juhataja õigust, on mul selline ettepanek: esimene sõnavõtt anda Nikolai

Zahharovile – mitte kõne, vaid sõnavõtt –, teine Viktor Jermolajevile ja sellega lõpetada sõnavõttud.

Nikolai Zahharov, vajutage sõnavõtu nupule. Sõnavõtt. Nikolai Zahharov, ma pakkusin teile sõna, mitte kõnet, see on kaks iseasja. Ülemnõukogu otsustas vastavalt häälteenamusega ja ma palun ennast Ülemnõukogus korrektselt üleval pidada. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma pöördun teie poole seisukoha võtmiseks Ülemnõukogu juhatamisel. Ma pean kinni reglemendist, ma tegutsen nende otsuste põhjal, mis Ülemnõukogu on vastu võtnud. Ülemnõukogu otsustas ajalimiidi, sõnavõttude ja kõnede limiidi. Ma pean saalist tulevaid repliike enese solvamiseks. Sõna saab Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud presiidium, austatud kolleegid! Ausalt öeldes olen ma segaduses. Mul on siin neli otsuseprojekti, neli varianti ning kolm seaduseelnõu. See kinnitab veel kord, et me kiirustame. Praegu me ei anna sõna esinemiseks tähtsate dokumentide kohta, kõik see aga eeldab ilmselt seda, et tegelikult need dokumendid ei tule mõjusad ja ei hakka toimima, nad ei ole teovõimelised ja me oleme ajapikku sunnitud nad tühistama. Sellega, ma räägin seda igas oma sõnavõtus, me kahjustame enda kui kõrgema organi autoriteeti. Et mitte olla paljasõnaline, toon näite. K.a. 15. märtsil võttis Ülemnõukogu eelmine koosseis vastu Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seaduse "Tööteenistusest Eesti NSV-s", millele kirjutasid alla Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees A. Rüütel ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär A. Almann. Selle seaduse § 2 muuseas ütleb, et tööteenistus on alternatiivne sõjaväeteenistuse suhtes ja selle peavad läbi tegema Eesti NSV-s alaliselt elavad 18–27-aastased kodanikud jne. Ja veel terve rida selliseid sätteid, näiteks: "Tööteenistuse läbi teinud kodanik võtab end arvelt maha sõjakomissariaadis, ta ei kuulu kutsumisele tegevteenistusse ega kordusõppustele. Seoses sellega on mul küsimus. Kui me ei aruta sõjaväekohustuse seadust, sealjuures aga omame juba alternatiivse teenistuse seadust, mille alusel linnavolikogud võtavad vastu vastavaid otsuseid, konkreetselt Tallinna linnavolikogu, siis mis põhjustas tänase otsuse vastuvõtmise ja kuidas kõiki neid dokumente omavahel seostada? Mul on ettepanek: enne kui võtta see otsus vastu, panen ette tühistada Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seadus "Tööteenistusest Eesti NSV-s", mis on vastu võetud 15. märtsil 1990. aastal. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on vaja otsustada. Minul on küll asjast selline arusaam, et sõjaväeteenistusega seotud seadustikku püütakse igat moodi paralüeerida ja seda siduda ka minu kui Ülemnõukogu juhataja töömaneeriga. Kuidas me otsustame? Kas me võtame selle otsuse vastu, mille projekt on teie käes, või lükkame selle tagasi või me loeme selle teema arutamist juba esimesel lugemisel vastuvõetud seaduseelnõu teiseks lugemiseks? Ma paluksin Rein Tammel kui ettekandjal kõnepulti tulla ja esitada Ülemnõukogule omapoolsed selgitused.

R. Tamme

Härra juhataja, auväärased kolleegid! Ma tahaksin juhtida tähelepanu veel ainult ühele asjale, mis me kord juba täna otsustanud oleme, et tulla välja sellest seisust, kus me oleme. Eeldatavate läbirääkimiste eel leidsime ühiselt, et täna on vaja vastu võtta otsus, mis oleks aluseks just nimelt nii, nagu me arutasime mitmete saadikugruppidega. Sealhulgas oleks see aluseks Eesti NSV valitsuse poolt algatavatel läbirääkimistel. Samaks ajaks peatada tuntud määrus nr. 305 – see oli meie eesmärk. Seda me täna peaksime suutma teha, sest on ilmne, et seadust selles küsimuses me täna ei ole võimelised vastu võtma. Ma juba eelnevalt sõna võttes ütlesin, et riigikaitsekomisjonis on need seadusprojektid töös, nendega on tegelnud ka meil moodustatud redaktsioonikomisjon ja see seaduse projekt tuleb vastuvõtmisele järgmisel istungjärgul. Meil oleks täna tingimata vaja vastu võtta otsus. Mis puutus paragrahvidesse, mida siin nimetati, siis need on õige reguleerida ära seadusega selle vastuvõtmise juures. Aga seaduse saame vastu võtta pärast neid tulemusi, mis annavad läbirääkimised või katse neid alustada. See on kogu minu ja, ma loodan, ka riigikaitsekomisjoni arusaam nende küsimuste kompleksist tervikuna. Ja sellest tulenevalt ei ole riigikaitsekomisjoni poolt mul muud soovida, kui et Ülemnõukogu juhataja paneks vastavalt reglemendile hääletamisele otsuse, nii nagu see ette nähtud on. Tänan!

(Küsimus saalist, ei ole kuulda.)

R. Tamme

Sellest oli juttu Ülemnõukogu Presiidiumis, kui ma ei eksi, vist eile. Seal esines valitsuse juht Edgar Savisaar omapoolsete ettepanekutega. Ja kogu see kompleks, mida te nimetasite, on läbirääkimiste objekt. Meil ei ole mõtet hakata takistama valitsuse tegevust suunas, mis on meile kõikidele ilma erandita vajalik.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud, enne kui me asume hääletama esitatud otsuse projekti, tuletan meelde, et redaktsioonikomisjonile oli konkreetne parandusettepanek, mis tuli arutelu käigus Kaido Kamalt. See oli ettepanek lisada selle otsuse punktile 2: tühistada Eesti NSV kriminaalkoodeksi § 2 lõige 2, § 78, 79, 189¹. Nüüd, kui vahepeal on selgunud, et otsusega ei saa tühistada seadlust, on Kaido Kama teinud ettepaneku mitte tühistada, vaid peatada need paragrahvid. Ma konsulteerisin vahepeal õiguskomisjoni esimehega ja palun tema arvamust. Kas me hakkame hääletama, kas on võimalik seda parandust õiguspäraselt kasutada?

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud Ülemnõukogu juhatus! Mul on ettepanek jätkata tööd meie järgmiste päevakorraküsimustega, kuid lubada õiguskomisjonil korraks kokku tulla. Hakkama saame 5 või 10 minutiga ja siis anname vastuse sellele küsimusele, mis Ülemnõukogule esitati.

Juhataja

Kas ollakse selle ettepanekuga nõus? Tundub, et on üldine heakskiit, õiguskomisjonil palume töötada relvajõudude teenimise kohta käiva otsuse projektiga.

Pöördumine NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole

Juhataja

Läheme teise päevakorrapunkti juurde – pöördumine Nõukogude Liidu presidendi Gorbatšovi poole. Selles küsimuses annan sõna redaktsioonikomisjoni esimehele Marju Lauristinile.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Nagu te teate, oli meil juba eelmise istungjärku alguses kavas vastu võtta kiri NSV Liidu presidendile Mihhail Gorbatšovile. Seoses vahepeal toimunud poliitiliste sündmustega on redaktsioonikomisjon seda kirja mitu korda redigeerinud ja nüüd ta uuesti üle vaadanud. Teil on redaktsioonikomisjoni poolt laiali jagatud tekst. Vastavalt reglemendile on

sellesse teksti veel võimalik teha konkreetseid täiendusi ja parandusi, kuid sel juhul need lähevad igaüks eraldi hääletamisele siinsamas.

Ma juhiaksin tähelepanu veel sellele, et alles pärast meile antud teksti paljundamist on selles tehtud kaks põhimõttelist stilistilist parandust. Nimelt esimesel leheküljel, vaadake oma teksti. 2. lõigu algus on nüüd selliselt sõnastatud: "Ülemnõukogu toetub samuti ajaloolis-õiguslikule hinnangule, mille andis NSV Liidu rahvasaadikute kongress 1939. aastal sõlmitud Nõukogude–Saksa lepingule." Tähendab, seda on lihtsalt lühendatud, lause on tehtud lihtsamaks. Ja samuti on järgmise lõigu alguses, mis algab sõnadega "30. märtsil", lauset lühendatud. Kõlab see nii: "1990. aasta 30. märtsi otsuses Eesti riiklikust staatusest fikseeris Eesti NSV Ülemnõukogu Eesti Vabariigi okupeerimisest tuleneva NSV Liidu riigivõimu ebaseaduslikkuse Eesti territooriumil." Ja järgmisel leheküljel lõigus, mis räägib restitutsioonist ja seletab seda, on edasi-tagasi tõlkimisega tekkinud lihtsalt eksitav segadus. Siin on teil kirjutatud "17. juuni 1940. aasta eelse olukorra taastamise". Jutt ei ole siiski olukorra taastamisest, kuna me ei saa taastada olukorda, mis on ajaloos jäänud 50 aasta kaugusele, olukord on ju kogu see situatsioon. Mõeldud on ikkagi juriidilist olukorda ehk täpsemini õigusliku baasnormi taastamist. Muidu me satume siin suurde segadusse.

Ja peale selle veel: enne kui see praegune istung algas, me võtsime eelviimasest lõigust välja viimase lause, kus oli öeldud, et hiljemalt 20. aprilliks teatame teile ENSV Ülemnõukogu poolt kinnitatud ametliku delegatsiooni nimelise koosseisu. Asi on selles, et tõepoolest see koosseis tuleb arutusele. Ilmselt juba sel nädalal me presiidiumiga arutame seda ja anname teile kinnitamiseks. Peale omavahelist arutelu leidsime esialgu siiski, et ei ole korrektne NSV Liidu presidendile sellest teatada enne, kui me oleme sellise otsuse teinud. Nüüd loeksin teksti tervikuna ette, osalt ka selle tõttu, et saadaks täielik pilt ja et te veenduksite, et meie töö on toimunud kahes suunas. Ühelt poolt antud mahu raames võimalikult põhjalikult selgitada president Gorbatšovile meie tahet asuda läbirääkimistele Eesti iseseisvuse taastamise üleminekuperioodi sisu üle ja samuti ka kõiki neid lisaprobleeme, mis sellega seostuvad. Teiselt poolt aga teha dokument, mis oleks ka igati diplomaatiline, igati austav, mis aitaks kaasa nende läbirääkimiste edukale kulgemisele. Seega siis tekst oleks niisugune: "Austatud president! Eesti NSV Ülemnõukogu 1990. aasta 30. märtsi otsus Eesti riiklikust staatusest toetub jõusolevale õigusaktile Eesti Vabariigi suveräänsuse tunnustamise kohta, Nõukogude Venemaa ja Eesti Vabariigi 2. veebruaril 1920 sõlmitud rahulepingule. Selles lepingus kinnitatakse, et eesti rahvale

ja maale ei järgne endisest Vene riigi külge kuuluvusest mingisuguseid kohustusi Venemaa vastu. Ülemnõukogu toetub samuti ajaloolis-õiguslikule hinnangule, mille andis NSV Liidu Rahvasaadikute Kongress 1939. aastal sõlmitud Nõukogude–Saksa lepingule ja Eesti NSV Ülemnõukogu otsusele 8. novembrist 1989. aastal Eestis 1940. aastal toimunud sündmuste kohta. Viimatinimetatud otsuses tunnistatakse Eesti Vabariigi Riigivolikogu 1940. aasta 22. juuli deklaratsioon Eesti astumisest Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu õigustühiseks, kuna see ei olnud eesti rahva vaba tahteavaldus. Sellest tulenevalt ei ole Eesti Vabariik astunud NSV Liitu õiguspäraselt ja tema iseseisvuse taotlemise juriidiliseks aluseks ei saa olla NSV Liidu konstitutsioon. 1990. aasta 30. märtsi otsuses Eesti riiklikust staatusest fikseeris Eesti NSV Ülemnõukogu Eesti Vabariigi okupeerimisest tuleneva NSV Liidu riigivõimu ebaseaduslikkuse Eesti territooriumil. Sellest lähtudes kuulutas Ülemnõukogu välja Eesti Vabariigi restitutsiooni NSV Liidu ja Eesti Vabariigi vahelise (siin on vaja redigeerida – M. L.) NSV Liidu õigusvastase tegevuse tulemusel määratud 17. juulil 1940. aasta eelse õigusliku baasnormi taastamise ja selle aktiga seoses põhjustatud kahjude korvamise. See tagab NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandluse alusel Eesti Vabariigi ja NSV Liidu suhted meie poolt väljakuulutatud üleminekuperioodi ajaks. Eesti Vabariigi, Läti Vabariigi ja Leedu Vabariigi seadusliku koha taastamine Euroopa iseseisvate riikide hulgas võimaldab kõrvaldada ühe viimastest Euroopa ja kogu maailma pingekolletest ning aitab oluliselt tõsta isiklikult Teie, austatud president, ja NSV Liidu rahvusvahelist prestiiži ning NSV Liidu kui rahumeelse riigi mainet. Eesti ja teiste Baltimaade iseseisvus ja rahumeelne, riikide ja rahvaste huve arvestav taastamine tähendab samuti sõjalise vastasseisu leevendamist Põhja-Euroopas, uute võimaluste avanemist Euroopa ühiskodu idee realiseerimiseks, Lääne ja Ida majanduslikuks ning kultuuriliseks koostööks. Eesti NSV Ülemnõukogu on veendunud, et demokraatliku õigusriigi rajamine Nõukogude Liidus saab toimuda üksnes ajalooliselt väljakujunenud ebaõigluse heastamise ja kõigist üldtunnustatud rahvusvahelise õiguse normidest kinnipidamise kaudu. Meie arvates on Eesti vabaduse küsimus ka Venemaa rahvaste ja kõigi teiste Nõukogude Liidu rahvaste vabaduse küsimus. Eesti rahva esindajana kinnitab Ülemnõukogu, et enamik Eesti NSV elanikest on huvitatud üksnes võrdõiguslikust ning vastastikku kasulikust koostööst kõikide Nõukogude Liidu rahvastega. Eesti NSV Ülemnõukogu juhindub oma tegevuses kõrvalekaldumatult ÜRO inimõiguste deklaratsioonist, selle maailmaorganisatsiooni majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste paktist. Nende dokumentide all on teatavasti ka NSV Liidu esindaja allkiri. Eesti NSV

Ülemnõukogu peab väga tähtsaks rahvusvaheliselt tunnustatud rahvuslike õiguste ning sotsiaalse õigluse põhimõtet.

Austatud president! Eesti NSV Ülemnõukogu kinnitab, et kõik rahvasaadikud suhtuvad suure tähelepanuga kogu Eesti elanikkonna õiguste ja huvide tagamise, üldinimlike vabaduste kindlustamise. Ülemnõukogu seisab kõigi tema käsutuses olevate vahenditega kodurahu, Eesti elanike turvalisuse ja heaolu eest. Väljendades enamiku Eesti NSV elanike, samuti oma liikmete suurema osa kindlat tahet ning otsustavust elada iseseisvas Eestis, pöördub Eesti NSV Ülemnõukogu Teie poole ettepanekuga alustada viivitamatult läbirääkimisi NSV Liidu ja Eesti NSV täievolilise delegatsiooni vahel Eesti Vabariigi iseseisvuse, poliitilise suveräänsuse ja seadusliku riigivõimu taastamiseks. Eesti NSV Ülemnõukogu esitab Teile, austatud president, tungiva palve avaldada vastuseks meie ettepanekule Nõukogude Liidu ametlik seisukoht ning astuda samme läbirääkimiste alustamise asjaolude ja ajakava määramiseks."

Niisugune on siis praegune redaktsioon. Nagu te nägite, siiski on jäänud üks konarlik koht sisse, mida peab puht lauseehituslikult korrigeerima.

Olen valmis kuulama teie arvamusi ja täiendusi. Võin eelnevalt öelda, et mõned täiendused on saabunud ka kirjalikult, kuid autorid lubasid need esitada ka suuliselt.

Juhataja

Võib-olla tõesti Marju Lauristin jääb praegu kõnepulti ja me esitame kõik küsimused kohe redaktsioonikomisjoni esimehele. Samas paluksin need sõnavõtusoovid, mis on jäänud eelmisest küsimusest, maha võtta ja esitada need küsimused, mis käivad pöördumise kohta. Sergei Petinov.

S. Petinov

Kas me pärast seda, kui Marju Lauristin vastab küsimustele, saame ka sõna selles küsimuses?

Juhataja

Jah.

M. Lauristin

Võin lisada. Redaktsioonikomisjonis on kaks liiget, kes alguses esitasid alternatiivvariandi, kuid siis, nähes, et meie poolt tehtud redaktsioonilised parandused eestikeelses tekstis muudavad

tunduvalt esialgse teksti, mis oli teile laiali jagatud istungjärgu algul, loobusid nad oma alternatiivvariandi esitamisest. Aga nad palusid anda neile võimalus oma arvamuse väljaütlemiseks. Nii et me lubasime tõesti redaktsioonikomisjoni liikmetele Petinovile ja Zahharovile, et see võimalus antakse.

Juhataja

Genik Israeljan.

G. Israeljan

Mul on küsimus.

Juhataja

Ma paluksin kõigil neil oma taotlused maha võtta, kes ei soovi küsimust esitada.

P. Grigorjev

Ma tahaks teha paranduse. Selles kohas, kus on öeldud "väljendades enamiku Eesti NSV elanike, samuti oma liikmete suurema osa kindlat tahet ...", märkida ära selle pöördumise poolt hääletanud saadikute arv. Tänan!

A. Rüütel

Mul on Marju Lauristinile ühtaegu nii küsimus kui ka soov. Kas ei oleks teise lõigu järel siiski vaja mainida, mida me 2. veebruaril deklaratsioonina vastu võtsime? Olgugi, et see ei ole seadus, aga see on siiski suure poliitilise tähtsusega selle protsessi realiseerimisel, mis meil praegu toimub.

M. Lauristin

Võtsin ettepaneku arvesse.

H. Peterson

Ma vaid juhiksin tähelepanu teisel leheküljel ühele lausele. See on esimeses ülemises lõigus: "See tagab NSV Liidu ja Eesti NSV seaduste alusel Eesti Vabariigi ja NSV Liidu suhted meie poolt

väljakuulutatud üleminekuperioodid ajal". Tähendab, siin on Eesti Vabariigi ja NSV Liidu suhted ja NSV Liidu ja Eesti NSV suhted üleminekuperioodil Eesti Vabariiki.

M. Lauristin

Siin peaks olema lihtsalt Eesti. Jah. Vabariik ilmselt ära võtta.

M. Titma

Esimene märkus oleks teisel leheküljel kolmas rida: määratakse 1940. aasta 17. juuli eelse õigusliku baasnormi ... See ei ole üldse juriidiliselt korrektne termin. Oleks mõttekam siia panna ikkagi "vabariigi õigusliku seisundi taastamise".

Teine märkus puudutaks teist lõiku esimesel leheküljel, kus võiks Liidu otsuseid tõlgendada pisut laiemalt, Nõukogude–Saksa lepingutena. Negatiivne hinnang oli ju antud mitte ainult Molotovi–Ribbentropi paktile, vaid ka järgnevatele lepetele, mis kinnitasid Baltikumi kohta tehtud kokkuleppeid. Ja hinnang anti ka tole aja stalinlikule välispoliitikale. Selle fraasi võib-olla paneksin ka siia juurde. Ja samuti arvan, et 2. veebruar on nii tähtis, et selle peaks ka sisse lülitama.

I. Toome

Eile presiidiumi istungil oli sellest juba juttu. Mul on ettepanek, et teise lehekülje 2. lõige algaks järgmise kolme sõnaga: endiste Rahvasteliidu liikmete – Eesti Vabariigi, Läti Vabariigi ja Leedu Vabariigi seadusliku koha taastamine. See on põhimõttelise tähtsusega asi, meil oli kokku lepitud. Aitäh!

M. Lauristin

Jajah. See on minu viga.

T. Käbin

Härra eesistuja, mul on ettepanek esimese lehekülje kohta. Kui sõnu "austatud president" lugeda esimeseks lõiguks, siis kolmanda lõigu viimase lause, mis algab sõnadega "sellest tulenevalt", võiks sõnastada järgmiselt: sellest tulenevalt ei saa Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise aluseks olla NSV Liidu konstitutsioon. Sellega me välistame mõningase sõnade kordamise ja ütleme

mõtte välja täpsemalt. Ja teise lehekülje lõpulause, sõnade "inimõiguste ülddeklaratsioonist" järel võiks kasutada järgmist sõnastust: samuti rahvusvahelistes paktides majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste ning kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta. See tähendab, et esimese pakti nimetus on ebatäpne, ja teine, mis on mõnes mõttes veelgi olulisem pakt, nimelt kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta, praeguses tekstis puudub. Tänan!

M. Laar

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud redaktsioonitoimkonna esimees! Ma toetaksin eelkõige eelmainitud ettepanekuid, sest kasutada väljendit "ei ole Eesti Vabariik astunud NSV Liitu õiguspäraselt" ei ole ilmselt selles tekstis õige ja tekitab segadust. Siin on juttu olnud 2. veebruari lisamisest ja ma leian, et vastavalt juba Eesti NSV Ülemnõukogu enda otsustele tuleks kindlasti mainida ka Eesti Kongressi. Seepärast teeksin ettepaneku, mille ma kirjalikult ka esitasin. See on 1. lehekülje viimane lõik. Siin võiks esimeseks lauseks panna järgmise lause: 11. ja 12. märtsil pöördus 80% hääleõiguslikest Eesti Vabariigi kodanikest esindav Eesti Kongress NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole nõudmisega alustada läbirääkimisi Eesti Vabariigi taastamiseks *de facto*.

Toetan samuti eespool nimetatud ettepanekut siin viimases, eelviimases lõigus selle segaduse parandamiseks, kus on Eesti NSV ja Eesti Vabariik kohe teineteise järel, ja teen ettepaneku korduse vältimiseks jätta see, kelle vahel need läbirääkimised täpselt peetakse, hetkel siit välja. See on juba eespool põhimõtteliselt öeldud. See on siis jätta eelviimasest lõigust välja: NSV Liidu ja Eesti NSV täievolilise delegatsiooni vahel. Sellega lause sisu ei muutu, aga see vastuolu, millele juba tähelepanu juhiti, kõrvaldatakse.

J. Põld

Austatud juhataja, lugupeetud redaktsioonikomisjoni esimees! Mul on ettepanek viimane lõige "Eesti NSV Ülemnõukogu esitab teile palve" sõnastada järgmiselt: Eesti NSV Ülemnõukogu ootab teilt, härra president, Nõukogude Liidu ametlikku seisukohta läbirääkimiste asjaolude ja ajakava kindlaksmääramiseks. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Sellega on küsimused Marju Lauristinile esitatud. Nüüd me peame otsustama. Kas redaktsioonikomisjon tahab vahepeal veel selle dokumendi kallal tööd teha või me läheme kõnede juurde?

M. Lauristin

Mul on ettepanek. Kui te oleksite nõus, me vaataksime need parandused, mis praegu esitati, redaktsioonikomisjonis kiiresti läbi. Kuid enne seda tahaksin teada, kas praegu tõesti kõik täpsustasid, täiendasid ja parandasid seda olemasolevat teksti? Siin ei tohi olla põhimõttelisi lahknevusi. See tekst oleks siis juba sisuliselt hääletamisel aluseks.

Kas me saaksime seda teha? See annaks redaktsioonikomisjonile kindla suuna. Aga ma palun enne seda ära kuulata redaktsioonikomisjoni liikmete eriarvamuse ja anda sõna Genik Israeljanile. Siis me saaksime juba põhimõtteliselt otsustada selle aluse ja võiksime jätkata läbirääkimisi, kui on vaja täpsustada.

Juhataja

Marju Lauristin, praegu on kõnesoovijaid kaks, Sergei Petinov ja Genik Israeljan. Kas need on samal teemal? Või on need erinevad teemad?

M. Lauristin

Nad on mõlemad redaktsioonikomisjoni liikmed ja ma arvan, et neil on sama arvamus, aga kui nad tahavad üksteist täiendada, siis ma ei saa siin sekkuda.

Juhataja

Nüüd on juba kolm kõnesoovijat. Kas kõik on sama redaktsioonikomisjoni eriarvamusel? Kõnepulti palume Sergei Petinovi ja siis hakkame otsustama.

S. Petinov

Lugupeetud saadikud! Ma tahan selle pöördumise teksti kohta öelda välja kaks momenti. Esimene neist on puhtprotseduuriline, teine aga sisuline moment.

Peab ütlema, et Marju Lauristini juhtimisel on ilmselgelt ära tehtud suur töö ja see ei peaks mingit kahtlust tekitama, kuna tegelikult on praegu meie ees hoopis teine dokument, võrreldes varem nähtuga. See dokument, peab tunnistama, on tõesti küllalt diplomaatiliselt kirjutatud, see on väga korrektne dokument ja sellest seisukohast ei ole meil praktiliselt midagi vastu öelda.

Mis puutub protseduuri, siis tahaksin juhtida teie tähelepanu üldiselt sellele, ja seda ma jällegi ei pane mingil määral süüks lugupeetud Marju Lauristinile, et üldiselt võttes jätab komisjonide ja eelkõige redaktsioonikomisjoni töö soovida, kuna komisjoni esimehel on mitu ametit ja ta on sunnitud jooksmas presiidiumi istungile, siis aga jälle ruttama siia. Mina isiklikult ja seltsimees G. Israeljan ei ole rahul sellise töösse suhtumisega, meie saime selle variandi kätte sõna tõsisel mõttes poole tunni eest. Veel kord toonitan, et ilmselt pole see redaktsioonikomisjoni ja üldse mitte Marju Lauristini süü. Ja seepärast te (loomulikult) mõistate ka ise, et sellisesse tõsisesse dokumenti me ei saa suhtuda nii kergelt, et poole tunniga põhjalikult läbi kaaluda kõike, mis siin on kirjas.

Teisalt tahan ma öelda selle dokumendi sisulise külje kohta. Esimesest päevast peale me mõistsime suurepäraselt, et kontseptuaalselt puudub meil praegu mitmete siin nimetatud tegurite suhtes ühine seisukoht ja me peame seda veel kord rõhutama. Ma ei hakka loetlema kõike, milles meil puudub ühtne seisukoht, kuid konkreetselt pole meil ühist positsiooni kahekümnendate aastate sündmuste ja neljakümnendate aastate sündmuste osas. Lähtudes sellest ei ole "Võrdsete õiguste eest" saadikurühmal ja Eestimaa kompartei saadikurühmal mitte mingit õigust osaleda nende dokumentide hääletamises. Ja me palume teid tungivalt mitte lugeda seda siinviibivate inimeste solvamiseks, kellel on täielik õigus oma seisukohale, ja ülejäänud osa saadikuid ilmselt hakkab seda dokumenti vastu võtma. Meie aga palume suhtuda väga rahulikult ja mõistvalt sellesse, et need kaks saadikuterühma lihtsalt ei saa seda dokumenti vastu võtta. Me ei saa osaleda hääletamises selles küsimuses.

Meil on oma seisukoht, oma arvamus. Ja kuni me ei suuda teistega oma arvamus ühitada – me rääkisime sellest esimesel istungil –, kuni me ei leia arusaamist nendes peamistes ja põhimistes probleemides, kuni me ei istu koos maha ja ei tööta neid tõsiselt läbi, ei muutu Ülemnõukogu töös kahjuks ilmselt midagi. Ja seepärast mõtlen ma, et meil tuleb anda rahvussuhete komisjonile – see komisjon aga peab olema praktiliselt mingiks arbiiteriks, kes esineb täna vahekohtuniku rollis – õigused, et neid dokumente koos juristidega tõsiselt läbi töötada (kutsuda appi üks tõsine õigusspetsialistide grupp, ja kui vaja, siis väga kõrgel tasemel) ja leida mingeid ühiseid momente.

Kuigi, ma rõhutan veel kord, et oma vaimult see dokument ei saa vastuäiteid tekitada, oma olemuselt on ta väga tasakaalukas ja rahulik. Suur tänu!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, me peame teiega nõu pidama. Kell saab mõne minuti pärast pool kuus, me ei ole ajareglemendist kinni pidanud, ei ole õhtusel istungil ühtegi otsust vastu võtnud ja meil on täna kavas, nagu me otsustasime, veel ära kuulata peaministri ettepanek ühe valitsusliikme kandidatuuri osas. Ma tunnetan nüüd, et mind rünnatakse vasemalt ja paremalt. Meil siin juhatuse laua taga on päris selge ülevaade Ülemnõukogus valitsevatest eriarvamustest nii armeeteenistuse seaduse ja otsuse kohta kui ka pöördumise kohta Nõukogude Liidu presidendi poole. Täna on selle istungjärgu viimane päev. Seda pöördumist oodatakse sellel laupäeval Moskvas. Järgmine istungjärg algab esmaspäeval. On vägagi võimalik, et sellel nädalal pole võimalik kokku leppida meie vabariigi valitsuse juhi ja Nõukogude Liidu valitsuse juhtivate töötajate läbirääkimistes. Ühte ega teist dokumenti ei ole. Ma panen kõigepealt teie ette küsimuse, kas ollakse nõus töötama üle ametliku tööaja, et me saaksime need otsused vastu võtta? Arvestagem sellega, et see otsus tuleb meil vastu võtta kvalifitseeritud häälteenamusega, 2/3. Kui me muudame reglementi ja töötame täna üle kella kuue, siis selleks on vaja 2/3 nõusolekut. Ma paluksin helistada kella. Kas ollakse nõus sellega, et me pikendame tänast tööaega poolteist tundi, 19.30-ni? Ma palun suhtugem sellesse väga suure vastutustundega. Ma rõhutan veel kord, täna on selle istungjärgu viimane istung.

Panen hääletusele. Kes on selle poolt, et meie ametlik tööpäev kestaks täna 19.30-ni? Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt 73 häält, vastu 11, erapooletuid 9. Seega on küsimus otsustatud.

Seaduseelnõu "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" teine lugemine

Juhataja

Ma küsin vahepeal lugupeetud õiguskomisjoni esimehe Tõnu Antoni käest: kas õiguskomisjon on töö eelmise päevakorraküsimuse osas lõpetanud? Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon ei jõudnud sellise otsuseni, et teile väljajaotatud otsuse projekti toetada. Kuid ettepanek teile on järgmine. Panna hääletamisele, kas jätkata arutelu nimetatud otsuse projektiga või siis alustada seaduseelnõu teist lugemist.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meie ette on pandud kaks ettepanekut. Kas jätkata tööd selle otsuse projektiga? Või asuda seaduse teisele lugemisele?

Esimene ettepanek. Kes on selle poolt, et jätkata? Tõlget ei ole? Palume kontrollida tehnikatalitusel. Kuidas teil lood on? On tõlge juba tulnud! On küll. Panen hääletusele. Kas mõlemad ettepanekud on mõistetavad? Ei ole mõistetavad? Tõnu Anton, ma paluksin neid kaht ettepanekut Ülemnõukogule veel kord täpsemalt selgitada. Erinevused ei ole mõistetavad. Tõnu Anton.

T. Anton

Esimene ettepanek: lõpetada otsuseprojekti arutelu. Teine ettepanek: jätkata täna samas päevakorrapunktis seaduseelnõu teise lugemisega.

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on ettepanekud mõistetavad? Esimene ettepanek seisneb selles, et teile esitatud, teie käes oleva otsuse projekti arutelu lõpetada, ja teine ettepanek on asuda seaduse teisele lugemisele sama päevakorrapunkti all. Ei ole mõistetav?

Tõnu Anton, ma palun tulla ette kõnepulti ja anname Ülemnõukogule veel selgituse. Koos kõikide argumentidega.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Käsitletavas otsuseprojektis on esitatud paragrahvidena 1 ja 2 sellised normid, mida me tegelikult oleme juba arutanud seaduseelnõu esimesel lugemisel. Otsuseprojekti punkti 2 osas ei jõudnud õiguskomisjon arusaamale, et sellist sõnastust, nagu ta siin projektis on, tuleb toetada. Otsuseprojekti punkt 4 on kindlasti asjakohane, kuigi õiguskomisjon seda arutanud ei ole ja ma arvan, et ei peakski arutama. Nendel eeldustel ongi teile tehtud kaks ettepanekut,

millede sisu on järgnev. Kas me lähme üle otsuseprojekti arutelult seaduseelnõu arutelule vähemalt siis teisel lugemisel või me jätkame nimetatud otsuseprojekti arutelu, seades eesmärgiks selle otsuse vastuvõtmise täna?

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on ettepanekud mõistetavad?

T. Anton

Kolmandal? Kuidas kolmandal, meil on teine veel lugemata. Meie poolt vastuvõetud reglement ei sätesta sõnaselgelt seda, kas teise ja kolmanda lugemise vahel peaks olema ka niisugune aeg, mis lubaks asjade üle järele mõelda. Mulle tundub, et selline aeg võib osutuda vajalikuks, kuid rõhutan veel kord, meie poolt vastuvõetud reglemendis see küsimus sätestatud ei ole ja seetõttu arvan, et see küsimus tuleb meil täna siin saalis otsustada, kui kolmas lugemine osutub vajalikuks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kas kahe erineva variandi erinevused on mõistetavad? Kas võib need hääletusele panna?

T. Anton

Õiguskomisjon saab paraku soovitada ainult seaduseelnõu teist lugemist, sest seaduseelnõu on läbi arutatud riigikaitsekomisjoni ja õiguskomisjoni ühisel istungil ja projekt, mis teile on välja jagatud, on saanud mõlema komisjoni heakskiidu.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lepime nüüd ühes asjas kokku. Ma tean, mis kuvari ekraanil on. Ma ei oska aimata, mis teemal soovib sõna Aleksei Zõbin. Ilmselt tuleb see maha võtta, sest praegu me arutame alles kaht erinevat varianti. Samas palub sõna Mikk Titma. Kas see on küsimus? Kui ei ole, võtame selle maha. Rein Järlik, võtame maha. Enn Põldroos on vajutanud nupu peale ja saab sõna küsimuseks.

E. Põldroos

Ma paluksin selgitust, miks õiguskomisjon ei pea võimalikuks § 2?

T. Anton

Meile välja jaotatud otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekti ei ole arutatud õiguskomisjonis. Mis puudutab aga selle projekti § 2, siis kordan, et mure on sellepärast, et kaitseministeeriumi üksused lihtsalt ei täida seda punkti. Kardan, et selle otsuse vastuvõtmisel me loome aga Eesti elanikele sellise illusiooni, nagu kehtiks juba selline õiguslik seisund, nagu see on väljendatud § 2.

M. Titma

Ma tahtsin lihtsalt mõlema punkti kohta öelda, et meil on tekkinud erakordne olukord. Kõik küsimused, mis tuleks komisjonis lahendada, kerkivad üles terve Ülemnõukogu ees. Kusjuures tullakse välja kolme-nelja erineva variandiga. Kui on ka eriarvamusi ja need jäävad komisjonis arvestamata, siis saab Ülemnõukogu ette tulla eriarvamusega, aga mitte eraldi projektiga. Poliitiline kompromiss tuleb komisjonis teha. Aga praegu on meil siin otsuses sellesamas küsimuses kolm varianti.

Niisugust asja ei saa pidada normaalseks, komisjon peab selle kuidagi ära lahendama.

J. Põld

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mina ühe alternatiivse eelnõu esitajana teeksin siiski ettepaneku arutada seaduseelnõu ka teisel lugemisel. Tõepoolest, me pole saanud õiguskomisjoniga normaalselt koostööd teha ja me võime ju seda koostööd riigikaitse- ja õiguskomisjoniga teha.

Juhataja

Suur tänu! Ma meelega ei lase Tõnu Antonit veel ära, sest talle võib veel küsimusi tulla. Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Eesti NSV Ülemnõukogu! Mul on ettepanek teha täna ära teine ja kolmas lugemine ning võtta vastu seadus vastava kriminaalkodeksi paragrahvi tühistamise kohta. Reglement ju ei sätesta, et nende kahe lugemise vahel peab olema vaheaeg. Me oleme selleks täna täiesti võimelised ja selleks on tehtud ka piisavalt eeltööd. Teen ettepaneku, et kohe praegu hakkavad tööle riigikaitsekomisjon ja õiguskaitsekomisjon ning esitavad poole tunni pärast Ülemnõukogule otsuse variandi.

M. Kolossova

Austatud peaminister! Teatavasti lähete vestlusele Liidu peaministri Rõžkovi juurde. Kas te võiksite öelda, mis oleks selle küsimuse ülestõstmisel Rõžkovi juures suuremaks toeks, kas antud otsuseprojekt otsusena või seaduseelnõu seadusena? Või üldse mitte midagi? Palun, vahest nii saaks selle asjatu vaidluse lõpetada.

Juhataja

Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Tahaksin täpsustada, et ennekõike oli küsimus tähtajas. Ülemnõukogu Presiidiumis ma teatasin, et jutt on järgmisest nädalast kuni 20. kuupäevani, pärast mida ma saan teile ette kanda, mis seisus asjad on. Teiseks ma rõhutasin ka Ülemnõukogu Presiidiumi istungil, et üks ei sega teist, tähendab ettepanekud, mis mina tegin, ei olnud esitatud alternatiivina täna läbivaadatavatele projektidele. Ma arvan, et nende projektide läbivaatus Ülemnõukogus, olgu see siis otsusena või seadusena, ei mõjuta oluliselt eesseisvate konsultatsioonide ja vestluste käiku. Pole nii väga oluline, kas need on juba vastu võetud või alles läbivaatamise staadiumis.

Juhataja

Suur tänu! Tõnu Anton. Et asi oleks kindel, formuleerime veel kord Ülemnõukogule otsustada antavad variandid. Kuulake tähelepanelikult.

T. Anton

Meil tuleb küsimus hääletamisele panna niimoodi, et oleks välistatud sellisesse situatsiooni jäämine, et me ei hakka arutama ei otsuseprojekti ega seaduseelnõu. Minu arvates tagaks ettepanekute õige sõnastuse järgmine variant: esiteks, lõpetada otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekti arutelu.

Ja teine ettepanek: sama päevakorrapunti raames jätkata arutelu teise dokumendiga, mille pealkiri on seaduse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" eelnõu.

Juhataja

Suur tänu! Nüüd on asi vist kõikidele mõistetav, lubame Tõnu Antoni kohale.

Panen hääletusele esimese variandi: lõpetada otsuse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes" projekti arutamine. Kes on selle poolt, et lõpetada? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 74 saadikut, 2 on vastu, 12 jäid erapooletuks. Kas on vaja teist varianti hääletada? Ei ole. Sellisel juhtumil me täna jätkame seaduse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" eelnõu teise lugemisega.

Pöördumine NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole

Juhataja

Kuid, lugupeetud Ülemnõukogu, te mäletate, et meil jäi pooleli pöördumine Nõukogude Liidu presidendi poole. Redaktsioonikomisjon on oma töö teinud. Ma teen teile ettepaneku lõpetada ära teema, mis puudutab pöördumist, ja siis me jätkame lugemist. Olete nõus? Sõna saab Marju Lauristin.

M. Lauristin

Lugupeetud rahvasaadikud! Redaktsioonikomisjon tänab teid väga asjalike täienduste ja paranduste eest ja teatab oma nõupidamise tulemusena, et teises lõigus saadik Mikk Titma poolt pakutud parandus – lisada, et hinnang on antud 1939. aastal sõlmitud Nõukogude–Saksa

lepingutele ja selle aja stalinlikule välispoliitikale – on meie poolt tunnustatud asjakohaseks ja vastu võetud.

Samuti on asjakohaseks tunnustatud Tiit Kåbini parandus, kes soovitas jätta välja sellesama lõigu lõpust "astunud NSV Liitu õiguspäraselt" ja lause sõnastada niiviisi: "ei saa Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise juriidiliseks aluseks olla NSV Liidu konstitutsioon". Nii jäigi.

Samuti me võtsime vastu ettepaneku alustada 3. lõiku viitega 2. veebruaril toimunud Eesti NSV kõigi tasemete rahvasaadikute täiskogu otsusele Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise kohta ning samuti selle järel lisada viide selle kohta, mis oli Mart Laari ettepanekus, et 11.–12. märtsil põrdus Eesti kodanikkonda esindav Eesti Kongress NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole nõudmisega alustada läbirääkimisi Eesti Vabariigi taastamiseks *de facto*. Jtsime ra Mart Laari parandusest ainult selle protsendi ja üksikasjad. Samuti võtsime vastu paranduse, mis oli seotud restitutsiooni seletusega.

Mikk Titma parandus oli, et asendada "baasnorm" "õigusliku seisundiga". Konsulterisime ka akadeemik Lippmaaga, kelle me ise oleme nüüd kinnitanud vastutavaks kõikide Moskva läbirääkimiste eest ja leidsime järgmise sõnastuse. Lõik, mis on praegu 2. lehekülje alguses, klaks selliselt: "Sellest lähtudes kuulutas lemnukogu välja Eesti Vabariigi restitutsiooni, see tähendab enne 1940. aasta 15. juunit kehtinud baasnormi ning sellest tulenenud õigusliku seisundi". Tähendab panime need kaks asja kokku, õigusliku seisundi taastamise ning põhjustatud kahjude heastamise. "Eesti NSV lemnukogu poolt tehtud otsus tagab NSV Liidu ja Eesti NSV seadusandluse alusel jätkuvad suhted Eesti ja NSV Liidu vahel väljakuulutatud leminekuperioodiks." Tähendab, see grammatiliselt segane lause sellest suhete jätkumisest sai ka paika pandud.

Samuti võeti vastu Mikk Titma, ei, Indrek Toome täiendus sellesama lehekülje 2. lõigu algusse – "... endiste Rahvasteliidu liikmete Eesti Vabariigi ..." jne. Samuti võeti vastu Tiit Kåbini täiendus sellesama lehekülje lõpus lisada deklaratsioonidele veel tema poolt nimetatud ülejäänud ÜRO dokumentid. 3. lehekülje puhul ei võetud vastu Mart Laari ettepanekut võtta välja "NSV Liidu ja Eesti NSV täievolilise delegatsiooni vahel", sest me peame just nimelt oluliseks seda, et me teiega koos moodustame selle delegatsiooni ja et me anname ka teada, et läbirääkimiste partneriks meie poolt on selline delegatsioon, samuti me ei võtnud vastu ettepanekut asendada viimases lõigus "tungiv palve" "ootusega", lähtudes diplomaatilisest etiketist. Me leidsime, et "tungiv palve" on siin kohasem.

Juhataja

Suur tänu! Võib-olla on küsimusi Marju Lauristinile? Ei ole. Suur tänu!

M. Lauristin

Ma tahaksin enne hääletamist teha ühe väikese märkuse seoses meie kolleegide Petinovi ja Israeljani esinemisega. Redaktsioonikomisjonis asja arutades jõudsimme selles mõttes ühisele arusaamisele, et esialgu ei ole me sellesama "konstitutsioonilise baasnormi" küsimuses omavahel Eestiski konsensuseni jõudnud. Kõikidel niisugustel puhkudel tekib meie kahe nii-öelda erineval seisukohal asuva poole vahel see lahknevus ja see saab olla aluseks meie vastastikusele dialoogile tulevikus nii-öelda sisepoliitiliselt. Samal ajal meie kolleegid tunnustasid meie ajaloolist õigust esineda oma seisukohaga välispoliitilisel tasandil ja ma arvan, et see saabki olla meie edasise tööise vahekorra aluseks. Sellega seoses ma aga pöördusin meie kolleegide poole palvega. Redaktsioonikomisjoni laekus, nagu ma juba ütlesin, alternatiivse projektina kahe saadikurühma avalik kiri Mihhail Gorbatšovile. Ma ei pea vajalikuks seda teile siin esitada, aga see sisaldas meie tegevuse kohta väiteid, mis minu meelest heidavad meile varju ja teevad raskeks meievahelise tulevase dialoogi. Ma lihtsalt paluksin meie kolleege mõelda, kas ikkagi on vaja selline kiri praegu saata. Aitäh!

Juhataja

Marju Lauristin, üks märkus veel. See on Ülemnõukogu pöördumine ja see eeldaks ka seda, et sellele dokumendile ei ole alla kirjutanud mitte esimees, vaid Eesti NSV Ülemnõukogu.

S. Petinov

Ma tahan lihtsalt öelda, et me ilmselt ei mõistnud üksteist, kui arutasime redaktsioonikomisjonis. Meil pole alternatiivset varianti ja me loobusime tollest avalikust kirjast kui alternatiivvariandist. Veelgi enam, me palume meile see kiri tagastada.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Käbin, kas küsimus on Marju Lauristinile? Selgitus? Siis lubame Marju Lauristinil kõnepuldist ära tulla.

T. Käbin

Selgituseks allkirja kohta ma ütleksin, et Ülemnõukogu nimel väljasaadetavatele dokumentidele kirjutab alla Ülemnõukogu esimees. Nii et tema nimi on seal täiesti kohane. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas me võime otsustama hakata? Kes on selle pöördumise poolt, mille projekt on teie käes: "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu presidendi poole". Palun hääletada! Poolt on 75 saadikut, vastu 1 ja erapooletuks jäi 3. Pöördumine on sellega vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, selleks et me saaksime hästi ettevalmistatult minna armeeteenistuse seaduse 2. lugemise juurde, paluvad riigikaitsekomisjon ja õiguskomisjon teha vaheaja 15 minutit, et töötada toas 111. Ministrid tulevad ikkagi täiskomisjoni ette, täisülemnõukogu ette. Teeme praegu vaheaja.

V a h e a e g

Tiit Vähi nimetamine Eesti NSV transpordiministriks

Juhataja

Palun, härra Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, tegin praegu lihtsa rehkenduse, mille kohaselt selgub, et kui kõik võtsid hääletamisest osa, siis on meid jäänud ainult 80. See tähendab ka seda, et praegused ministrikandidaadid on võrreldes nendega, kes esitati hommikul, võrdlemisi keerulises olukorras. Kui meid 20 puudu on, siis kahtlemata antavate häälte arv järsult väheneb.

Juhataja

Saalis ei ole praegu õiguskomisjoni ja riigikaitsekomisjoni. Varume natukene kannatust. Kohe nad tulevad. Kas ollakse nõus, et me võtame valitsuse liikmete kinnitamise enne teist lugemist? Lugupeetud Ülemnõukogu, valitsuse liikmete kandidatuuri küsimuses saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed, lugupeetud juhataja! Esitan transpordiministri ametikohale Tiit Vähi kandidatuuri. Ta on pärit Lõuna-Eestist, Valgamaalt, 1947. aastal sündinud, parteitu. Lõpetanud Tallinna Tehnikaülikooli ning praktiliselt on tema tööalane tegevus olnud Valga Autobaasis 1972.–1989. aastani, alates tootmisala juhatajast, lõpetades direktoriga. Seejärel edutati ta transpordikomiteesse, hiljem transpordiministeeriumi, kus ta on olnud küll lühikest aega ministrina ametis. Teda iseloomustavad konkreetsus, head organisatorivõimed ja minu arvates ka saavutused töös. Eelkõige autotranspordi efektiivsuse tõstmisel. Ma ei pea siin silmas mitte rubladega mõõdetavat efektiivsust, vaid just selle transpordiliigi paindlikkuse suurendamist. Teine moment. Tal on teeneid oma süsteemi detsentraliseerimisel ja liigsete juhtimislülide likvideerimisel, eeskätt koondises "Tallinna Autoveod", aga mitte ainult. Kolmas moment: rahvusliku lennundus- ja mereameti taasloomine. Viimasel ajal on tekkinud õhu- ja veeühendus välisriikidega ja see on ikkagi suures osas tema tegevuse käegakatsutav tulemus.

T. Vähi

Austatud Ülemnõukogu esimees, austatud rahvasaadikud! Mul on lühikese aja jooksul tulnud olla ja töötada juba kahes valitsuses ja sellepärast võib-olla paari sõnaga, mis on transpordi vallas tehtud ja mis tegemisel. Vastavalt ENSV seadusele on nüüd vabariigi valitsuses transpordiministeeriumi ülesandeks kogu transpordikompleksi riiklik juhtimine. Selle täitmiseks on meil välja töötatud seadusandlikud aktid, juhenddokumendid ja loodud ka vastavad juhtimisstruktuurid. Ma pean siin silmas seda, et peale 50 aasta möödumist on taas loodud Eesti Veeteede Amet ja Eesti Lennundusamet ning transpordiministeeriumi koosseisu eesti raudteede juhtimise osakond. Ministeeriumil on minu arvates kujunenud välja head, normaalsed koostöösuhted raudtee, merenduse, lennunduse vabariigis asuvate organisatsioonidega, mis on küll veel praegu üleliidulises alluvuses. Praegu toimuvad läbirääkimised vastavate üleliiduliste haruministeeriumidega, et neid ettevõtteid integreerida vabariigi rahvamajandusse ning samuti

selleks, et hiljem koostööd jätkata. On tegeldud harujuhtimise struktuuri lihtsustamisega. Edgar Savisaar juba ütles, et autotranspordi vallas on kaotatud juhtimise vahelüli – autovedude valitsus, kus oli ca 120 inimest. Samuti on kaotatud "Autovedude" koondise keskaparaat, kus oli ka üle 100 töötaja, nii et kokku üle 250 töötaja koondati. Ettevõttele on antud õigused ise oma asjadega tegelda ja minu arvates päris hea on ka see, et Tallinnas tekkis nüüd 9 iseseisvat kaubaveoettevõtet ja 2 iseseisvat reisijateveo ettevõtet. Sellega on kaotatud just tootja monopol tarbija suhtes ja tarbijal on võimalus paremini transporditeenuseid saada. Oleme jõudnud järeldusele, et pikka aega on transpordivahendite jagamisel Tallinna huvid esiplaanil olnud ja väga sageli näiteks pooled taksod on antud Tallinnale ja maarajoonid on kannatanud. Busside osas on olukord veelgi hullem. Sellel aastal me oleme neid probleeme arvestanud ja püüdnud transpordivahendeid jagada vastavalt elanikkonna arvule.

On püütud luua transpordikanaleid suhtlemiseks välismaaga. Edgar Savisaar nimetas juba lennuliine Stockholm-Tallinn, Helsingi-Tallinn, avamisel on ka laevaliin Stockholm-Tallinn, praegu töötame lennuliini kallal Budapest-Tallinn. On loodud ühissettevõtted kaubanduse transpordi vallas "Baltlink", "Astar". Alles eile kirjutasime alla agentlepingu ülemaailmse kaupade ekspediitorfirmaga "Schenker", kellel on oma kett 104 maas, ja Nõukogude Liidus veel ei ole, nii et meil on ilmselt võimalus esimesena luua "Schehkeri" punkt Nõukogude Liidus ja saada siis sellisesse suurde rahvusvahelisse kaubaveoketti sisse. Eile oli tore kohtumine ühe Iiri lennumasinat rentimise firmaga, kes tegi meile ettepaneku, et kui meil tulevikus oleks tarvis, siis me saaksime nende käest üsna normaalsete tingimustega lennukeid rentida. Me teame, et Nõukogude Liidu lennukitööstus ei rahulda ka sisemaa vajadusi. Samas nad ütlesid ka otse välja, et suhtuvad meisse ja meie üritustesse väga suure sümpaatiaga ja lubasid lausa ilma rahata meie kui areneva maa jaoks töötada välja lennunduse arengukava või aidata seda välja töötada.

Väga tihe koostöö on kujunenud Balti liiduvabariikidega, nende transpordiministriumidega. Käesoleval nädalal oli meil külas Leedu transpordiministriumide delegatsioon. Neid huvitas, kuidas me kavatsime lahendada oma merenduse, lennunduse ja raudtee probleeme, mis on nendel ka praegu väga aktuaalsed.

Balti liiduvabariikide hea koostöö näiteks on praegu alanud ühistöö Balti tee ehitamisel. See on rahvusvaheline automagistraal, mis peaks algama Tallinnast, võib isegi tinglikult öelda, et Helsingist-Stockholmist, ning peab kulgema läbi Riia ja Kaunase kuni Poola piirini välja. Teha on aga veel väga palju. Eesmärgiks peaks olema arendada Eestis ühtne kõiki transpordiliike

hõlmav transpordisüsteem, mis täidaks siis nii sisetarbija vajadusi kui ka, arvestades meie head geograafilist asendit, oleks tõhusaks vahendiks valuuta teenimisel.

Ilmselt senisest rohkem rõhku tuleb panna just tarbijakaitsele. Samas tuleb silmas pidada ka seda, et transport saastab loodust, ja rohkem tuleb tegelda liikluse ohutusega.

See oli siis lühike sissejuhatus. Nüüd olen valmis vastama küsimustele.

Juhataja

Suur tänu, see oli üsna mahukas sissejuhatus, meil oli kokku lepitud, et programmiline kõne on 5 minutit.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Transpordiministri kandidaat Tiit Vähi oli ka teie ees alatistes komisjonides ja majanduskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees.

A. Veetõusme

Majanduskomisjon toetab Tiit Vähi nimetamist transpordiministriks.

Juhataja

Suur tänu! Mida arvab maaelukomisjon?

H. Peterson

Maaelukomisjoni liikmete arvates väärib härra Tiit Vähi transpordiministri kohta. Tema senine tegevus selles valdkonnas näitab seda iseenesest.

Juhataja

Suur tänu! Asugem küsimustele vastama. Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud ministrikandidaat, kuna ma olin varem teedeehitaja, siis ma teadsin, et transpordiministeerium kogu aeg teedeehitust väga tagasihoidlikult plaanis ja seetõttu ma tahan esitada konkreetse küsimuse. Ma olen Kirde-Eestist ja meil on praegu kerkinud üles selline probleem, et teedeehituse aineiline baas on äärmiselt nõrk. Vaatamata nii trusti kui ministeeriumi rohkearvulistele lubadustele, see kuidagi ei parane. Ja meie teed praktiliselt lagunevad. See on

esimene probleem. Teine probleem. Ma mõistan, et teedehitus on eelkõige raha kulutamine. Meie piirkond, s.o. Narva, Sillamäe, Kohtla-Järve, on Eestis praktiliselt kõige tööstuslikum rajoon. Umbes 10 aastat või enamgi pole meie vajadusi rahuldatud. Kuidas te näete meie regioonis teede korrashoidmise ja ehitamise probleemi lahendust?

T. Vähi

Ma arvan, et transpordiministeeriumi tähelepanu osas teedehitus ei tohiks kaugeltki viimasel kohal olla, arvan, et ta peaks olema üsnagi esiplaanil. Mis puhtub teedehitusse, teede olukorda, siis minu arvates kõige suurem viga on, et meie teedehituse majandusmehhanism on just kulutusi soosiv mehhanism. Toon teile lihtsalt sellise näite, et teedehituse ja teehalduse organisatsioonid saavad oma ülalpidamiseks vahendid teedehituse arvel tekkinud kasumist või kokkuhoiust. Aga see juba tähendab, et selline plaanimajanduse ja oma jaoks kokkuhoidmise pitsar on kindlasti kõikidel meie vabariigi teedel. Me oleme nende asjadega nüüd tõsiselt tegelnud. Praegu on välja töötatud teedeameti põhimäärus ning teede remondi põhikiri. Ma arvan, et kui me paneme sellise majandusmehhanismi loogiliselt toimima, siis peab tulema ka tulemus.

K. Koha

Härra juhataja, austatud ministrikandidaat! Ma ei tahakski tegelikult küsimust esitada, vaid hoopis öelda sedamoodi. Kuulanud majanduskomisjonis ära härra Tiit Vähi, jäi mul selline mulje, et meie ees seisev kandidaat on mees, kes tahab antud kriisisituatsioonis väljapääsu leida ja sellepärast avaldaksin talle toetust. Aitäh!

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Milline on perspektiiv Tallinna–Tartu ja Narva–Pärnu magistraalide avamiseks rahvusvahelise turismi jaoks?

T. Vähi

Mis puhtub suurte magistraalide ehitamisse, siis praegu töötame Tallinna–Narva magistraali kallal, sellest on peaaegu pool kahesuunalist magistraali avatud. See töö jätkub. Muidugi on teedehituse mahud väga suured, tööd võtavad palju aega. Sellel viisaastakul, õigemini järgmisel viisaastakul veel lõppu näha ei ole. Mis puhtub Tallinna–Tartu tee ehitamisesse, siis esialgu on

plaanis ehitada ainult linnast välja. Ma päris täpselt ei oska öelda, mitu kilomeetrit seda kahe-suunalist teed on, edasine projekteerimine on veel päevakorral. Nii et millal see tee valmis saab, ma ütelda ei saa. Mis puutub nüüd Tallinna–Ikla magistraali, siis ärge mõtelge, et me hakkame seal ehitama suurejoonelist kahe-suunalise liiklusega rahvusvahelist automagistraali. Me näeme ette, et kahe aasta jooksul tuleb seal teha kulutusi umbes 30 miljoni rubla eest, et olemasolev teetrass parandada nii, et ta oleks valmis rahvusvaheliseks liikluseks. Siin on käinud Soome ja Rootsi komisjonid, nad on arvamusel, et see tee on täitsa olemas. Tee ehitamine ise ei võtagi eriti palju kulutusi, küll aga puudub seal täielikult infrastruktuur kõige elementaarsemani välja ja see on praegu vist kõige tähtsam, mis oleks tarvis teha, et avada rahvusvaheline liiklus.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud ministrikandidaat! Mulle imponeerib teie kindlasõnaline küsimustele vastamine, kuid kui nüüd Tjumeni naftatootjad alustavad streiki, kui nüüd meie impeeriumi pealinnas kehtestatakse meie suhtes majandusembargo, ei tule naftat ega gaasi, kas teie veerevkoosseis tahtejõuga liigub paigast? See on üks küsimus. Teine küsimus on ajendatud minu pinginaabri Toomas Korgi kogemustest: missugust kolme liiki transpordivahendeid te juhtida oskate.

T. Vähi

Kõigepealt ma arvan, et Tiit Madel on autojuhiluba olemas ja nõnda ta teab, et ükski auto ilma kütuseta ei sõida. Täpselt samamoodi on ka kõikide teiste transpordivahenditega. Mis puutub embargosse, siis meil oli võimalus selline raske situatsioon üle elada eelmise aasta augustis. Meil on olemas kindel tegevusplaan, kuidas minimaalsete kahjudega välja tulla. Päris ilma kahjudeta välja tulla ilmselt võimalik ei ole. Toetan väga seda, et otsitakse võimalusi kütuse sissetoomiseks vabariiki teistest allikatest kui ainult ida poolt, ainult Tjumenist.

Mis puutub juhilubade omamisse, siis ma oskan päris hästi sõita autoga, autospordis sain isegi kunagi meistrükandidaadi paberi kätte. Lennunduse vallas olen ühe korra hüpanud langevarjuga, aga luba selleks ei ole antud, see oli keskkoolis. Ka laevajuhipabereid mul ei ole, rongijuhi omasid ka mitte.

T. Kaljuvee

Austatud härra Vähi? Kas te võite öelda, kui pikk iga on veel riigitaksodel?

T. Vähi

Ma arvan, et me ei peaks astuma samme nende kaotamiseks, nad konkureerivad erataksodega ja minu arvates stabiliseerivad hinda. Mida rohkem taksosid on, seda parem, tekib turumajandus. Viimasel ajal on muuseas Tallinna praktikas rohkem kaebusi kahjuks erataksode kohta. Aga ma arvan, et nende kummagi vastu ei tohiks võidelda, konkurents viib edasi, mõlemaid liike tuleks toetada.

K. Ellik

Austatud eesistuja, lugupeetud ministrikandidaat! Alates 1. jaanuarist 1990 kehtestati Eesti NSV-s autovedude uued hinnatariifid. Tegelik elu näitab, et autotranspordi hinnatõus mitmel veoliinidel on märgatavalt kõrgem. Teie seisukoht selles osas. Aitäh!

T. Vähi

Kõigepealt: hinnad kinnitab hinnakomitee, hindade autoriks ei ole meie. Mina olin muuseas üks, kes oli autotranspordi hindade tõstmise vastu. Miks? Sellepärast, et nii loodi kunstlikult olukord, et autotranspordiettevõtte teenuse kasutamine muutus tunduvalt kallimaks kui oma transpordi hankimine. Autotranspordiettevõtted pandi sellega kunstlikult halba seisu. Milleks seda tehti? Aga selleks, et autotranspordiettevõtete kaudu saada kattevahendeid riigi teedehituse finantseerimiseks. Üldiselt olen siiski arvamusel, et ilmselt meil lähitulevikus kallineb ka kütus ja sel juhul on need autotranspordi hinnad siiski normaalsed. Kütuse kallinemine kutsub lähitulevikus minu arvates kaasa autotranspordi mahukuse vähenemise, praegu meil näiteks siiski kasutatakse autotransporti tunduvalt rohkem kui naabermaal Soomes. Ilma hindade reguleerimiseta siin lahendust ei ole.

A. Labassov

Lugupeetud peaminister ja ministrikandidaat! Ma tahaks esitada üheainsa küsimuse. Te mainisite oma lühiettekandes seda, mis on tehtud muuhulgas erinevate transpordiliikide ametite loomisel. Noh, ma arvan, et te nõustute minuga, et iseenesest need ametid midagi ei vea ega midagi ei

tooda. Seepärast, kuidas te suhtuksite nendest transpordiliikidest, mida te oma ettekandes nimetasite, harukondade vahelise assotsiatsiooni või konsortsiumi loomise võimalusse?

T. Vähi

Kui me läinud aasta teisel poolaastal koostasime transpordikontseptsiooni, siis me uurisime Rootsi ja Soome kogemusi. Oleme siiski arvamusel, et sellised riikliku juhtimise ametid peavad olema. Ja me oleme teinud nad väga minimaalseks. Näiteks merendusametis on praegu ainult 5 töötajat ja lennundusametis 3 töötajat, raudteetranspordi osakonnas 3 töötajat. Kui me tahame üldse vabariigis nende asjadega tegelda, siis sellised minimaalsed koosseisud on minu arvates väga vajalikud, et üldse riikliku juhtimise all nende transpordiliikide vallas tegutseda. Olen kuulnud väga palju kiidusõnu näiteks veeteede ameti kohta just merenduse, Eesti Merelaevanduse töötajatelt, kaasa arvatud härra Ninnas ja kaasa arvatud Lukoškin. Minu arvates nende probleemidega töötas mereamet ehk veeteede amet üsnagi tõhusalt. Mis puutub assotsiatsioonide loomisse, siis ma ei saa sellele praegu vastata, kuna ma ei tea, mis põhimõtetel ja mis eesmärgil seda teha soovitakse.

Juhataja

Suur tänu! Ma vabandan väga Pavel Grigorjevi ees, aeg on karm, kuid viimasena saab küsida Ants Paju.

A. Paju

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, auväärne ministrikandidaat! Esmalt toetan teie kandidatuuri, sest teie ei öelnud, et teie süsteem on kriisiseisundis. See teeb au mehele, kes tunnetab, missuguse süsteemi ta on loonud. Aga siiski kaks väikest küsimust. Mõni päev tagasi näidati Eesti Televisioonis, kui jõuliselt Haanjamaal õgvendatakse teid. Põhjenduseks toodi, et ei ole võimalik viia mustkatte alla teid, mis on kurvilised ning suurte languste ja tõusudega. Teie arvamus sellest?

Ning teine küsimus. Olete teie ka rehkendanud, kui palju suureneb koormus rahvusvahelise trassi avamisega? Kasvab koormus nii teekattele ja teetammile kui ka ümbritsevale loodusele. Milliseid meetmeid sellega kaasneb?

T. Vähi

Vastan kõigepealt teisele küsimusele. Rahvusvahelise trassi Tallinn – Poola piir avamine toob kindlasti kaasa liikluse intensiivistumise. Juba käesoleval aastal on võrreldes eelmise aastaga liiklus seal mitmekordistunud. Mis puutub looduse saastamisesse, siis ilmselt kõige parem oleks üldse, nagu kogu majandustegevuses, kogu see tegevus lõpetada. Automaatselt kaasneks ka looduse saaste lõpp. Ilmselt niiviisi siiski ei saa ja üks ülesanne just transpordiministeeriumile oleks koostöös keskkonnakaitseministeeriumiga tegelda just sellega, et transport vähem loodust kahjustaks. Mis puutub nüüd looduse kahjustusse välismaa autode poolt, siis näiteks Rootsis on juba käesolevast aastast alates keelatud kasutada pliisisaldusega kütust ja Soome läheb sellele üle alates järgmisest aastast. Nii et kui nad hakkavad siin sõitma, siis peame neile looma pliivaba kütuse saamise võimalused. Arvan, et nii nad esialgu ilmselt aitavad ka meil kaasa sellise kultuuri tekkele ja saastuse vähendamisele.

Mis puutub Haanjamaa teedesse ... Ma ei ole küll väga suur teedehituse spetsialist, aga möödunud aastal oli mul võimalus käia Austrias, kus hoopis kõrgemal mägedes olid teed asfalteeritud. Nii et ma arvan, et seda põhimõtteliselt on ka Haanjas võimalik teha.

Juhataja

Suur tänu, Tiit Vähi! Lubame ministrikandidaadi oma istekohale ja asugem otsustama.

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma loen teile ette otsuse projekti. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Tiit Vähi nimetamise kohta Eesti NSV transpordiministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Tiit Vähi Eesti NSV transpordiministriks." Kes on selle otsusega nõus? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Poolt 83 saadikut, vastu 1, erapooletuks jäid 4. Eesti NSV transpordiministriks nimetatakse Tiit Vähi.

Toomas Frey nimetamine Eesti NSV keskkonnaministriks

Juhataja

Järgmise ministri kandidatuuri osas saab sõna Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Austatud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Esitan keskkonnaministri kohale Toomas Frey kandidatuuri. Toomas Frey on sündinud 1937. aastal Põltsamaal. Tegeleb loodusteadustega juba varasest noorusest, millega seoses sai Eesti Loodusuurijate Seltsi usaldusmeheks juba kooliajal, üliõpilasena aga täisliikmeks. Oli ka Tartu üliõpilaste looduskaitseringi esimees neil aastatel. On lõpetanud Eesti Põllumajanduse Akadeemia metsamajanduse insenerina. 1966. aastal lõpetas aspirantuuri, kaitses seejärel kandidaadiväitekirja, mille eest 1968. aastal anti talle ka bioloogiadoktori kraad. Ta oli omal ajal üks kõige nooremaid bioloogiadoktoreid Nõukogude Liidus, ökoloogia eriteadlane. Rajas Teaduste Akadeemia Voore metsaökoloogia jaama 1971. aastal ning Zooloogia ja Botaanika Instituudi süsteemi ökoloogiasektori 1973. Järgmisest aastast pärast seda Tartu Ülikooli professor ja 1983. aastast ökosüsteemide labori juhataja, rajas Eesti ökoloogiakogu ja on selle senine esimees ja ökoloogiakonverentside peaorganisaator. Alates 1989. aastast on ülemaailmse organisatsiooni "Maa Sõbrad" peajuhatuses täitevkomitee liige; ei ole kuulunud parteidesse ega muudesse poliitilistesse organisatsioonidesse. Küll aga valiti 1988. aastal Eesti Rohelise Liikumise esimeheks. Pean tähtsaks ka seda, et professor Frey on erialalt metsamajanduse insener, ta on EPA lõpetanud metsamajanduse erialal. Mets on keskkonna seisundi ja meil ka majanduse olukorra indikaator ning Toomas Frey kui metsauurija on selle tõttu sobiv mees nimetatud ministri kohale. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi Edgar Savisaarele? Ei ole. Suur tänu! Palume kõnepulti Toomas Frey. Ma palun programmilise kõne osas piirduda 5 minutiga.

T. Frey

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Lugupeetud Ülemnõukogu! Valitsust on vaja selleks, et maad majandada ja seda me teeme kõik koos, üks paremini, teine halvemini. Meie oludes on seda väga raske küll otsustada, kui hea majandaja keegi on, sest meil puudub turegulatsioon ja järelikult ei ole võimalik öelda, kellel on raha palju, kellel vähe. Teatavasti halval majandusmehel on näpud põhjas, edukal mehel aga jõukus majas. Sama kehtib ka riikide kohta ja riikide puhul seda raha kogusummat näha enamasti ei ole, on aga näha elustandardit või kui nüüd täielikumalt öelda, elustandard on üks pool asjast, teine pool on kultuuripool. Siis võiks kokku võttes öelda, et

see kõik näitab tsivilisatsiooni taset. Ja tsivilisatsioon selle poolest lihtsast looduskasutusest erinebki, et tsivilisatsiooni puhul on õpitud loodust kasutama, loodusest võtma mitte ainult neid hüvesid, mis seal niikuinii juba eksisteerivad, vaid on õpitud loodust kasutama majanduse kaudu. Nii et tekivad täiendavad hüved ja et nende täiendavate hüvede olemasolu ja hulk näitabki tsivilisatsiooni astet.

Nüüd, meie oludes siin praegu me ei ole rahul selle olukorraga, kuhu me oma majandusarengus oleme jõudnud, ja me tunneme naabrite poole vaadates, et meie seis ei ole kiiduväärt, ta on raske, ta on halb. Aga ometi me usume, et asi ei ole lootusetu ja me loodame oma IME peale, loodame oma veel kasutamata võimaluste peale. Ja siinjuures tuleks meil kõigil tõsiselt koostööd arendada. Kui nüüd mõelda keskkonnaministeeriumi peale, siis on täiesti selge, et see ministeerium ei saa võtta endale ühepoolset ülesannet. Ta ei saa vaadelda ainult protsessi ühte poolt, sest kõigi nende majanduse hüvede või tsivilisatsiooni hüvede tootmisega kaasa käib ju paratamatult teine protsess – rämpsu, sodi, jääkainete, solgi jne. tootmine. Ja ei saa võtta arvele ainult seda solgipoolt, peab võtma mõlemad pooled arvele, kaaluma neid võrdlevalt ja leidma, missugused variandid on meile täiesti vastuvõetamatud ja milliseid variante me väga pooldame. Kui teised ministeeriumid ja üldsus keskkonnaministeeriumi selles tegevuses ei toeta ja õigel ajal nõu ei anna ja õigel ajal ettepanekuid ei tee, siis keskkonnaministeerium üksi ei saa sellega hakkama. Selles plaanis on keskkonnaministeeriumil teistest ministeeriumidest suurem soov ja vajadus leida koostöövõimalusi. Ja need koostöövõimalused tegelikult on olemas. Kui me alustame keskkonnakaitse seisukohalt siiski vähemtähtsast, alustame tööstusest, sest tööstus on meile kõigile kõige paremini näha ja tunda, siis siin ei ole ju keskkonnakaitse inimeste ülesanne mitte ainult avastada reostajaid, vaid ülesanne on ka reostamist reguleerida. Kaasa arvatud siis ka laiast maailmast ideede koju toomine, missugused võimalused on olemas puhastusseadmete osas, missugused võimalused on olemas majandusregulatsiooni osas. Niisamuti on ka vahetõrje ministeeriumiga. Meie mure on selles, et tervishoiuministeeriumil on suured raskused tagajärgede likvideerimisega, keskkonnaministeerium peaks seega aitama tervishoiuministeeriumil inimeste tervishädasid ära hoida. Kuna mul ei ole võimalik rohkem rääkida, siis ma lõpetan. Täna teid tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Keskkonnakaitseministri kandidaat osales ka komisjonide töös. Ülemnõukogu keskkonnakomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks Andres Tarand.

A. Tarand

Keskkonnakomisjon tervikuna ei kahelnud härra Frey võimetes pidada seda ministriametit, kuid oli kriitilisi hääli selles suhtes, kas vabama töörežiimiga harjunud teadlane suudab ministripostil järjepidevalt tööd teha. Selle eriarvamuse lubasin ma siis ka saalile teatada. Toimus hääletamine. Ja häältega 5 : 2 oldi Toomas Frey poolt.

Juhataja

Suur tänu! Rahvussuhete komisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Rahvussuhete komisjoni istungil toetati Toomas Frey kandidatuuri ministri kohale.

Juhataja

Suur tänu! Majanduskomisjoni seisukoha teeb meile teatavaks komisjoni esimees Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Majanduskomisjon arutas professor Frey kandidatuuri ja kohalolnute enamik toetas tema kandidatuuri keskkonnaministri kohale.

Juhataja

Suur tänu! Asugem küsimuste juurde. Mai Kolossova.

M. Kolossova

Austatud Toomas Frey, Valgamaa paljud metsameestest valijad soovivad väga teada:

1. Kas tulevasel ministril on plaanis moodustada metsaamet? 2. Missugusena näeb tulevane minister suhtumist metsasse? Kas eelnevate seisukohtade alusel, et osa jätta põllumeestele-majanditele, osa talunikele ja osa riigi metsaks, või töötada välja ühine kontseptsioon ja majandada metsa, et ei ole selle mahamüümist ja lageraiet, nagu oli see kodanlikus Eestis?

T. Frey

Mis puutub metsaametisse või selle loomisse, reorganiseerimisse, siis mul ei ole võimalik seda ainuisikuliselt otsustada ja selletõttu ma ei tahaks praegu mingit vekslit anda, ilma et see oleks vastavate spetsialistidega läbi arutatud.

Mis puutub metsa majanduslikku kaitsele, siis see on loomulikult hästi tähtis teema, eriti meie praeguses segases olukorras. Meil Eesti territooriumil ei ole üldse kontrolli selle üle, mis meil toimub, sellepärast et kiired organisatsioonilised ja majanduslikud muutused teevad kontrolli väga raskeks. Ei tea, kus raiutakse ja mida kust kuhu veetakse. Kui mina tulen Tartust Tallinna, siis ma keskeltläbi sõidan mööda kuuest palgikoormast ja kõik nad sõidavad ühes ja samas suunas, see tee hakkab peale Laeva metsadest ja lõpeb sadamas. Et metsa reaalselt kaitsta, ei ole küllalt sellest, et need palgikoormad oleksid registreeritud ja kontrollitud. Mulle tundub hoopis, et lähema paari aasta jooksul on vaja sisse seada samasugune inspeksioon saekaatrites, nagu on inspeksioon avarii teinud autode ülesklõppimisel.

Juhataja

Suur tänu! Järgmise küsimuse esitab Viktor Andrejev.

V. Andrejev

Lugupeetud ministrikandidaat, oma hariduselt olete bioloog, keskkonnakaitse spetsialist, s.t. ökoloog. Kuivõrd te olete kursis ratsionaalse looduskasutuse, eelkõige maavarade kaevandamise küsimustega, kuna see küsimus on teie ministeeriumi funktsioonide üheks osaks?

T. Frey

Ma ei mõistnud täiesti viimast lauset.

V. Andrejev

Ma pidasin silmas seda, kuivõrd te olete kursis ratsionaalse looduskasutuse küsimustega, kuna keskkonnakaitse – see on üks teie ministeeriumi funktsioon, ratsionaalne looduskasutus aga, eelkõige vabariigi maavarad – see on teie funktsiooni teine osa.

T. Frey

Asi on selles, et sellises üldises plaanis olen ma nende küsimustega tuttav, kuna 10 aastat lugesin ülikoolis üldbioloogia kursust, mis sisaldab ressursside uurimist ja Eesti NSV ressursside olukorda. Mis puudutab konkreetseid, näiteks põlevkivi või fosforiidi kasutamise küsimusi, siis viimase 12 aasta vältel ma juhtisin Eesti ökoloogianõukogu tööd, kes uuris neid küsimusi ja koostas spetsiaalseid dokumente fosforiidide kasutamise ja grammenergia, s.o igal aastal tarbimiseks lubatava põlevkivi hulga kohta.

L. Kaljuvee

Lugupeetud härra professor! Mul oleks kaks küsimust. Esimene – kuidas suhtute riiklikusse Pandivere veekaitsealasse, ja teiseks – millised on teie mõtted tulevase meeskonna osas?

T. Frey

Pandivere veekaitsealasse suhtun ma nii nagu enamik meie loodusteadlasi. Ma näen temas kõrgendikku, kust algab enamik meie jõgesid, ja järelikult kõik see loodusevastane, mis selles piirkonnas aset leiab, kandub igale poole laiali ja sellest saavad kõik osa. Nii et see on niisugune meid kõiki ühendav külg. Ja ka väga ohtlik külg, sest kõik see halb mõju kantakse võrdselt igale poole laiali ning keegi otseselt ei tunne ennast liiga halvasti ja keegi otseselt ei tunne ka nii tõsist muret tema eest, kui vaja oleks. See on siis selle asja teine külg. Mina isiklikult kahjuks ei ole saanud Pandiverega seotud projektist osa võtta ja detailidest ma momendil ei räägiks. Selge on aga see, et fosforiidikava peatamisega on selles osas siiski väga suur mure murtud.

Mis puutub meeskonda, siis jällegi on niisugune lugu, et ma käesoleval momendil ei näe veel mingit vajadust sellele mõelda.

H. Viirelaid

Lugupeetud ministrikandidaat! Milline on teie ettekujutus Kirde-Eesti looduse päästmisest? Täna!

T. Frey

Mina olen oma arvamust Kirde-Eesti kohta öelnud mitmel korral: see piirkond tuleks kuulutada ökoloogilise katastroofi piirkonnaks, ja nagu te teate, hiljuti vastuvõetud looduskaitseseaduses ka niisugune punkt on. Nüüd on keskkonnaministeeriumi ja juristide ühine ülesanne kiiresti välja töötada täpsustav seadustik, mis siis kujutab endast ökoloogilise katastroofi piirkonda, missugustel tingimustel saab seda kehtestada ja mida see siis majandusele tähendab. Kas näiteks lasteaiad evakueeritakse sellest piirkonnast või viiakse inimesed selleks perioodiks ökoloogiliselt puhtale toidule või mõlemad, kas seisatakse kõik tehased või ainult mõni nendest. Kõik see on täpsustamata. Ei ole selge, kustkohast saavad inimesed sel ajal palka, missugune õigus on ametiühingul vastu vaielda. Aga see tuleb ära teha, vastasel juhul ei saa asja reguleerida seadusandlikul teel. Ja kui seal leiabki aset mingisugune isereguleerimine, siis see ei ole küllalt efektiivne. Igatahes on selge, et paljud meie hulgast mõtlevad mitte ainult seaduse kehtestamisele, vaid mõtlevad ka selle üle, kuidas reanimeerida Kirde-Eesti loodust koos seal elavate inimestega, kelle tervishäädad tänaseks ei ole veel kõik üldse ilmsiks tulnud.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud professor! Teatavasti reostavad Tapa, Tartu ja ka teised lennuväljad väga ohtlikult Eesti loodust. Millist võimalust näete sellise reostamise peatamiseks?

T. Frey

Ma ei näe siin paremaid võimalusi kui meie muude sõjaväeosadega seotud küsimuste lahendamine. Sellest ei tule mõelda nii, et võimalusi üldse ei ole. Aga mul ei ole praegu asjast selget ülevaadet. Uus looduskaitseseadus lubab põhimõtteliselt mitte sõlmida sõjaväebaasidega territooriumide kasutamise lepingut ja siit võib siis järeldada nii, et need sõjaväeosad peavad selle territooriumi maha jätma. Aga see, mulle tundub, ei ole õige variant. Õige variant on ikkagi leping sõlmida, võtta territooriumi kasutamise maksu, ka saastamise maksu, kui vaja, ja reguleerida see küsimus ikkagi riiklikul teel.

K. Elik

Lugupeetud ministrikandidaat! Kas te näeksite maakondade looduskaitsevalitsusi erapooletuna või maakonna alluvuses ja millisena te näete samas roheliste osa? Aitäh!

T. Frey

Ma arvan, et pärast seda, kui meil on demokraatlikul teel valitud volikogud, ei ole päris õige, kui kohalikud keskkonnakaitseorganid on sõltumatud. Sest volikogud on ikkagi rahvaesindused ja ma ei näe põhjust, mispärast keskkonnakaitse ja looduskaitse organid ei peaks volikogudega arvestama. Normaalne on ikka koostöös leida lahendused. Mis puutub rohelistesse, siis usun, et rohelised on nende kahe kõrval kolmas jõud, mis mõnelgi juhul kindlustab või vähemalt kiirendab seda, et mõnel juhul vastastikku vaidlevad organid oma kokkuleppe ära teevad.

A. Prii

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Toetan professor Toomas Frey kandidatuuri, kuid mul on üks küsimus. Kuidas te hindate Lääne-Eesti saarte ümbruses mere saastatust? See on viimastel aastatel veelgi halvenenud.

T. Frey

Mulle tundub, et see olukord viimastel aastatel veelgi halvenenud ei ole. Lihtsalt sellepärast, et ei Pärnus ega Haapsalus ega mujal rannikupiirkonnas ei ole väga suuri rajatise käiku läinud. Aga see ei tähenda veel, et olukord oleks paremaks läinud, sest pole ka puhastusseadmeid käiku lastud. Ja olenemata sellest, kas see on nüüd natuke paremaks läinud või ei ole, on olukord raske. Ja seda sellepärast, et nii Läänemere lõunaosa kui ka Soome lahe kirdeosa on seisundis, kus tavaline atrofeerumine on saavutanud piiri, mis läheb üle uude faasi, see tähendab sinivetika faasi, kus normaalsed liigid kaovad ja ilmuvad uued liigid, mida varem ei olnud, ja nende hulgas väga mürgised sinivetikad. Ja see osutub elustikule ohtlikuks, inimesele see otseselt eluohtlik ei ole, aga kui taimestik on sealt kadunud, siis ikkagi need veekogud on läbi teinud kollapsi, ökoloogilise katastroofi. Ja nendes kahes mereosas sinivetikas juba esineb.

A. Paju

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja ja lugupeetud keskkonnaministri kandidaat! Mul on kaks küsimust. Mil määral teie arvates antud hetkeks välja töötatud riiklik looduskaitstesüsteem funktsioneerib? Teine. Millised kolm iseenda iseloomujoont teie arvates tulevad just nimelt ministrile kasuks?

T. Frey

Nii. No mõlemad on heatahtlikud küsimused. Esiteks, ma pean ütlema, et olemasolev looduskaitstesüsteem on teinud väga suure töö ära. Eriti kahes plaanis. Nimelt raamseadusandluse ettevalmistamisel ja teiseks – olemasoleva informatsiooni koondamisel andmepanka. Need kaks lõiku on jõudsalt arenema hakanud ja mul ei ole nende lõikudega momendil erilist muret, sest hoog on sees. Siiski puuduvad veel need lõigud, mida ma pean väga tähtsaks. Kaks asja, millega ma rahul ei ole, on see, et meil puudub keskkonna seisundi jälgimise süsteem. Me ei tea, millal meil kuskil midagi juhtub või millal näiteks ka radioaktiivne pilv kohale jõuab. Ja teiseks, meil ei ole praegune inspektsiooni järelevalve trahvimissüsteem isegi, ma ütleksin, päris teotahteline. Teovõimas ta hoopiski ei ole.

Nüüd need kolm iseloomujoont. Ma jätaks küsijale võimaluse endal selle üle otsustada. Ma lihtsalt ei arva, et ma oma iseloomu nii pingsalt jälginud olen, võib-olla, et küsija on seda rohkem teinud.

Juhataja

Suur tänu! Ja viimase küsimuse esitab Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud ministrikandidaat! Mul on tegelikult kaks küsimust. Esimene on see, et kas te olete enda jaoks järjestanud nende probleemide rea, millega te esimese aasta-paari jooksul tahaksite toime tulla? Ja teiseks. Milliseid reaalseid võimalusi te näete rahvusvaheliseks koostööks meie probleemide lahendamisel?

T. Frey

Ma arvan, et esimene asi, millega ilmtingimata ja väga kiiresti tuleb toime tulla, on Kirde-Eesti elektriijaamade puhastusseadmete ehitamine ja korralikult töösse saamine. See on väga keeruline probleem, sest Nõukogude Liidus selliseid seadmeid ei toodeta. Võib-olla neid on, kuulu järgi on hakatud projekteerima, aga selle kohta ei ole garantiid, missugune see projekteerimise tulemus saab olema. Pealegi seadmed on kulukad, ehitusmahukad, ja kui tellida nende ehitamine välisfirmade abiga, siis on tõsiseid raskusi rahaga, valuutaga.

Nüüd, ma olen seisukohal, et küsimus on tekkinud ka sellepärast, et me läheme kergema vastupanu teed ja lihtsalt vähendame põlevkivi kasutamist 50% ulatuses, selleks et täita rahvusvahelisi kokkuleppeid. Keskkonnahoidlikult mõtleva inimesena näen siin väga suurt ohtu selles, et mõni ringkond hakkab sokutama meile aatomielektriijaama. Meil on õigem ikkagi piirduda selle energeetikaülesehitusega, mis meil praegu on, ja seda ka sellepärast, et infrastruktuur, tööliskond jne. on vastav. Kui me nüüd 50% vähendame, peame ka suurel hulgal inimesi vabastama ja siis tekivad sotsiaalsed probleemid, kaasa arvatud võib-olla isegi rahvustevahelised pinged. Sellepärast ma arvan, et see on põhiküsimus. Muidugi, meil on raskeid probleeme hulgaliselt ja üks neist on ikkagi keskkonna seisundi jälgimise süsteemi käivitamine. Muidu meil ei ole materjali, mille alusel me otsuseid teeme.

Nüüd rahvusvahelisest koostööst. Mõlemal juhul on meil rahvusvahelist abi vaja ja selle asjaga on nii, et viimasel ajal, viimastel kuudel eriti on huvi meie vastu tõsiselt kasvanud. Rootsisis on parlamendi tasemel võetud päris ametlik otsus vastu, et kui 100 000 või miljon krooni kasutada Balti mere puhtuse huvides Rootsi rannikul, siis see on suunatud sellele, et reostatuse aste viia 5%-lt 4% peale, ja rohkem selle raha eest ei saa. Aga kui sedasama teha teisel pool merd, siis sellesama raha eest saab reostust vähendada 80% pealt 40% peale ja see mõjub 1% ulatuses, vahel isegi 2-3% alatuses Rootsi randa välja.

Nii et nad on võtnud täiesti kindlalt toetava ja abistava, meid arendava seisukoha. Muidugi need projektid, mille jaoks ollakse nõus raha eraldama, peavad olema korralikult dokumendina esitatud. Nemad on mõnes osas palju suuremad bürokraadid kui meie ja nemad töötavad oma projektid põhjalikult välja, enne kui neile roheline tee antakse.

Hiljuti saime ka niisuguse uudise, et idariikide keskkonnaprobleemide lahendamiseks on otsustatud anda rohket raha ka Kesk-Euroopast. Prantsusmaa riigijuhi initsiatiivil on tegemist 20 miljardi dollariga. See on mõeldud ka läänes toodetava seadmestiku siia tarnimiseks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lubage teile ette lugeda otsuse projekt. "Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Toomas Frey nimetamise kohta Eesti NSV keskkonnaministriks. Eesti NSV Ülemnõukogu otsustab nimetada Toomas Frey Eesti NSV keskkonnaministriks." Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Hääletamine on salajane. Poolt on 59 saadikut, vastu 18 ja erapooletuks jäi 9. Sellega on Eesti NSV keskkonnaministriks nimetatud Toomas Frey. (Aplaus.)

Seaduseelnõu "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" teise lugemise jätkamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem nüüd selle seaduseelnõu teise lugemise juurde, mis puudutab teenistust Nõukogude armees. Ettekandeks anname sõna õiguskomisjoni esimehele Tõnu Antonile.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Kaitsekomisjoni ja õiguskomisjoni volitusel kannan teile ette need muudatused ja täiendused, mis on ettepanek teha teile kätte antud seaduse "Eesti NSV elanike teenistusest NSV Liidu relvajõududes üleminekuperioodil" eelnõusse. Kõigepealt on selline ettepanek: asendada nimetatud eelnõu sissejuhatav osa kolleegide Põllu ja Hallaste poolt koostatud projekti sissejuhatava osaga. Selleks et sellest muudatusest ei saaks tekkida mingit väärarusaamist, loen ma selle osa ette. "Tulenevalt Eesti NSV Ülemnõukogu 30. märtsi 1990. aasta otsusest "Eesti NSV riiklikust staatusest" ei ole Eesti NSV elanike teenimine NSV Liidu relvajõududes õiguspärane. Tunnistame NSV Liidu seaduse "Üldisest sõjaväekohustusest" ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse nr. 195 28. märtsist 1968. aastast ja nr. 305 p. 2 29. märtsist 1990. aastast ebaseaduslikkust Eesti NSV territooriumil." Otsustavas osas on ettepanek teha järgmised muudatused ja täiendused: § 1 sõnastada järgmiselt: "Tühistada Eesti NSV kriminaalkoodeksi §-d 2, 78, 79 ja 189¹." Juhin teie tähelepanu sellele, et varasemas tekstis oli § 2 puudutatud lõige 2-te ja polnud esitatud § 78. Otsustav osa § 2. On ettepanek asendada § 2

järgmise tekstiga: "Rehabiliteerida need Eesti NSV elanikud, kes on süüdi mõistetud kõrvalehoidmise eest sõjaväe tegevteenistusse kutsumisest." Ülemnõukogu Presiidiumi poolt teile kätte jaotatud projektis on see § 2 teil kirjas §-na 3. Seega on meie ettepanek jätta nimetatud eelnõust § 2 sellisel kujul, nagu ta teile toodud on, hoopistükkis välja. § 3 on ettepanek sõnastada järgmiselt: "Eesti NSV asutustel, ettevõtetel ja organisatsioonidel lõpetada osalemine Eesti NSV elanike sõjaväe tegevteenistusse sundvärbamises kui Eesti riiklikule staatusele mittevastavas tegevuses."

Järgnevalt on ettepanek ära vahetada need paragrahvid, mis Ülemnõukogu Presiidiumi poolt teile esitatud eelnõus on toodud. Nii oleks siis § 4 järgmise sõnastusega: kehtestada, et Eesti NSV-s on keelatud sõjaväearvestusdokumentide nõudmine elanike sisse- ja väljaregistreerimisel ning teiste kodanikuõiguste teostamisel.

§ 5 kõlaks aga järgmiselt: kehtestada, et NSV Liidu relvajõudude tegevteenistuses olevate Eesti NSV elanike teenistuse kord ja vabastamise tingimused määratakse kindlaks Eesti NSV valitsuse poolt kooskõlastatult NSV Liidu Ministrite Nõukoguga.

Komisjonidel on ettepanek tuua siia eelnõusse täiendavalt § 6 sellest otsuseprojektist, mille läbivaatamist me täna alustasime. Ja see kõlas niimoodi: pikendada tööteenistusse registreerimise tähtaega 15. maini 1990.

Eelnõus kuuendana esitatud tekst, et käesolev seadus jõustub vastuvõtmise hetkest, lugeda sellega §-ks 7.

Juhataja

Suur tänu, Tõnu Anton! Aga ma paluksin teil veel jääda siia kõnepulti, võib-olla tulevad küsimused õiguskomisjonile.

N. Zahharov

Meil on punktis 3 öeldud: "pidada lubamatuks kohalike võimuorganite osalemist kodanike sõjaväeteenistusse kutsumises", ja teises kohas on öeldud: "pikendada alternatiivteenistuse registreerimise aega". Kes peab sellega tegelema, kas sõjakomissariaat või keegi teine?

T. Anton

Töoteenistuse organiseerimisega ei tegele mitte kaitseministeeriumi üksused, vaid omavalitsuse organid. Kuid minuni jõudnud mõte puudutas § 3 seda redaktsiooni, mille ma ette lugesin.

Proua Marju Lauristin juhtis minu tähelepanu sellele, et võimalik on ka tõlkeviga. Eestikeelses tekstis, rõhutan veel kord, on jutt sellest, et Eesti NSV asutustel, ettevõtetel ja organisatsioonidel tuleb lõpetada osalemine sundvärbamisel. Seega me soovime üle minna sellele printsiibile, et teenistus NSV Liidu relvajõududes on vabatahtlik.

Juhataja

Suur tänu! Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Minu arvates on Tõnu Anton esitanud kõik argumendid nii veenvalt, et ma teen ettepaneku panna hääletamisele selle projekti vastuvõtmine seadusena.

Juhataja

Suur tänu! On jäänud veel kaks sõnasoovijat. Nikolai Zahharov.

N. Zahharov

Mul on väike repliik – komisjoni esimees tunnistas, et teenistus Nõukogude armees on vabatahtlik asi. Eesti NSV konstitutsiooni kohaselt on see iga Eestimaa kodaniku kohus. Lähtudes sellest, et me muudame konstitutsiooni, siis peame me selle seaduse kahe kolmandiku häälteenamusega vastu võtma.

Juhataja

Tõnu Anton, võib-olla Marju Lauristin vastab sellele küsimusele.

M. Lauristin

Ma ei taha mitte lugupeetud Tõnu Antonilt vastamise võimalust ära võtta, ma lihtsalt kavatsesin just sellest rääkida. Nimelt, tõepoolest meie konstitutsioon sisaldab endas hulgaliselt eetilisi mõisteid, nagu näiteks au, kohus jne. Eetiliste normide täitmine aga põhiliselt ongi vabatahtlik ja

sõltub iga inimese tahteavaldusest. Ja sellega me just praegu viimegi tolle dokumendi konstitutsiooniga kooskõlla, kui me paneme sinna just need printsiibid, mis võimaldavad vabatahtlikku, mitte aga sunniviisilist teenistust. Ma teeksin ettepaneku, et nii, nagu Tõnu Anton seda seletas, oleks see märkus või lause siiski projektis sees, see üleminek vabatahtlikkuse printsiibile. Nagu me ka siin saalis näeme, ei ole see kõikidele olemasolevas tekstis selge.

Juhataja

Suur täna, kas me võime asuda otsustamise juurde? Ma palun teisel lugemisel vastu võtta tekst, mis oli ette loetud õiguskaitsekomisjoni esimehe Tõnu Antoni redaktsioonis. Poolt 71, vastu 3, 4 erapooletut. Seadus on teisel lugemisel vastu võetud.

Ma teen teile teatavaks mõned teadaanded. Kõigepealt Ülemnõukogu Presiidiumi liikmetele: presiidiumi istung on homme kell 11.00 Kadriorus. Teine teadaanne: Jüri Liim on esitanud protesti rahvasaadik Aksinini esinemise vastu. Homme presiidiumil arutatakse.